

JO. FRANCISCI SCARDONÆ
RHODIGINI
APHORISMI
DE COGNOSCENDIS
ET
CURANDIS MORBIS

Uberrimis commentariis , atque animadversionibus
illustrati ,

Quibus quæstiones singulæ , quæ cum in theoriam , tum in
praxim medicam cadunt , hodie maxime illustres ,
sedulo pertractantur , discutiunturque .

EDITIO SECUNDA
LIBER SECUNDUS.

Præcipuos morbos pectoris complectens.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCLIV.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, & PRIVILEGIO.

DE ANATOMIA HUMANI

AT HOMOGENEIS

DE COGNOSCENDIS

ET

CURANDIS MORBIS

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

Operatio operantis, opus operantis

INDEX CAPITUM,

Quae in hoc Volumine continentur.

I.	De Angina vera.	1
II.	De Hæmoptysi.	13
III.	De Phthisi pulmonali.	26
IV.	De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate.	
	51	
V.	De pectoris hydrope.	70
VI.	De Asthmate humido, & convulsivo.	85

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione , ed Approvazione del P. Fr. Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore Generale del Sant' Offizio di Venezia, nel Libro intitolato: *Aphorismi de Cognoscendis , & Curandis Morbis &c. Scriptore Jo. Francisco Scardona Rhodigino* ; non v' esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica , e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi , e buoni costumi, concediamo Licenza a Giovanni Manfrè Stampatore di Venezia , che possa essere stampato , osservando gli ordini in materia di Stampe , e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova:

Dat. 15. Maggio 1753.

(Gio: Emo Proc. Rif.

(Barbon Morosini Proc. Rif.

(Alvise Mocenigo IV. Cav. Proc. Rif.

Registrato in Libro a Carte 9. al num. 60.

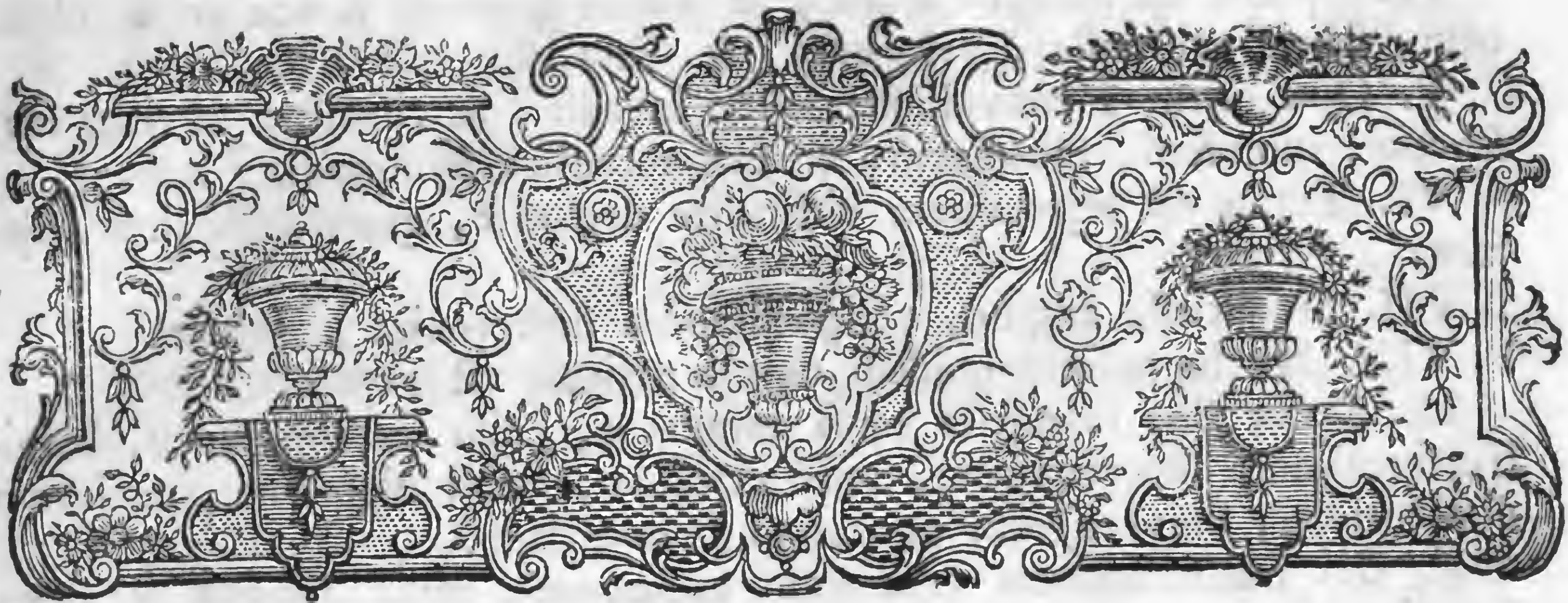
Gio: Girolamo Zuccato Segr.

Adi 19. Maggio 1753.

Registrato nel Magistrato Eccellentissimo degli Esecutori
contro la Bestemmia.

Alvise Legrenzi Segr.

DE

APHORISMI

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

LIBER SECUNDUS

CAPUT I.

De Angina vera.

I.

Anginam veram cum dicimus inflammationem potissimum faucium, & partium vicinarum intelligimus, ad differentiam nothæ, seu spuria, quæ 1. ab infarctu serosi, ac visceri humoris in glandulis salivalibus, 2. dictarum partium convulsione, 3. ossis hyoidis luxatione proficiscitur.

II. Causæ antecedentes, & procatharticae sunt suppressio improvisa naturalium evacuationum, mensium, lochiorum, hæmorrhoidum, vini generosi potus immodicus, immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel cui succedat aquæ frigida copiosa potio, venena caustica, mercurialium, & arsenicalium fumi, helleborus, fungi, solanum furiosum comesa.

III. Signa anginae verae sunt, deglutiendi, ac respirandi difficultas plus minus insignis pro vario inflammationis statu, difficilis locutio, rubor faucium, tumor interdum apparens, quandoque nullus, pulsus durus, celer, frequens, tensus, calor universi corporis, sitis intensa, lingua arida, sicca, vel lymphæ crassa obducta.

IV. Spuriæ ab infarctu serosi, ac visceri humoris tumor citra rubedinem, febris vel nulla, vel pauca, & lenta.

V. Quæ oritur a convulsione subito invadit, ac citissime solvitur citra febrem, tumorem, rubedinem, aliaque recensita Symptomata aph. 3.

VI. Tutius est ægrotantem difficulter deglutire, quam difficulter respirare.

VII. Si discussa angina, peripneumonia superveniat, malum.

VIII. Ne suppuratio quidem omnis periculi est expers.

IX. Dolor sine manifesta causa remittens, pulsu interim parvo, humili, formicante superveniente, voce catulina, faciei nigredine, oculorum diminutione, brevi ægrum periturum prænuntiant.

X. Ubi inflammationis veræ signa appareant, nulla interposita mora sanguis primum ex basilica brachii, tum si suppressio sit improvisa Mensium, aut Lochiorum, aut Hæmorrhoidum, ex pede, tandem ingravescente Angina ex jugularibus manu periti Chirurgi detrahendus.

XI. Si vires debiles sint, Cucurbitulæ scharificatæ Cervici, vel etiam Mento applicandæ.

XII. Quæ dum fiunt oleum Amygdalar. dulc. ad ℥ iv. cum rasur. dent. Apr. s. lævig. ad ℥ i. propinandum.

XIII. Gelatina quoque Corn. Cer. uti præstat, cui ante congelationem addatur stibium diaphoret. aut rasur. dent. apr. mandibul. Luc. pisc. s. lævigata.

XIV. Mucilagines quoque ex seminibus Malvar. Alth. Psyl. Violar. ad ℥ vi. cum syrup. papaver. rhæad. de ibisc. violar. ad ℥ i. s. ore detinendæ, & ad fauces blande dimittendæ. Hisce substitui potest aqua hordei, in qua ebullierint flores sambuci, cum lacte mixta.

XV. Progressu morbi gargarismata ex aq. malvar. hor. ℥ x. syrup. diamor. ℥ i. s. nitr. puriss. ℥ i. vel salis armoniac. ℥ i. concedi possunt.

XVI. Extrinsecus Cataplasmata ex fol. malvar. parietar. branch. ursin. fl. melilot. verbasc. radic. lilior. albor. nid. hirudin. oleo Chamomil. subactis parata applicentur.

XVII. Si angina vera, superata acutie, chronica fiat, vesicantia sunt admovenda.

XVIII. Si ad suppurationem tendat tumor, abscessus scalpello est incidendus.

XIX. In Angina suffocativa Laryngotomia instituenda.

3

COMMENTARIA, ATQUE ANIMADVERSIONES IN APHORISMOS DE COGNOSCENDIS, & CURANDIS MORBIS

LIBER II.

CAPUT I.

De Angina vera.

I. **A**nginam veram cum dicimus, inflammationem potissimum faucium &c.] Angina ab ἀγχύνη græcorum dicitur, non secus ac ango ἀπὸ τῆς ἀγχύης, quod stringere, & strangulare significat. Hujusce porro celebris fuit apud Veteres Medicos distinctio in quatuor species, quam docente Galeno 4. de loc. affectis 3. desumebant ex loci affecti varietate; siquidem inflammatio interiores Laryngis musculos occupans ab ipsis appellabatur Cynanche, exteriores vero Paracynanche: similiter inflammatio interiores pharyngis musculos occupans Synanche, exteriores vero Parasynanche. Verum rem sedulo ad examen revocans Galenus has nominum distinctiones adeo contemnere visus est, ut affirmare minime dubitaverit tum primum homines res ipsas neglexisse, cum nimio studio nomina quærere cœperunt. Cui adstipulari visi sunt moderni, præ cæteris Cl. Bellinus, qui hanc quaternariam distinctionem ad nominum potius pompam, quam rei momentum excogitatam prætendit, ac propterea tamquam inanem, ac falsam rejiciendam. Cum enim musculi tam interni, quam externi pharyngis, ac laryngis proximi sint inter se, & omnes quasi simul connexi, vix, ac ne vix quidem fieri potest, ut interiores musculi exterioribus intactis, ac pharyngis musculi seorsim a laryngis, inflammationis capaces sint. Quare satius visum fuit explosa hac nominum distinctione illud affirmare, varium esse posse Anginæ gradum, sævioris nempe, mitiorisque pro majore, aut minore spatio quod occupat inflammatio, non secus ac diversi esse possunt gradus in quolibet alio morbo. Nonne contingit præter fauces Laryngem, vicinasque partes inflammari? quin imo inflammationem ad cervicem ipsam externam protendi historiæ virorum fide dignissimæ testantur. Quæ cum ita sint, Anginam sævioribus stipari posse symptomatibus, mitioribusque tam nota res est, quam quæ notissima. Quamquam varia distinctio Anginæ pro loci affecti varietate excludenda sit, illa tamen retinenda videtur, quam ex causarum diversitate desumunt; siquidem si fauces, vicinæque partes inflammentur, veram Anginam dicunt; si vero alia ratione afficiantur, spuriam appellare consueverunt, quæ multiplex est, ut ex dictis liquido constat.

*Ad differentiam nothæ, seu spurie, quæ 1. ab infarctu serosi, ac visceri humo-
ris &c.]* Si sanguis vel plus justo rarefcens sit, vel copia peccans, vel crassitie, visciditate, ac lentore, cum motus minima celeritate in capillaribus arteriis retardetur, aut subsistat, eorundem vasorum distentionem præternaturalem fieri contingit, sanguinem sibimet ipsi cursum præpedire, ac novo continuo af-

fluente in lateralia lymphatica cogi, unde tumor, rubor, & alia hujusmodi superveniunt. Idem plane dicendum, si ipsæ capillares arteriæ aut nimia laxitate laborent, aut adstrictione, unde sanguini etiam naturaliter constituto libera circulatione trajiciendo in venas impares sint. Quibus sic constitutis licet colligere, priorem anginæ nothæ speciem a vera tantum differre in hoc, quod in vera sanguis extra propria vasa effunditur, tumoremque sanguineum, seu, ut ajunt, phlegmonodem excitat; in notha vero lymphæ tantummodo, ac serum in iisdem partibus, in quibus secretum ab arteriis reconditur, atque excernitur, glandulis nimirum salivæ secernendæ, atque excernendæ dicatis, quæ in universa oris laryngis, pharyngis superficie maxime conspicuæ sunt, subsistit, obstruit, tumoremque lymphaticum, album (frigidum Veteres dicebant) progignit.

II. *Diætarum partium convulsione &c.*] Galenus cum ad credendum vehementer adductus esset omnes affectiones, quæ faucibus accidunt, si spirationem, ac deglutitionem quoquo modo impediunt, Anginas nominandas esse, meminit 4. *de loc. aff. cap. 3.* cujusdam Anginæ ex luxatione vertebrarum cervicis ad anteriora, unde fauces compressæ sunt, atque impedita ciborum, ac potuum ad stomachum transmissio: id quod accidere posse manifestum est ab ictu, casu, aliaque simili causa. Quamquam Hippocrates *Epid. 6. sect. 2.* quosdam in hanc Anginæ speciem incidisse memorat citra cervicis a causa externa lesionem. Quo factum est, ut verosimilior videretur opinio, a confluxu humorum vertebrae fuisse luxatas, indeque angustatis faucibus anginam obortam. Verum qui rem serio perpenderit, vix poterit in horum ire sententiam; siquidem notum est ex Anatomicis per vertebrarum foramina spinalem medullam in universas fere corporis partes miras nervorum ramificationes diffundere: quo apparet luxationem vertebrarum dari vix posse, quin spinalis medulla comprimatur, vel ejus structura pervertatur, unde liber spirituum a Cerebro ad partes, ab his ad Cerebrum excursus præpediatur. Quod ubi contigerit, equis est, qui non videat luxationem istam Apoplexiæ magis, aut Paralyti, quam Anginæ inferendæ aptam existere? Quare illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur cum Boerhaavio, Anginam, quæ a luxatione vertebrarum oriri dicitur, a convulsione potius proxime repetendam esse. Cum nervi inservientes motui organorum, quæ deglutitioni, aut respirationi dicata sunt, musculorum scilicet Laryngis, aut Pharyngis convelluntur, in similem convulsionem agi eosdem musculos manifestum est; hinc subita Angina Hysterici, Epileptici familiaris. Si ulla luxatio Anginæ inferendæ par est, ea certe est luxatio ossis hyoidis. Rarissimum tamen est id evenire, ut nullas hujusce rei historias habeamus apud Auctores, si illam excipias, quam tradit Cl. Valsalva in egregio tractatu *de Aure humana*.

III. *Causæ antecedentes, & procatharticae sunt suppressio improvisa naturalium evacuationum &c.*] Novi puellam circa annos pubertatis constitutam, quæ cum immodica sanguinis menstrui eruptione laborare crederetur, Empirici cujusdam consilio adstringens remedium assumpsit: subistere improvise menses: de faciei rubore primum, ac calore, doloreque capitis conquesta est, tum de turgescente lingua nullo fere cum dolore inter initia, quem tamen postea lingua in eam magnitudinem aucta, ut deglutitionem, & sermonem non parum impediret, inter comedendum experta est: tandem in deglutiendi, ac respirandi difficultatem tantam relapsa est, ut in summum vitæ discrimen acta fuerit. In anginam veram incidisse puellam ob suppressionem improvisam mensium ab adstringente remedio incaute assumpto, etiam me tacente facile omnes intelligunt. Quotiescumque nimirum plenitudo sanguinis adsit, quæ tamquam causa prædisponens ad inflammationem excitandam par sit, ad inchoandam ipsam inflammationem

opportunissima existit: si huic jungatur effervescentia, ac fervor sanguinis ab aucto solidarum partium motu productus, eadem perficietur, ut adnotavit Cl. Pitcarnius *de circulat. sanguin.* Ejusmodi tumores etiam in aliis partibus ob eandem causam accidere consueverunt. Sic menstruis deficientibus mammae evadunt turgidae, quod jam Hippocrates præ cæteris adnotavit.

Vini generosi potus immodicus.] Vinum, ut alibi demonstratum est, insigni sulphurearum particularum copia scatet, quæ ubi in massam sanguinis pervenerint, eandem exsolvere, ac majorem in modum rarefacere habent. Sanguinem autem plus justo rarefcentem facile in extremitatibus vasorum subsistere, atque inflammationem excitare manifesta res est. Sulphureis, ac volatilibus exhalantibus acidæ, terrestres, crassioresque relinquuntur, sanguis crassus, viscidus, atque ad motum minus expeditus redditur. A crassitie vero, ac visciditate sanguinis inflammationem exoriri, adeo manifestum est, ut nihil supra. V. com. in aph. 6. lib. 1. cap. 4.

Immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel &c.] Insignem sanguinis rarefactionem progignere immoderatam corporis exercitationem, & si diuturna fuerit, crassitiem, visciditatemque alibi ostendimus. V. com. in aph. 6. lib. 1. cap. cit. Prædicta ergo de causa inflammationem procreari luce clarius apparet. Huc accedit ab aere nimis frigido tum collum exterius ambiente, tum intus inspirato, vel a potione copiosa aquæ frigidae fauces, guttur, vicinasque partes affici, atque minimas capillares arterias easdem partes perreptantes convelli, angustioresque fieri, quam sanguini utcumque constituto rapida circulatione trajiciendo sufficiant, hinc est faucium, vicinarumque partium inflammationem præ cæteris exoriri.

Venena caustica, mercurialium, & arsenicalium fumi &c.] Quæcumque faucibus immediate applicita easdem vellicando, mordendo vasorum extremitates constringere habent ea ratione, qua liber sanguinis excursus præpediatur, Angina quoque inferendæ opportunissima existunt. In horum censu veniunt venena caustica, atque minerarum mercurialium, atque arsenicalium fumi, qui subtilissimis, atque penetrantissimis spiculis donantur, quæ ubi in Musculorum Laryngis, ac Pharyngis fibras se se insinuaverint, nerveas tunicas in convulsivas contractiones agunt, unde sanguis in vasis facile subsistit, atque inflammatio excitatur. Ventriculum autem, & intestina maxime sphacelosa, & maculis nigris obsita inveniri, ubi in stomachum ingerantur ejusmodi venena, innumeris dissectionibus cadaverum compertum est, atque etiam experimenta a Cl. Wepffero adducta *tract. de cic. aquat.* id satis liquido demonstrant.

Helleborus.] Purgationem ex helleboro difficilem esse, terrorisque plenam, soli que robusto, & animoso adhibendam egregie adnotavit Fernelius. Quod Mesues quoque novisse videtur affirmans, homines sui temporis ferre non posse Helleborum album, nigrum vero nonnisi difficillime. Tantæ est activitatis helleborus albus, ut ejus succo olim venatores Hispani, & Galli telis suis illinitis Cervos necaverint, unde venatoria venena, & palæstrica sunt appellata, qua de re vid. Cæsalpinus in *tr. de venen.*, Crato lib. 2. *prax.* & Celsus lib. 5.

Inter gravissima, atque horrenda symptomata, quæ ab helleboro excitantur frequentissime occurrunt oris, faucium, atque musculorum Laryngis, ac Pharyngis molestiæ insignes, ut linguæ arefactio, dentium constrictio, suffocatio. Cujusce rei locupletissimos testes habemus Dioscoridem ipsum, ac D. Tournefortium, qui etiam fatetur omnes, quibus Hellebori orientalis (mitior enim nonnullis reputatur) extractum exhibuit, etiamsi de superpurgatione non quererentur, nauseis tamen torqueri, ventriculi gravedine cum acrimonia, & phlogosis suspi-

fuspicione conjuncta, quæ fauces, & anum etiam minitabantur.

Fungi.] Fungi fere omnes sunt maligni, atque avide deglutientibus non raro funesti, & exitiales: unde a *funere*, vel a *funus ago*, vel a *fungor* fungi dicti videntur, seu qui vescentes ad funus deducunt. De his legi meretur Athanasius Kircherus l. de pest. ubi ait: *Fungus qualiscumque sit semper malignus est, semper exitialium qualitatum apparatu instructus: etsi non statim sentiatur, frequenter tamen comesus, nescio quid tamen occultæ machinationis interiore viscerum administratione moliatur.*

Consentientibus autem accuratioribus practicis symptomata, quæ ab his excitantur sunt præ cæteris vomitus, præcordiorum anxietas, strangulationis sensus. Specifica nempe quasi indole istorum salinæ, sulphuræ, subtiles, acres, ac causticæ particulæ, quibus scatere creduntur, faucium, ac ventriculi membranas, fibrasque nerveas irritare, vellicare habent, & in violentas contractiones agere, unde dictæ molestiæ facile subsequuntur. Ita Pausaniam puellam apud Hippocratem in suffocationis periculum fungorum esu adauctam fuisse, familias apud Plinium extinctas habemus. Lutetiæ Parisiorum studiosos quinque adolescentes mortuos refert Thom. Bartolinus, ut alia mittam exempla eorum, qui vel perierunt, vel gravissime ægrotarunt, quæ legi possunt apud Jo. Schenkium in *obs. medic. l. 7. Stalpartium van de Wiel cent. 1. obs. 40. Forestum de ven. obs. 2. p. 36. Hildanum cent. 4. obs. 35. Botallum, Vidiur., aliosque.* Quid plura? Nullam esse ætatem affirmat Cl. Sennertus *lib. 4. P. 1. cap. 3.* nullam corporis constitutionem, in qua non plus plerunque incommodi, quam ex usu tuberculorum, & fungorum proveniat. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ tradidit J. Rajus adversus illos, quibus cibi quidam non omnis malitiæ expertes in deliciis sunt, ajens: *Apagete ergo isthac gulæ blandimenta. Quæ tanta, ut cum Plinio loquar, ancipitis cibi voluptas? An usque adeo vitæ tædet, ut eam tam vili offa permutemus, mortemque semper in procinctu stantem sollicitemus?*

Solanum furiosum.] Eadem fere symptomata exoriri dicuntur ex solano furioso, solano Maniaco, seu Belladona. Malignam, & deleteriam hujusce plantæ virtutem multis experimentis, & exemplis confirmavimus cum de delirio ageremus (V. com. in aph. 4. cap. 4. lib. 1.) ut nullus hic relinquatur dicendi locus.

III. *Signa anginæ veræ sunt deglutiendi, ac respirandi difficultas &c.*] Non posse musculos laryngis, & Pharyngis inflammari, quin aeris in pulmones liber ingressus, ac ciborum commoda deglutitio impediatur, manifesta res est: hinc est cur in inflammatione fauces, vicinasque partes occupante cum spirandi, tum deglutiendi difficultas exoriat. Hanc porro fieri dicimus cum sanguis extra vasa propria in lymphatica lateralia, seu vasa tenui lymphæ, ac sero vehendo dicata effunditur. Nemo est igitur, qui non videat, & ruborem faucium, & tumorem apparere debere. Quamquam vero est quædam Anginæ species, quam internam, & latentem appellare consueverunt Medici, in qua videlicet nullus nec tumor, nec rubor apparet, quæ periculosissima est, ut docuit Hippocrates prædict. lib. 3. cap. 8. ubi ait: *Angina gravissima est, & celerrime interimit, quæ neque in cervice, neque in faucibus conspicuum quid habet. Hæc etenim eodem die, & secundo, & tertio, & quarto strangulat.*

Pulsus durus, celer, frequens,ensus, calor &c.] Non potest sanguis in aliqua parte subsistere, quin nerveæ tunicæ exquisitissimi sensus in præternaturales vehementiores, crebrioresque contractiones agantur, quæ cordi, & arteriis communicatæ pulsus durtiem, celeritatem, frequentiam excitent. Corde autem, & arteriis violenter, ac celeriter motis, qui reliquus est in vasis sanguis mutuas patitur

patitur suarum partium allisiones, acres, volatiles, sulphureæ a reliquarum nexu secedentes, ac per universam massam sanguinis diffusæ ejusdem agitationem, fervoremque augent: hinc calor.

Sitis intensa, lingua arida, sicca &c.] Eadem de causa salivæ secretio inhibetur, hinc sitis intensa, lingua arida, sicca apparet. Nisi salivæ secretio ob augmentum sanguinis, humorumque motum inhibeatur, crassa ac spissa redditur a calore, qui in faucibus, vicinisque partibus habetur propter inflammationem. Cum enim saliva constet ex partibus aqueis, terrestribus, ac gelatinosis, quotiescumque avolaverint aqueæ, remanent crassiores, & gelatinosæ, quæ calore facillime condensantur, non secus ac albumen ovorum ad ignem concrevit. Atque hinc est lymphæ crassa, ac spissa obductam apparere linguam.

IV. *Spuria ab infarctu serosi, ac visceri humoris, tumor citra rubedinem &c.*] Quotiescumque materia tumorem faciens non sanguis proprie dictus est, sed serum, ac lymphæ crassa, viscida, ac difficilis, tumorem cum rubedine, quem phlegmonodem appellare consueverunt Veteres fere Medici, sequi non posse luculenter apparet. Quid quod lenta, viscida, ac difficili peccante materia, & fibrarum laxitate, sulphureæ, volatiles, tenuioresque particule minime exsolvi possunt ea ratione, qua opus est ad febrem, calorem, fervoremque excitandum?

V. *Quæ oritur a convulsione subito invadit, ac citissime solvitur citra febrem &c.*] Quam mira res videtur, momento fere temporis convulsionem homines invadere, atque diris, sævisque modis eosdem exercere, interdum vero eodem ipso momento tolli extemplo, ac placidam exoptandam tranquillitatem supervenire! Nempe spiritus animales cæco impetu hac illac ruentes si in ordinem redigantur, omnium symptomatum subita remissio contingit, atque quies. Neque enim cogitandum est cum affecti sunt nervi, aut spiritus a causa aliqua mole spectabili affectos esse. Sæpe minimum est, ac plane sensus omnes fugiens, quod eosdem lædit, atque insignes in ipsis turbationes creat. Mirum autem vel opii tantillo, vel quiete inducta violentos, perturbatosque nervorum, ac spirituum motus protinus sedari, aut componi. Quæ sane ostendunt quid sit, quod convulsivi morbi nullis fere eorundem indiciis apparentibus tam cito homines invadant, citoque solvantur. Novi juvenem quemdam Venetum, qui derepente, atque inter comedendum, bibendumque in tantam deglutiendi difficultatem incidebat, ut ne guttulæ quidem aquæ in œsophagum pateret aditus: quandoque tanta difficultate respirationis corripiebatur, ut suffocari pæne videretur. Mirum autem inter loquendum non semel liberatum fuisse felicissime.

VI. *Tutius est agrotantem difficulter deglutire, quam difficulter respirare.*] Prognosis desumitur a magnitudine morbi, magnitudo morbi a symptomatum vehementia, symptomatum vehementia a loco inflammato, atque inflammatione plus, minus partes deglutioni, ac respirationi dicatas occupante. Animal sine respiratione vivere non posse tam nota res est, quam quæ notissima. Quod de deglutione affirmari nullo modo potest. En potissimum, cur Angina cum difficultate respirationis periculosior sit ea, quæ cum difficili deglutione conjungitur. Nempe in illa suffocationis metus est, quod pertimescendum minus est ex difficili deglutione. Quamdā foeminam quatuor dierum spatio ne guttulam quidem aquæ deglutire potuisse testor, cum tamen morbus ne vel tantillum quidem augeretur.

VII. *Si discussa Angina peripneumonia superveniat, malum.*] Exitus Anginæ vel discussio est, vel suppuratio, vel gangræna. Discussio duobus modis potest contingere; vel enim materia tumorem efficiens e loco affecto dimota circulo restituitur, nullibi eadem decumbente, vel in aliquod viscus transfertur, ibique decumbens illius inflammationem progignit. Angina discussa peripneumoniam subo-

suboriri frequentissime contingit: qui transitus periculosissimus est. A parte enim minus nobili ad nobiliorem, ad pulmonem videlicet materia inflammatoria transfertur. Hinc timendum est, ne eidem tenacius impacta, vel mortem brevi inferat, vel diu morbo protracto corrumpatur, & pure in cavitatem pectoris ruente, Empyema progignat, ut præ cæteris adnotavit Hippocrates sect. 5. aph. 10. *Quibus ex Angina liberatis ad pulmonem mala fit conversio, ii intra septem dies moriuntur; si vero hos evaserint, Empyeci fiunt.*

VIII. *Ne suppuratio quidem omnis periculi est expers.*] Non potest sanguis in aliqua parte diu subsistere, quin ejus componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac sensim sensimque corrumpantur. Nisi hæ dimotæ circulo redeant, vasis quibus continentur disruptis, effunduntur, putrefaciunt, atteruntque vasorum eorundem tunicas, ac suppurationem, abscessumque progignunt. Disrupto abscessu periculum est, ne pure in bronchia, & pulmones effuso, adnotante Cl. Foresto lib. 15. obs. 24. æger suffocetur. Quo apparet suppurationem non omni periculo vacare.

IX. *Dolor sine manifesta causa remittens, pulsu interim parvo, humili &c.*] Interdum loco boni, ac laudabilis puris, partis inflammatae mors subsequitur, tertius modus, quo exit inflammatio. Quæ dum fit, dolor improvise cessat, verum omnia symptomata exacerbantur, pulsus nimirum fit parvus, humilis &c. quæ cum grangrænam, ac sphacelum fieri protenso quasi digito commonstrent, mortem quoque ipsam portendere luce clarius apparet. Alia prognostica apud Hippocr. vid. 6. aph. 37. 7. aph. 41. &c.

X. *Ubi inflammationis veræ signa appareant, nulla interposita mora sanguis &c.*] Acutissimus morbus Angina est, ut non raro intra viginti quatuor horas hominem jugulet. Simul igitur ac illius indicia se prodant, eidem per magna remedia occurrendum esse nemo est, qui non videat. Hinc egregie Celsus lib. 3. *Magis tamen ignoscendum est Medico parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve spatium est, intra quod si quod auxilium non profuit, æger extinguitur.* In Anginæ autem curatione principem obtinet locum venæ sectio, quam licet prohibere videatur Mensium, aut Lochiorum fluxus ob suppressionis metum, aut graviditas ob metum abortus; cum tamen æger in mortis discrimine prope certissimo versetur, nisi cito instituatur venæ sectio, ad eadem minime respiciendum esse omnes fere accuratiores practici contendunt.

Ex basilica brachii, tum si suppressio sit improvisa mensium &c. ex pede.] Quo in loco instituenda sit venæ sectio lis orta. Alii siquidem ad impediendum novum affluxum ad affectam partem, & ad revellendum in partibus longissime ab affectis diffitis instituendam esse venæ sectionem arbitrantur, ad credendum vehementer adducti, quam minimo sanguinis ad easdem irruente vasa sanguifera sese validius, & fortius contrahere, stagnantesque humores ulterius propellere, atque discutere. Saltem hoc facto venæ sectionem in vicinis partibus, & ad derivandum tutissimo celebrari posse existimant, qua copia majore, atque impetu venientem sanguinem ad affectam partem herentem in extremitatibus vasorum dimoveant, circulo restituant, tumorem, obstructionemque tollant. Nempe ad materiem alicubi hærentem dimovendam, atque abhinc prodeuntem obstructionem tollendam non solum facit impetus sanguinis, qui certe major erit ad affectam partem, si derivatoria, ut ajunt, phlebotomia instituatur, verum vis vasorum, quibus sanguis, humoresque continentur, quæ nisi eosdem in parte inflammata hærentes elatere suo dimovere habeant, non solum inutilis prorsus evadit venæ sectio derivationis gratia, sed summopere noxia. Aucto enim ad affectam partem sanguinis motu, atque extremitatum minimorum vasorum obstructione remanente, tumorem, atque inflammationem augeri contingit, aut confirmari.

eo prorsus modo, uuo secta vena saphena pedis in valde plethoricis Mulieribus Menses potenter supprimit. Vasa autem inepta erunt ad hærentem sanguinem dimovendum, si elasticitatem suam, & robar amiserint; elasticitatem vero amittent, cum nimia sanguinis copia ad affectam partem per phlebotomiam in vicinis partibus, & ad derivandum institutam irruentis distendantur nimis, distrahunturque, non secus, ac vesicæ contingit, quæ urinæ copia nimis distenta ad lotium expellendum impar redditur. Quo liquido constare arbitrantur in inflammationibus satius esse venæ sectionem in partibus longe ab affectis dissitis, & ad revellendum prius instituere, mox vero in proximis, vicinisque ad derivandum. Recte hi quidem, nisi falsa opinione adducti venæ sectioni in partibus longissime dissitis ab affectis, & ad revellendum e. gr. in pede in anginosi affectionibus, & in proximis vicinisque partibus ad derivandum plus tribuerent, quam par est. Ostendimus siquidem lib. I. cap. I. com. in aph. 15. secta vena in partibus longissime dissitis a capite, nempe saphena pedis minimam, ac fere insensibilem revulsionem fieri, moderatam in Cerebri, ejusque membranarum morbis secta basilica brachii, maximam omnium secta jugulari externa. Tunc solum sectionem saphenæ pedis opitulari, cum ab inferioribus affluxus est sanguinis ad superiores partes, quod plerunque contingit suppressis naturalibus sanguinis evacuationibus, Mensium præsertim, ac Lochiorum in Mulieribus, qui affluxus secta eadem vena præpediri, aut plurimum saltem imminui potest. Illud tamen hoc loco adnotandum est, secta basilica brachii in morbis Laryngis, ac Pharyngis, omniumque partium externarum capitis, Angina scilicet, Ophthalmia &c. fieri quidem ab iisdem revulsionem, non secus ac fit in morbis Cerebri, ejusque membranarum, Apoplexia scilicet, phrenitide, & similibus, minime tamen, si secantur jugulares. Cum enim basilica brachii sanguinem hauriat ex ramo arteriæ subclaviæ, ut ostendimus loc. cit., quæ proxima est Carotidibus, quarum externa ramos dat laryngi, pharyngi, musculis ossis hyoidis, omnibusque partibus externis capitis, fit ut per arteriam subclaviam velocius moveatur sanguis; cum vero velocius moveatur per hanc, tardius movetur per Carotides, & ab iisdem revellitur sanguis. Quod æque affirmari non potest si secantur jugulares. Quinimo sanguinem in affectas partes copia majore, atque impetu irruere contingit, seu quod eodem recidit derivationem fieri revulsioni omnino contrariam. Ad cujus rei statum melius intelligendum animadvertendum est in Angina, aliisque externarum partium morbis affici partes illas, unde jugularis externæ ramuli exoriuntur. Cum igitur hujusce venæ truncum incidimus, sanguis a minimis ramulis, & extremitatibus ejusdem ad apertum locum velocius currit, & magna copia. Cum velocius & magna copia affluat ex secta vena, fit ut succedens sanguis ex carotide externa, quæ extremitatibus prædictæ venæ committitur, cum minorem obicem offendat, illuc liberius fluat, perque affectam partem velocius decurrat, ac majore impetu, quo impetu poterit materies in minimis ramulis subsistens, atque arteriolas obstruens dimoveri, discuti, ac circulo reddi, perinde ac Saphenæ sectio Menses deducit, ut præ cæteris ostendit Cl. Freind. Com. 2. de sanguinis missione. Quare salubre quidem censemus practicum consilium, qui Anginæ, & similium morborum curationem a venæ sectione revulsionis gratia instituta exordiendum esse præcipiunt, ut scilicet humorum impetu ad affectam partem jam elanguescente, obstructio venæ sectione derivationis gratia celebrata facili negotio tolli funditus possit; iis tamen morem minime gerentes, qui in hunc finem venam longissime dissitam ab affecta parte, Saphenam scilicet pedis primum secant, & ad derivandum basilicam brachii, sed iis potissimum, qui ad revellendum basilicam brachii primum secandam imperant, tum si affluxus nimius sit sanguinis a partibus inferioribus ad

superiores, Saphenam pedis, tandem ingravescente Angina ad derivandum jugulares tantopere commendatas, & a Zacuto Lusitano *hist. Medic. prin. lib. 1. hist. 76.*, & a Tralliano, & a laudato Frend., aliisque.

Manu periti Chirurghi.] Ut turgeant jugulares venæ, atque ea ratione conspicuæ fiant, qua secari commode possint, solent plerique ligaturam ad sistendum sanguinem adhibere, quod non omnis periculi expers est. Difficultas enim respirationis ita augeri potest, ut æger in ipsa operatione suffocetur. Opus est igitur Chirurgo, qui cum dexteritate, & sine ligatura ab operatione se expediat, quemadmodum Patavii me non semel vidisse testor. Quid quod a perito chirurgus non tantum innoxie, sed etiam feliciter, nec operose magis, aut periculose, quam cæteræ venæ secantur, ut notat egregie Cl. V. Renatus Moreau Medic. Parisiensis in epistola respon. ad Thomam Bartholinum C. fil. de *Angina puerorum Epid.*, qui centies jugulares aperiendas curavit, cum tamen plerique vel sola cogitatione præstare exhorrescant?

Quamvis sublinguales venas felicissime sectas viderim, cum tamen subsit periculum, ne si satis aperiuntur, parum sanguinis ex eisdem effluat, si vero lato nimis vulnere tundantur, hæmorrhagia sequatur non raro lethalis, ad earundem sectionem, si quid sentio cum Tulpio (lib. 1. obs. 51.) nunquam deveniendum traderem.

XI. *Si vires debiles sint, Cucurbitula scharificata cervici, vel etiam mento &c.*] Uti venæ sectio inter initia, & viribus constantibus in Angina, cæterisque istiusmodi morbis eximiam operam præstat, ita decursu morbi, & languescentibus jam viribus summopere lædit. Quo loco fateor, me justis laudibus æquare non valere, quæ tradidit Hippocrates lib. 4. de ratione victus p. 56. *In omnibus morbis, præcipue in acutis, potissimumque in quibus vehementia febris subest, tempus adhibendi medicinam maximam habere facultatem.* Unde etiam Poeta:

Temporibus Medicina juvat, data tempore profunt,

Et data non apto tempore vana nocent.

Cæterum Cucurbitularum, quæ scharificatæ dicuntur, pulcherrima laus est salvis viribus idem fere præstare, quod venæ sectio. Sanguis enim, qui in cucurbitulæ ventrem exprimitur, crusta illa in superficie inflammatoria donatur, & fortasse majore, quam si sanguis e vena educeretur, indicio satis manifesto non fluidiores tantum, ac subtiliores, sed fibrosas etiam, crassioresque sanguinis partes educi, quæ primum extremis arteriarum finibus impactæ, atque eisdem tenaciter adhærentes, tum in lymphatica lateralia effusæ inflammationem progignunt. Cucurbitulis sub mento admotis mulierem quamdam canina Angina laborantem curatam fuisse Zacutus Lusitanus in *prax. admiran. lib. 4.* affirmavit, ut alios mittam quamplurimos, qui hoc remedii genere convaluerunt, ut Platerus lib. 2. p. 395. Amatus Lusitanus cent. 3. curat. 28. testati sunt.

XII. *Quæ dum fiunt oleum Amygdalar. &c. cum rasura dent. Apr. s. lævig.*] Ea omnia, quæ ad sanguinem resolvendum in cæteris inflammationibus adhibentur, in hac quoque locum habere visa sunt. Cavendum autem diligentissime, ne molestiam affectis partibus inferamus, unde & tumor, & inflammatio augeatur, aut confirmetur. Id autem potissimum evenire potest propter asperam medicamentorum superficiem, quæ deglutienda sunt. Cum enim in Angina plerunque adsit deglutionis difficultas, vel si vero non adsit, justus subrepat timor, ut subsequatur, ab iis omnibus abstinendum esse perspicuum est, quæ partes ipsas irritare habent, pungere, aut alia quavis ratione afficere. Quare salubre est practicum consilium pulveres Angina laborantibus exhibere liquidis unitos, quo commode, & sine ulla molestia ingerantur in stomachum. Ita rasura dent. apr. s. lævigata, si cum ol. Amygdalarum Dule. propinetur, cum ramosis suis partibus obtundere habeat ejus spicula, laxare solidas partes, demulcere, ob-

linire, citra ullam fere molestiam ingeri posse perspicuum est.

XIII. *Gelatina quoque Cor. Cer. uti præstat &c. sibi diaphoret. &c.*] Idem plane dictum velim de stibio diaphoretico, aut simili medicamento, quod diaphoresim promovere a nonnullis reputatur, gelatinæ Cor. Cer. unito. A nonnullis inquam; neque enim desunt, qui stibium diaphoreticum, & similia medicamenta non solum vi diaphoretica, ac sanguinem humoresque exagitandi, resolvendique prædita esse negant, sed inepta prorsus ad diaphoresim promovendam existimant. Fixum enim quoddam est stibium diaphoreticum: Omnia autem fixa parum, vel nihil exagitant. Facultatem potius sanguinem ad diaphoresim disponendi stibio, & similibus medicamentis tribuunt, sensim acorem, quo succi præsertim primarum viarum imbibuntur corrigendo, a quo sanguinis densitas, & arctior compages oriebatur. Hinc est accuratioribus practicis solemne esse morborum acutorum curationem exordiri a fixis diaphoreticis, deinde validiora, ac moventia sanguinem adhibere, quæ in morborum vigore, atque impetu, dici vix potest, quam male cedant. Tunc porro satius est nihil moliri. Apte cadit in hunc locum illud Livii lib. 22. cap. 18. *Medicos interdum plus quiete quam movendo, atque agendo perficere*; atque illud Ovidii:

Dum furor in cursu est, currenti cede furori,

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Aggrediar melius tunc, cum sua vulnera tangi

Jam sinit, & veris vocibus aptus erit.

XIV. *Mucilagines quoque ex seminibus malvarum, Alth. &c.*] Sunt qui gargarismata ad materiem hærentem dimovendam, quocumque morbi tempore ægris præscribunt. Verum mos iste accuratioribus practicis minus probatur, commendaturque, verentibus, ne affectæ partes plus æquo commoveantur, concutianturque, unde inflammatio augeatur, aut confirmetur. Mucilagines porro ex seminibus malvarum, Alth. & ejusmodi aliis elicite, & ad fauces dimissæ laxando, emolliendo, demulcendo mirum in modum conferre visæ sunt.

XV. *Progressu morbi gargarismata ex aq. Malvar. hordei &c.*] Uti inter initia, incremento scilicet, ac vigore morbi, vasorum turgentia, fibrarumque adstrictio vetat, quominus gargarismata affectas partes commoventia adhibeantur, ne inflammatio augeatur; ita progressu morbi, cum depleta sunt vasa, fibræ parumper laxatæ, atque ad vehementiores contractiones minus idoneæ, cum materia obstruens fluere incipit, ac moveri, sunt convenientissima. Leniter enim stimulis vasorum tunicis, adstrictisque, materia eisdem tenacius adhærens facile loco dimoveri potest, quæ in lymphatica effusa in venas iterum sese recipere valet ac circulo restitui, unde obstructio, orta hinc inflammatio tollatur. Leniter vero stimulantia gargarismata illa censentur, in quæ sal prunellæ recipitur. Verum eodem præstantius esse nitrum purissimum facile judicaverim. Cum enim sal prunellæ nihil aliud sit, quam nitrum, cujus pars aliqua sulphuris vulgaris admixtione deflagavit, verendum est, ne volatiliori ipsius parte amissa, vis quoque ejusdem infringatur plus æquo, ac minus commode respondeat. Sal quoque armoniaci in parca dosi adhibitum, utpote quod neque nimium motum, neque nimiam irritationem inducit, tutissimum est medicamen, si quod aliud.

XVI. *Extrinsæ Cataplasmata ex fol. malvar. pariet. &c.*] Uti medicamentis per os assumendis, ita externis collo applicandis morbo obviam eundum. Inter hæc Franciscus Valleriola cataplasma ex nidis hirudinum decoctis in oleo Chamamel. & Lilior. ceu specificum miris laudibus extollit. Ex iisdem nidis aliud Cataplasma conficit Dekers ad praxim Barbettianam; aliud Forestus in observationibus; aliud Amatus Lusitanus, & Platerus. Illud animadvertendum

dum est tamen, non tantum isthæc vires suas exercere propter nidum hirudinum, qui specificè anginæ opitulari creditur, quantum propter emollientia, ac laxantia c. m. sunt Cœpæ, radices lilior. albor. alth. fol. Malvar. Violar. Parietar. semin. Lin. & hujusmodi, quibus exasperatæ partes demulcentur, humorum acrimonia temperatur, nimia vasorum adstrictio tollitur, unde sanguinem facilius reddi circulo contingit, atque inflammationem tolli.

XVII. *Si Angina vera, superata acutiei, chronica fiat, vesicantia &c.*] Morbus acutus tunc chronicus fieri dicitur, cum tempus illud præterierit, quo solvi debuisset. Solvi autem nequit ob aliquam latentem causam, quæque sensus nostros omnino fugit. Rem si placet illustremus. Si symptomata, quæ acutum morbum comitantur portendant, eundem duraturum esse per quatuor, vel septem dies, certum autem, statumque tempus elabatur, cessantibus calore, fervore, pulsus duritie, vehementia, aliisque ejuscemodi symptomatibus, tunc morbus dicitur acutus ex decidentia, qui nempe chronicus fit respectu acutiei ejusdem vehementissimæ. Cur autem vesicantia in istiusmodi morbis eximiam operam præstent haud insolens explicatu est. Facit autem apprimè ad phænomeni explicationem animadversio, solemne esse practicis Vesicantia in ophthalmia admoveere, ubi post certum temporis intervallum, quo inflammatio mitior fieri solet, adhuc tumor in oculo, & rubor conspicitur, quod quidem pendet potissimum non a materie hærente, quæ disposita non sit ad fluendum, sed a vitio partis sic laxatæ, ut nequeat sese contrahere ea ratione, qua opus est ad eandem impellendam, ac circulo restituendam. Quo quidem in casu si vesicantia applicentur, hæc fere commoda sequuntur. Primum vi salis cantharidum acris, ac fere urentis, crassam, viscidam, ac difficilem materiem solvi contingit, tum solida ipsa extimulari, & in validiores, vehementioresque contractiones agi, hinc eandem facilius dimoveri, ac circulo restitui. Cum igitur Angina acutissimus sit morbus, & interdum intra viginti quatuor horas hominem jugulet, ubi per repetitas venæ sectiones, atque alia ejuscemodi medicamenta sedatus fuerit nimius fervor, pulsus mollior evaserit, tumor autem adhuc remaneat, seu quod eodem recidit Angina chronica fiat respectu acutiei, ad vesicantia deveniendum est, a quibus certum levamen, nullum noxæ periculum sperari potest.

XVIII. *Si ad suppurationem tendat tumor &c.*] Modum tutissimum, quo Angina solvi possit, ubi tumor ad suppurationem tendat, esse abscessum scalpello aperire tradunt omnes fere accuratiores practici, ut videlicet puri extra corporis confinia locus detur, & quod magis est, ne eodem ad pectus ruente, æger suffocetur.

XIX. *In Angina suffocativa Laryngotomia &c.*] De Laryngotomia, seu ut alii malunt Bronchiotomia instituenda in Angina suffocativa legi meretur Cl. V. Renat. Moreau supra laudatus epist. responsor. ad Cl. Thomam Bartholinum Casp. filium, qui de Angina Epidemica exercitationes egregie conscripsit, necnon Cl. Barbette Chir. p. 498. aliique Chirurghi hodie maxime nobiles.

CAPUT II.

De Hæmoptysi.

I. **Q**uotiescumque sanguis per os cum tussi plus minus violenta, & profunda, respiratione nonnihil difficili, ardoris, punitionis, vel quasi rupturæ, & divulsionis sensu spumofus, & floridus ejicitur, e pulmonibus ejici eundem censendum est.

II. Causæ proximæ sunt 1. sanguinis e vasis sanguiferis pulmonum in lateralia lymphatica irruptio, & eorumdem apertio. 2. vasculorum sanguiferorum divisio, & soluta unitas. 3. eorumdem ruptura. 4. erosio.

III. Causæ remotæ internæ sunt vasorum pulmonalium nimis tenella structura, convulsio, plethora ad vasa vera, & ad vasa apparens, motus nimis velox per vasa universi corporis, ejusdem nimis tardus, aut plane consistens in particulari parte corporis, vel in ipsis pulmonibus, sanguinis acrimonia insignis.

IV. Antecedentes, & externæ sunt ætas junior, temperamentum gracile, collum oblongum, scapulæ angustæ, & depressæ, incolatus locorum frigidorum, ortus ex parentibus simili morbo obnoxiiis, suppressio consuetarum evacuationum ex naribus, utero, hæmorrhoidibus, insensibilis perspirationis, missa consuetudo mittendi sanguinem in plethoricis, abusus vini, & liquorum spirituosorum, abusus calidorum, aromaticorum, violenti motus, atque exercitationes, nimis alta vociferatio, Scabiei, Erysipelatis, Variolarum, morbillorum, ulcerum, tumorum retropulsio, scorbutus, vulnera penetrantia thoracem, & alia hujusmodi.

V. Nulla hæmorrhagia tanti facienda est, quanti illa quæ fit e pulmonibus.

VI. Pessima certe, quæ corpora graciliora, collum oblongum, scapulas angustas, & depressas habentia, in juvenili ætate constituta, quæ ex parentibus simili morbo obnoxiiis nascuntur. E contra illa, quæ ex nimis alta, & violenta vociferatione, clamore, aut aliquo vehementi motu, suppressione naturalium evacuationum, omnis fere periculi expers est.

VII. Paulo difficilior, quæ ex abusu liquorum spirituosorum, calidorumque, ex retropulsione Scabiei, Erysipelatis, Variolarum, morbillorum, ulcerum, tumorumque nascitur, quæ scorbuto supervenit.

VIII. Quo sanguinis nimiam evacuationem cohibeam, venæ sectionem bis, terque pro vasorum turgentia institui jubeo.

IX. Flor. Cass. r. e. ʒ vi. cum pulp. tamarindor. ʒ ii. mane sumendas ægro præscribo. Dein vero decoction. fol. portulac. plantag. urtic. ʒ vi. nitr. purif. ʒ i. syrup. heder. terrestr. ʒ i. quotidie exhibeo per plures dies. Si præsto sint succi earundem plantarum, dici vix potest, quam bene cedant ad uncias tres quotidie assumpti.

X. Emulsiones quoque ex femin. quat. frigidior. ꝯ i. s. papaver. alb. ꝯ ii. in aq. plantag. portulac. vel simili mirum in modum conferre visæ sunt.

XI. Hisce frustra adhibitis fungo melitenfi pul. a ꝯ i. ad ꝯ s. ex jusculo foliis bellidis minoris alterato cum syrup. de ros. sic. ꝯ i. bis in die uti expedit.

XII. Electuarium quoque ex femin. papav. alb. ꝯ ii. ter. sigillat. coral. rubror. a ꝯ i. sacchar. rosat. ꝯ i., ad ꝯ ii. duas exhibitum eximiam operam præstat.

XIII. Specifica vix, ac ne vix quidem locum habent, nisi remota fuerit morbi causa.

XIV. Juscula extremitatum pedum vituli, & in gelatinam conversa cum gum. arabic. tragacant. continuo sunt usurpanda. A rebus calidis, & a vino absteineat æger, motibus violentis animi, & corporis, a vociferatione alta, ac clamoribus.

XV. Post sanguinem sistentia, præsertim si remaneat levis quædam tussicula, & difficultas respirationis, febricula, & cruentum sputum recrudescat, sequens destillatum propinetur. ꝯ. ser. lact. Caprin. vel Vaccin. Lib. xx. fol. heder. terrestr. veron. fl. hyperic. Consolid. minor. polig. a M. i. Caudar. cancror. cum suis cortic. contus. pulp. ranar. a Lib. i. s. Jujubar. a nucleo separat. Lib. i. M. f. s. a. destillatio in B. M. & detur ad ꝯ x. quotidie. Hujusce loco sequens decoctum exhibeatur.

ꝯ. Radic. chin. ꝯ ii. ebor. cor. cer. ras. a ꝯ i. Hord. mund. ꝯ ii. semin. melon. cucurb. a ꝯ i. flor. hyperic. M. i. Car. vitul. ꝯ iii. ranar. excortic. caudar. cancror. a ꝯ i. Aq. font. Lib. i. m. in vase vitreo circulatorio bene clauso in B. M. s. a. f. ebul. usque ad consumption. tertiæ partis col. detur quotidie per xxx. dies.

XVI. Æstivo tempore aquæ nocerianæ summe conveniunt incipiendo a lib. ii. augendo dosim usque ad lib. iv. circiter non ultra.

XVII. Tandem diæta lactea, vel semilactea imperanda.

C A P U T II.

De Hæmoptysi.

I. **Q**uotiescumque sanguis per os cum tussi plus minus violenta &c.] Plures sunt partes, ex quibus sputum sanguinis ortum traducere potest. Ex capite, gengivis, glandulis palatinis, ac totius oris cavitatis, ex pharynge, ventriculo, larynge, bronchiis, vesiculis pulmonalibus. Ut vero cognoscatur, quo ex loco sanguis fundatur, ad ea, quæ sanguinis sputum antecedunt, ad rejectionis modum, & rejecti sputi conditionem attendendum est. Si dolor capitis præcesserit, aurium tinnitus, venarum frontis elatio, rubor genarum, & faciei totius, & sputum sanguinis atrii, congrumatique cum sreatu, titillationis, & caloris sensu in palato, qualis ex catarrho solet contingere, superveniat cum symptomatum levamine, e capite profluere sanguinem censendum est. Si levi expuitione sanguis saliva dilutus ejiciatur, ex gengivis, glandulisque o-

ris, & faucium erumpere pro certo habendum. Non potest enim sanguis ex dictis glandulis effundi, quin humor etiam salivialis copiose effundatur, unde saliva dilutus apparet, id quod Scorbuticis non raro contingere manifestum est. Si per vomitum ejiciatur, ex ventriculo provenire dubitandum non est; si vero per tussim, quæ tamen levis sit, non profunda, aut per screateum, ex trachea, vicinisque locis. Ubi enim ex trachea ejicitur sanguis, irritat ejusdem nerveas fibrillas, & in convulsionem agit, quæ deinceps bronchiis, membranis, & musculis ad respirationem facientibus communicata tussim excitat, levem tamen, nec profundam. Quod diligenter tenendum est. Tussis enim inseparabilis comes est sanguinis sputi e pulmonibus, sed hoc discrimine, quod violenta isthæc est, ac profunda. Quamquam si sola tussis consideretur, in fraudem facile induci possunt medentes, cum hæ differentię non raro imponant. Dum igitur e pulmonibus exit sanguis non solum cum tussi violenta, & profunda ejicitur, sed sanguis ipse floridus est, & admixto aere spumofus. Et licet ibidem subsistens, aut acidos liquores offendens, ater, concretusque evadere possit, unde suspicari fas sit ex capite, aut aliis partibus exire, si tamen ad respirationem attendatur, quæ propterea difficilis sit, cum ardoris, punctiōis, vel quasi rupturæ, & divulsionis sensu, ex pulmone erumpere sanguinem certo certius habendum. Quibus apparet signa, quæ solent sputum sanguinis e pulmonibus comitari singillatim accepta minus tuta esse, ideoque conjunctim esse perpendenda, ut nullus suspicioni locus relinquatur.

II. *Causæ proxima sunt 1. sanguinis e vasis sanguiferis pulmonum in lateralia lymphatica irruptio &c.*] Quinque modis sanguinem e propriis vasis effundi posse communiter reputatur. Primum modum Anastomasm, idest extremorum osculorum cum venularum, tum arteriolarum apertionem vocarunt Veteres fere Medici: alterum diæresim, seu divisionem, & solutam unitatem: tertium diapedism, seu rarefactionem canalium, qua fit, ut sanguis ex eorundem tunicis quasi transcolatus transfudet: quartum rixim sive rupturam: quintum diabrosim, quod erosionem sonat. Utrum detur Anastomosis inter Recentiores Medicos controversum est. Nonnulli enim certissimis observationibus Anatomicorum edocti, quibus compertum est extremorum canaliculorum oscula, venasque, & arteriolas continuas esse, vel si minus continuas, osculis certe suis perpetuo patentes, haud fieri posse putant, ut sanguis ex extremis osculis cum venularum, tum arteriolarum apertis erumpere possit, quæ fuit Veterum sententia. Alii vero eo adducti sunt, ut crederent, Anastomosin dari posse, non ea quidem ratione, qua fieri Veteres tradiderunt, excusatione cæteroquin dignissimi, quod circulationem sanguinis ignorabant, sed ea fere, quam tradam. Putant nimirum arterias, postquam in minimas ramificationes distributæ fuerint, pulsu tandem cessante in duplicis generis canales reflexos abire, illos quidem, qui majori diametro donantur globulos sanguinis recipere, qui vero angustiores sunt, tenuem tantum, & fluxilem lympham suscipere. Atque hanc quidem philosophandi rationem experimenta confirmant. Flatus enim, aut argentum vivum, aut alius liquor siphone per arterias immissus non tantum per venas, sed & per vasa lymphatica partium transit, ut Cl. Nukius, & Malpighius testati sunt. Hinc si sanguis, qui ab arteriis in venas fluere secundum naturæ leges deberet, in vasa lymphatica effundatur, hæmorrhagia, atque effusio sanguinis sequetur. Cujus rei exemplo esse potest sanguis, qui ex Mulieribus menstruantibus ex utero certo, statoque tempore erumpit. Quotiescumque enim rapida circulatione ab arteriis in venas transmittitur, quod plerumque contingit, cum ejus copia tanta non est, ut latera vasorum distendens, atque eorundem extremitates occludens sibiimetipsi liberum excursus præpediat, nulla sit ejusdem in lymphatica

vasa effusio, ideoque Menses subsistunt. Si vero fiat talis sanguinis plenitudo propter peculiarem uteri constitutionem ad eundem potius, quam alia loca propulsi, ut ab arteriis in venas libere transmitti nequeat, lateraliter impetum faciens in vasa lymphatica transfertur, & mensium fluxus sequitur. Quo apparet non ita rejiciendam esse Anastomosim, ut fieri nullo modo posse affirmare liceat.

Diæresi quid esse potest manifestius? Eam nimirum a secante, incidente, aut pungente quovis corpore oriri posse vel lippis æque, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque ungues.

Utrum diapidisis sputi sanguinis e pulmonibus causa esse possit dubitari jure merito potest. Arduum enim atque insolens explicatu est, quomodo vasorum sanguiferorum tunicæ ita rarefieri possint, ut sanguis erumpat floridus, spumofus, perinde ac si e vena secta eductus fuisset. Potest quidem sanguis ad summam tenuitatem redigi, id quod scorbuto laborantibus sæpissime contingit, ad eam tamen redigi, quæ e vasorum poris una cum globulis dilabatur, non facile judicaverim. Hæmorrhagias, quæ scorbuto laborantibus familiares sunt, quasque nonnulli ad diapidisim referunt, id ex tenuitate nimia, & fibrarum laxitate, (quæ duo in scorbuto deprehenduntur) arguentes, ad erosionem potius referre maluerim, ceu quæ a salium acerrimorum, ac fere causticorum copia ortum traducit. Serosam sanguinis partem exprimi posse a vasis sanguiferis absque ulla solutione continui experimento Richardi Lovveri tract. *de cor. cap. 2.* perbelle demonstratur. Cum enim venam cavam vivi canis infra regionem cordis forti vinculo ligasset, ac mortuum canem non multo post secuisset, magnam seri copiam in Abdomine collectam haud injucundo spectaculo deprehendit. Alterius canis jugulares venas ligavit, qui intra duos dies quasi Angina suffocatus interiit. Partes omnes ejusdem supra ligaturam majorem in modum intumuerunt, ac toto hoc tempore non solum copiosæ lacrymæ ex ejus oculis effusæ sunt, sed etiam saliva pleno flumine ad instar eorum, qui Mercurium sumunt, profluxit. Mortuo cane aperto, musculos omnes glandulasque capitis sero distentas observavit. Quo apparet serum sanguinis ob cohibitum ejusdem motum distentis vasorum tunicis transmitti, non rubicundam, crassioraque partem, ideoque sputum sanguinis e pulmonibus ad hanc causam referendum non esse.

Rixim, sive rupturam, & diabrosim, sive erosionem vasorum pulmonalium sputum sanguinis progignere posse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

III. *Causæ remotæ internæ sunt vasorum pulmonalium nimis tenella structura, convulsio &c.* Quæcumque anastomosim, vel diæresim, rixim, ac diabrosim vasorum pulmonalium inducere valent, eadem sputo sanguinis producendo opportunissima existere perspicuum est. Aliæ autem causæ internæ sunt, aliæ externæ. Internæ vel a solidorum, vel a fluidorum vitiis desumuntur. Ad solidorum vitia pertinet primum nimis tenella vasorum pulmonalium structura, qua fit ut a levi quacumque causa in eadem operante ea ratione afficiantur, qua opus est ad hæmorrhagiam.

Ad convulsionem quod attinet, silentio prætereundum non est celebrem fuisse divisionem plethoræ in illam, quæ ad vasa dicitur, & alteram quæ ex vasis. Plethora quidem ad vasa dicitur cum moles tantum sanguinis augetur, capacitate vasorum continentium non mutata: ex vasis vero, cum non mutata mole sanguinis capacitas vasorum minuitur. Capacitas vasorum minuitur cum eadem plus æquo constringuntur, quæ constrictio vasorum, seu mavis convulsio, efficit, ut sanguis segniter moveatur in extremitatibus arteriolarum, ac venularum, vel plane consistat, viresque suas exercent in latera vasorum, eademque a no-

vo continuo affluente sanguine plus, quam par est distendantur, disrumpanturque, unde sanguinis effusio.

Plethora ad vasa vera, & ad vasa apparens.] Ad fluidorum vitia spectat plethora ad vasa vera, quæ dictis fere de causis sputum sanguinis e pulmonibus progignit. Hoc solum discrimen intercedit, quod nimia vasorum constrictione, seu convulsione, ac plethora ex vasis peccante, liber sanguinis excursus in extremitatibus vasorum capillarium impeditur non mutata sanguinis mole, plethora vero ad vasa peccante, mutata sanguinis mole, qua fit, ut majorem cum vasis continentibus rationem habeat, quam naturæ ordo postulat, ac propterea extremitates facile obstruat, ac sibi metipso liberum excursum prohibeat, unde vel in lymphatica lateralia effundatur, & anastomosim, vel in latera vasorum vehementer impingens eorumdem tunicas disrumpat, & rhixim, atque hinc sanguinis effusionem pariat. Moles porro sanguinis augeri potest ob duas causas, vel quia augetur ejus materia, & moles, unde plethora ad vasa vera proficiscitur, vel augetur tantum ejus moles, sanguis videlicet rarefit, & expanditur, unde plethora ad vasa apparens enascitur. Hæc autem sanguinis expansio, sive plethora ad vasa apparens, qua ratione sputum sanguinis excitet ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Sanguinem nimirum plus justo rarefcentem capillaria vasa nimis distendere, eorumque extremitates angustantem sibi met cursum impedire contingit, vasa sanguifera pulmonum disrumpere, atque hac ratione sanguinis effusionem promovere.

Motus nimis velox per vasa universi corporis.] Sanguis magna celeritate per vasa universa fluens, cum insignes patiatur suarum partium allisiones, rarefit, atque expanditur, magna præterea vi truditur in dextrum cordis ventriculum, a dextro cordis ventriculo in arteriam pulmonalem, ac pulmones, eosdemque infarcit, obstruitque, a novo autem continuo affluente sanguine distensiones præternaturales vasorum, ac disruptiones facile subsequuntur, atque hæmorrhagiæ.

Ejusdem nimis tardus, aut plane consistens in particulari parte corporis, vel &c.] Quotiescumque sanguis in aliqua parte corporis tarde, ac segniter movetur, vel plane subsistit, in eas velocius currere, quæ obstructæ non sunt, ex legibus hydraulicis constat. Cum nempe sanguis continuo motu nunquam intermisso moveri debeat, ne deficiente secretionem, ac derivationem spirituum animalium vita periclitetur, necesse est, ut sanguis in aliqua parte consistens ansam præbeat alteri parti sanguinis, ut in ramis arteriarum, venarumque, qui obstructi non sunt, majori velocitate moveatur, non secus ac aquæ fluminis contingit: si enim aliqui ejus rami obstruantur, majore copia, & velocitate in non obstructos exoneratur. Cum igitur velocius moveatur sanguis, præterquamquod rarefit, atque expanditur, unde pulmonum vasa distendens nimis, atque extremitates vasorum capillarium occludens eadem disrumpit, accedit præterea magna vi a sinistro cordis ventriculo in arteriam pulmonalem irrumpere, unde vasorum tunicas facilius diduci contingit, ac tandem perrumpi. Quod si obstructio sit in ipsis pulmonibus, velut cum tubercula, vomicæ in eodem latent, cum obicem offendat sanguis in non obstructos ramos majore velocitate, atque impetu truditur, vel plane subsistere cogitur. Utrumque autem, aut alterutrum contingat, vasa facile perrumpi adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigere posse putem.

Sanguinis acrimonia insignis.] Quomodo acrimonia insignis sanguinis sive acida ea sit, sive alchalia sputum sanguinis excitet, facillimum explicatu est. Primum enim solidæ nostri corporis partes punguntur, ac mordentur, inque celeres, ac fortes contractiones aguntur, unde circularem sanguinis motum augeri

contingit, ac propterea eundem expandi majorem in modum, ac rarefcere, atque hinc præternaturales vasorum distentiones, ac rupturas exoriri. Quid quod ipsa ipsiusmet sanguinis acrimonia tunica vasorum facile exeduntur?

IV. *Antecedentes, & externæ sunt ætas junior &c.*] Inter causas remotas internas a solidorum vitiis desumptas recensuimus vasorum pulmonalium nimis tenellam structuram. Tali porro structura maxime donantur, qui in certa ætate sunt constituti, quam Hippocrates *aph. 9. sect. 5.* definivit a 18. usque ad trigessimum quintum annum; qua fibræ pulmonum nondum eam texturam adeptæ sunt, ut fluidorum per vasa percurrentium actioni, aut externarum causarum vi resistere valeant. Quam mira res videtur cuicque ætati suos esse morbos. Pueri nimirum, & adolescentes, junioresque mulieres hæmorrhagiis, sputo sanguinis pulmonali, phthisi obnoxia sunt; Senes catarrhis, obstructionibus viscerum, hydropi, apoplexiæ, paralyfi, & similibus; Juvenes, & qui in consistente sunt ætate morbis acutis, febribus ardentibus, & inflammationibus infestantur. Uti enim in juvenibus, & qui consistente sunt ætate magna vis, & superans tonus vasorum, ac viscerum adest, a quibus dum sanguis magno impetu movetur, atteritur, funditur, dissolvitur, e propriis vasis effunditur, unde morbi acuti, febres ardentes, inflammationes; & in senibus dispar tonus solidarum partium, partim videlicet atonia, & laxitas, partim densitas, & rigiditas peccat, unde ii morbi superveniunt, qui a segni motu sanguinis, infarctu viscerum, obstructionibus ortum suum traducunt: ita in pueris, & adolescentibus vasa nimis mollia, & imbecillia sunt, ut a plenitudine sanguinis facile disrumpantur, ab acrimonia facile exedantur, corrodanturque, unde hæmorrhagiæ.

Temperamentum gracile, collum oblongum, scapula angustæ &c.] Tali structura donantur, qui gracile temperamentum sortiti sunt, qui collum oblongum, scapulas angustas, & depressas. Quanto enim trachea, pulmonalis vena, & arteria longiores sunt, eo angustiores tenuioresque, ideoque debiles esse censendum est. Hinc sequitur a continuo impetu impulsæ sanguinis a dextro cordis ventriculo in pulmonalem arteriam, & pulmones, & ab impetu inspirati, & expirati aeris facta ratione composita momenti sanguinis impulsæ, & aeris inspirati, & expirati vesiculas, fibras, ac membranas pulmonales majorem adhuc, ac maximam imbecillitatem nancisci, unde facile disrumpuntur, exeduntur, aut ea ratione afficiuntur, qua opus est ad hæmorrhagiam.

Incolatus locorum frigidorum.] Ut cuicque ætati, ita etiam regioni sui sunt morbi, qui propterea vernaculi, & endemii dicuntur. Cum enim aer certos tonos aut laxitatis, aut adstrictionis pro varietate climatum, & regionum vel universo corpori, vel peculiari parti hominum inducat, ea re fit, ut cujuscumque regionis accolæ, atque peculiari sub climate viventes morbis peculiaribus, & propriis infestentur. Nempe qui frigidos montes habitant, sputo sanguinis e pulmonibus ob id potissimum obnoxii fiunt, quod frigidi aeris inspirati injuriis molles, ac delicatæ pulmonum fibræ facile læduntur, atque adstringi magis, ac densari easdem contingit, quam naturæ ordo postulat, unde sanguis facile lentescit, & extremitates vasorum capillarium occludens sibimetipsi liberum excursum prohibet, unde facile canalium disruptio subsequitur. Huc accedit ex frigidi aeris appulsu transpirationis cursum impediri, atque excrementa, recrementaque in sanguine colligi, qui propterea ad plethoram, vel dyscrasiam acrem disponitur, qua tenere vasorum pulmonalium tunica facile disrumpi, atque exedi possunt.

Ortus ex parentibus simili morbo obnoxii.] Non minus mirari subit morbos esse quosdam hæreditarios, qui a parentibus in filios, ab his in nepotes traduntur. Id quod non aliunde repetendum esse crediderim, quam ex eo quod a paren-

parentibus vel totius corporis, vel peculiaris partis adstrictione nimia, & rigiditate, aut laxitate, & atonia laborantibus, simili vitio affecti filii procreantur. Qui sputo sanguinis hac de causa corripuntur; ob id potissimum corripuntur, quod ea in illis est textura pulmonalium fibrarum, ac liquorum per easdem excurrentium, ut illæ levi quacumque de causa distrumpantur, ac præterfluenti sanguini locum præbeant, hi vero eam nacti sint acrimoniam, qua vasorum pulmonalium parietes, ac tunicas exedere valeant, unde hæmorrhagiæ. Hac de re vid. lib. i. cap. 8. com. in aphor. 5.

Suppressio consuetarum evacuationum ex naribus, utero &c.] Quæcumque vel nimiam plenitudinem sanguinis, vel ejusdem expansionem promovere valent, ejus motum accelerare, ac velocem plus quam par est efficere, vel acribus, pungentibus, atque erodentibus particulis replere, ea cruento sputo remotissime ansam præbere, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Plenitudinem præ cæteris excitant suppressi menses, aut hæmorrhoides: ut propterea minus mirandum sit quasdam Mulieres, quibus Menstruæ purgationes suppressæ sunt, singulis fere mensibus sputo sanguinis obnoxias fieri. Qua de re vid. Prosper Alpinus *medic. meth.* & Hippocr. *lib. i. de morb. sect. 6.*

Abusus vini, & liquorum spirituosorum, abusus calidorum &c.] Sanguinis expansionem nimiam, atque rarefactionem procreat abusus liquorum spirituosorum, sulphureas videlicet, ac volatiles particulas in sanguinem introducendo, præterea hisce exhalantibus, crassis, terrestribus, acidisque remanentibus, eundem inertem ad motum, acidum reddendo, unde obstructions, disruptionesque vasorum sanguiferorum subsequuntur. Quid de aromaticis, acribus dicendum. Tenui nimirum, ac volatili sulphure, quibus eadem foeta sunt, non solum vasa, ac viscera mordentur, vellicanturque, atque in crebriores, vehementioresque contractiones aguntur, unde sanguis majorem in modum atteritur, funditur, expanditur, sed etiam ipsius sanguinis moleculæ penetrantur, dividuntur, exsolvuntur, ut tenuis, acris, atque ad erodendum aptissimus evadit.

Violenti motus, atque exercitationes, nimis alta vociferatio, Scabiei, Erysipelatis &c.] Rarefaciunt sanguinem, atque motum ejusdem celerem, ac velocem efficiunt violenti motus, atque exercitationes cum totius corporis, tum pulmonis, quorum in censu veniunt nimis alta, ac violenta vociferatio, qua pulmo valde concutitur, atque exagitatur, conatus insignes respirationis, ut contingit in iis, qui Musicis instrumentis delectantur, tubis scilicet, lituis &c. Acribus tandem, pungentibus, atque erodentibus salibus inquinat massam sanguinis Scabiei, Erysipelatis, Variolarum; Morbillorum, aut tumorum retropulsio, unde vasa sanguinea exedi facile contingit, ac sanguinem effundi.

V. *Nulla hæmorrhagia tanti facienda, quanti illa, quæ fit e pulmonibus.*] Pleuræque sunt hæmorrhagiæ, quæ salutes dicuntur, velut illæ, quibus morbus, aut causa morbum efficiens, aut efficere potens aufertur. In harum censu veniunt hæmorrhagiæ, quæ in juvenibus, & fervidioribus contingunt e naribus, in viris vero, & qui in ætate consistente sunt constituti ex hæmorrhoidibus, quibus a superfluo tantum sanguine corpus exoneratur, (id quod præ cæteris adnotavit Cl. Stahlius) demum hæmorrhagiæ quædam criticæ, & acutos morbos non raro solventes. Sunt etiam non salutes dictæ, cujusmodi sunt illæ, quæ sive ex naribus, sive ex hæmorrhoidibus aliisque partibus nimium protrahuntur, unde sanguis ultra congruentem mensuram effusus novos producit morbos, cachexias scilicet, hydropes, & hujusmodi. Sed illud animadversione dignum est hæmorrhagias, quæ ex dictis partibus contingunt, si pro temporis ratione, sanguinis effusi copia non sint immoderatæ, nihil fere, aut parum detrimenti afferre. Ita hæmorrhoidum fluxus perdurat quandoque ad menses citra noxam.

Quamvis enim immoderata sit evacuatio, si diuturnitas temporis spectetur, cum tamen sensim sensimque sanguis effundatur, omnis fere periculi expers fit. Quin imo suppressis narium hæmorrhagiis in pueris stagnationes fiunt in capite, quæ Epilepsiam excitant, suppressis hæmorroidibus, pathemata hypocondriaca molestissima, obstructiones viscerum imi ventris, hydropes facile subsequuntur, ut passim supra laudatus Stahlius testatur. Quæ ne affirmari jure merito queant de sanguinis evacuationibus ex pulmonibus facit potissimum visceris nobilitas, atque usus. Cum enim pulmo ex meris vesiculis minimis quasi carneis, & vasis diversis conflatus sit, bronchiis scilicet, quæ a trachea orta primo in ramos, deinde in ramulos innumeros divisa desinunt in minimas illas vesiculas, præter arteriam, & venam pulmonalem, quæ uti bronchia in innumeros ramusculos desinentes circa vesiculas rete vasculosum Malpighii, efficiunt; fit ut effusus per pulmonis substantiam sanguis non facile penitus per bronchia (ut præ cæteris notat Cl. Hoffmannus M. S. T. 4. p. 2. cap. 2. sect. 14.) & asperam arteriam evehatur, sed in vesiculosa substantia subsistens, componentibus ejus partibus sensim a se mutuo solutis, secedentibusque, subtilioribus avolantibus sensim, sensimque corrumpatur, atque putrescat, unde a sanguinis sputo puris sputum, a puris sputo tabes subsequatur, ut Hippocrates præ cæteris testatus est. Quod si mente volutaveris pulmonem sanguini ex dextro cordis ventriculo in sinistrum trajiciendo, aeri præterea excipiendo, emittendoque, insigni videlicet respirationis muneri obeundo destinatum esse, unde continuo expandi, ac contrahi, dilatari, ac constringi debet, disrupta, exesa, aut simili vitio affecta vasa difficillime coalescere, & consolidari posse manifestissima res est. Hinc sequitur hæmorrhagiam pulmonalem omnium periculosissimam esse, ideoque quacumque de causa superveniat summopere pertimescendam.

VI. *Pessima certe, quæ corpora graciliora, collum oblongum, scapulas angustas &c.*] Quamquam vero plus minus periculosa hæmorrhagia censenda est pro diversitate causarum, a quibus ortum suum traducit. Vel enim dispositio quædam est ad hæmoptysim ex parte subjecti, temperamenti ejusdem, ætatis, unde hæmoptysis habitualis dicta, nulla præcedente manifesta causa, exoritur: vel nulla præexistente dispositione, a causis extrinsecus advenientibus, suppressione videlicet consuetarum evacuationum, a nimis alta, & violenta vociferatione, clamore, aut vehementi aliquo motu producitur, quæ propterea accidentalis appellatur. Si primum contigerit, raro morbus curari potest, imo plerunque in puris sputum, & tabem desinit. Sin alterum, remotis causis, quæ cruentæ excretioni impetum dederant, recta vitæ, victusque ratione felicissime profligatur. Cum enim ab hisce causis exoritur sputum cruentum, ob rupturam, ob vasorum scissionem contingit; cum autem partes ruptæ, aut scissæ sint, in suis extremitatibus adhuc integræ servantur, ideoque depletis vasis coalescere, ac consolidari facile possunt. In iis, quibus suppressi sunt menses, cruentum sputum omnis fere periculi expers esse facit potissimum ea ratio, quia a plenitudine sanguinis exoritur, qua remota nimiam quoque vasorum distentionem tolli contingit, atque abhinc prodeuntem sanguinis effusionem sisti. Neque novum est sanguinem a mensium regurgitationi ex insuetis locis critiche excerni. Ita Horstius in præfat. ad part. 2. obser. Schenkii lib. 4. ex auribus, & Hollerius in com. in lib. 2. sect. 2. Coacar. f. 18. & Jo. Rhodius cent. 3. obs. 51. ex gingivis, ex dentis alveo critiche excretum hac de causa testantur.

VII. *Paullo difficilior, quæ ex abusu liquorum spirituosorum, calidorumque &c.*] Quam apte Veteres plenitudinem in solitariam, & comitatam distinxerunt! Solitariam illam appellarunt, quæ fit sine ullo sanguinis vitio in qualitate; comitatam vero, quæ cum cacochymia, seu vitiata sanguinis crasi con-

jungitur ; unde non diæresis , seu divisio , & soluta unitas vasorum pulmonalium , non rhixis , seu ruptura , non anastomosis , sed diabrosis , nempe erosio contingit . Hinc præterquamquod difficillime erosa vasa consolidantur , siquidem abrasæ , exesæ cum sint in suis extremitatibus difficillime elongari possunt , quod apprime necessarium est , ut coalescant , atque consolidentur aperta vasa , accedit præterea , vel si coalescant remanere adhuc vitiatam sanguinis crasim , quæ vix ullo remedii genere corrigi potest , ut præclare adnotavit Cl. Mortonus . Cum igitur sanguinis crasim vitare valeant abusus liquorum spirituosorum , calidorumque , scabiei , ulcerum , herpetum tumorumque retropulsio , & alia ejusmodi , sputum cruentum , quod a prædictis causis enascitur , periculosum esse , adeo manifesta res est , ut manifestior sit nulla .

VIII. *Quo sanguinis nimiam evacuationem cohibeam , venæ sectionem bis terque &c.*] Ut cæterarum hæmorrhagiarum , ita sputi sanguinis e pulmonibus duplex curatio est . Altera in ipso paroxysmo , seu sanguinis excretionem urgente , altera extra paroxysmum ad præservandum . Inter remedia , quæ in paroxysmo sanguinem sistere valent , venæ sectio omnium fere accuratiorum practicum consensu principem obtinet locum . Non solum enim sanguinis plenitudo , qua vasa disrumpuntur , venæ sectione tollitur , sed etiam motus ejus a parte , unde fluit , avertitur . Plenitudo sanguinis , ut supra ostendimus , vel absoluta est , & vera , aut relativa , & apparens . Absoluta , & vera , si re ipsa multus sanguis in arteriis , & venis existat , apparens , si orgasmo nimium rareseat , atque expandatur . Illam omnium utilissime venæ sectionem tollere , extra omnem dubitationis aleam est positum . *Omnium* , inquam , *utilissime* : non solum enim tutissime , sed promptissime omnium remediorum , quæ nota sunt Medicis , materiam sanguinis minuit . Tutior est evacuantibus per emissaria naturalia , atque arte excitata ; siquidem hæc nerveas fibrillas extimulando , atque sanguinem exagitando vasa magis disrumpere valent . Tutior est exercitationibus , ac motibus ; siquidem dum circulationem sanguinis accelerant , ejusdem orgasmum , ac rarefactionem progignunt , hinc disruptionis vasorum promptius periculum . Promptior , & tutior est inedia . Si enim opus sit libras duas sanguinis detrachere , altero minuto secundo per sectam venam commodissime detrahi manifesta res est . Si eandem sanguinis quantitatem per inediam minuere velis , vix duodecim horarum spatio eandem minuas . Viginti enim quatuor horarum spatio vix quatuor libras sanguinis minui experimentis Cl. Sanctorii compertum est . Per duodecim igitur horas vix duas libras sanguinis decedere tam nota res est , quam quæ notissima .

Plenitudinem apparentem venæ sectione tolli non adeo evidens esse plerique putant , ut nullus dubitandi locus relinquatur . Cum enim detractio sanguinis vires motrices cordis , & arteriarum , quæ a nimia expansione , atque rarefactione infirmabantur (ut in elasticis contingit , quæ nimium distracta ad sese restituendum fiunt ineptiora) expeditiores reddantur , validius etiam sanguinem impellere , atque ejus circularem motum accelerare valent , hinc sulphureis , tenuioribusque particulis exaltatis , fundi , atque exsolvi eundem contingit , magis , magisque rarescere , atque expandi , atque morbum augeri , aut confirmari . Hæc fere qui venæ sectionem in orgasmo , ac rarefactione instituendam esse negant . Verum si ad examen sedulo pro ingenii modulo revocentur alii effectus , qui venæ sectionem sequuntur , nullus dubito , quin hac opinione relicta , in alteram illorum , qui venæ sectionem in orgasmo sanguinis præstantissimum si quod aliud auxilium prætendunt , pedibus iturus sis . Ecquis porro est , qui non videat imminuta sanguinis copia partes ejusdem amplius in vasis spatium adeptas , non ita se mutuo premere , uti prius , non ita pressas , atque elisas calorem , fervoremque

que non ita magnum procreare, atque abhinc prodeuntem orgasmum, atque effervescentiam temperari? Quamquam licet orgasmum non tollat venæ sectio, id quod facile contingit in iis, qui sanguine pertenui (ut sunt biliosi) præditi sunt, quia licet ictus ejus partium inter se rariores, & debiliores sint, sunt tamen fortiores, & crebriores in latera vasorum, unde sulphureas, tenuioresque partes, quæ in biliosis abundant, facile exsolvi contingit, ac sanguinem incallescere, & expandi; si venæ sectio efficere valeat, ut sanguis ad certam aliquam partem potius, quam ad aliam determinetur, ac propterea si nimium fluat ad pectus, atque e pulmonibus erumpat, possit vena secta ab iisdem averti, nihil est sane cur venæ sectio quam citissime in sputo cruento non celebretur. Ecquis autem est rei medicæ adeo ignarus, cui præclara hæc phlebotomiæ emolumenta tam nota non sint, quam quæ notissima? Enimvero dum e secta vena, puta basilica brachii, profilit sanguis, succedentem sanguinem, atque præsertim, qui per axillarem arteriam advehitur, minus in suo motu impediri manifestum est; hinc sanguis æquabiliter quaquaversum e corde propulsus, cum minorem obicem offendat ad eam partem, quam ad reliquas, ad illam rapidiori circulatione trajicitur; atque hinc sanguinis excretio e pulmonibus, saltem per aliquod tempus, quo tempore poterunt alia congrua, & opportuna medicamenta adhiberi, cohibetur.

IX. *Fl. Cas. r. e. 3 vi. cum pulp. tamarindor. &c.*] Non minus proficua ad revellendum censeantur, quæ purgandi facultate pollent. Verum, si quid sentio, istiusmodi medicamentis corpora hæmoptoicorum vix exagitanda traderem, ceu quæ nervosum genus extimulando, majus periculum disruptionis vasorum inferunt. Quare si opus sit alvum subducere, uti præstat solum lenientibus, & quæ cum ad humores biliosos evacuandos, & ex massa sanguinea præcipitandos, tum ejusdem effervescentiæ compescendæ sunt opportuna. Inter hæc præstant Tamarindi, atque ex ipsis extracta pulpa, qui suavi acore, quo sunt præditi, prædictis muneribus obeundis opportunissimi existunt.

Dein vero decoction. fol. portulac. &c. nitr. purif. &c.] Ad sanguinem in ipso paroxysmo supprimendum præter avertentia, ea in usum esse vocanda neminem latet, quæ pravam sanguinis constitutionem corrigere, atque vasorum orificia claudere valent. Pro varia igitur sanguinis constitutione, ac vasorum sanguiferorum læsione, varianda esse medicamenta manifestum est. Adest plerunque orgasmus, atque effervescentia sanguinis. Ea igitur quæ eandem temperare valent, locum habere etiam me tacente facile omnes vident. Nitrata omnium sunt præstantissima. Pulcherrima enim illorum laus est non solum sanguinis motum compescere, fervoremque temperare, quod dici vix potest quantum ad blandam sanguinis motus retardationem efficiendam, atque abhinc prodeuntem sanguinis evacuationem sistendam valeat, sed blandissime attenuando congestionem ejusdem auferre, æquabilem circulationem, atque inde consequentem secretionem serosi laticis per renes in morbis pectoris tantopere exoptandam, promoveri. Quo loco minus mirari subit frequentissimo in usu fuisse felicissimo practico Riverio, ac mira de ejusdem virtute, atque efficacia ad compescendas hæmorrhagias in ipsius scriptis inveniri. Cl. quoque Mynsicht nitri usum mirifice extollit, ut liquet ex pluribus iisque eximiis compositionibus, quæ extant in Armamentario ejusdem chymico, in quibus nitrum basim constituit.

Nitrosis particulis fætæ sunt nostrates quædam plantæ non ab orientalibus plagis, ac peregrinis regionibus ad nos magnis impensis advectæ, quarum nulla alia pulchrior laus est, quam ut majori gloria sanent, portulaca scilicet, urtica, & hujusmodi, quæ ad nimium fervorem, motumque humorum compescendum, atq; abhinc prodeuntem sanguinis excretionem cohibendam aptissime existunt.

X. *Emulsiones quoque ex sem. quat. frigidior. § i. s. papaver. alb. &c.*] Insignem præ cæteris ad quascumque hæmorrhagias sistendas facultatem inesse opiat, quatenus & irritationes, & spirituum impetum sedant, docuit Etimullerus. Verum in cruento sputo vix locum habere, & exitus ipse declarat, & ratio ab experimentis ducta confirmat. Nempe observationibus compertum est, solidis partibus per opiata medicamenta nimis debilitatis, & consequenter laxata nimis pulmonum compage, imparique reddita ad sanguinem e disruptis vasis effusum per tussim ejiciendum, congestiones, atque hinc abscessus, ulcera, puris sputum, ac tabem subsequutam fuisse. Præterea experimentis Jo. Antonii Stancarii in com. I. S. A. B. deprehensum est, opiat sanguini e vena extracto affusis, magnam feri copiam a sanguine secretam apparuisse, eamque pæne totam in gelatinam concrevisse instar cornu cervi, vel etiam concreti illius, quod in sanguine illorum, qui pleuritide affecti sunt, solet observari, ejusque superficiem membrana quasi quadam obductam, quæ cultri anatomici vel acutissimi aciem fugiebat: cum interim eodem sanguine in altero vase conservato absque ullius corporis admixtione, nihil horum accidisse observaverit. Quæ quidem omnia protenso quasi digito commostrant opiata medicamenta insignem mutationem in sanguinem inducere, eumque majorem in modum cogere, figere, ac condensare, unde congestiones subsequuntur, quæ phthisim valent procreare. Quare si irritationes, ac spirituum impetus sedandi sint, iis uti expedit, quæ anodyna potius facultate donantur, inter quæ eminent semina papaver. alb. & ex iis paratæ emulsiones in aquis refrigerantibus dictis, quæque ad sanguinis effervescentiam compescendam sunt opportuna.

XI. *Hiscæ frustra adhibitis, fungo meliten.*] Quævis sanguinis evacuatio dupliciter consideranda est, vel ut levis, vel ut vehemens, & immodica. Si levis fuerit, sola nitrata, ac papaveracea sufficere ad eandem sistendam visa sunt. Si immodica, ad validiora sanguinem supprimentia confugiendum est. Quamplurima a magnis, doctisque Auctoribus in eum finem commendantur. Atque in his quidem maxime illustria sunt alumen, vitriolum, & ex his composita. Ex vitriolo quidem ol. vitriol. spirit. ejusdem, colcothar vitrioli, seu caput mortuum, quod remanet ex vitriolo dulci. Ex alumine, spiritus ejusdem, specificum Helvetii, quod ex alumine, & sanguine Draconis paratur, aqua stiptica Lemery, quæ pro basi agnoscit colcothar vitrioli, & alumen, ut mitam liquorem stipticum Barkausen, aut illum Wedelii, aliaque ejuscemodi. Quæ tamen vix, ac ne vix quidem locum habent in sputo cruento pulmonari. Cui enim pulmones contrahi continuo, distrahiq; debeant, comprimi, atque expandi, flexiles sint oportet, quæ flexilitas si usu adstringentium tollatur, feri & lymphæ stagnationes facile contingunt, hinc tubercula, abscessus, puris sputum, ac tabes. Huc accedit medicamenta desumpta ex vitriolo, & alumine magnam in sanguinem mutationem inducere, ut liquet ex aluminis, & vitrioli affusione sanguini e vena extracto; quem majorem in modum densare, figere, & in grumos cogere expertus est supra cit. Stancarius, unde gravissima incommoda in ægrum emanare possunt. Nihil porro mali verendum ex mitioribus, quæque intus sumpta nullam in sanguinem mutationem inducere valent. In horum censu venit Fungus Melitensis, quem tutissimum æque, atque efficacissimum esse ad sanguinem supprimendum observationibus accuratiorum practitorum compertum est. Quid quod vix ac ne vix quidem crasim sanguinis mutare valeret? Nempe affusus sanguini e vena extracto nihil effecit, ut similis illi sanguis non videretur, qui sine ulla admixtione fuerat conservatus, cum ex affusione vitrioli, aluminis, & similium mutationes inductæ sint quam maxime, ut Cl. Stancarius testatus est.

Ex jussulo foliis Bellidis minoris alterato .] Quamvis Fungus Melitenfis , atque alia ejusmodi sanguinem supprimentia nullam fere alterationem in sanguinem inducere valeant ipsum cogendo , figendoque ; salubre tamen practicum consilium ea simul adhibere , quæ grumos sanguinis dissolvere habent , ac discutere , qui sponte fiunt , ne corruptus phthisim excitet . Bellidis minoris efficaciam ad grumosum sanguinem dissolvendum , & discutiendum sive ex casu , sive ex vulnere , sive ex contusione qui non cognoscit , medicinam cognoscit plane nullam , ut notat Cl. Etmullerus . Tenuibus nempe , quibus scatet particulis sanguineam massam spissiore dissolvit , attenuat , & fibrarum tonum restituit . Quo loco minus mirari subit , inter antipleuritica ad sanguinem fere coagulatum resolvendum ab Helmontio commendari . Quid quod nullum præstantius inveniri datum est medicamen ad vulnera curanda , ut monet Jacob. Cornutus *in hist. plantar. Canad.* ? ut mittam quod refert Emmanuel Konig Medicus Basileensis in suo *regn. vegetab.* vulnus thoracis , cum læsione pulmonum , usu decocti bellidis minoris sanatum fuisse , quodque de mira ejusdem virtute adversus phthisim Rajus testatur .

XII. *Electuarium quoque ex semin. papav. alb. ʒ ii. ter. sigillat. coral. rubr. &c.]* Simili fere virtute donantur terræ sigillatæ , ac corallia , quæque blando quodam glutine consolidant , simulque demulcent , inter quæ eminet saccharum rosatum , & ex his compositum electuarium additione semin. papaveris , illi persimile , quo Helidæus de Paduanis sputa sanguinis incantamenti adinstar suppressa vidisse testatus est . Recipiebat præclarus Auctor in electuarium semina hyosciami , quibus irritationes , & spirituum impetus sedandi facultas inesse reputatur . Verum , ut alibi ostendimus , omnes ejus partes homini sunt infestissimæ , aut mentis alienationes , aut sensuum torpores inducendo . Ita medicina quædam , quæ seminis hyosciami haud exiguum portionem habebat , liberalius ex injuria assumpta , hæmoptycum aliquot dies vigilantem , omnisque memoriæ , & sensus expertem fuisse testatur Frid. Hoffmannus *M. S. T. 2. De ven. sop. cap. 7.* Quæ res potissimum effecerunt , ut internus illius usus apud accuratiores practicos obsolverit .

XIII. *Specificæ vix , ac ne vix quidem locum habent &c.]* Quamplurima sunt remedia , quæ specifica virtute ad hæmorrhagias sistendas commendantur a Scriptoribus magnis , & doctis . Cum Medicinam addiscerem , quemdam novi ceteroquin fortunatissimum Medicum , qui in omni fere morbo specifica adhibebat . Induxi in animum , ea , ubi res , & occasio ferret , experiri velle . Mirum dictum nullum unquam , nescio quo fato , deprehendere potuisse , quod votis responderet . Quod cum sedulo ad examen pro ingenii modulo revocarem , effecit , ne specificis medicamentis plus tribuerem quam par est . Quamquam vero illud haud inficias ire ausim revera dari nonnulla medicamenta , quæ largas nimis sanguinis evacuationes sistunt . Pulverem sympathicum dictum hæmorrhagias sistere , vel si linteum madefacto sanguine , qui ex aperto loco profluit , inspergatur , certissimis observationibus , atque experimentis compertum est . Nihil est aliud hic pulvis , quam Vitriolum calcinatum ad albedinem , sive id fiat , ut nonnulli mysteriose volunt , ad Solem diebus canicularibus , sive calore hypocausti . Verum eodem ecquis se tuto uti posse confidat , nisi probe noverit prius morbi causam remotam fuisse ? Si in hæmoptysi a plenitudine sanguinis , ab ejusdem orgasmo , ab acrimonia corrosiva oriunda adhibeatur , neque plenitudo sanguinis venæ sectione tollatur ; neque orgasmus refrigerantibus temperetur , neque acrimonia corrigatur , putas ne cessante hæmorrhagia , morbum debellatum iri , neque recidivas pessimas , ac periculosissimas esse consequuturas ? Juvenis quidam ortus a parentibus phthisicis sputo cruento insigni corripitur ; varia eaque meliora adhiben-
tur

tur medicamina, sed omnia frustra. Nescio quo consilio, me inscio, pulverem ad sanguinem supprimendum felicissimo prorsus eventu. Quo fateor me non parum hæsisse. Verum mirum dictu, in sputum cruentum denuo incidisse, quod ne imminui quidem potuit, quocumque tandem remedii genere adhibito, huic puris sputum supervenisse, ac tabem, qua æger interemptus est. An igitur temeritatis notam effugere valeas, si ea in usum revoces, quæ minus tuta esse, & exitus ipse declarat, & ratio ab observationibus ducta confirmat?

XVI. *Juscula extremitatum pedum vituli &c. cum gum. arabic.*] Dici vix potest quantum valeant gelatinosa, ac mucilaginosa corpora ad fluxiles nimis humores incrassandos, atque abhinc sanguinis evacuationes nimias supprimendas. Jam vero pulmones ipsos, si forte nimis constricti sint, blande relaxari contingit, sanguinem e disruptis, aut eros in vesicularem substantiam effusum, atque ibidem hærentem sensim, sensimque resolvi, & qua data porta extra nobilissimi visceris confinia educi, qui cæteroquin corruptus, ac putrescens puris sputum, ac tabem excitare posset. Novi quemdam fide dignissimum virum, qui testabatur se in adolescentia constitutum sputo sanguinis pressum repetito usu gum. arabic. perfectissime convaluisse, ut ad extremum fere usque senium integer omnino pervenerit.

XV. *Post sanguinem sistentia, præsertim si remaneat levis quadam tussicula &c. ser. lact. &c.*] Egregie docet Hippocrates lib. de morb. sanguinem expuenti necesse esse nec tussim supervenire, nec difficultatem respirationis, neque febrem, neque sanguinis sputum denuo recrudescere; secus enim verendum est, ne sanguinis sputum in puris sputum desinat, ac tabem. Quod si in ullo cruento sputo contingit, contingit maxime in eo, quod a vitiata sanguinis crasi, acrimonia scilicet insigni ortum traducit, qua tunicæ vasorum exeduntur, corroduunturque. Methodus igitur præservativa in hoc potissimum sita est, ut præcaveatur, ne tussis superveniat, & difficultas respirationis, & alia recensita symptomata, quæ sanguinis sputi in puris sputum transitum portendunt. Tussis quidem non aliunde repetenda est, quam ex vasorum orificiis ita coalescentibus, ac consolidatis, ut globulosæ sanguinis parti exitum præcludant, non tenuiori, serosæ scilicet, ac lymphaticæ, quæ propterea in vesiculas pulmonales effusa tussim excitat. Quæ si in ea quantitate colligatur, ut vesiculas easdem infarciat, atque obstruat, tenuioribus exhalantibus particulis, crassioribus, ac terrestribus remanentibus facile putrescit, corrumpitur, ichorosa fit, tunicas vasorum sanguiferorum denuo corrodit, exeditque, hinc difficultas respirationis, febricula, ac sputi sanguinis recidiva, quam puris sputum sequitur. His ergo apparentibus eo nervi industriæ omnes intendendi sunt, ut vasa perfectissime consolidentur, deinde ut vitiata sanguinis crasis, acrimonia scilicet acris, falsa, scorbutica cicuretur, læves, positæque particule in sanguinem introducantur, nutritio augeatur. Quid hisce muneribus obeundis sero lactis cum plantis, quæ balsamica vi, eaque blandissima, & non admodum caleracientia sunt præditæ, quid decoctis radic. Chin. canceror. fluviatil. ranar. & his similibus aptius, aut pro ægrorum opportunitate valentius?

XVI. *Æstivo tempore aq. noceriana &c.*] Aquæ nocerianæ ad instar cæterarum thermalium exhibitæ mirum in modum conferre visæ sunt. Præterquamquod nimiam humorum turgescientiam, atque inconditam vitiosorum salium vim temperando, atque infringendo id demum efficiunt, ut remisso sanguinis motu, qui prius in pneumonica vasa impetum dederat, cruentæ excretionis occasio deficiat; accedit præterea bolari terra, quam continent, vasorum fibris ad tonum redeuntibus, venas, arteriasque excernentes sanguinem subsidere, atque affectam partem consolidari. Illud solum enixe cavendum est, ne majore in copia, quam

pulmonum læsa structura postulat, ingerantur, ne quem morbum debellare volumus, distentione vasorum nimia facta, eundem sævius ægros exercentem suscitemus.

XVII. *Tandem diæta lactea &c.*] Acribus, falsis, corrosivis salibus cicuratis, dilutis, & qua data porta extra corporis confinia eliminatis, pulmonum vasis sanguiferis coalescentibus, ac consolidatis, quid ad læves politasque particulas in sanguinem introducendas, quid ad nutritionem restaurandam lacte præstantius? De lactis virtute, atque efficacia ad hæmoptysim curandam memorabilis extat Tralliani locus lib. 7. p. 304. *Omnes hæmoptici lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accomodum ipsis, aut utile, quam lac: & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt.* Addit porro: *Novi quemdam, qui cum toto anno lac bibisset, & comedisset, & a vino abstinuisset, ab hæmoptysi, & puris sputo liberatus fuit, ut nec postea in phthisim inciderit.*

De lactis usu plura sequenti capite.

C A P U T III.

De Phthisi pulmonali.

I. **N**Ullum viscus frequentius læditur, atque ea ratione afficitur, qua opus est ad totius corporis absorptionem, quam pulmo.

II. Læsiō autem ista vel immediate a mala ipsius pulmonis constitutione pendet, vel ab aliis præcedentibus morbis ortum traducit; hinc phthiseos in originalem, & symptomaticam divisio.

III. Illa quidem ad ejusdem flacciditatem, & copiosum materiæ lymphaticæ proventum, vel ex universo corpore ille fiat, vel capite per vias communes. 2. ad congestionem ejusdem materiæ in lymphaticis vasis glandulisque, unde tubercula, ac lapideæ concretiones. 3. horum corruptionem, putrefactionem, atque abhinc prodeuntes abscessus, atque ulcera proxime referenda.

IV. Morbi, ex quibus phthisis tamquam symptoma proficiscitur, sunt Angina; Peripneumonia, Pleuritis, Hæmoptysis, Asthma humorale, & convulsivum, male curati, aut judicati.

V. Causæ remotæ sunt laxata nimis, ac tenella pulmonum compages, mala pectoris conformatio, sanguis sero, ac lymphæ plurimum abundans, ejusdem crassities, visciditas, & lentor, tenuitas, ac solutio, acrimonia insignis.

VI. Causæ remotiores, & externæ eadem sunt, quæ hæmoptyseos, quibus addendum contagium.

VII. Dum tubercula fieri incipiunt, vel vix ac facta sunt, tussis apparet initio sicca, arida, mitis, quæ postmodum molesta fit, & humida cum excretionem materiæ acris, falsæ, atque amaræ, nullis remediis cedere nescia, quam comitari solent sitis, vox rauca, & clangosa, dein malo progrediente respirationis difficultas, & dolor plerunque in peculiari aliqua parte thoracis, & difficilis in eadem decubitus, sine frigore, & rigore

gore invadens febris continua, lenta, quæ a pascu exacerbatur, macies corporis, quæ in dies singulos crescit.

VIII. Dum tubercula ad maturitatem veniunt, febris supervenit inflammatoria cum pulsu celeri, frequenti, dolor acutus, difficilior respiratio, gravissima tussis, rigor quidam, & horripilatio cum universum corpus, tum præsertim extremos artus occupans, ut fere in periodicis febribus intermittentibus contingit.

IX. Si hisce tandem superveniat sputum purulentum, quod colore vario, odore foetido, præsertim si carbonibus immittatur, facili cum aqua mixtione, & in eandem descensu, nec non nigredine, qua inficitur acus argentea, dignoscitur (nisi forte in cystide colligatur, & vomica occulta fiat vix ulla sui præferens indicia) urinæ copiosissimæ superveniant, & pinguedo telæ araneorum instar eisdem supernatet, sudores nocturni, vomitus, diarrhææ, copiosissimæ salivæ excretiones se invicem excipientes, aphthæ in ore, palato, gutture, aphonia, deglutitionis difficultas, ulcus pulmonum factum esse certo certius habendum.

X. Phthisis, quacumque tandem ex causa nascatur, periculosissimus morbus est; quæ tenellos invadit, quæ hæreditaria, quæ a mala pectoris conformatione exoritur lethalis.

XI. Quæ a tuberculis enascitur fieri incipientibus, vel vix factis, nisi tolli penitus possit, diu saltem protrahi potest; e contra quæ ab ulcere pulmonum.

XII. Quanti periculi plena sit vomicæ disruptio, dici vix potest.

XIII. Ubi primi gradus phthiseos indicia se prodant, si res præsertim sit cum ægro, cui suppressæ sint naturales evacuationes, venæ sectio instituat, confer. cas. Donzel. vel simile leniens medicamentum bis terque in mense propinetur.

XIV. Interim vero quotidie pillulæ ex gumm. ammon. purif. ʒ i. .s. fl. benzeni. ʒ i. pulver. millep. ʒ iii. extract. Croc. balsam. peruvian. a ʒ .s. balsam. sulphur. therebint. q. s. ad pondus granorum xii. ter die exhibeantur, quibus æger superbibat decoct. theifor. veronic. heder. terref. ʒ vi.

XV. Hisce ineunte vere succedant decoctiones ex far. peril. elect. radic. Chin. a ʒ ii. ras. Cor. Cer. ebor. a ʒ i. fol. hed. terrestr. fl. hyper. a p. i. Avend. hord. mund. a p. .s. carn. vitul. ʒ ii. ranar. excortic. caudar. cancror. cum cortic. contus. ʒ i. s. aq. font. Lib. ii. quorum fiat s. a. ebul. usque ad consumpt. tertiæ partis, colatura mane ad ʒ viii. propinetur per xxx. circiter dies.

XVI. Ardente Sirio aquæ B. Mariæ Virg. Aponenses in agro Patavino, vel etiam acidulæ Recobarii in agro Vicentino, ubi a flaccescentibus pulmonibus phthisis exoritur, mirum in modum conferre visæ sunt.

XVII. Exercitationes corporis moderatæ, ac præsertim equitationes instituantur.

XVIII. Ubi tubercula jam facta sint, victus ratio ex aven. hord. car-

nib. juniorum animalium, eorumque extremitatibus, cancris fluviatilibus, testudin. ran. feminib. frigidis majoribus, amygdalis, & ex his paratis ptisanis, jusculis, gelatinis, emulsionibus apprime convenit. Ferculum Saxoniae ad cocl. i. ex jusculo calido, vel pulmentum ex eodem paratum pro coena assumendum, nec non pulvis Halii Abbatis recens a 3 i. ad 3 ii. eximiam operam praestant.

XIX. Aquæ Nocerianæ in temperamentis fervidioribus adustisque, in frigidis vero laxiorique habitu donatis B. Virgin. Aponenses opportuno tempore.

XX. Tandem ad lactis asinini, aut muliebris e mammis exsucti foeminarum, quæ sanæ sint, & optimi temperamenti, vel e mammis expressi jam usum deveniendum est. Quare præmissa leni purgatione ab unciiis tribus lactis incipiendum, eæque cum pulveribus oculor. cancror. aut conchar. præp. sumendæ per quatuor dies, inde progrediendum ad 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. per alios subsequentes dies, ac sensim, sensimque dosis minuenda, usque dum fiat regressus ad uncias tres. Sumpto lacte somnus imperandus, ac nonnisi post horas quatuor, aut ultra prandium concedendum, quod leve sit ex avena, hordeo, lacte, aut jusculo tenui coctis, pauxillo panis, & carnis pulli farina hordei, avenæ nutriti. Coena sit liberalior. A vino abstineat æger, & aqua rad. Chin., & uvis corinthiacis, aut liqueritia alterata, aut hydromele utatur, ab acidis omnibus pariter, & horæis fructibus. Eadem methodus servetur per quadraginta circiter dies.

XXI. Si ructus acidi, tormina molesta, nausæ superveniant, leniter purgandus æger, v. gr. fl. Caf. r. e. cum pulp. tamarindor. superbibendo serum lactis depur. ad Lib. ii. Si vomitus, aut diarrhæa, pulvis ex ter. sigillat. cor. cer. ebur. ust. a. p. æ ad 3 .s. ex lacte propinandus. Gelatina quoque cornu cervi, extremitatum pedum vituli in aq. plantag. ac torment. parata, conserva rosarum rubrarum eximii sunt usus.

XXII. Nisi vomitus, aut diarrhæa sistatur, lactis usus intercipiendus. Chocolate potum cum lacte paratum mira præstitisse non semel deprehendi.

XXIII. Quod si febris intensa cum calore insigni subsequatur, juscula pulli, aut carnis vituli, in quibus ebullierint semina frigida majora, horysa, hordeum mund., avena contusa lacti naturali substituenda. Eximii quoque usus est aqua lactis in hunc fere modum parata. ʒ. Fol. heder. terrestr. veron. virg. aur. lenticul. a m. f. cancror. fluviatil. cum cortic. contus. ranar. excorti. testud. a Lib. i. rasur. Cor. Cer. ebor. a Lib. s. femin. quat. frigid. Lib. i. Hord. mund. vel aven. Bavar. Lib. ii. Dactylor. Lib. i. s. fer. lact. lib. xxx. M. destil. s. a. in B. M. usque ad claritatem detur ad 3 x. quotidie mane, & vespere.

XXIV. Si ad suppurationem veniant tubercula, & febris inflammatoria succedat, eadem fere methodo tractanda, qua Peripneumonia, & Pleuritis.

XXV. Remittente febre, & sputo purulento apparente, aer eligatur sul-

phurearum particularum dives ; suffumigia fiant intra cubiculum ex ligno baccar. juniper. mastich. benzoin. myrrh. & similibus balsamicis.

XXVI. Alimenta sint avenacea , hordeacea , carnes juniorum animalium , testudinum , & alia hujusmodi .

XXVII. Aqua calcis s. a. pp. ad ℥ iv. cum syrup. heder. terrestr. mel. rofat. solut. a ℥ s. bis in die egrotanti exhibita , ubi copiosa sit materię purulentę excretio , mirum in modum conferre visa est .

XXVIII. Inter balsamica pilulę ex balsam. Tolut. extract. flor. hyper. Olib. gum. animę , mum. pp. a ℥ i. camph. gr. iv. cum syrup. hed. terrestr. q. s. ad pondus gran. xxx. exhibendę mitissimę eque , atque efficacissimę sunt in hoc phthiseos gradu . Syrupus quoque terebinth. ad ℥ i. ex decoct. heder. terrestr. eximii usus est .

An oculis cancrorum in sua principia resolutis , an antihectico Poterii , an antimon. crudo , aliisque ejuscemodi medicamentis specioso specifico- rum titulo insignitis in tanta causarum diversitate utendum ?

C A P U T III.

De phthisi pulmonali.

I. **N** Ullum viscus frequentius læditur , atque ea ratione afficitur , qua opus est *Ec.*] Phthisis , quam latini tabem appellant , si generatim accipiatur , quamcumque corporis extenuationem , a quacumque causa ea fiat , comprehendit , licet ad eam , quę ab affectis pulmonibus ortum traducit , contrahatur . Orta hinc apud accuratiores practicos divisio phthiseos in essentialem , & symptomaticam . Essentialis ea dicitur , quę a toto corporis habitu est , citra visceris alicujus læsionem : symptomatica vero , quę ab alicujus visceris infarctu , inflammatione , abscessu , atque ulcere . Ea rursus vel a defectu alimenti , vel ejusdem depravatione , vel a mala partium nutriendarum affectione . Quot igitur sunt causę , a quibus alimentum , seu succus nutritius , materia scilicet ejus proxima in sanguinem non ingrediatur , vel ingressa plus egeratur , quam opus sit , tot erunt phthiseos differentię a defectu alimenti . Huc spectant longa inedia , huc obstructions pylori , hepatis , pancreatis , mesenterii , vermes in ventriculo , & intestinis nidulantes , huc hæmorrhagię longę , & diuturnę , fonticuli , setacei , ulcera antiqua , & magna , lactatio nimia , nimia seminis , & liquorum genitalium effusio , gonorrhœa muliebris , dysenteria , diarrhœa , urinę profluvium , salivatio immodica . Præterea quot sunt causę , quibus succus nutritius depravatur , ineptusque fit ad nutritionem partium efficiendam , tot esse phthiseos differentias ob ejusdem depravationem censendum est . Huc perversa chyli elaboratio in ventriculo , & intestinis , monente Lindano , huc vitia massę sanguinis , quod non raro contingit post febres male judicatas , aut curatas , quęque in hecticam degenerant , in affectionibus hypochondriacis , scorbuticis , scrophulosis , venereis , arthriticis , rheumaticis , variolis , morbillis , & hujusmodi aliis . Demum haud infrequens est partes nutriendas nutritioni ineptas fieri , cum debito spirituum influxu non vigorantur , proindeque ipsarum tono labefactato , sensim , sensimque corpus extenuatur , ac contabescit , quod phthiseos genus atrophiam nervosam Cl. Mortonus apte appellavit . Atque hæ sunt præ-

præcipuæ phthiseos species a toto corporis habitu, seu essentielles, citra ullius visceris læsiones.

Symptomaticam vero quod spectat, quæque ab alicujus visceris læsione enascitur, plures & ipsa sortita est differentias, quæ a visceris læsione denominationem sumit. Ita si Hepar, Renes, aut Pulmones corrumpantur, sequitur febris lenta, & continua, extenuatio totius corporis, phthisis scilicet, quæ propterea Hepatica, Renalis, Pulmonalis dici potest. Hæc postrema reliquis omnibus omissis a nobis est unice considerata, tum quod tractationem hanc in solis thoracis morbis consistere, non vero ad alios fines extendi volumus, tum quod omnium frequentissima, atque hujus notio, & curatio est veluti regula quædam ad alias quoque dignoscendas, & curandas.

Pulmonem, præ cæteris visceribus, insignibus læsionibus obnoxium esse, easque phthisim frequentissime omnium procreare facit peculiaris ejusdem structura, atque usus. Cum enim ex meris vesiculis membranaceis aerem pro respiratione excipientibus tenellis, exilibusque conflatus sit, deinde apprime necessarius ad circulationem sanguinis pro universis corporis partibus nutriendis, quacumque vel levi de causa vitari eundem contingit, vitiatum vero labem toto sanguini communicare, unde totius corporis extenuatio, ac tabes.

II. *Lesio autem ista vel immediate a mala ipsius pulmonis constitutione pendet &c.*] Nemo unus tanta sedulitate, atque solertia morbum hunc pertractavit, quanta Cl. Mortonus in sua phthisiologia. Præclarus auctor uti phthisim generatim acceptam in essentialem, & symptomaticam, utramque porro in quamplurimas species, seu classes dispartitus est, ita pulmonalem in primariam, seu originalem, & secundariam, seu derivatam dividere consentaneum duxit. Quæ sane divisio cum per se satis clara est, tum ad praxim commodissima. Per originalem eam cum præstantissimo viro intelligimus, quæ immediate a mala pulmonum constitutione pendet; per derivatam vero, quæ peculiarem aliquem morbum tamquam symptoma consequitur.

III. *Illa quidem ad ejusdem flacciditatem.*] Hujusce phthiseos speciei meminere Veteres Medici, Galenus, Fernelius, aliique; verum a plerisque Recentiorum vix, ac ne vix quidem animadversa. Frequentissima sane est, & nescio an uberius, quam ab hoc fonte exoriatur tabes senum, & eorum qui diuturnis morbis infestantur. Cum enim in senibus, & iis qui diuturnis morbis tenentur, liquidum nerveum crassum, viscidum, ferosum, atque ad motum minus expeditum sit, molles, ac teneras pulmonum fibras arefcere facile contingit, vasa eorundem sanguifera exsucca fieri, totam pulmonum substantiam, ac compagem flaccescere; sanguinem per eosdem excurrentem ea ratione affici, qua opus est ad totius corporis absumptionem, ac tabem.

Copiosum materia lymphaticæ proventum, vel ex universo corpore ille fiat, vel &c.] A copioso materia lymphaticæ, ac serosæ, in pulmones proventu, seu catarrho in pectus affluente phthisim progigni Veteres fere medici, & Recentiores uno ore affirmarunt. Quo autem modo lymphatica, ac serosa materies, catarrhus scilicet, pulmones appellat, inter Veteres, & Recentiores Medicos controversum est. Veteres quidem, quos inter Hippocrates, & Galenus, in ea fuerunt opinione, catarrhum a Cerebro in subjectos pulmones per latentes vias descendere, ibique retentum phthisim, ac tabem, ut ajunt, ex destillatione progignere. Quæ Hippocratis, & Galeni assertio Scriptorum omnis ævi ingenia dire exercuit, ut vias, per quas, serum, ac lympham a capite in pectus descendit, assignarent. Mitto illorum opinionem, qui putant serum, lympham a primis viis in cerebrum elevari, a frigidityte cerebri condensari, in pituitam, seu catarrhum converti, a ventriculis cerebri receptum destillare in infundibulum, ex hoc in
gland.

glandulam pituitariam, ex glandula pituitaria in os hætmoides, ex osse hætmoides in palatum, in tracheam & pulmones deferri; ceu quæ ridicula plane, ac commentitia plerisque visa, altiori voce jam diu damnata, & e medio, quantum illis fas fuit, sublata fuit. Viæ nempe, per quas serum, lympham a primis viis in Cerebrum sublimari, tum illæ etiam, per quas a Cerebro in palatum, ac pulmones deferri putant, nullæ sunt. Compertum quidem est dari commercium ventriculorum cerebri cum infundibulo, infundibulum terminari in glandulam pituitariam, quæ est in basi Cerebri; huic autem sua esse vasa lymphatica, quæ non in palatum, & cavitationem oris, sed in venas jugulares desinunt, ut præ cæteris Cl. Willisius testatus est. Quo apparet serum, ac lympham in glandula pituitaria collectam descendere quidem posse in pulmones, at non per breves vias, quas sibi finxerunt Veteres, excusatione cæteroquin dignissimi, quod in summa rei anatomice obscuritate versabantur, sed per ductus lymphaticos a glandula pituitaria ad jugulares venas abeuntes, ac communes vias sanguinis. Cum enim sanguis a jugularibus venis in venam subclaviam, a vena subclavia in cavam, ex hac in dextrum cordis ventriculum, ex dextro cordis ventriculo in arteriam, & venam pulmonalem propellatur, liquet serum copiosum una cum sanguine a cerebro glandulas pulmonum appellere posse, ac phthisim, seu tabem ex destillatione a capite progignere. Brevior adhuc, & compendiaria via esset, si pluribus iteratisque Cl. Anatomicorum experimentis oscula quædam ex vena azyga in tracheam hiantia, quæ se detexisse Cl. Jo. Maria Lancisius testatus est, paterent usque adeo, ut nullus relinqueretur dubitandi locus. Serum enim acre, irritans in cerebro collectum per jugulares venas refluens in cavam, statim atque pertingit ad locum enuntiatis foraminulis pervium (est autem a jugulo usque ad divisionem tracheæ in bronchia) minimo negotio in eadem foraminula penetrare, stimulosque excitare valet, tussim, & destillationem phthisi, ac totius corporis extenuationi in gracilioribus præsertim impetum daturam. Hæc fere Lancisius, cujus quidem sententia nihil adhuc ingeniosius dictum.

2. *Ad congestionem ejusdem materiæ in lymphaticis vasis, glandulisque, unde tubercula &c.*] Serosa materies vel crassitie peccet, visciditate, ac lentore, vel tenuitate nimia, & solutione, vel acredine, vel mota nimia celeritate, tenuissima, ac subtilissima vasa lymphatica distendens nimis, eorumque extremitates glandulas appellentes angustans, sibimet ipsi cursum impedit, vel mordendo, vellicando, ac convellendo eadem penitus occludit, vel angustiora reddit, quam eidem vehendæ paria sint, hinc facile retardatur, subsistit, concret, ac tubercula procreat, ut propterea in quamplurimis cadaveribus eorum, qui hoc morbo evaserunt, nihil inventum sit, præter pulmonum substantiam ita mutatam, ut e mollibus, flaccidisque duri, & consistentes facti sint, hepatisque substantiam æmulantes. Qua de re videan. M. N. C. Dec 3. an. 3. obs. 188. Pezoldus obs. 64. 74. Act. Hafn. P. 1. A. 1673. obs. 4. Harderus obs. 46. Tenuiori, ac subtiliori feri parte cum ipsorum pulmonum, tum aliorum adjacentium viscerum calore exhalante, ita dura fiunt tubercula, ut lapidis formam præferant, quemadmodum citatus Harderus Anat. præct. 46. obs. 34. & M. N. C. Dec. 2. An. 4. obs. 35. & Dec. 3. An. 3. obs. 188. testantur.

3. *Horum corruptionem, putrefactionem, atque abhinc prodeuntes abscessus &c.*] Non possunt autem fluida in aliqua parte concreta diu hære, quin eorum componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac sensim, sensimque corrumpantur, atque putrescant. Quæ dum fiunt, jam solidæ partes, vasa nimirum minima pulmonum, glandulæ eorundem, vesiculæ facile exeduntur, ac præterfluenti sangu-

guini locus datur, unde abscessus, ulcera fiunt, ac phthisis adeo famosa subsequitur. Vid. Harderus *obs.* 51., Petr. Pavv. *ob.* 21. & *ob.* 25. Bartholinus *cent.* 5. *obs.* 7.

IV. *Morbi, ex quibus phthisis tamquam symptoma proficiscitur, sunt Angina.*] Anginæ, ut supra ostendimus, exitus vel discussio est, vel suppuratio, vel ægri suffocatio. Discussio autem dupliciter contingit, vel enim resolvitur materia tumorem efficiens, & per convenientes, ac destinatas a natura vias, sputum scilicet, sudorem, urinam ejicitur, vel in aliquod viscus transfertur, ibique subsistens diversum a priore morbum procreat. Frequentissime materiem in faucibus, vicinisque partibus hærentem in pulmones transferri observationibus accuratiorum practitorum, atque ipsius Hippocratis compertum est. Hinc si angina vera sit, seu ab inflammatione faucium, vicinarumque partium ortum traducens, materia inflammatoria ad pectus delata, Pleuritis periculosa, seu Peripneumonia suboritur. Si vero Angina spuria sit ab infarctu, ac congectione serosi, ac lymphatici humoris in glandulis salivalibus, tonsillis, amygdalis, & similibus, Angina evanescente, ac materie in pectus decumbente, pulmonum infarctus, congectionesque facile subsequuntur, & phthisis. Angina etiam sæpissime in suppurationem abit, ruptoque abscessu, pus ad pectus ruit; hinc nisi æger suffocetur, phthisis subsequitur. Effusum enim pus in pulmones crassitie sua, ac visciditate obstruit ductus, atque emissaria glandularum pulmonalium, impeditque, quominus serum ex iisdem excerni valeat, ac propterea hære in iisdem, ac subsistere cogatur, unde tubercula, lapideæ concrectiones, & alia ejuscemodi mala superveniunt. Huc accedit pulmones ipsos cum a pure in vesiculis, tum a sero in glandulis hærente facile exedi, ac corrumpi posse, unde phthisis ulcerosa præsto sit.

Peripneumonia, Pleuritis.] Peripneumoniam, & Pleuritidem inter se differre tantum, quod illa sit inflammatio substantiæ pulmonum, hæc vero extimæ eorumdem membranæ, censendum est. Qua de re sequenti capite. Utrumque autem, aut alterutrum horum contingat, phthisim tamquam symptoma subsequi tam certum est, quam quod certissimum. Ubi enim sanguis in vasis vesicularum, atque internam pulmonum substantiam perreptantibus subsistit, atque inflammationem gignit, nisi per sputum ejiciatur, vel discutiatur, facile in suppurationem abire eandem contingit, & abscessum, atque ulcus progignere, unde phthisis. Huc accedit, sanguine in pulmonibus subsistente, posse tenuiorem ejusdem partem per vasorum tunicas quasi transcolatam exsudentem in vesiculis retardari, hære, feri, ac lymphæ e glandulis excretionem prohibere, & tuberculis, atque lapideis concrectionibus occasionem præbere. Quod si de pleuritide speciatim sermo sit, si forte in suppurationem abeat, perspicuum est posse pus in cavitatem pectoris effundi, ibique retentum, ac putrescens Pleuram ipsam, Diaphragma exedere, ac tabem ab earundem partium læsione procreare.

Hæmoptysis.] Hæmoptysis, & phthisis adeo affines sunt morbi inter se, ut differant tantum secundum magis, & minus. Quæcumque enim sit illius causa, vel anastomosis juxta allatam sententiam, vel diæresis, vel rhixis, vel diarrhoeis, certum est, nisi vasa alterutro ex his modo coalescant, ulcus facile, ac phthisim excitari. Quamquam vero si coalescant, nisi sanguis in vesicularem pulmonum substantiam effusus per sputum ejiciatur, diuque ibidem retineatur, corrumpi eundem sensim, sensimque contingit, in pus converti, quod vasorum pulmonalium tunicas erodens ulcus, atque hinc phthisim progignere valet. Saltem illud nemo inficiabitur, a sanguine in vesiculari pulmonum substantia subsistente vasa minima sanguifera obstrui facile posse, feri secretionem im-

pediri, hinc tubercula, atque alias ejusmodi concretiones supervenire, quæ phthisi pulmonali producendæ opportunissimæ existunt.

Asthma humorale, & convulsivum.] Celebris est divisio asthmatis in humorale, & convulsivum. Illud quidem ab humore aliquo efficitur pulmonales vesiculas, & bronchia infarciendo, ac gravante, liberumque aeris ingressum prohibente, dum scilicet turbata sanguinis mixtura ob pravorum vitiosorumque salium exaltationem solvitur ille, colliquaturque, atque fibrarum laxitate peccante, diductisque pulmonum meatibus ichores vel tenues, & fluidi, vel viscosi, & lenti in eosdem deponuntur, qui ob languescentem solidarum partium tonum dimoveri, nedum satis prompte expelli nequeunt. Alterum vero, seu convulsivum a muscutorum, membranarum, fibrarumque respirationi famulantium spasmodica contractione, quemadmodum in hypochondriacis, atque hystericis affectionibus contingere videmus, sic quidem, ut liber aeris ingressus in pulmones præcludatur. Si primum fiat, perspicuum est seri secretionem, quod in glandulis depositum est, facile impediri, hinc tubercula, atque lapideas concretiones exoriri, quæ suppurata ulcus pulmonum excitant. Si postremum, lymphæ, serum, aut quicumque alius liquor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, interdum sanguis vasis sanguiferis disruptis effunditur in vesiculas pulmonales, ac bronchia, ac propterea obstructis, compressis, aut alia ratione affectis glandulis, qua opus est ad prohibendam seri excretionem, tubercula, atque ulcera pulmonum subsequuntur.

V. *Causæ remotæ sunt laxata nimis, ac tenella pulmonum compages.*] Causæ remotæ phthiseos vel a solidarum partium vitiis desumi debent, vel a fluidorum dyscrasia. Quæ a solidarum partium vitiis desumuntur, vel in ipsis sunt pulmonibus, vel in partibus pulmonem continentibus. Si sit in pulmonibus, sunt laxa nimis, ac tenella eorundem compages. Cum enim pulmones continuo distrahi, & contrahi debeant pro aeris tantopere necessarii ad vitam hominis sustentandam libero ingressu, egressuque, nec non sanguinis a dextro cordis ventriculo per arteriam, & venam pulmonalem in sinistram, indeque in Aortam, & universum corpus traiectione, manifestum est a violenta plus minus aeris inspiratione, vel ejusdem prava qualitate, atque a sanguinis in eosdem vehementi propulsione, vel ejusdem dyscrasia lædi facile posse, dirumpi, exedi, unde serum, lymphæ, ac sanguis in vesiculas effundatur, ibique obstruendo, comprimendo, convellendo tuberculis, ulceribus ansam præbeat.

Mala pectoris conformatio.] Vitia, quæ sunt in partibus pulmonem continentibus, sunt potissimum mala pectoris conformatio tam naturalis, quæ ipsius angustia, collo longo, & humeris elatis, quam accidentalis, quæ ejusdem pectoris curvitate, seu distorsione fit manifesta. Si pectus angustum, & collum oblongum sit, præterquamquod pulmo ipse non ea ratione dilatari potest, qua opus est ad liberum aeris ingressum in vesiculas pulmonales, accedit præterea trachea nimis longa existente, atque angusta in expiratione aliquam aeris portionem in vesiculis retineri, ideoque sanguinis motum per vasa pulmonum intercipi, aut saltem maxime retardari, alicubi hære, subsistere, fibrarum tonum everti, serum, lympham, ichoresque vitiosos, apertis, diductisque pulmonum meatibus, in vesiculas, in bronchia deponi, qui non satis prompte expulsi, obstruendo, comprimendo, aut aliter afficiendo pulmonum glandulas, tubercula, aliaque recensita mala valent procreare. Quid si pectoris curvitas, aut distorsio adsit? Equabilem nempe aeris in pulmonem ingressum, egressumque, nec non sanguinis per vasa pulmonum excursus perturbari, atque hinc recensita mala exoriri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Dum ab hoc fonte exoritur phthisis hæreditaria plerumque est, & a parentibus in filios, ab his in nepotes

traducitur, ut præ cæteris Cl. Fernelius testatus est.

Sanguis sero, ac lymphæ plurimum abundans, ejusdem crassities &c.] Plerique in ea sunt opinione, ut credant vitia fluidarum partium unice ad nimiam solutionem, ac colliquationem referendam esse. Cum enim deprehenderint phthisim comitari febrem sine frigore invadentem, cum calore lento, sed acri, qui post cibum adaugetur, pulsu nonnihil celeri, frequenti, ac duro, postmodum vero urinas fieri quodammodo oleosas, ac telæ araneorum ad instar supernatare, ægros maxime post somnum sudare, diarrhæa, aliisque immodicis evacuationibus premi, ad credendum vehementer adducti sunt fluidarum partium vitia consistere in salibus acris, mordacibusque, ob turbatam congruam sanguinis mixturam, ob nimiam fusionem, colliquationem exaltatis, qui non solum cor, & arterias mordere habent, spirituumque animalium motum concitare, unde febris cum pulsu celeri, frequenti, ac duriusculo exoritur, sed pinguedinem, ac carnes abradere, succumque nutritium per excretoria communia educere, unde macies, urinæ oleosæ, sudores, alvi profluvia, & hujusmodi mala enascuntur. Opinionem porro suam confirmant ex temperamento eorum, qui tali morbo capiuntur. In eundem enim proclives sunt, qui temperamento calido, & sicco sunt, qui a decimo octavo usque ad trigessimum quintum annum, qua ætate fervidi peccant humores, salesque acres abundant, ut alia mittam quamplurima, quæ protenso quasi digito commonstrare videntur vitia fluidorum non aliunde, quam a nimia solutione, ac colliquatione repetenda esse. Verum enim vero falsa opinione adducti plus hisce tribuerunt, quam par est. Phthisim enim pulmonalem, atque abhinc prodeuntem hæcticam febrem, cum hætica febre essentiali nullum morbum consequente non distinxere, quæ non ad tractationem de morbis particularibus, sed ad tractationem de febribus est rejicienda. Cum igitur inter causas phthiseos pulmonalis proximas haud postremum locum obtineat copiosus lymphæ, & seri in pulmones proventus, sanguinem sero, ac lymphæ copiose abundantem eandem progignere posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quid si crassitie, visciditate, ac lentore peccet? Nonne congestionem seri in pulmonibus, glandularum obstructions, ac tubercula exoriri perspicuum est? Si tenuitate nimia, ac fluiditate peccet, præterquamquod per tunicas vasorum universi corporis, ac consequenter etiam pulmonalium transmittitur, & quasi transcolatus exsudat, ac propterea in vesiculari pulmonum subsistentia subsistens qua vellicando, qua comprimendo, qua convellendo seri, quod in glandulis depositum est secretionem prohibere valet, & tubercula aliaque id genus mala procreare; accedit præterea nimis velociter sese per vasa movente facile atteri, exsolvi, atque fundi ea ratione, qua opus est ad fibras totius corporis non solum stimulas, ac febrem, caloremque excitandum, sed ad abradendum etiam id, quod partibus appositum est, unde tabes ex totius corporis intemperie.

Quid de acrimonia ejusdem dicendum? Vel nempe acris sit sanguis, vel acidus, vel salsus, vel simili vitio affectus, dum tenellam pulmonum compagem pervadit, facile ibi acres, erodentes, crudasque particulas deponet, quæ altius in eisdem sese insinuantes tubercula, lapideas concretiones, atque similes affectiones excitabunt. Atque hinc liquet nullum esse morbum, qui non tandem in phthisim degenerare possit.

VI. *Causæ remotiores, & externæ eadem sunt, quæ hæmoptyses.*] Causas remotiores, & externas Hæmoptyses eas esse diximus, quæ nimiam humorum spissitudinem, crassitiem, visciditatem excitare valent, vel contra nimiam tenuitatem, acrimoniam, vel ipsam ipsorum pulmonum substantiam ita afficere, ut eorundem vasa levi quacumque de causa disrumpi, scindi, dividi, vel ex-

di valeant. Ecquis porro est, qui non videat si eadem causæ vehementius operentur, congestionibus, tuberculis, ulceribus esse impetum daturas?

Quibus addendum contagium.] Utrum phthisis sit contagiosa quæstio est. Ne diutius quam par est in morbi physiologia immoremur, paucis habeto. Contagium si non ad phthisim inducendam, tamen si dispositio jam adsit, ad eandem promovendam aptissimum existit. Miasma tamen e corporibus phthisicorum exhalans non eam malignam habet naturam, ut e longinquo, & subitaneo quasi impetu homines inficiat, quemadmodum in quamplurimis aliis contagiosis morbis observatum est, sed tum demum, si quando propinquius, & continuo cum phthisicis conversentur. Quæ fere Cl. Hoffmanni sententia est, *M. S. t. 4. p. 4. cap. 11. sect. 1.* observationibus a Cl. Riverio, Schenkio relatis, aliisque in *M. N. C.* descriptis confirmata.

VII. *Dum tubercula fieri incipiunt, vel vix ac facta sunt, tussis apparet initio sicca, quæ &c.*] Uti plerisque morbis, sic phthisi sua sunt tempora. Vel enim infarctus tantum pulmonum adest ob copiosum feri, ac lymphæ in eodem proventum, vel tubercula fieri incipiunt, vel facta jam ad maturitatem, & suppurationem deveniunt, unde ulcera pulmonum subsequuntur. Ex varietate porro temporum factum est, ut alia incipiens, alia consummata dicatur phthisis; aptius vero in quatuor gradus distinguatur, quorum primus ad infarctum, alter ad tubercula jam facta, tertius ad tuberculorum suppurationem, quartus ad ulcus contrahatur. Quæ temporum divisio non sine admiratione accipietur ab iis, qui Cl. Willisium, Mortonum, aliosque practicos adierint, qui cum solertia, ac sedulitate plane mirabili morbum huncce pertractaverint, tres tantum gradus constituerunt.

Primi, & secundi gradus, dum videlicet tubercula fieri incipiunt, vel facta sunt, plura sunt signa. Principem obtinet locum tussis, quæ probe attendenda est, ne rheumaticæ tussis specie imponat. Cum nempe tussi premuntur ægri eo facile adducuntur, ut credant (atque hoc solatio plurimum recreantur) se rheumate premi, ideoque nihili eadem faciunt; quibus si assentiantur Medentes, dici vix potest in quanto discrimine versaturi sint. Illud igitur phthisicæ tussi maxime proprium, initio plerunque aridam, siccam, & mitem esse, postmodum vero molestant fieri, & humidam, quod contingit, vel quod materia irritans initio non hæret in bronchiis, sed intra vasa, vel si hæret in bronchiis, ob nimiam ejusdem adhæSIONem, vel nimiam tenuitatem inepta est ad excretionem. Cum vero repetita bronchiorum concussione sic laxentur pulmonum fibræ, ut vel humor, qui intra vasa continebatur, & vix, ac ne vix quidem ex glandulis extillabat, in bronchia copiosius projiciatur, vel qui nimis adhærens est, vel tenuis, ad excretionem aptus evadat, cum prius non esset, humidam fieri tussim perspicuum est, atque molestant.

Cum excretionem materiam acris, salsæ &c.] Cum lymphæ constet ex particulis diversi generis, oleosis scilicet, sulphureis, volatilibus, salinis, terrestribus, manifestum est non posse diu in aliqua parte subsistere, quin eadem sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, paulatimque corrumpantur, ideoque lymphæ a blanda, oleosa, mitique natura deflectens rancida fiat, acris, salsa, unde excretio subsequitur acris, salsæ, & amaræ materię, quod æque affirmari non potest de tussi rheumatica, quæ & humida est, nullumque falsedinis, acredinis, aut amaritiei sensum conjunctum habet.

Nullis remediis cedere nescia, quam comitari solent sitis, vox rauca, & clangosa.] Præterea illud tussi rheumaticæ maxime convenit, ut concoctis, eductisque humoribus bronchia, & pulmonales vesiculas infarciuntibus sponte desinat,

quod intra quadraginta dies ut plurimum, interdum citius contingit, cum e contra phthifica contumacissima sit, nullisque remediis cedat. Ex ejusdem lymphæ acredine fauces, & organa vocis molesta vellicatione, ac contractione afficiente oritur vox rauca, sitis, aliaque id genus symptomata.

Dein malo progrediente respirationis difficultas, & dolor plerunque &c.] Facta congestione feri, ac lymphæ in glandulis, atque impedito libero aeris in pulmonales vesiculas ingressu, egressuque, oritur dolor, & difficultas respirationis, quæ major fit, cum æger decumbit in ea parte, cui inhæret dolor, ut propterea situm mutare cogatur. Cum enim decumbat æger in latere affecto, lobus pulmonis sani gravat, premitque lobum pulmonis affecti, propterea vesiculæ pulmonales coarctantur, ac difficultas respirationis augetur. *Plerunque, inquam; siquidem Cl. Baglivus ex Dodonæo, Latent, ait, interdum plures annos in pulmonibus tubercula, atque insensibili molestia agrotantis, manifestantur demum vel post Anginam, vel post aliquam febrem sanatam.*

Sine frigore, & rigore invadens febris continua, lenta, quæ a pastu exacerbatur.] Non possunt autem vitia hæc diu pulmonibus inhærere, quin labes fluenti sanguini communicetur, spiritus concitentur, cor, & arteriæ in crebriores contractiones cogantur, febris exoritur, quæ (quoniam sulphurearum, ac volatilium partium defectus adest, salinarum vero, atque acrium copia) lenta est, atque insensibili molestia se prodens. Cur vero post cibum exacerbetur, eleganter a Galeno, & Alexandro Tralliano explicatum est similitudine calcis vivæ. Cum enim in calce adsint particulæ igneæ, quotiescumque aqua eidem affundatur, aqua ipsa ingreditur poros, ac minima interstitia calcis, particulas ignis exsolvit, caloremque insignem excitat. Cum igitur chylus in sanguinem ingrediatur, atque acer ille sit, chylum ulterius solvit, unde igneæ, sulphureæque particulæ exsolvantur, quæ calorem progignunt. Huc accedit, soluto chylo, ac partibus ejus volatilibus exaltatis, cor, & arterias in crebriores contractiones agi, pulsum celerem, & frequentem fieri, hinc sanguinem magis magisque exagitari, caloremque cieri, quæ omnia subacto chylo mitescunt.

Macies corporis, quæ &c.] Quoniam sanguis acris, ac mordax est, succum nutritium partibus apponendum abripit, pinguedinem abrasit, hinc macies corporis, atque absumptio sequitur omnino diversa ab illa, quæ fit in senibus. In illis enim contingit, quod fibræ corporis ob rigiditatem obstructæ sunt, ac propterea materiæ nutritionis suscipiendæ ineptæ, cum in phthificis sanguis acer eandem abripiat.

VIII. *Dum tubercula ad maturitatem veniunt, febris supervenit inflammatoria &c.*] Tum ad maturitatem venire tubercula ostendimus, cum feri, ac lymphæ concretæ in glandulis componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedunt, subtiliores avolant, paulatimque corrumpuntur. Quæ dum fiunt, acres, volatiles, sulphureæ particulæ exaltatæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, furoremque intendunt, unde febris, quæ mitis prius erat, in inflammatoriam febrem mutatur, dolor acutus fit, cum prius esset obscurus, & obtusus, respirationis difficultas, tussis, aliaque symptomata fiunt majora.

Rigor quidem, & horripilatio &c.] Animadversione dignum est in hac febre cum extremos artus, tum universum corpus rigore, atque horripilatione affici; cujus phænomeni ratio ex eo potissimum petenda est, quod inflammatis tuberculis sanguis per vasa pulmonum ægre movetur, plurimum etiam languescit ejusdem excursus per universum corpus, ac præsertim extremos artus longe a corde diffitos, unde rigor. Præterea pus a tuberculis suppuratis genitum, cum in bronchiis, & vesiculis pulmonalibus subsistat, bronchia eadem, & vesiculas vel-

vellicat, atque irritat, quæ irritatio per mirabilem nervorum consensum totius fere corporis fibris communicata horripilationem excitat. Ex mutua frigoris, calorisque accessione plerique minus docti in eam spem facile adducuntur, ut credant febrem in periodicam intermittentem febrem mutari, bonum propterea ominari fas esse; quod dici vix potest, quantum a ratione alienum sit, & observationibus accuratiorum practitorum!

IX. *Si hisce tandem superveniat sputum purulentum, quod colore vario &c.*] Dum tubercula ad maturitatem veniunt, suppuranturque, confecto pure disrumpuntur, pus ejici per sputum debere perspicuum est. Quibus autem signis sputum purulentum a lymphatico, ac catarrhali distinguatur, non eadem est omnium medicorum sententia. Sunt enim, qui sputum purulentum colore ipsius flavo ab aliis satis distingui posse arbitrantur; perperam tamen. Quot enim sunt qui phthisi non laborant, & tamen sputum ejiciunt flavum? Id maxime cachexia, & ictero laborantibus familiare est, quorum serum, ac lymphæ flavedine inficitur. Ad veritatem propius accessisse visi sunt, qui sputum purulentum varii coloris esse, flavi scilicet, æruginosi, nigricantis, viridis, filamentique sanguineis refertum cum Hippocrate statuerunt.

Altera illorum opinio est, qui satis distingui posse putant sputum purulentum a lymphatico, & catarrhali, si sputum descendat in aquam, & in aqua tepida dissolvatur. Verum si constet, id quoque contingere scorbuticis, ecquis ei tantum tribuat, ut valde speret, nunquam posse eodem decipi? Nempe serum, ac lymphæ scorbuticorum, eorumque sputum salibus onustum est, qui non solum dissolvendi vim habent, atque saponis ad instar facilem cum aqua mixtionem promovendi, sed cum ponderosi sint, fundum facile petunt. Neque alterum illud Hippocratis experimentum, quod scilicet sputum purulentum refertum cum sit oleo crassiore, si carbonibus accensis immittatur, fætidum odorem emittat, ita accipias velim, ut pro certo habeas imponere nunquam posse; datur siquidem sputum lymphaticum, ac catarrhale maxime in cachecticis, scorbuticis, quod non solum carbonibus injectum, sed vase collectum foetidissimum est, ut propterea foetere eorum animam dicamus. Illud maxime purulenti sputi est acum argenteam nigredine inficere, perinde, ac si corrosiva arsenicali materie tractaretur, cum in catarrhali nulla affectio similis contingat. Quod potissimum ex acredine ipsius tanta pendet, ut muscæ, aliaque insecta, quæ eodem vescuntur, perinde ac si arsenicalem liquorem hausissent, internecioni dentur. Quamquam ne hinc quidem velim plus tribuas, quam par est, sed omnia simul colligas, videasque diligenter, an eadem in unum conspirent: An scilicet sputum varii sit coloris, an carbonibus injectum foeteat, & aqua facile solvatur, & in eandem descendat, an nigredine argentum inficiat. Quæ ubi contigerint, si non vera, verosimillima saltem conjectura statui posse facile judicaverim purulentum esse sputum, quod erat demonstrandum.

(*Nisi forte in cystide colligatur, & vomica occulta fiat &c.*) Sæpissime contingit, materiem, quæ diuturna mora in pus convertitur velut in cystide contineri, & vomicam, seu apostema efformari, nec pure, nec sanguine per os ejecto. Latere vitium hoc inter initia adeo clanculum, ut vix ulla sui præferat indicia, adnotavit Tulpus lib. 2. obs. cap. 10. immo (quod mirabile prorsus est) testatur Cl. Willisius sæpe in toto etiam morbi progressu febrem nullam esse, ac novisse se hominem, qui post diuturnam tussiculam, & levem lateris dolorem aliquando infestantem, repente disrupta vomica, ac copioso pure per tussim excreto, ut pæne suffocaretur, nec dum ipsum conficeretur, atque excerneretur per sputum, febre laboravit. Nempe materies, quæ in pus convertitur, velut in cystide contenta, nullam fluenti per pulmones sangui-

ni labem communicat, unde nulla febris.

Urinæ copiosissima superveniant, & pinguedo telæ araneorum instar &c.] Cum in sanguine pthificorum dominantur sales acres, qui butyrosas, & oleosas sanguinis partes solvunt, abraduntque, nutritium succum ex nutriendis partibus, & per insignes excretionum vias educunt, urina copiosissima excernitur, sudores, vomitus, diarrhææ, aliæque id genus evacuationes superveniunt se invicem excipientes. Animadversione autem dignum est, urinæ pinguedinem telæ araneorum instar supernatare, quæ eo copiosior est, & diutius durat, quo pinguius corpus existit. Memorabile est quod narrat Sylvius de juvencula quadam femina, cujus urinæ tam copiosa innatavit pinguedo, ut in perfrigeratæ superficie olei frigidi concreti, aut butyri instar comparuerit. Narrat quoque Fernelius lib. 3. cap. 2. de urin. de bibulo quodam optimi corporis habitus, qui diebus circiter octo ex insigni corporis mole, ad summam gracilitatem hac ratione perductus est.

Apthæ in ore &c.] Ex ulcere pulmonum, quod sensim sensimque ad superiora serpit, & laryngem ipsam, & pharyngem paulatim excedit, & corrumpit, apthæ, aphonia, deglutitionis difficultas, aliaque hujusmodi funesta symptomata subsequuntur.

X. *Phthisis, quacumque tandem ex causa nascatur, periculosissimus morbus est.*] Phthisim originalem, si cum symptomatica comparetur, curatu difficiliorem nonnulli prætendunt. Id quod ex eo potissimum repetendum esse putant, quod originalis plerumque ex præexistente gravissima solidarum partium, vel fluidarum labe nascatur, qua vix, ac ne vix quidem evelli potest: quod de symptomatica affirmari jure nequit. Verumenimvero cum utriusque subiectum pulmo sit, viscus scilicet molle, ac respirationi, & sanguinis circuitioni dicatum; ita ut volentibus, nolentibusque, dormientibus nobis, ac vigilantibus continuo contrahi, distrahi, continuo moveri debeat, manifestum est quacumque ratione affectum in pristinum statum restitui difficillime posse, ineptumque fere muneris suo organum constitui, unde sanguinis motus liber, atque expeditus facile prohibetur, qui propterea non rite solutus, impurus redditus, tenellam pulmonum compagem pervadens, acres ibi, erodentes, crudasque particulas deponit, quæ altius in eos sese insinuant, congestiones, tubercula, phthisim originalem progignunt.

Quæ tenellos invadit, quæ hæreditaria &c. lethalis.] Ætatem, quæ ad phthisim disponit, ut supra ostendimus, definivit Hippocrates (7. aph. 8.) a decimo octavo anno usque ad trigesimum quintum, quæ ætas sola ad plerumque gravissimos morbos profligandos opportunissima communiter reputatur. Itaque si phthisi unus aliquis hac ætate corripitur, parentes, amici præsto sunt, qui eundem fulciunt, recreant, fovant, confirmant in eam spem facile adducti, ut credant morbum mutatione ætatis debellatum iri. Qui dici vix potest in quanta obscuritate versentur. Observationibus enim compertum est cum certis, ac constantibus, tum multis, ac frequentibus phthisim hoc ipso, quod ætatis flore invadat, multo periculosiorem esse, breviorique illa, quæ ætate provectiori succedit. Id quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod ætatis flore pulmo debilior, mollior, ac tenella magis compage præditus est, hinc facilius muneribus suis ineptum organum constituitur, atque ea ratione afficitur, qua opus est ad mortem ægris inferendam. Graviorem adhuc efficiunt morbum ortus a parentibus simili morbo infectis, ac mala thoracis conformatio, cum ea sit solidarum partium textura, ad quam immutandam oporteret totum hominem renovare, quod ne a Diis quidem fieri posse minime veritus est pronuntiare Aretæus.

XI. *Quæ a tuberculis enascitur fieri incipientibus &c.*] Indicationes in phthi-
si ab infarctu pulmonum, vel a tuberculis nondum ad maturitatem perductis,
quam apte elici solent, quam congrua, atque opportuna medicamenta solent
adhiberi, ut ejus progressus ad deteriores alios gradus præcaveatur! Dicitur autem
vix potest, quam raro optato fine potiamur! Ne autem potiri valeamus facit
toties inculcata tenella nimis, ac mollis pulmonis textura, atque ejusdem vitæ
sustentandæ necessarius usus, respirationis scilicet, ac sanguinis circulationis,
ut cujuscumque medicamenti vim facile eludat. Si quid igitur in hoc phthi-
seos gradu sperandum est, sperandum est maxime futurum, ut tubercula ad sup-
purationem ocysime perveniant, sicque vita licet non sine incommodo diu pro-
trahatur. Quæ enim ab iisdem suppuratis fit in ulcus pulmonum degeneranti-
bus, qua tandem arte curari, aut diu ægrorum vita protrahi potest?

XII. *Quanti periculi plena sit vomica disruptio &c.*] Non potest tam diu pus
in cystide colligi vomicam, ac latentem abscessum efformans, quin demum eam
acredinem nanciscatur, qua fibræ tunicarum, quibus continetur, exedantur sensim,
sensimque, ac corrumpantur. Rumpitur tandem vomica, disrupta autem, &
pure in bronchia, & vesiculas pulmonales effuso ægros suffocatos dictum factum
remanisse observationibus præstantissimorum virorum compertum est. Vid. Fer-
nelius *path. lib. 5. cap. 10.* Tulpius *lib. 2. obs. cap. 10.* Willisius, alique. Sal-
tem timori locus deesse nunquam potest. Ita hominem quemdam, cui repente
disrupta est vomica copioso pure per tussim excreto, pæne suffocatum fuisse idem
Willisius testatus est. In eodem discrimine versatum fuisse Religiosum quemdam
Patavii vidisse ipse bona fide testor. Quod si disrupta vomica æger aliquando
exitio suo superstes maneat, consumi tamen lente a febricula sive ob pus, sive
ob sanguinem per thoracis interiora effusum testatus est Tulpius lib. cit.

XIII. *Ubi primi gradus phthi-
seos indicia se prodant, si &c. venæ sectio insti-
tuatur &c.*] Ubi pulmones materia crassa, ac viscida infarciuntur, nemo est,
qui non videat eo nervos industriæ omnes intendendos esse, ut pulmones ab
infarctu liberentur, tum materiæ ad eosdem affluxus prohibeatur, tonus pulmo-
nibus restituatur, atque hæcticus febrilis calor temperetur. Ad primam indica-
tionem absolvendam principem obtinet locum venæ sectio. Imminuta enim san-
guinis copia, ac cessante vasorum distensione, cum validius, & fortius sese
contrahant, quod crassum est attenuari contingit, quod hærens dimoveri, &
circulo restitui. Quid quod detractione sanguinis hæcticus febrilis calor tempe-
ratur: Quod si suppressa aliqua evacuatio sanguinis naturalis morbo occasionem
dederit, quid efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius venæ sectio-
ne?

Confer. Cas. Donzel. vel simile &c.] Inter medicamenta, quæ humores ad
pulmones affluentes avertendi vim habent purgantia medicamenta recensentur,
a quibus alii omnino abstinendum esse pugnacissime sustinent. Ne diutius quam
par est singulis quæstionibus immoremur, paucis habeto. Si de purgantibus va-
lidioribus sermo sit, educunt quidem insignem feri copiam, verum illud incom-
modi sequitur ex illorum usu, quod solidæ partes irritantur nimis, atque in
vehementiores contractiones aguntur, humores vero tenuioribus, lævibus, poli-
tisque particulis eliminatis, crassiores, acrioresque fiunt, unde tussim exaspera-
ri contingit, difficultatem respirationis augeri, maciem intendi, aut confirma-
ri. Sola igitur lenientia locum habent, ceu quæ primas vias abstergendo, ca-
vitatem intestinorum blande sollicitando serum, lympham, ichoresque ad eo-
rumdem glandulas invitant, atque hac ratione a pulmonibus eosdem avertunt.

XIV. *Interim vero quotidie pillulæ ex gum. ammoniac. purif. &c.*] Sed viæ
omnium convenientissimæ ad sordes in pectore hærentes eliminandas sunt urinæ
viæ,

viæ, ut a Baglivo, aliisque accuratioribus practicis animadversum est. Minima nempe est Regum distantia a pectore; ex trunco enim descendente Aortæ, simul ac diaphragma transcendit, arteriæ renales, sive emulgentes nascuntur, quæ sanguinem pro serosi laticis separatione ad Renes adferunt. Qua minima distantia fit, ut urinis copiose fluentibus, humores, qui in pulmonibus subsistunt, aliisque mediis ventris visceribus, ab eodem facile deriventur, atque extra corporis confinia eliminantur. Ea igitur, quæ diuretica virtute pollent in omnibus morbis pectoris sunt convenientissima. Ad istorum vero selectum quam diligenter attendendum est. Non enim diuretica ex salibus lixiviosis, & acidis parata, cujusmodi sunt sal tartari, tartar vitriolat. &c. locum habent, quippe quæ tussim exasperant, & morbum augent, & confirmant, sed illa quæ balsamica potius vi, ac pulmonibus amica donantur. In horum censu veniunt gummata resinosa, ut ammoniac, benzoin. quæque his affinia sunt, balsamum Peruvian. Tolutan. Copaiva. Therebint. quibus addendi millepedes, & crocus. Balsamica nempe corpora aciditate qua pollent blandissima laxatas pulmonum, ac renum fibras majorem in modum corroborant, easdemque amica titillatione sollicitando serosi laticis secretioni promovendæ opportunissima existunt. Animadversione dignum est urinas a balsamorum assumptione violaceo odore imbui, indicio satis manifesto, nonnihil etiam resinosæ suæ substantiæ iisdem communicare.

Si de millepedibus sermo sit, sale quodam nitroso constare creduntur, qui cum solidis partibus amicissimus, tum sero, ac lymphæ alicubi subsistenti, vel congestæ per urinæ vias extra confinia corporis educendæ aptissimus existit.

Crocum, cordis amicitia spiritus recreando, atque ejus vires augendo, ventriculi, eundem roborando, & difficilem ciborum coctionem juvando, hepatis, ejus obstructions resolvendo, icterum sanando, uteri, menses movendo, partum difficilem juvando, foetum pellendo; tum maxime pulmonum, eosdem a lenta, ac difficili materia liberando, serum acre, & irritans demulcendo, tussim sedando clarum fecit: unde anima pulmonum a quibusdam jure merito fuit appellatus.

Pillulæ ex hætenus recensitis corporibus compositæ, sunt fere pillulæ illæ adeo famosæ balsamicarum titulo insignitæ Cl. Richardi Mortoni, quarum efficaciam ad phthisim tuberculosam incipientem qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam.

XVI. *Hisce ineunte vere succedant decoctiones ex sars. peril. elect. radic. chi. &c.*] Multa ligna, quæ sudorifera vi maxima pollere, viscidioresque sanguinis partes alicubi hærentes resolvere, acorem omnem præsertim anxiozem corrigere communiter reputantur, solent nonnulli ad lympham ac serum in pulmonibus subsistens absumendum, ne congestiones, & tubercula in iisdem generentur, vel ubi eadem jam facta sint, resolvenda adhibere. Verum cautissime in horum usu procedendum, cum calorem, & agitationem sæpe adaugeant, ac corpus majorem in modum exsiccent. Satiùs porro duxerim mitiora seligere, quæ solvendi adeo, colliquandique vim non habent. Ejusmodi sunt sars. peril. & rad. Chi. eorumque decocta, quibus si addantur quæ nimiam effervescentiam humorum, fervoremque temperant, quæque alibiles, mitesque succos præbent, uti sunt carnes juniorum animalium, ranarum &c. avenacea, hordeacea, decocta obtinentur Septhaliana fere methodo, quæ dici vix potest, quam tuto, ac feliciter in ejusmodi morbis adhibeantur.

XVI. *Ardente Sirio aquæ B. Mariæ Virg. Aponenses &c. vel etiam acidulæ Recob. &c.*] Aponenses aquas differre ab aquis Beatæ Mariæ Virginis in copiosissimum, quod illæ majore sulphure, & sale scatent, experimentis Jo. Gratiiani

tiani (de ther. Patavin.) compertum est . Easdem igitur plus minus sanguineam massam lentis , viscidisque humoribus inquinatam , atque impeditam attenuando , vasa pulmonum penetrando , impactosque in iisdem humores incidendo , corruptos , infectosque eluendo , ac fibris qua fieri potest tonum restituendo , ad congestiones , & tubercula in pulmonibus præcavenda opportunissima existere ambigendum non est .

Acidulas vero aquas ratione ferreæ venæ , ac vitrioli spiritus , quo foetæ sunt , in morbis pulmonum minus convenire plerique haud dubie affirmant . Vitrioli enim spiritus pulmonibus inimicus censetur , quatenus acrimonia vesiculas eorumdem labefactat , acetositate facile corrodit , vi vero adstrictoria tonum ipsarummet partium immutando ineptum muneri suo organum constituit . Quæ quamvis vere dicantur , ubi pulmones ipsi nimis tenelli sint , & acribus , erodentibusque particulis eorumdem substantiæ altius insidentibus in convulsivas contractiones acti , exesique , sperati tamen effectus aliquando eveniunt , ubi phthisis a flaccescentibus pulmonibus exoriatur . Quippe qua ratione tonus iisdem restituitur , ac viscidæ , lentæque sordes inciduntur , atque absterguntur , eadem & congestiones , & tubercula præcaventur . Quid quod Raymundus Jo. Fortis cent. 2. cons. 20. 27. 28. 30. etiamsi pulmonum ulcera existant , acidularum usum mirum in modum commendat ? *Adventante* , inquit , *tempore quo aquæ acidulæ in valle solis enascentes opportuna sunt , quæ pulmonum ulceribus saluberrimæ , ac præstantissimæ a nobis quandoque fuerunt expertæ , ad easdem , tamquam ad unicam sacram anchoram confugiendum consulimus , cui remedio si malum non cesserit , minus decoctis , lacti , aliisque ejusdem facultatis cessurum fore arbitramur .* Quamquam vero fateri licet non deesse exempla phthisicorum , quorum alii acidularum usu in hydropem lapsi sunt , ad ultimam alii necessitatem adaecti . Immo si Benedictum Grundel in aquarum Roitschensium descriptione audimus , vehementer miratur , quod memoratus Jo. Fortis saluberrimas in Hæmopticis , phthisicisque acidulas invenerit : *Quippe , ait , etsi tanto viro libentissime credam , similes effectus ab acidulis vitriolatis in Italia secutos esse , nihilominus tamen nostræ Roitschenses aquæ etiam vitriolo imbutæ , hisce saltem Germaniæ locis id nolunt præstare : utrum autem alibi præstent , dum Venetias , Romam , & ad alia loca transportantur , nondum experiri potui .* Quibus nonnulli ad vehementer suspicandum adducti sunt , phthisicos quos Jo. Fortis memorat ulcere pulmonum vere non laborasse , sed flaccescentes pulmones , aut aliam similem ægritudinem eosdem exercuisse ; his vero per Acidularum potum in sanitatem restitutis , curatum per eas pulmonum ulcus deprædicasse , ut Cl. Jo. Gratiani Dissert. de fonte Recobarii egregie animadvertit .

XVII. *Exercitationes corporis moderatæ , ac præsertim equitationes &c.]* Equitatione non minus certo phthisim ab infarctu pulmonum pendentem curari , quam Chinachina febres intermittentes , a nonnullis creditur . Viscera enim omnia , ac præsertim imi ventris majorem in modum concuti contingit , fluida omnia attenuari , fundi , atteri , materiem quæ vel in extremitatibus arteriolarum , bronchiorumque , vel in vesiculis hæret dimoveri , & qua data porta extra corporis confinia per insignes excretionum vias eliminari . Grates habendæ Cl. Sydenhamo practico felicissimo , quod præstantissimum , atque efficacissimum ad morbum cæteroquin difficillimum profligandum unus instar omnium commendaverit : *Multi mihi sanguine juncti tabidi , & phthisici multum terrarum equo vectore peragrantes ex meo consilio sanitati sunt restituti , cum aliis medicamentis nihil se magis proficere potuisse testatus sit .* Plura videsis apud D. Sthal in *programme propensico inaugurali de novo specifico antiphthisico equitatione .*

XVIII. *Ubi tubercula jam facta sint , victus ratio ex aven. hord. &c.]* Conge-

stiones humorum in pulmonibus genitæ, ac tubercula jam facta difficillime resolvi posse perspicuum est. Illud igitur enixe curandum est in hoc phthiseos gradu, ne tubercula inflammentur, suppurenturque, unde abscessus, atque ulcera pulmonum sequantur. Neglectis igitur supra recensitis remediis ea visa sunt convenire, quæ læves, molles, politasque particulas in sanguinem invehere habent, congestorum humorum in pulmonibus fermentationem, acrimoniam, inflammationem, atque abhinc prodeuntem suppurationem, atque ulcus prohibere. Inter alimenta refrigerantia non postremum obtinent locum semina cerealia multa, inter quæ semen hordei, avenæ, tritici, & alia hujus generis, quæ aqua facile acescunt, indicio satis manifesto acidum quoddam mite, ac blandum in iisdem contineri. Ob id potissimum inter refrigerantia recensentur; blanda enim illa aciditate, qua pollent, humores acres, sulphureos, alchalinis temperant, nimiam effervescentiam, fervoremque humorum compefcunt. Sales acres irretiunt, obtundunt, ac sanguini ipsi visciditatem aliquam tribuunt, & corpus nutritio humore humectant carnes juniorum animalium, nec non ranarum, cancrorum fluviatilium juscula, & hujusmodi. Semina multa, inter quæ melonum, cucurbit. amygdalar. & similia miti quodam blandoque oleo focta sunt, quod farinoso principio adeo unitum est, ut aqua misceri commode possit, unde lacteus emergit succus, qui dici vix potest quam eximie virtutis sit ad demulcendum, ad temperandum, ad refrigerandum.

Ferculum Saxoniæ &c. nec non pulvis Halii Abbatis recens &c.] Prædictis muneribus opportunissima existunt ex hætenus recensitis composita multa, inter quæ ferculum Saxoniæ, pulvis Halii Abbatis. Basis nempe ferculi Saxoniæ est farina hordei in clibano non admodum tosta, quæ ita vel sola paratur, vel adjectis amygdalis dulcibus decorticatis, radice chinæ, pulvere ranarum, & cancrorum calcinatorum, aut similibus. Pulvis Halii Abbatis componitur ex seminibus multis, quæ miti oleo abundant, & insipida sunt, ex gummatibus, aliisque ad involvendum, ac demulcendum aptissimis. Curandum est autem ut recens ille sit. Semina enim facile rancida fiunt, ideoque irritando potius, ac vellicando apta redduntur.

XIX. *Aquæ Nocerianæ in temperamentis fervidioribus, adustisque, in frigidis &c. Beat. Virg. &c.*] Victus rationi aquarum ulus succedit. Circa autem delectum aquarum sedulo perpendendum est, quænam dyscrasia sanguinis, humorumque adsit, num scilicet calida, biliosa, acris, an frigida, ut ajunt, pituitosa, densa. Id quod non aliunde melius innotescere posse crediderim, quam ex consideratione temperamentis ægrorum, atque habitus. Si enim temperamentum fervidum sit, constitutio ægri, atque habitus adustus, siccus, ecquis ad credendum vehementer non adducatur, dyscrasiam acrem, biliosam, ut ajunt, morbo ansam præbere? Tunc vero aquæ insipidæ nullo acris, sulphureo, vitriolico principio imbutæ locum habent, inter quas eminent Nocerianæ, quæ æstivo tempore ad instar cæterarum thermarum epotæ particulas calorificas hinc inde diluendo, dissociando, & comprimendo efficiunt, ut motus earundem aliquando defervescat, & bolari terra, quam continent, pulmonem egregie confirmant. E contra si peccet crassities, visciditas, & lentor humorum, id quod ex temperamento, ut ajunt, frigido, laxiorique habitu facile conjicies, aquæ conveniunt sulphuræ, inter quas eminent in agro Patavino aquæ Beat. Virginis, & Aponentes, quæ præterquamquod vitiosorum salium vim temperant, atque infringunt, effrænes eorum particulas eluendo, dissociando, aperiendi quoque, incidendi, infarctus, & congestiones referandi, pulmones balsamico eorum sulphure corroborandi, ac tuberculorum suppurationem prohibendi facultatem a natura sortitæ sunt.

XX. *Tandem ad lactis Asinini, aut Muliebris &c.*] Ad tuberculorum inflammationem, ac suppurationem præcavendam Lac & victus rationi, & aquis palmam præripit. Lactis nempe efficaciam adversus quamplurimos morbos qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, id uno ore priscis Medicis Hippocrate, Galeno, Celso, & Arabibus, ac Recentioribus fere omnibus haud dubie affirmantibus. Lac fuisse antiquitus veluti sacram anchoram, atque inter cætera remedia primatum obtinuisse testis est Martianus Com. in Hippoc. lib. 1. de morb. mul. p. m. 205. Unde egregie Jo. Jac. Wepfferus in epist. ad Verzascham: *Certe divini aliquid in lacte latet. Antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse.* Verbo dixerim, alimentis, quæ facile a stomacho concoquuntur, celeriter distribuuntur, difficulter vero resolvuntur, quibus utendum esse præcipit Hippocrates in phthisi, quæque, uti Hippocratis mentem explicans Martianus lib. de vet. medic. n. 25. ostendit, solidas habent partes, nexus tamen eorum debilis est, Lac præstat. Quo loco minus mirari subit Aretæum tantum tribuisse in hoc morbo Lacti, ut affirmare non dubitaverit lib. 7. de morb. chron. si multum hauriant Lactis, nullo alio egere auxilio.

Non autem quodcumque Lac in hac phthiseos specie opportunum est. Si enim de Vaccino sermo sit, crassitie sua, ac visciditate infarctus, atque obstructions augere valet. Vaccino tenuius est Caprinum, tenuissimum vero, quodque seroso humore maxime abundat, Asininum est, docente Aristotele lib. 3. hist. anim. cap. 26. & Galeno x. de simpl. facult. & lib. 6. de sanitat. ideoque Lacti cuicumque animantium præferendum Plinio teste histor. nat. sect. 33.

Ad lactis usum quod spectat silentio prætereundum non est solemne esse Medicis lacteam diætam in plerisque morbis phthisi præsertim, & arthritide instituere, omni alio cibo prohibito. Cl. Sachsus in M. N. C. D. An. 1. obs. 141. methodum diætam lacteam in arthriticis instituendi tradit, qua quidem methodo Nobilem quemdam felicissime curatum fuisse testatur. Animadversione autem dignum est, quod ipse postea affirmavit, Nobilis hujusce viri exemplo ab arthritide per Lac curati plurimos Magnates Pragæ, Viennæ, alibique commotos eandem curam in semetipsis tentasse, sed non ubique pari felicitate, & tam fausto eventu. In hujusce rei confirmationem affert exemplum alterius cujusdam Nobilis, qui non solum non diætâ lactea instituta melius habuit, sed tumorem, & inflationem periculosam expertus est, ut abstinere coactus fuerit. Celebris quoque est histor. in iisdem M. N. C. Dec. 3. An. 3. obs. 10. viri cujusdam, qui sub lactis cura succubisset, nisi intermisisset; *Omni enim carne absumta, spiritibusque dissipatis tantam sensit debilitatem, ut morti proximus videretur.* Ego vero propter summam stultitiam ejusmodi lactis usum ad maciem profligandam opportunum censeam? Atque hanc quidem philosophandi rationem observatio confirmat. Cum enim diætâ lacteam in foemina quadam macie consumpta instituissem, eadem plane servata methodo, quam tradit Cl. Reditus in suis consultat., mirum eandem non solum in dies singulos incrementum deprehendisse, sed vires ægrotantis foeminæ sic collabentes, ut in imminentis mortis discrimine prope certissimo versari videretur. Priore diætâ convocata in dies melius habuisse, vires resumpsisse, atque in pristinum statum restitutam fuisse vidi. Quæ res effecit, ut in posterum corpora eorum, qui phthisi, ac macie premuntur, solo lacte, omni alio cibo prohibito, nunquam pertractaturum esse, quidquid aliis videretur, pollicerer. Neque hujusce rei ratio in arduo sita. Natura enim, dum adhuc in utero clausi versamur, purissimum quemdam, ac limpidissimum succum nobis subministrat, simul ac in lucem editi, crassiores, viscidioresque ea constanti lege, atque ordine, ut quo magis increscit ætas, lac & spissius, & den-

fius evadat. Erumpentibus e gingivis dentibus incipit masticatio, atque alimento opus est, quod solidum, compactumque sit, tum quod membranæ ventriculi fortiores, firmioresque fiunt, tum etiam quod succi ejusdem acriores, activioresque. Dum triturationis alimentorum, ac digestionis vires augentur, quod in adolescentia contingit, cibus opus est crassioribus, compactioribusque, & sic successive usque ad extremum senium. Dum igitur solo lacte vesci pueros, juvenes, ac senes curamus, naturæ legibus sanctissime sancitis adversamur, atque ab uno extremo ad alterum transitum fieri patimur, quæ mutationes quam plenæ sint discriminis nos docuit Hippocrates, confirmavitque Bacco de Verulamio hist. vit. & mort. inquit: *Omnis mutatio licet in benignius mortem accelerat.* Quid quod otiante masticatione saliva tantopere necessaria ad ciborum solutionem superfluous quasi, atque inutilis humor evadit; vis stomachi majorem in modum languescit, atque organa chylosi perficiendæ dicata muneribus suis inepta organa redduntur? Conferre Lac pueris experimur, dum dentibus carent, ac ventriculi membranæ, succique debiles adhuc, infirmique sunt, ac tunc solum virium robur acquirere, cum ad masticandum pares fiunt, ac solidiores cibos, compactioresque deglutiendos. Quinimo dum lacte vescuntur infantes, convulsionibus, spasmodis, diarrhæis, torminibus, aliisque morbis eosdem dire exercentibus premi, a quibus lacte prohibito liberantur. Quæ sane omnia protenso quasi digito commonstrant nulli unquam morbo, ac ne phthisi quidem pulmonali solius lactis usum opitulari posse. Nisi forte nullo alio cibo usi sint homines præter Lac, unde assuetudo novam in ipsis formaverit naturam: quo casu haud inficias ire ausim solo Lacte diu vivere posse, quemadmodum multos vixisse Plinius, Tacitus, Justinus, Cæsar, Sallustius memorarunt. Quod confirmat Galenus lib. 5. de sanit. tuenda c. 7. mentionem faciens cujusdam viri, qui ultra centum annos vixit solo lacte nutritus. Et Ovidius lib. 4. fastor. dum ait:

Lacte mero veteres usi memorantur, & herbis

Sponte sua, si quas terra ferebat.

Prandium concedendum, quod leve sit ex aven. &c.] Carnes Animalium aut omnino relinquendæ sunt, aut rarius, & parcius iisdem utendum. Cum enim in hoc morbo febris lenta adsit, carnes vero non exiguo oleo, ac sale volatili sint foetæ, facile in putredinem abeunt, unde certum noxæ periculum, nullum levamen sperandum. Hac porro methodo similes pulmonum morbos felicissime curatos fuisse observationibus virorum præstantissimorum compertum est, ut liquet ex consiliis Cl. Josephi del Papa, ac præsertim septuagesimo quarto 2. volum.

XXI. *Si ructus acidi, tormina molesta, nausæ superveniant &c.*] Tot porro cautelis opus est in lactis usu, ut nisi quamdiligenter eadem serventur, optato fine potiri minime valeamus. Præ cæteris ad prohibentia attendendum est, eisque, prout res, & occasio fert, occurrendum. Inter prohibentia recensentur ructus acidi, tormina molesta, vomitus, aliaque id genus, quæ indicio sunt manifestissimo acescere in stomacho, ac corrumpi, unde nerveas fibrillas vellendo, pungendo gravissima mala excitare valent. V. com. in aph. 5. cap. 8. lib. 1.

XXII. *Nisi vomitu aut diarrhæa sistatur &c. Chocolate potum cum lacte paratum &c.*] Varia passim de chocolatæ usu vago medicorum rumore circumferri solent. Nonnulli in ea sunt opinione, ut credant chocolatam corporis humores potenter resolvere, eorum motum augere, caloremque insignem in visceribus concitare, ideoque in morbis, ut ajunt, calidis nullum levamen, certam novam allaturam esse. Alii e contra succum nutritium præbere pinguem, dulcem, qui-

quique humorum acrimoniam retundere valet, ac proinde refrigerare, ideoque phthificis, tabidisque cibum esse saluberrimum. Opinionum varietas orta est potissimum ex consideratione eorum, quæ Chocolatam componunt, inter quæ Cacao principem obtinet locum. Nihil porro est aliud Cacao, quam semen arboris cujusdam, quæ sponte crescit in sylvis diversarum regionum Americæ, quæque ab incolis excolitur, cum maxima agriculturæ, divitiarumque eisdem pars sit. Arborem diligenter describit R. P. Plumerius in suo Botanico Americano, ut propterea supervacaneum sit hac in re diutius immorari. Illud autem silentio prætereundum non est. qui chocolatæ usum altiori voce damnarunt in calidis, ut ajunt, morbis, ob id potissimum damnassee, quod Cacao calidum sic cum existimaverint. Quæ nomina præterquamquod irrisit Hippocrates in *lib. de vet. med.* accedit præterea contrarium evinci, etiamsi nominibus ipsis inhæreamus. Illa enim refrigerandi vim habere omnes fere medici uno ore affirmant, quæ impedimento sunt, quominus fluidæ nostri corporis partes mutuo inter se allidantur, atteranturque, neve sulphuræ, subtilioresque particulæ ex reliquarum nexu secedentes, atque avolantes in universam massam diffundantur, ejusque agitationem, furoremque inducant. Id quod potissimum præstant, quæ blando mitique oleo sunt fæta, quæ pingua farinosa, ac gelatinosa. In horum censu veniunt semina multa cerealium, juscula carniū animalium præsertim juniorum, & his similia. Inter hæc tamen principem obtinet locum Cacao, non tantum ob nutritium rorem, qui in eo maxime abundat, quantum ob temperatam ejusdem volatilitatem, quæ spiritibus materiam præbet convenientissimam. Atque ubi cætera olea præ temporis diuturnitate rancida fiunt, atque empireumaticorum more acrimoniam nanciscuntur, quæ non solum gustus organum feriunt, sed acriter irritando, erodendoque idonea fiunt, pulcherrima olei Cacao laus est lene, ac mite quamdiutissime servari, cum interim in stomacho facillime dissolvatur, dissolutum vero in regium sanguinis flumen nullo virium suarum decremento propellatur. Si addas Cacao aqua dissolvi, nullus dubito quin ad credendum vehementer adducaris, nihil ad refrigerandum Chocolata dari efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Et vero quam meliori ratione nimius fervor temperari potest, quam ea removendo, quæ solidas partes irritant, easdemque in validiores, vehementioresque contractiones agunt, ideoque sulphurearum particularum exsolutionem, atque abhinc procedentem sanguinis, humorumque effervescentiam excitant? Cum aqua dissociare habeat, disjungere acres, vellicantesque humorum particulas, atque per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere, prædictis muneribus obeundis chocolatam existere opportunissimam manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ex aqua fortasse aliæ insignes Chocolatæ facultates accedunt, præ cæteris alimenta in stomacho solvendi, coctionem ciborum juvandi, appetitum restaurandi, fluiditatem sanguini conciliandi. Quoniam vero oleum sine salis interventu commixtionem aquæ non patitur, consultum visum fuit ad Chocolatæ potum obtinendum saccharum addere, succum videlicet arundinis cujusdam ad extracti solidi consistentiam redactum, qui sal essentialis ejusdem plantæ aliquo modo dici potest, quamvis revera sal non sit, cum ad ignis flammam exardescat, neque oleum, cum commixtionem aquæ libentissime patitur. Fit porro sacchari additione, ut oleum Cacao saponaceam induat naturam, ac duplici principio fæctum evadat, sale videlicet fixiore, & oleo intime unitis, unde facile sese in densam humorum texturam insinuet, facile etiam cum aquosis, salinis, oleosisque eorum partibus commisceatur, atque hac ratione nutritio promoveatur, vires augeantur, spiritus majorem in modum recreentur. An Chocolatæ usus damnandus, quod in ejus compositio-

nem Cinnamom Vanilla, Ambarum recipiantur, quæ cum admodum volatilibus, subtilibus, ac penetrantibus particulis sint foeta, prædictum in visceribus calorem, siccitatemque valeant progignere? Nemo id affirmaverit, qui illud vel leviter tantum mente volutaverit, Cacao crassum suppetere nutrimentum, si crudum comedatur, sanguinem inspissare, ejusque motum minuere, sed ob nimiam, & crassiorem pinguedinem ventriculum gravare, & obstructions gignere, si nimia copia sumatur. Quare salubre consilium idem aromatum permixtione, Vaniillæ scilicet, & Cinnamom. temperare. Atque hæc quidem ea dosi adhibentur, qua Chocolata præ eleganti eorum fragrantia suavior, ac jucundior evadat, non ea qua & gustus organum feriat, atque humores potenter resolvantur, eorumque motus agatur, & concitetur. Nisi ita res haberet, non omnibus temperamentis, & ætatibus conveniret, neque pulcherrima ejusdem laus esset nunquam nocere, quotiescumque vel necessitate coacti, vel in gulæ voluptatem interdiu, noctu, post prandium, ante, homines assumunt.

XXIII. *Quod si febris intensa cum calore insigni subsequatur, juscula pulli, aut carnis vituli &c.*] Prohibet præ cæteris lactis usum febris. Ita Hippocrates sect. 5. aph. 64. *Lac caput dolentibus, & febricitantibus, & quibus præcordia murmurant malum;* quocum convenit Oribasius rationem hujusce rei assignans. Ait enim lib. 4. cap. 18. *Lac in iis, qui frigido sunt ventriculo acescit, in iis vero, qui calido sunt, in nidorem transit, ex quo fit, ut febricitantibus noceat.* Quare superveniente febre salubre est accuratiorum practitorum consilium statim ab eodem abstinere, eique lac artificiale substituere, cujusmodi sunt juscula ex seminibus oleosis, & insipidis, ex seminibus cerealibus, quæ blanda mitique aciditate donantur, ex carnibus juniorum animalium, ex sero lactis, herbis sale nitroso abundantibus, ac balsamica, eaque mitissima virtute præditis, & aliis similibus, quæ acris, biliosisque particulis ex sanguinea massa præcipitandis, simulque nimio fervori, & effervescentiæ compescendæ opportunissima existunt.

XXIV. *Si ad suppurationem veniant tubercula &c.*] Ad febrem maxime attendendum est: notum enim est febrem hanc comitari alternam frigoris, calorisque accessionem, ut febrim intermittenti similis videatur. Quo ducti argumento minus docti non solum ægris gratulantur, quod febris mutatio contigerit, sed eandem chinachin. pertractant, quod plane ridiculum est. Ideo enim frigus in extremis artubus, aliisque partibus percipitur, quod sanguis in pulmonum vasis consistens nequit in sinistrum cordis ventriculum, indeque in Aortam ad capillares usque arterias, maxime longe a corde distitas rapida circulatione trahi. Ea igitur, quæ hærentem in pulmonibus sanguinem dimovere habent, liberum ejusdem, atque expeditum excursus promovere, visa sunt convenire. Hujusmodi sunt venæ sectio, & antipleuritica medicamenta, de quibus dicemus sequenti capite.

XXV. *Remittente febre, & sputo purulento apparente, aer eligatur sulphurearum &c.*] Nullum phthisicum in quarto gradu constitutum ulcere pulmonum jam facto febre, tussi, & sputo carere tam certum est, quam quod certissimum. Ratione febris, ceu quæ passio, ut ajunt, calida, & sicca est, refrigerantia conveniunt; ratione tussis, ceu quæ ab irritatione nervearum fibrillarum tunicas pulmonum constituentium exoritur, quæ sedandi vim habent indicari videntur; ratione puris ab imo pectore affluentis abstergentia, exsiccantia, consolidantia; ratione maciei nutrientia. Quatuor igitur in hoc phthiseos gradu sese offerunt indicationes, quæ si ad trutinam, ut ajunt, sedulo revocentur, vix, ac ne vix quidem absolvi possunt. Etenim dum refrigeras, atque humectas, nec non oleosas particulas ad nutriendum corpus in sanguinem invehis, ulcus sordidum reddis; dum tussim sedas, sputum suppressis; dum abstergis, exsiccas, atque con-

consolidas, febrem, & maciem adauges. Quamquam quæ exsiccantia, quæ consolidantia in pulmonum ulcere? ulcere nempe visceris illius, quod circuitio- sanguinis, ac respirationis muneri destinatum est. An exsiccari potest dum perenni sanguinis cursu abluatur, an consolidari dum continuo contrahi, constrin- gi, distrahi, & expandi debet? Non inde tamen omni auxilio destituendus æ- ger. Aer quidem inter ea, quæ adhiberi solent a medicis principem obtinet locum, quem temperatum in primis qualitatibus deligendum esse omnes fere Medici uno ore affirmant. Neque ad avertendos plerosque morbos aeris muta- tionem, atque migrationem in alia loca plurimum facere tradunt fere veteres rerum Scriptores. Ita Hippocrates *lib. 4. epid. sect. 5. t. 19. Commodum est, inquit, in morbis longis solum mutare.* Atque Avicenna *lib. 1. tit. 4. habet: ex generibus medicationum esse mutationem de terra ad terram, & de aere ad aerem.* Celsus ipse: *Pessimum est, inquit, Cælum quod agrum fecit: Ut mittam quæ & Seneca de tranquillitate animi c. 15. & Strabo, alique in eandem rem prodide- runt, ut nullus supersit dubitandi locus.* Ad phthisim vero speciatim quod at- tinet, aere Ægypti feliciter eadem debellari credebatur a Veteribus: hinc na- vigatio Roma in Ægyptum ipsis commendabatur, ut liquet præ cæteris ex Pli- nio *lib. 5. epist. 19. Æque efficax censebatur ad phthisim curandam Alexandriæ aer, hinc phthisici, teste Celso, in Alexandriam mittebantur.* Galenus vero phthi- sicos ad Tabias mittebat, locum scilicet quemdam infra Neapolim, & Vesu- vium montem, qui cum teste Strabone inter occidentem æstivum, & meri- diem, suavissimam, siccamque Africi auram excipiat, efficacissimus ad eosdem sanandos reputabatur. Mare enim, si Aristoteli fides habenda sit *in primo pro- blem.* ob placidas adspirationes salubritatem facit insignem, unde navigantes co- loratiores existunt, quam qui in palustribus degunt. Quid quod ob objectum il- li Vesuvium, e quo reliquæ materiæ, quæ jam igne consumpta est, quæque exurit, ad mare usque perveniunt, atque ob conjunctum simul in imo sinu al- terum Vesuvii collem ignem continentem siccus, atque sulphurearum particu- larum dives ea ratione evadit, qua opus est ad pulmonum ulcus consolidan- dum? Hac de vid. Galen. *lib. meth. med. 5., & ex eo Baccius de therm.* Ejus- dem fere efficaciam censetur Neapoli aer, ut liquet ex Bartholino *de peregr. med.*

Quamquam vero, ut ingenue dicam quod sentio, cave ne plus aeri tribuas, quam par est in phthiseos curatione. Sæpissime enim contingit aeris mutatio- nem sepulchri mutationem excipere. Addit solum vim animis ad alacritatem quamdam incredibilem illa cogitatio, aeris mutatione profligari morbum debe- re, quod dici vix potest quantum revera curandis morbis tribuat. Apte cadit in rem Ciceronis locus, qui ad Gallum *lib. 7. epist. 26. scribit: Cum decimum jam diem praviter ex intestinis laborarem, fugi in Tusculanum; sed visa est mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipsa fortasse jam senescentis morbi re- missio profuisse.* Hinc minus mirari subit plerosque ab iis locis tamquam infen- sissimis cavere, ad quæ alii tamquam ad asylum se conferunt. Quod præ cæ- teris adnotavit Cl. Willisius, qui de phthisi, atque aere Londinensi loquens: *Ita, inquit, propter ejusdem morbi sanationem, dum alii hanc Urbem quasi bara- thrum vitant, alii huc tamquam ad asylum se conferunt.* In his enim plus boni fiduciam, quam mutatam regionem, atque aeris salubritatem operari certo cer- tius habendum.

Suffumigia fiant intra cubiculum ex ligno rhodio, baccar. juniper. &c.] Suffumi- gia in hoc phthiseos gradu prodesse plurimum reputantur, quod viribus integris ope inspirati aeris ad effectas partes perveniunt, easque ea ratione afficiunt, qua opus est ad salutem. Desumuntur eadem ex iis, quæ balsamica vi pollent: quorum in censu veniunt ligna multa, uti rhodium, quod per destillationem o- leum

leum dat longe suavissimum, cujus usus inter balsama suaveolentia commendatissimus est. Balsamica quoque virtute pollet Juniperus, ac præsertim ejus bacca subtili, ac penetranti oleo, odorisque fragrantia fætæ, quod nervos roborat, & urinam, quod omnibus balsamicis solemne est, insigniter movet. Balsamica hæc virtus maxime elucet in resinosis gummatibus fragrantibus, & suavissimo oleo præditis, quæque ad balsama, quæ benigna nobis natura elargitur, solida, & sicca referuntur, quorum in censu veniunt Mastiche, Myrrha, Benzoe, & alia innumera ex arboribus balsamiferis sauciato cortice stillantia, quæ humidioribus particulis æstu solis sublatis solidescent. Sed de his quoque plura inferius dicemus. Ex his omnibus parantur suffumigia tantopere commendata adversus phthisim, quorum exempla plurima videri possunt apud Galenum, Sennertum, Riverium, Willisium, Bonetum. Sed illud quoque diligenter caveas velim, ne plus iisdem tribuas, quam par est. Licet enim haud inficias ire auisim aerem sulphureis, ac resinosis particulis fætum roborando prodesse posse; ne tamen ulceribus abstergendis, exsiccandisque aptus sit, facit potissimum quod vel ad ultimas usque fibras cavi pulmonum, in quibus extant aperta ulcera, non pervenit, vel si pervenit, iisdem non adhæret, unde ineptus fere muneribus prædictis obeundis constituitur.

XXVI. *Alimenta sint avenacea, hordeacea, carn. junior. animalium &c.*] Inter ea alimenta, quæ facile a stomacho concoquuntur, celeriter distribuuntur, difficillime vero resolvuntur, principem obtinere locum lac supra ostendimus. Modo quoniam eadem alimenta in hoc phthiseos gradu omnium fere accuratiorum practitorum consensu quibuscumque medicamentis palmam præripiunt, quæri a Medicis solet, utrum diætæ lactea in eodem conveniat. Alii quidem illud esse alimenti genus affirmant, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab uno lacte sperari jure posse confidant. Ita Prosper Alpinus *de medic. method. lib. 8. cap. 7.* in exulceratione pulmonum; & inde facta tabe lactis usum miris laudibus extollit. Ac Cl. Frider. Hoffmannus testatur se phthisicos contumaci tussi, febre, puris, & materiæ viscidæ sputo, summa tabe consumptos solo tactis usu in pristinum valetudinis statum restituisse. Alii e contra non solum lactis usum non commendant in phthisi ab ulcere pulmonum, sed ab eodem abstinendum esse pugnacissime sustinent. In tali enim phthiseos statu adfunt salivationes, sudores, diarrhoeæ se invicem excipientes, quæ a colliquatione massæ sanguinis ortum traducunt; nec non febris cum calore conjuncta, quæ omnia impedimento sunt, quominus Lac exhiberi tuto queat. Nempe principiis maxime obstandum est, antequam pulmones exulcerentur, ut præ cæteris docuit Celsus *lib. 3. cap. 22.* inquiens: *Si vera phthisis est, inter initia protinus occurrere necessarium est; neque enim facile hic morbus quum inveteraverit, evincitur. Inter initia vero, subdit ibidem, sicut in omnibus longis, difficilibusque febriculis, lac recte dari potest.* Febriculis, inquam, quæ tuberculis nondum suppuratis, phthisicis contingunt, in quibus lac tuto exhiberi posse docuit Hippocrates *sect. 5. aph. 64.* Qui ita sentiunt, observationes illorum, quibus compertum se habuisse testantur, extrema fere macie consumptos lactea diætæ fuisse curatos, tanti faciunt, quanti possunt, ac debent. Eo enim facile adducuntur, ut credant ad extremam quidem maciem pervenisse, sed sine suppuratione tuberculorum, sine ulcere pulmonum, ac purulento sputo. Idque facile iis accidere potuit, qui inter phthisim universalem, & particularem a pulmonum læsione pendentem nullum interesse discrimen falsa opinione adducti haud dubie affirmarunt. Quare aliis alimentis, nec immerito utendum esse præcipiunt, quæ magnam habent cum lacte affinitatem: uti sunt avenacea, hordeacea, aliaque recensita aph. 8.

XXVII. *Aqua calcis s. a. pp. &c.*] Quamvis abstergentia, exsiccantia ulcus pulmonum nulla dari supra ostendimus, nihil est tamen cur ea non adhibeantur, quæ prædictis muneribus obeundis apta censentur. Inter hæc aqua calcis vivæ tertiæ extinctionis eminet, quæ in hunc fere modum paratur. ℞. Aqu. com. calent. lib. x. Calc. viv. recent. ℥ v. M. & reponere in loco quieto per horas sex, dein effusa aqua tantumdem limpidæ affunde calci, id denuo repetendo pro tertia vice. Tum vero per decantationem pars clarior eliciatur pro usu dicto. Affusio aquæ calci vivæ fit, ut subtilissimum ejusdem, volatilissimum, atque igneæ quasi naturæ principium a valde fixo, & terreo sejungatur, ac notabilem acrem saporem aquæ conciliet: Si acidum aquæ calcis affundatur, in sal medium amaricans abit, tamen non coagulatur, sed fluidum remanet. Ex his liquet aquam calcis vivæ alcholino principio valde penetrante fætam esse, quod tamen repetita aquæ affusione mirum in modum mitescit, atque humores acidos pulmonum substantiam exedentes cicurare, puris nimis lenti, ac difficilis grumos dissolvere, atque excretioni aptum reddere valet, demum leniter irritando vivificare, ut ulcera impleantur, quod opus solius naturæ est, exsiccare demum, ut claudantur.

XXVIII. *Inter balsamica pillulæ ex balsamo Tolutan. , extract. fl. hyperic. &c.*] Quid intelligendum sit nomine balsami quæstio est. Si Veteres consulamus appellabant Opobalsamum liquorem quemdam, qui ex plantula quadam non admodum procera folia ligustri, vel cytisi referente extillabat: oleosus liquor erat odoris fragrantissimi, ac suavissimi, & saporis penetrantissimi. Hujus plantulæ notæ characteristicæ a Medicis ignorantur, si excipias Prosperum Alpinum, qui eandem in egregio tractatu de plantis Ægypti descripsit. Cum vero Antiquorum Opobalsamum desideretur (nam quod venditur pro opobalsamo ex balsamo Peruviano, Benzoe, & Storace confectum merito dubitatur, ut Pomet in *histoire des drogues* ostendit,) ea quæ easdem habent notas, & affectiones balsamorum titulo insigniuntur. Omnia igitur, quæ oleo subtilissimo, ac penetrantissimo scatent, quæ vires recreandi spiritus habent, cujusmodi sunt illa, quæ odore fragrantissimo, ac suavissimo sunt prædita, balsama merito dici solent. Huc spectant succi resinosi tum liquidi, tum exsiccati, qui odore pergrato, & viribus ad Opobalsamum accedunt: Huc succus ille resinofus ex arbore quadam Peruviana effluens, ideo balsamum Peruvianum dictum, cui similis est ille, ex alia planta extillans provinciæ Tolù, ideo Tolutanum appellatum, uti pariter ille ex arbore Copaiba Pison. seu ut alii balsamifera Brasiliensi ideo Copaibæ, seu Brasiliensis balsami titulo insignitur: quibus palmam præripit illud e Meca, seu Constantinopolitanum, quod adeo rarum est, ut nisi per Magnates quibus dono datur, ad nos adferatur, quod verum Opobalsamum Ægyptiorum adeo exquisitè secundum omnes notas refert, ut illud idem revera esse plerique sustineant. Mitto theribintinam, aliasque id genus resinas liquidas ex arboribus cortice fauciato stillantes. Ad succos resinofos solidoscentes pertinent Olibanum, gummi animè, benzoe, Styrax, Myrrha, Mastiche, alique succi, qui ex arboribus fauciato cortice stillantes, humidioribus particulis Solis radiis consumptis, exsiccantur. Viribus ad balsama accedit succus mineralis concretus sulphur, & ex his composita multa, uti flores sulphuris, balsamum sulphuris therebintinatum, anisatum, Hombergianum, & alia ejusmodi. Hæc porro omnia cum aciditate blandissima donentur, amica titillatione, uti fere omnium viscerum, ita speciatim pulmonum fibras sollicitant, stimulant, ac corroborant, salia acria mordacia, quæ tenellam eorundem compagem exedunt, corrumpuntque, cicurant, tandem ad materiam purulentam resolvendam, & partis unde illa fuit restitutionem opportunissima existunt. Illud tamen hoc loco animadvertendum est mi-

tiora tantum, quæque non adeo calefaciendi virtute pollent in hoc phthiseos gradu adhiberi posse, ne febris, & macies augeatur. In horum censu venit balsamum Tolutanum, quod & Peruviano, & de Copaiva præstantius censetur, ceu quod nulla acrimonia donatur, ideoque vel in potionibus solutum ab ægrotantibus commode hauriri potest. Hinc apud Anglos frequentioris est usus in phthisi, & ulceribus internis. Si de extracto florum hyperici sermo sit, balsamica vi, eaque mitissima, & non admodum calefaciente pollet, utcumque nonnulli affirmant in hyperico, aliisque similibus plantis, ut veronica, hederæ terrestri, sulphureas partes cum salinis arte conjunctas esse, ut sanguinem exagitare, ac commovere valeant. Quid aliud olibanum præstat, quam ut acriores succos, & lympham exedentem temperet, ac demulceat? Non solum in ulceribus pulmonum tuto adhiberi potest citra inflammationem, sed in ipsa ipsorum pulmonum inflammatione. Ita adversus pleuritidem præsertim epidemicam tamquam singulare specificum describit Quercetanus in *pharmac.*, eoque Riverius testatur in *obs.* multos ex pleuritide, qui in mortis discrimine prope certissimo versabantur, ab Orci faucibus ereptos fuisse. Simili fere virtute donantur gum. animè, & alia hujusmodi, ex quibus conficiuntur pillulæ tantopere commendatæ a Cl. Cyrillo in suis consultation. adversus phthisim, quarum usu nihil unquam se deprehendisse, quod earumdem usum damnare potuerit, testatus est. Syrupus quoque therebint. cum parum ejusdem substantia sit saturatus, adhiberi tuto potest.

An oculis cancerorum &c. In oculis cancerorum arte sua in principia resolutis totam hæcticæ, ac tabis curationem sitam prætendit Helmontius. At dolendum arcanum hocce inter tenebras latere voluisse. Qua enim arte resolutio isthæc fiat posteris scriptum minime reliquit.

Antihectico Poterii &c.] Petrus Poterius Medicinam Bononiæ summa cum laude, & maxima ægrorum utilitate fecit, mirabilesque curationes a se factas narrat in observationum centuriis, quas evulgavit. Multa arcana sibi servabat, dum viveret, quibus se mira præstitisse testatus est. Inter hæc eminet famosum illud antihecticum dictum. Quod diu latuit: priusquam enim insigni Reipublicæ Medicæ damno tristi fato hominibus eriperetur, conficiendi artem amico cuidam, quem vehementer adamaverat, reliquit, ut magno pretio venderet. Tandem in manus hominum venit. Mirum autem nihil aliud fuisse, quam antimonium diaphoreticum, diligentius tamen præparatum. Cui sane tantum tribuendum, quantum calci cuidam absorbendi vi præditæ. Reliqua arcana latent. Quo loco mirari subit Cl. Frid. Hoffmannum in annotationibus, atque additamentis in Poterium utilissimis pariter, ac curiosis, chymicum dexterimum, solertissimumque, si quis alius, in tanta re mancum fuisse.

Antimon. crudo &c.] Antimonio crudo dulcescere humores, & corpus majorem in modum nutriri, ac pinguescere compertum est. Leonardus a Capua cum medicamenta fere omnia altiori voce damnaverit, & e medio, quantum illi fas fuit, tollere conatus sit, quam mira res videtur, quod antimonii crudi usum laudaverit! Si quis maciei, ac tabi phthysicorum debellandæ forte arbitretur esse opportunum (nec desunt, qui id haud dubie affirmant) perpendat quam diligenter, eadem pulmonum infarctum, aut tubercula, & lapideas concretiones, aut abscessus, atque ulcera sequi. Si singulis indicationibus absolvendis in quocumque phthiseos stadio opportunum existere deprehendatur, haud inficias ire ausim in phthisi pulmonali adhiberi posse. Ecquis vero id se deprehendere posse confidat?

CAPUT IV.

De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate &c.

I. **Q**uotiescumque pulmonum substantia inflammatione corripitur, Peripneumonia exoritur; si exterior, ac membranosa eorundem pars, Pleuritis vera; si externæ tantummodo thoracis partes, seu intercostales Musculi, Pleuritis spuria.

II. Causa proxima est sanguis in vasis sanguiferis earundem partium vel segniter motus, ac fere subsistens, vel ejusdem in lymphatica lateralia effusio.

III. Remotæ sunt vasorum laxitas, & atonia, vel contra adstrictio nimia, plenitudo sanguinis, crassities, visciditas, & lentor, ejusdem a-credo nimia.

IV. Causæ procatharticæ sunt exercitationes corporis violentæ in aere frigido, venti australes, boreales, aer pravis qualitatibus infectus.

V. Signa Peripneumoniæ sunt febris continua acuta, quæ ut plurimum cum rigore incipit, eamque magna urinæ tenuis excretio comitatur, deinde ipsius rubedo sequitur cum pulsu celeri, frequenti, parvo, atque humili, maxima spiritus difficultas, dolor pectoris gravativus, profundus, qui sternum versus spinam premere videtur, quandoque nullus, nisi tussis apprehendat, quam sequitur sputum ex imo pectoris sæpe sanguineum, sæpe flavum, aut alterius coloris, genarum rubor.

VI. Signa pleuritidis veræ sunt febris continua acuta, quæ cum rigore ut plurimum incipit &c. cum pulsu duro, respiratione minus difficili, ac crebra, dolore punctorio pectus, latera, scapulas, spinam extorquente, tussi inter initia ut plurimum sicca, quæ tamen humida fit cum materiæ lymphaticæ, flavæ, aut alterius coloris, sæpe cruentæ excretionem per sputum.

VII. Signa pleuritidis spuria sunt tumor externas partes occupans, dolor qui ad tactum exacerbatur, tussis nulla, difficilis decubitus in latere affecto, febris interdum exigua, interdum nulla.

VIII. Quicumque febre acuta detineatur, ac difficili respiratione, nullo manifesto pectoris dolore, nisi decumbat in dextero, aut sinistro latere, & fortiter respiret, at tussiat, eum pleuritide occulta laborare pro certo habendum.

IX. Si pulsus, qui antea durus, mollis fiat, ac parvus, dolor, qui acutus, & pungitivus in obtusum, & gravativum mutetur, permanente eadem febre, aucta difficultate respirationis, malum. In peripneumoniam enim facile pleuritis transit.

X. Nisi in quatuordecim diebus, aut intra vigesimum 2. diem cesset morbus, ac symptomata, quæ prius mitescere videbantur, denuo exacer-

bentur, febris, quæ continua erat, homotona, in periodicam mutetur æmulantem febrem tertianam vagam cum rigore, & herripilatione invadentem, in suppurationem abire inflammationem suspicandum est.

XI. Si respiratio difficilis, ponderis, fluctuationis, & molestiæ sensus dum corporis situs mutatur, tumor in medio ventris, febricula continua sub noctem ingravescent, vigiliæ, inquietudo hisce superveniant, Empyema factum esse certo certius habendum.

XII. Si dolor citra causam improvise remittat, respiratione interim faciliore, parva tamen, debili, pulsu parvo, molli, humili, ac valde celeri supervenientibus, sputo livido, viridi, aut nigro apparente, brevi hominem perituro prænuntiant.

XIII. Pleuritide, aut peripneumonia laboranti alvi fluxus superveniens cum levamine, nec sputum supprimens, salutaris. Si secus res habeat, plerumque lethalis.

XIV. Simul ac pleuritidis, aut peripneumoniæ indicia appareant, venæ sectio in brachio lateris oppositi lateri affecto imperanda, in mulieribus postea in pede, tandem in affecti lateris brachio bis, terque, si febris, dolor, difficultas respirationis urgeant, viresque constent, primis diebus iteranda.

XV. Cave ne virium debilitas ex suffocatione, debilitatis ex resolutione specie imponat. In illa enim pulsus varius, confusus, inæqualis est, in hac vero parvus, languidus, ac tactui facile cedens, & frequens cum reliquarum actionum languore.

XVI. Sputo sanguineo, vel lymphatico apparente cum levamine symptomatum, tutum non est sanguinem mittere.

XVII. Multo minus tutum est venæ sectionem usque ad coloris mutationem repetere.

XVIII. Quæ dum fiunt fomenta ex floribus malvar. mellilot. verbas. fol. malvar. pariet. branc. ursin. lacte decoctis, & vesica inclusis, vel feminibus lini butyro recenti in sartagine frixis, calida sæpius dolenti parti admovenda.

XIX. Oleum etiam amygdalar. dulcium s. i. r. e. ad ℥. v. circiter exhibendum, bis, terque si doloris acuties, pulsus durities, tussis sicca urgeant, decursu morbi repetendum.

XX. Oleum semin. lini recentissimum eximiæ pariter virtutis est.

XXI. Decoctiones theiformes fol. malvarum tussilag. flor. papaver. errat. sambuc. copiosæ & calidissimæ propinandæ cum sequenti pulvere.

℥. Stib. diaphoret. mandibul. luc. pisc. dent. apr. s. p. a. ℥ ii. flo. papaver. rubr. s. pul. ℥ i. M. f. s. a pul. detur ad ℥ .s. mane, & vespere quotidie.

XXII. Hisce succedant gelatinæ Corn. Cerv. in aqu. Scabios. Card. Sanct. aut simili paratæ, jusculis solutæ sæpius in die exhibendæ; nec non ubi validius dissolvendum sit, boli ex sanguin. hircin. spermat. cet. a ℥ i. camphor. ras. gr. iv. cum extract. Scabios. vel Card. Sanc. q. s. parati

rati bis terque in die propinandi ; imperando ut æger decoctiones theiformes Scabiosæ , bellidis minoris calidissimas , & copiosas superbibat .

XXIII. Vesicantia quoque , præsertim ubi res sit cum ægro laxioris habitus , spirandi , & excreandi sputi tenacis difficultate secundo , quarto , quinto , septimo , & ultra die superveniente , coxis applicanda ; aut tibiis .

XXIV. Quo tenacia , ac viscida sputa facilius educantur , lambitiva ex aquis malvar. violar. vel aq. decoct. hord. liquerit. aut similis ꝓ vi. cum syrup. de ibic. ꝓ i. .s. apprime conveniunt . Sputo nimis tenui , atque acri existente sequens in usu sit . ꝓ. Amyl. tritic. pul. ꝓ ii. aqu. flor. violar. ꝓ vi. coq. leni igne semper miscendo usque ad consistentiam julepii . Refrigerato vase adde ol. Amygd. dulc. r. e. syrup. de pom. a ꝓ i. M. cap. cochleatim .

XXV. Ubi Empyematis facti jam signa appareant , nihil magis curæ , cordique sit , quam ut sputum , aut urina promoveatur . In hunc finem decoct. heder. terrestr. ad ꝓ vi. cum syrup. therebint. ꝓ i. quotidie exhibetur ; hydromel pro potu ordinario præscribatur .

XXVI. Suffitus intra cubiculum fiant ex lign. rhod. radic. cyperor. gum. animè , juniper. igni impositis .

XXVII. Hisce frustra adhibitis , quid experiundum præter paracentesim , aut cauteria inter unam , & alteram costam admovenda ?

CAPUT IV.

De Peripneumonia , Pleuritide , Empyemate &c.

I. **Q**uotiescumque pulmonum substantia inflammatione corripitur , *Peripneumonia &c.*] De loco in Peripneumonia , & Pleuritide affecto , magna est inter Medicos controversia . Alii siquidem utriusque morbi sedem pulmonem esse arbitrantur , alii eam esse inter Pleuritidem , & Peripneumoniam differentiam , quod in illa sola Pleura , in hac pulmones inflammatione corripiantur . Priorem sententiam tenuit Hippocrates , qui lib. *de loc. in homine* tex. 24. Pleuritidis nomine non aliud intelligendum esse statuit , quam unius tantum lobi pulmonum inflammationem ; peripneumoniæ vero utriusque . Cui adstipulari visus est Cælius Aurelianus de *morb. acut.* qui Peripneumoniam esse tumorem in toto pulmonum corpore , pleuritidem vero tantummodo in ejus parte pronuntiavit . Hos Moderni fere omnes sequuti sunt . Ita Georgius Baglivus *prax. medic. lib. 1. cap. 9. append. ad pleurit.* : Primo itaque , inquit , sciendum differentiam esse inter lateris dolorem , & inter pleuritidem ; hæc enim inflammatio pulmonum est . Si Frider. Hoffmannum audimus , non aliam pariter esse putat inter pleuritidem , & peripneumoniam differentiam , quam quod *Pleuritis est inflammatio pulmonum magis superficialis , peripneumonia vero altior , ac profundior* . Quod egregie aliis verbis significavit Jo. Baptista Mazinus *mechan. morbor.* inquiens , *pleuritidem a peripneumonia ratione loci tantummodo differre , eo quia in legitima pleuritide in minoribus præcipue , minimisque pulmonalium canalium sectionibus sanguinis motus impeditur ; in peripneumonia vero in majoribus quoque canalibus lentescit* . Opinionem porro suam magni doctique viri confirmant hoc præcipuo ar-

gumento. Si pleuritis ex pleuræ inflammatione oriretur, perpetuo, ac constanter in pleuritide demortuis pleuræ inflammatio cadaveris sectione anatomica instituta deprehenderetur; atqui observationes contrarium evincunt; ergo pleuritidem ex pleuræ inflammatione exoriri dicendum non est. Ita Platerus *lib. 2. prax. p. 409. & lib. 3. p. 365.* Hoechtædterus *dec. 6. cas. 4. p. 29.* Lælius a Fonte *cons. 91.* Tulpius, Carolus Piso, Harderus, Bonetus, alique in pleuritide interceptis inflammatos pulmones se deprehendisse testati sunt; ut mittam Cl. Zechium *consult. med. con. 26. in appendice*, qui præ cæteris id expresse significavit quo loco, *Lateris*, inquit, *dolor magna ex parte ad pulmones pertingit, raro autem ad membranam costas succingentem; cum in pluribus corporibus post mortem dissectis agrotantium, qui communiter, ac certo pleuritide periisse judicabantur, non membranam affectam fuisse, sed pulmones observarim cum sua membrana laceratos, & corrosos.* Ad hæc tamen luculenter respondent, qui contrariam sententiam sustinent. Atque in primis fatentur quidem pleuritidem, ac peripneumoniam sæpe conjunctas esse affectiones, præsertim cum pleuræ superior pars inflammatur, ac propterea negari non posse, quin pleura sola quandoque afficiatur, præsertim si pars ejus inferior non adeo, nec ita frequenter cum pulmone connexa inflammatione corripiatur. Pleuram inflammationis capacem esse nemo inficiabitur, qui sedulo perpenderit, nihil eandem esse, quam membranam vasis arteriosis, venosis, lymphaticis præditam; ideoque hæere in iisdem, ac subsistere posse sanguinem, atque inflammationem excitare. Qui pleuritidis sedem in pulmonibus statuendam esse voluerunt ob id potissimum, quod in cadaveribus pleuritide demortuis observarunt eosdem læsos fuisse, falsa opinione adducti plus observationi tribuerunt quam par est. Fieri enim potuit, ut istiusmodi pleuritici pleuritide non solitaria, sed mixta, & composita evaserint; propterea negare solam quandoque Pleuram non inflammari ridiculum esse. Cur autem negetur, si multorum observationibus constet, in multis pleuriticorum cadaveribus pleuram quidem corruptam, pulmonem vero intactum repertum esse? V. Bonetus in *sepulch. Vesling. ob. 36. Bald. Bald. 45. 56.* Prosper Martianus in *Hippocrat. 70.* unus vero instar omnium Diemerbroech. *lib. 2. cap. 13. de thorace*, qui quæstionem fuse pertractavit. Quæ quamvis verosimilitudinis speciem habere quamdam videantur, attamen quominus rem paulo diligentius ad trutinam, ut ajunt, revocantibus probentur, accipianturque, faciunt multa, quæ referuntur in *comment. Acad. Bononien. p. 153.* circa eam in qua versamur controversiam, utrum videlicet in iis, qui pleuritici dicuntur, potissimum pleura, an pulmones læsi sint. Præstantissimus enim Morgagnius cum in ea esset opinione, ut crederet pleuritidem ad vitium potissimum pulmonum referendam esse, de quibusdam Professoribus narravit sibi notis, qui cum cadavera eorum inciderent, qui ex legitima pleuritide interierant, & pulmones versus medium thoracis, uti fit ad pleuram retegendam traherent, eos observarunt vel exteriori interdum parte usque adeo depravatos, atque corruptos, ut partis hujus portio aliqua inter trahendum facillime lacerata, & divulsa, adnexæ Pleuræ adhærens relinqueretur; sicque incautis imponere aliquando posset specie pleuræ summopere, & penitus labefactatæ; quæ tamen pleura abrasis diligenter pulmonum reliquiis illæsa omnino, vel tantum nonnihil rubra apparebat. Quo minus mirandum videtur esse aliquos, qui asseverarent, se in pleuriticorum cadaveribus incidendis potissimam læsionem non in pulmonibus, sed in pleura comperisse; nam si quid errarunt, videntur habuisse erroris causam; illudque etiam explicari facile potest, cur dolores interdum in pleura sentiantur, cum offensio revera sit in pulmonibus.

Huc accedit pulmones sæpissime extrinsecus obduci materia quadam crassa, al-bida, vel flavescente, quæ non raro pleuram incrustat ad eum præsertim locum,

in quo affecti pulmonis partes contingit, unde eadem depravata summopere, & penitus labefactata videtur, quæ tamen pleura, abrasa diligenter materia, illæsa omnino, sana, & intacta apparet. Nempe serum sanguinis e membrana extrinseca pulmonum exsudans inflammationis calore concrevit, & specie pleuræ corruptæ incautis imponit. Quæ sane omnia efficiunt, ut tandiu ad Hippocratis, Cælii Aureliani, Baglivi, Hoffmanni, aliorumque præstantissimorum virorum sententiam accedamus, quam verissimam esse Plateri, Hoechstædteri, Pisonis, Tulpii, Zechii, aliorumque observationes anatomicæ docuerunt, quandiu cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus comperiatur solam pleuram inflammari, unde non solum ad suspicandum, sed ad credendum vehementer adducamur locum in pleuritide affectum non pulmonem, sed pleuram esse.

Si externæ tantummodo thoracis partes, seu intercostales muscoli, pleuritis spuria.] Quamquam non in omni pleuritide pulmonem inflammari censendum est. Siquidem cadaverum sectionibus cultro anatomico institutis, qui communiter, ac certe pleuritide periisse judicabantur, nihil in pulmonibus, vel pleura inflammati deprehensum est. Orta hinc distinctio in pleuritidem legitimam, & notam, seu spuriam. Legitimam eam dicimus, quæ ab inflammatione extimæ pulmonum membranæ pleuræ adhærentis proficiscitur, spuriam vero in qua externæ tantummodo thoracis partes inflammantur, qui lateris quoque dolor ab Hippocrate fuit appellatus *Coac.* 39. & 73., ut Cl. viri Duretus, & Martianus animadverterunt, qui dolor quoque eos solet infestare, qui Rheumaticis, Scorbuticis, Arthriticis affectionibus, qui celtica lue premuntur.

II. *Causa proxima est sanguis in vasis sanguiferis eorundem partium vel segniter motus &c.*] Tres inflammationis gradus a Medicis statuuntur. Cum sanguinis motus maxime retardatur, seu segnius, quam par est, & naturæ ordo postulat per vasa movetur, oritur inflammatio imperfecta, quæ phlogosis dicitur; cum sanguis in minimis vasis plane subsistit, partesque ejusdem globulosæ, aut fibrosæ a novo sanguine continuo affluente intra lateralia lymphatica pelluntur, tumoremque, ruborem, ac dolorem excitant, vera, ac perfecta inflammatio subsequitur. Id quod maxime apparet in inflammatione tunicarum succingentium, in primis adnatæ, quæ Ophthalmia nuncupatur. Nemo ignorat hanc tunicam sanguiferis vasis conspersam esse. Itaque si vasa hæc præter subtiliorem, & pellucidam sanguinis partem rubram etiam, & crassiorem admittant, quæ propterea in iisdem moretur, & stagnet, distentio in illis, tumor, rubor, dolorque in oculis succedit. Tertius inflammationis gradus est, cum sanguis in lymphatica vasa effusus una cum lymphâ, solidisque partibus corrumpitur, unde loci inflammati corruptio exoritur. Sed hac de re plura inferius. Pauca hæc innuisse sufficiat, ut intelligerent Adolescentes, in quo potissimum sita sit ratio, ut ajunt, formalis inflammationis, quam multi Veterum, ac Recentiorum ostendere conati sunt, pauci vero assequeuti.

III. *Remotæ sunt eorundem vasorum laxitas, & atonia &c.*] Cur sanguis in vasis pulmonum segniter moveatur, aut plane subsistat, & in lymphatica arteriosa propellatur, multa in causa esse possunt, atque ex his quidem alia in ipsis pulmonibus, alia in fluidis per eosdem excurrentibus. Vitio pulmonum sanguis stagnat, atque subsistit in minutissimis vasculis, si laxata eorundem nativa compage, sanguis copiosius admittatur in arterias, quam revehatur per venas, atque ineptæ illæ sint ad eundem libera circulatione trajiciendum, unde facile subsistere, atque hærare cogatur. Id quod egregie adnotavit Baglivus de fibra motrice: *Si sanguis currens per corpus cum dato motu cordis, & cum data celeritate sua incidat in partem, cujus fibræ interna, vel externa de causa laxæ sint nimis,*

mis, flaccidaeque, statim mutari, atque turbari suum videbis cursum in eadem; restagnante ibidem quo in casu restagnatio fluidi fit magis culpa solidi prementis laxi, flaccidique, quam fluidi circulantis.

Laxitati contrarium vitium est adstrictio vasorum, quæ quomodo inflammationi ansam præbere possit, ostendendum est. Cum nempe adstrictione nimia peccent vasa, ab influente sanguine parum expanduntur, parum expansa, quod elasticis omnibus solemne est, parum contrahuntur, parum expansa, ac contracta parum sanguinis recipiunt, atque ipsam tarde admodum, ac segniter movent; hinc retardato ejusdem motu, liberum sibi metipsi cursum præpedire contingit, sensim sensimque hærare, subsistere, atque in lymphatica arteriosa effundi, unde inflammatio.

Plenitudo sanguinis.] Vitia fluidorum sunt vel in quantitate, vel in qualitate. Ad vitia in quantitate spectat nimia plenitudo, quæ arterias plus æquo distendens, ineptas sanguini rapida circulatione trajiciendo in venas constituit, qui propterea subsistere, atque hærare cogitur, unde inflammatio. *Subsistere*, inquam, *atque hærare*. Cum enim hærare, ac subsistere sanguis nequeat, quin solidarum partium motus crebriores, vehementioresque excitentur, ab aucto vero solidarum partium motu sanguis fundatur, ejusque moles augeatur, ac maxima vasorum distentio exoriatur, ut propterea eadem sanguini vehendo imparia omnino reddantur, fit, ut plenitudo inflammationi tribuat, orgasmus vero, ac raritas eandem perficiat, ut præ cæteris adnotavit Cl. Pitcarnius de circulatione sanguinis, & alibi a nobis demonstratum est.

Crassities, visciditas, & lentor, ejusdem acredo nimia. Ad vitia in qualitate pertinet crassities, visciditas, & lentor, quæ adeo frequens inflammationis causa est, ut nullam præter eandem plerique agnoscant. Cum enim sanguis crassitie, visciditate, ac lentore peccat, minima celeritate fertur per arterias, ac propterea capillarium vasorum extremitates angustans facile sibi metipsi cursum impedit, unde stagnatio, atque hinc subsequens inflammatio præsto est.

Crassitiei, visciditati, ac lentori vitium contrarium est acredo nimia, quæ haud infrequens inflammationis causa est, quatenus scilicet acres, & erodentes particulæ in tenuissima vascula sese insinuantes, crassioribus etiam viam, atque aditum parant, unde in iisdem facile morantur, ac subsistunt. Erodendo etiam minimorum, atque exilissimorum vasorum tunicas effusionem progignunt, aut fibrillas nerveas stimulo libero sanguinis per venulas ingressum prohibent, hinc inflammatio. Ex quibus liquet in quanta obscuritate versentur illi, qui inflammationes ex sanguinis dissolutione, atque acredine dari negant. Qua in sententia fuit Helmontius tract. *Pleura furens*, quem refert Cl. Etmullerus cap. *de Peripneumonia*, Baglivus *prax. med. cap. de pleuritide*, alique, a quibus tam dissentimus, quam illi dissentiunt a veritate.

IV. *Causæ procatharticae sunt exercitationes corporis violentæ in aere frigido &c.*] Inter innumeras fere procatharticas causas, quæ inflammationibus pulmonum occasionem præbent, eminent exercitationes corporis violentæ. Cum enim sanguis celeri motu per vasa totius corporis feratur, maxima celeritate, vi, atque impetu in pulmones propellitur, qui propterea plus æquo distenti impares evadunt sanguini trajiciendo, unde inflammatio. Quid si pulmonum vasa aere frigido inspirato crispentur, convellanturque? Liberum nimirum sanguinis motum non solum præpediri contingit, sed ipsum sanguinem cogi, ac condensari, unde major eidem ad stagnationes via præbetur.

Venti australes, boreales.] Cum de dolore capitis ageremus, ostendimus a ventis australibus aerem rariorem, & leviolem fieri, sanguinem præterea eadem de causa rarefcente. Quæ si vera sunt, liquet cur flantibus ventis australibus inflam-

matio-

mationes contingant. Sanguinem nempe plus justo rarefcentem sibimetipsi per vasa pulmonum cursum præpedire contingit, atque inflammationem progignere. Venti boreales præterquamquod poros cutis obstruunt, unde in sanguine recrementa quamplurima congeruntur, quæ eundem cogunt, atque ad fluendum imparem efficiunt; particulis præterea, quibus foeti sunt, nitrosis ore inspirati, nerveas pulmonum fibrillas vellicant, pungunt, atque adstringunt, unde liber sanguinis excursus per extremitates vasorum prohibetur, hinc inflammatio.

Aer pravis qualitatibus infectus.] Aer pravis qualitatibus infectus, acidis scilicet, acribus, vel similibus, seu sanguinem cogendo, figendoque, seu teneras pulmonum fibrillas vellicando, pungendo, seu eorumdem tonum labefactando sæpe, ac sæpius pleuritidis, ac peripneumoniæ perniciosæ, quæque epidemice grassatur, haud infrequens causa est. Qua de re plerique accuratiores practici, præ cæteris vero Sydenhamus consulendus in opuscul.

V. *Signa Peripneumoniæ sunt febris continua, acuta, quæ ut plurimum cum rigore incipit &c.*] Plerique Veterum, ac Recentiorum signa, quæ peripneumoniæ propria sunt, pleuritidi quoque assignarunt. Quæ res multis minus probatur. Non defuere autem qui in hoc opere nervos industriæ omnes intenderunt. Inter hos eminent Cælius Aurelianus, Fernelius, Riverius, quos accuratiores practici fere omnes sequuti sunt. Signa autem alia utrique affectioni communia sunt, alia tantum peripneumoniæ, vel pleuritidi conveniunt. Inter signa communia utrique principem obtinet locum febris acuta, continua, quæ febris continuo effectus est ipsius inflammationis, seu inflammationem consequitur. Neque enim sanguis vel in extima pulmonum membrana, vel in interna eorumdem substantia hæere potest, quin nerveæ fibrillæ eisdem constituentes in crebriores, vehementioresque contractiones cogantur, quæ spirituum motum perturbando, cor, & arterias in similes contractiones excitent, unde febris. Pro varia autem inflammationis sede diversa febris exoritur. Nam si internam pulmonum substantiam occupet, ut in peripneumonia contingit, ac propterea majorum canalium sectiones obstruat, fit ut sanguis a dextro Cordis ventriculo in sinistrum pleno gurgite transferri non possit, ex sinistro Cordis ventriculo in arteriam Aortam, ex Aorta in universum corpus, hinc febris cum pulsu quidem celeri, ac frequenti, sed parvo, atque humili, latente, ac formicabili dicto a Cælio Aureliano excitetur.

Maxima spiritus difficultas.] Inflammatione internam pulmonum substantiam occupante, tracheales ductus, ac vesiculas pulmonales obstrui, comprimi, aut ea ratione affici perspicuum est, qua liber aeris ingressus, egressusque impediatur, hinc maxima spiritus difficultas; quod adnotavit jam Hippocrates, qui peripneumoniæ signa tradens sublimem respirationem adesse affirmavit, ut æger cum erecta cervice jacere cogatur.

Dolor pectoris gravativus, profundus, qui &c.] Pulmo obtusissimo sensu præditus est: spongiosa enim ejusdem substantia est, & ex meris vesiculis minimis quasi carneis, omnique fere sensu destitutis conflata: hinc est peripneumonia laborantes dolorem gravativum persentire. Connexio præterea pulmonis cum sternum, & vertebriis efficit, ut profundus, quique sternum versus spinam premere videtur, percipiatur, aut si forte obstructio minima sit, aut eandem crassa, viscida, ac difficilis materia efficiat, nullus percipiatur, nisi in violenta inspiratione, & totius corporis concussione, quæ in tussi contingit, unde plus æquo constrictis vesiculis pulmonalibus, earumdem filamenta varie, inordinateque concussa molesta sensatione afficiantur. Tussis porro ob id potissimum contingit, quod filamenta nervea membranas bronchiorum constituenta in spasmos aguntur, convellunturque a materia obstruente, unde inordinatus, perturbatus

motus musculorum respirationi inservientium, convulsio, vehemens concussio totius pectoris, tussis.

Quam sequitur sputum ex imo pectoris saepe sanguineum, &c.] Qui peripneumoniæ, ac pleuritidis sedem in pulmonibus statuendam esse existimant, iis quidem nihil officit observatio sputi sanguinei, quod in peripneumonia, aut pleuritide laborantibus fere semper observatur. Arduum potius, atque insolens explicatu phænomenon illis videtur, qui veræ pleuritidis sedem non in pulmonibus, sed in pleura membrana costas succingente prætendunt. Non desunt tamen, qui hanc sententiam pugnacissime sustinent, qui nihil fere negotii facessere sibi illud asseverent, ac propterea non ob id potissimum, quod in omni fere pectoris inflammatione sputum sanguineum apparet, statui posse peripneumoniæ, ac pleuritidis sedem collocandam esse in pulmonibus. Primum enim sputum sanguineum in omni fere pleuritide apparere existimant, quod plerunque pleuritis cum peripneumonia conjungitur, deinde compendiaras esse vias arbitrantur, quæ sanguinem in simplici pleuritide affectis per azygam ab intercostalibus spatiis ducant in asperam arteriam. Hæc fere sententia est doctissimi Jo. Mariæ Lancisii (*in epist. ad Morgagnium de vena sine pari*) qui hiare oscula in tracheam se pluribus iteratis experimentis haud injucundo spectaculo deprehendisse testatus est. Expressionem autem sputi a loco inosculatæ azygæ ex hoc potissimum repetit, quod major venter musculi triangularis sub sterno locetur; quare cum tenditur, thymum, subjectamque venam cavam, atque adeo inosculatæ ejus cum azygâ, ipsamque tracheam necessario premere debet, introque ita adigere, ut per hujusce musculi adauctam cum volumus vigoratorem, ipsa quoque anacatharsis plurimum promoveatur: Proxime autem quoties sanguis acer, ac morbosus in tabulis, atque interstitiis fibrarum muscularium stagnans extruditur, ac per azygæ ramos citius, ac uberius refluit, qui mox ad inosculatæ locum perveniens hemisphincterem irritando, ac subjectos tubulos fodiendo tussim excitat, sibi que meatus in tracheam aperit. Huic opinioni favere plurimum videtur altera observatio, nempe in contusione pectoris sputum sanguineum excerni. Quæ enim intercostalium, & pectoralium musculorum cum pulmonibus communicatio? Nempe in contusione arterias intercostales obstrui contingit, sanguinis cursum per easdem impediri, atque propterea eo prorsus modo, quo in simplici pleuritide affectis per azygam ab intercostalibus spatiis duci in asperam arteriam, unde sputum cruentum. Ut ut autem res est, illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, sputum cruentum in peripneumonia educi non posse, nisi per vim, & ex imo pectoris; ita ut sputum pleuriticum, quodque juxta allatam sententiam ex pleuræ, aut intercostalium musculorum inflammatione exoritur, a sputo peripneumonico in hoc differat, quod illud ex aspera arteria, hoc ex profundo pectoris hauriatur, & traducatur.

Genarum rubor.] Genarum rubor singulis fere affectionibus pulmonum, hæmoptysi, phthisi, & similibus communis est. In his enim affectionibus impedito per pulmones libero sanguinis excursu fit, ut ad superiores partes subsistat, hinc genarum rubor.

VI. *Signa pleuritidis veræ sunt febris continua acuta &c. cum pulsu duro.*] Quotiescumque extima pulmonum membrana inflammatur, quoniam pleuræ membranæ costas succingentis soboles est, & in plerisque pulmones in alterutro minimum latere dictæ pleuræ annati, atque concreti sunt, fit ut distentionem ejusdem efficiat præternaturalem, ac propterea, ut cæteris membranis vi elastica præditis commune est, pulsus duritiem excitet. Distentæ enim, ac contractæ cum sint, talem distentionem, contractionemque arteriarum tunicis commu-
nicant,

nicant, quæ cum dilatari nequeant, necesse est, ut pulsus durities subsequatur. Idque facile accuratiores practici omnis ævi concessere. Fernelius de puls. cap. 6. pulsus in pleuritide non solum durus, sed ferratilis prætendit. Pulsus ferratilis conditiones describit Galenus lib. de præfag. ex pulsibus. Verum hanc differentiam pulsus egregie præ cæteris damnavit Cl. Saxonias, quem sequutus est Cl. Chesneau, ingenue asseverans se nunquam eandem deprehendere potuisse, ideoque parvi pendendam, tamquam rem fictitiam, & imaginariam, contentus duritie pulsus, quæ sufficit ad pleuritidem dignoscendam.

Respiratione minus difficili, ac crebra, dolore pectoris, latera &c.] Quoniam in pleuritide vera extime tantummodo pulmonum membrana inflammatur, atque liberior aeri ingressus in vesiculas pulmonales, egressusque conceditur, minus difficilis, ac crebra respiratio, quam in peripneumonia supervenit. Cum vero eadem pleuræ sæpissime adhæreat, perspicuum est non solum nervea filamenta, quibus contexta est, præter modum distendi, vellicari, varie, atque inordinate concuti, sed in consensum quoque trahere membranam costas succingentem; Cum ea sensu exquisitissimo sit prædita, dolorem pungitivum supervenire necesse est. Pro vario autem situ, quem occupat extimæ pulmonum membranæ inflammatio, dolor emergit, qui modo latera, modo anteriorem pectoris partem, modo posteriorem extorquet.

Tussi inter initia ut plurimum sicca, quæ tamen humida fit &c.] Cum inflammatio extimam pulmonum membranam occupet, manifestum est nervea ejusdem filamenta varie, inordinateque concuti, spirituum animalium motum præ stimulo perturbari, ac musculos respirationi inservientes in varias, atque inordinatas contractiones agi, unde tussis. Quoniam vero materia irritans non hæret in bronchiis, tussis inter initia plerunque sicca emergit: repetita autem bronchiorum concussione, vel humor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, vel materia extimam pulmonum membranam obstruens, atque inflammans ad bronchia delata eadem obstruit, unde tussis cum sputo materiæ lymphaticæ, interdum sanguinis comitatur.

VII. *Signa pleuritidis spuria sunt tumor externas partes occupans, dolor qui &c.]* Signa hujusce pleuritidis spuria, adeo manifesta sunt, ut nulla magis. Equis enim est, qui non videat, inflammatione externas thoracis partes occupante, tumorem extrinsecus apparere debere, doloremque tactu exacerbari? Tussim a vera pleuritide separari nullo modo posse supra ostendimus. Cum igitur dolor adsit thoracis, nulla autem tussis appareat, unusquisque facile intelligit eas partes offensas esse, & inflammatas, quæ nullam fere, aut insensibilem connexionem habent cum pulmonibus. Quænam autem ejusmodi, nisi externæ? Difficilis decubitus in latere affecto eadem ratione ferri ab ægrotantibus nequit, qua tactus. Decumbente enim ægro in affecto latere pressio tumoris contingit, ac propterea dolor intenditur. An febris a pleuritide vera sejungi potest? Nulla igitur febre existente, vel exigua tantum, dolorem lateris externum esse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

VIII. *Quicumque febre acuta detinentur, ac difficili respiratione nullo manifesto pectoris dolore, nisi &c.]* Dantur sæpe pleuritides occultæ, quæ sine manifesto pectoris dolore ægros exercent, unde incautis plerunque alterius morbi specie imponunt. Accuratiores itaque practicorum, ac præ cæteris Baglivi monitum est, quotiescumque æger febre acuta detineatur, ac difficultate respirationis, imperandum esse eidem, ut in dextero, vel sinistro latere decumbat, decumbens vero fortiter respiret, ac tussiat; tum vero ab illo petendum esse an

dolorem , aut gravedinem perferat . Id ubi utique affirmaverit , eum pleuritide laborare pronuntiandum esse . Hoc callido artificio se plures pleuritides detexisse magno ægrotantium commodo testatus est Baglivus , quem accuratiores practici in hac parte sequuti sunt .

IX. *Si pulsus , qui antea durus , mollis fiat , ac parvus , dolor qui acutus &c.]* Haud raro pleuritis in peripneumoniam transit : huncque transitum Pleuropneumoniam Riolanus , aliique appellarunt , morbum scilicet mixtum , & compositum ex pleuritide , & peripneumonia . Fieri autem docent pulsus , qui cum antea durus esset , mollis ac parvus evadit , dolor pungitivus in obtusum , & gravativum mutatus , remanentibus tamen reliquis symptomatibus , interdum autis , quæ ab inflammatione nunquam sejuncta deprehenduntur , febre scilicet , difficultate respirationis , & similibus . Quam facile plerique incauti in fraudem inducuntur , solutum iri morbum asseverantes , cum inter loquendum , ac fabulandum suffocentur ægri ! Profecto omnis prognosis a bona , vel mala respiratione maxime petenda . Si pulsus mollis fiat , dolor mitescat , respirationis tamen difficultas augeatur , statim suspicandum est transitum fieri ab inflammatione extimæ pulmonum membranæ in inflammationem ipsiusmet ipsorum pulmonum substantiæ , seu a parte minus nobili in nobilicrem , quem transitum malum , ac periculi plenum esse Hippocrates præ cæteris adnotavit .

X. *Nisi in quatuordecim diebus , aut intra vigesimum secundum diem &c.]* Exitus pleuritidis , ac peripneumonix vel resolutio est , vel suppuratio , vel mors . Simplex resolutio decimum quartum diem , vigesimum secundum raro attingit . Ubi igitur resolutio minime contingat , quam fieri docet omnium symptomatum ex æquo remissio , statim suspicandum est de exitu morbi in suppurationem . Suppuratio fit cum sanguis e vasis sanguiferis in lymphatica arteriosa effusus , ac fermentans eam acrimoniam nanciscitur , qua fibræ , ac tunicæ vasorum eduntur , ac corrumpuntur , unde pus . Quæ dum fiunt , acres , volatiles , ac sulphureæ sanguinis particulæ libertatem nactæ , atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem , ejusque furorem augent , unde omnium symptomatum exacerbatio . Ad febrem præ cæteris attendendum est , quam Galenus in com. aph. Hipp. ad suppurationem tendente pleuritide cum rigore , & horripilatione ægrum invadere febris tertianæ æmulam testatus est : unde incauti facile decipiuntur existimantes morbum in febrem periodicam , intermittentem degenerasse , ejusque curationem usu chinæchin. felicissimam pollicentes .

XI. *Si respiratio difficilis , ponderis , fluctuationis , & molestiæ sensus &c.]* Quamvis empyema , ut alibi a nobis demonstratum est , (a) suppurationem significet quacumque in parte contingit , usus tamen obtinuit , ut sola puris intra pectoris cavum collectio Empyema nuncupetur . Pus autem in cavitate colligitur , vel quod humor in cavitatem effusus ibidem putrescat (id quod in vulneribus penetrantibus contingit) vel quod ex parte aliqua inflammata , & suppurata disrupto abscessu pus in cavitatem effunditur , id quod post male judicatam , & suppuratam pleuritidem sæpissime accidisse novimus . Cum igitur pus in cavitate collectum sit , nemo est , qui non videat impediri , ne pulmo dilatetur , & ne pectus constringatur ea ratione , qua opus est , ut aer libere in vesiculas pulmonales ingredi , & ex his egredi possit , hinc respiratio difficilis . Præterea pus intra cavitatem effusum , dum corporis situs mutatur , dimovetur , & ex una in aliam partem traducitur , eamque premit , distendit , vellicat , unde ponderis , & fluctuationis , ac molestiæ sensus , & tumor superveniunt .

XII. *Si dolor citra causam improvise remittat , respiratione interim faciliore &c.]* Quandoque loco suppurationis gangræna , ac sphacelus succedit , tertius modus , quo.

(a) Vid. Cap. 3. lib. 1. com. in aphor. 22.

quo exit inflammatio. Quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod denegatur in inflammata partem influxus liquidi arteriosi, & liquidi nervosi, quæ cum sint duo principia, quibus conservatur calor, ut ajunt, nativus, ac humidum radicale, inflammatae partes corrumpuntur, atque ea ratione afficiuntur, qua opus est ad mortem. Quam facile incauti in fraudem inducuntur judicantes morbum in salutem terminari, cum in sphacelum, ac mortem designat! Dum enim inflammata pars sphacelo corripitur, sensu omni, motuque privatur, ac perit, hinc dolor cessat, at sine manifesta causa; respiratio a spasmatica constrictione organorum respirationi inservientium magis, quam ab obstructione bronchiorum, ac vesicularum pulmonalium ortum traducens facilior fit; at debilis, & parva; pulsus, qui durus, praesertim si in extima pulmonum membrana inflammatio sit constituta, mollis fit, at parvus, humilis, valde celer, ac formicans, & quod magis est, sputum lividum, viride, nigrum apparet, quæ cum sphacelum fieri doceant, brevi quoque hominem periturum portendunt.

XIII. *Pleuritide, aut Peripneumonia laboranti alvi fluxus superveniens cum levamine, nec &c.*] Illud Hippocratis: *Pleuritidi, aut Peripneumoniae alicui fluxum supervenire malum*, falsum interdum esse visum est plerisque, ac praesertim Zacuto Lusitano affirmanti decubitum fieri ad alvum materiae stagnantis, minus impedimenti relinqui ad liberum sanguinis excursus, unde bonum. Recte ille quidem, nisi effectus, ad quos maxime attendendum est, aliter suadeant. Si dolor, febris, ac cætera symptomata mitescant, cur malum pronuntiemus? Non paucos novi, qui benigno alvi fluxu sponte superveniente a morbo felicissime sunt liberati. Quid tamen quod alvo fluente solet interdum sputum supprimi, atque eductis tenuioribus, serosisque sanguinis partibus obstructio, atque inflammatio sic intendi, ut ægri in mortis discrimine prope certissimo versentur, quemadmodum plus centies in Xenodochiis, & in mea praxi observavi? Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere Baglivi consilium, alvi fluxum nec purgantibus medicamentis, nec continuo Clysterum usu esse promovendum: *nam exacerbato, inquit, morbo sputum supprimetur, & symptomata in- gravescent cum pernicie aegrotantis.*

XIV. *Simul ac Pleuritidis, aut Peripneumoniae indicia appareant, venæ sectio &c.*] Modum omnium tutissimum, quo exit inflammatio, esse resolutionem materiae, quæ in pulmonibus hæret, ex superius allatis perspicuum est. Eo igitur nervos industriae omnes intendendos esse, ut hærens, atque impacta iisdem materies dimoveatur, & circulo restituatur, luce clarius apparet. Venæ sectionem inter præcipua remedia, quæ a Medicis solent adhiberi principem obtinere locum plerique Veterum, ac Recentiorum Medicorum duce Hippocrate, & Galieno uno ore affirmarunt. *Plerique inquam:* Neque enim defuerunt, qui eandem altiori voce damnarunt, & e medio quantum illis fas fuit tollere conati sunt. Quo in opere Asclepiadis, Erasistrati, aliorumque Veterum, novissime vero Helmontii solertia enituit. Rationum momenta, quibus Helmontius præ cæteris detrahendi sanguinem morem in inflammationibus viscerum damnare nititur, hæc fere sunt. Sicut apostema natum ab infixa digito spina procul dubio temere curatur per venæ sectionem, nisi spina ipsa evellatur; pari ratione pleuritis per eam sanari nequit. Quamobrem subdit: quod facti apostematis cruor non potest per venam sectam evacuari, utcumque nomen revulsionis, aut derivationis in ægrorum delusionem jactetur. Præterea cum eo adductus sit ut credat inflammationis causam esse acidum coagulans, etiam ob id potissimum venæ sectionem damnat, quod prohibere minime potens sit, quominus sanguis, qui intus aciditatem contraxit, eadem spoliatur, & ad fluendum aptus, atque

idoneus evadat. Potiora, atque tutiora putat dari remedia, quæ sanguinem attenuare valent, dissolvere, acorem tollere, noxiosque humores per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere. A quo tamen rem sedulo pro ingenii modulo revocantes tam dissentimus, quam ille dissentit a veritate. Affirmare tumorem per venæ sectionem tolli non posse, garrere est, ac somnia narrare. Cum enim venæ sectione plenitudo sanguinis tollatur, ac vasorum distentio, qua eorundem fibræ majorem in modum infirmabantur, ut in corporibus elasticis contingit, quæ nimium distracta ad sese restituendum inepta fiunt, crebrius ac validius eadem contrahi contingit, ac sanguinem majore vi, ac celeritate propellere, hinc atteri, fundi, subtiliorem reddi, & si alicubi subsistit, dimoveri, circuloque restitui. Ecquis porro est, qui non videat venæ sectionem derivandi, aut revellendi gratia institui sine magno labore posse? Nemo sane qui accurata de vasorum structura, motuque sanguinis cognitione instructus sit, multo minus qui adierit Cl. Renatum in egregio tractatu de vena secanda in pleuritide, qui omnes omnium Auctorum sententias de hac derivandi, revellendique doctrina congeffit.

In brachio lateris oppositi lateri affecto.] Dum nempe venæ sectio in latere opposito lateri affecto instituitur, revulsionis gratia institui censendum est. Cujusce rei rationem paucis habeto. Secta vena, quæ sanguinem haurit ab arteria partis sanæ, efficit ut multum sanguinis effluat ex arteria partis ejusdem sanæ, præterea ut sanguis ex eodem ramo arteriæ partis sanæ effluat magna velocitate; sed cum sanguis velocitate, & copia magna effluit ex arteria partis sanæ, efficit, ut tarde, & minore copia influat in arteriam, quæ sanguinem mittit in affectam partem, & sanguis ab eadem revellatur; ergo secta vena, quæ sanguinem haurit ex arteria partis sanæ, revulsionem fieri a parte affecta perspicuum est. Rem contrahamus. Puta e. g. hære sanguinem in sinistra thoracis parte, atque inflammationem progignere; si ex dextero brachio sanguis mittatur, minor opponitur influxuro sanguini resistentia in arteria subclavia dextera, quam in sinistra: majori igitur copia, & velocitate ad illam fluat sanguis, quam ad istam; ac propterea sinistri lateris arteriæ minus sanguinis recipient, minusque distendentur; minus autem distentæ validius, & promptius sese contrahent; hinc hærentes humores facilius dimoveri contingit, ac circulo restitui, si venæ sectio derivationis gratia postea instituat. Incipiendum esse a venæ sectione revulsionis gratia instituta in inflammationibus facit potissimum ea ratio, quod verendum est, ne si in parte affecta instituat, majore copia, & velocitate ad illam affluente sanguine, præ vasorum distensione nimia, humorumque turgentia inflammatio augeatur, aut confirmetur. Id quod præstari in peripneumonia, aut pleuritide, si basilica lateris affecti secetur potius, quam sani, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Venæ sectione in affecto latere instituta, nonnisi instituta in opposito morbum auferri potuisse non semel observavi. Cum dicit Helmontius tutiora, atque potiora dari medicamenta venæ sectione, dici vix potest in quanta obscuritate versetur. Quænam enim ejusmodi? diaphoretica nimirum, & diuretica. Verum ita me Deus amet, vix ac ne vix quidem istiusmodi medicamentis corpora eorum, qui inflammationibus detinentur, præsertim plethorica, & viribus constantia pertractanda traderem, nisi prius venæ sectio instituta fuerit. Cum enim pleraque eorum solidas partes extimulare habeant, ac particularum tenuiorum, ac volatiliorum, quibus feta sunt copia sanguinem exagitare, ac commovere, justus subrepat timor, ne tumor atque inflammatio augeatur, aut confirmetur, ut præ ceteris a Cl. Pitcarnio animadversum est.

Bis terque si febris &c. viresque constant, primis diebus iteranda.] Quamquam in venæ sectione administranda ad vires maxime attendendum est. Secus enim di-

ei vix potest quam pessime ægrorum incolumitati consulatur. Cum enim vires in morbi progressu ad materiæ hærentis resolutionem, vel ad expurgationem per sputum apprime sint necessariae, nemo est, qui non videat ad has maxime habendam esse rationem. Quod diligenter tenentes accuratiores practici sanguinem initio morbi copiose detrahi curant (ut non desint, qui cum Sydenhamo ad quadraginta uncias intra quatuor dies detrahant) progressu morbi, in quo vires plerumque infirmæ, ac debiles sunt, cavent diligentissime, ne cum ægrorum damno nimis sint liberales.

XV. *Cave ne virium debilitas ex suffocatione, debilitatis ex resolutione specie &c.*] Duplicem faciunt Medici virium debilitatem, alteram quidem, ut ajunt, ex resolutione, alteram vero per suffocationem. Medicorum autem officium est utramque dignoscere, ne in curatione morborum decipiantur. Debilitas enim per suffocationem a nimia humorum copia motrices fibras plus æquo distendente, atque ineptas muneri suo constituyente exoritur; atque hæc quidem debilitas venæ sectionem non solum non prohibet, sed eandem postulat. Etenim depletis vasis, atque resistentia imminuta, motrices fibras in pristinum sui elaterii exercitium restitui contingit, ac fluidis regendis, & debita velocitate pellendis pares fieri. Debilitas e contra ex resolutione spirituum animalium, ac materiæ eorundem proximæ, nempe sanguinis defectum pro causa agnoscit, quo fit ut solidæ partes, ac fibræ motrices vere languescant: quo casu si venæ sectio instituat, cum insignis fiat spirituum jactura, debilitatem eandem augeri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quare ne in fraudem inducamur, ad pulsum potissimum respiciendum est. Nulla enim re melius virium debilitas vel ex resolutione, vel per suffocationem dignoscitur, quam ex pulsu. Si enim varius, confusus, atque inæqualis sit, modo scilicet parvus, modo magnus, modo vehemens, modo debilis &c. indicio nobis erit non adesse spirituum inopiam, sed præ vasorum turgentia impediri liberam, & æquabilem eorundem secretionem, atque derivationem in cor, ideoque sanguinem modo pleniori flumine, modo fere guttatim, modo valido impetu, modo languide ab eodem in universum corpus propelli, unde confusus, varius, inæqualis pulsus. Si vero parvus, debilis fuerit, ecquis non videat vires non suffocatas, sed ob inopiam spirituum, ac sanguinis resolutas?

XVI. *Sputo sanguineo, vel lymphatico apparente cum levamine symptomatum &c.*] Etiam si sputum quascumque conditiones habuerit venæ sectionem prohibere communiter reputetur, nihilominus tamen tunc solum prohibere jure censendum, cum febris, ac dolor mitescat, respirationis difficultas imminuatur, ac cætera symptomata ex æquo remittant, quæ omnia protenso quasi digito commonstrant critici remedii rationem habere, eodemque morbum tuto, feliciterque debellatum iri. Dici autem vix potest quam periculosum sit tale sputum venæ sectione suppressum. Hinc etiam est accuratiores practicos initio morbi venæ sectionem instituere. Sputum enim ante tertium diem, aut quartum raro apparet; ideoque minus verentur, ne ipsum si forte critici rationem habeat, quod sæpe accidit, magno ægrotantium damno supprimatur.

XVII. *Multo minus tutum est venæ sectionem usque ad coloris mutationem &c.*] Hippocratis monitum est, in pleuritide, aut peripneumonia, aliisque similibus affectionibus non solum celebrandam esse venæ sectionem, sed repetendam usque ad coloris mutationem. Quem plerique Recentiorum sequuti sunt; præ cæteris Willisius asseverans non una tantum, sed repetitis vicibus detrahendum esse sanguinem, donec mutatio coloris contingat, ut si prima vice niger appareat, repetenda sit venæ sectio, donec rubri fiat coloris. Nonnulli sanguinem e vena affluentem mundis, tersisque cyathis vitreis excipi curant. Crassus, &
den-

densus cum sit, citissime concrefcit. Ubi in superficie ejusdem alba quædam materia, quæ interdum acutissimi cultri aciem fugit, quam crustam inflammatoriam appellant, non appareat (plerumque autem in prima venæ sectione apparet) sanguinem detrahendum esse existimant usque dum appareat: quod discriminis plenum est. Præterquam enim quod ad vires, & sputum maxime respiciendum est, cavendumque ne venæ sectione vires infirmentur, sputum vero supprimatur, accedit præterea non quamcumque coloris mutationem intelligendam esse, & quocumque tempore supervenientem, sed quæ secunda, aut tertia, ut summum vero quarta venæ sectione contingit, ut præ cæteris egregie animadvertit Baglivus. Quotiescumque enim in sanguine ex vena prima vice extracto minime appareat crusta illa tenax, & instar gelatinæ concreta, in secunda autem appareat, si opus sit, etiam tertia vice celebrari quidem posse venæ sectionem, eadem vero crusta minime apparente non solum non repetendam esse venæ sectionem usque dum denuo appareat, sed statim abstinendum esse, quia *per repetitam tunc sanguinis missionem sanguis spoliatur parte volatiliore, unde major eidem ad coagulationes via præbetur*. Vid. prax. med. cap. de pleuritide.

Quid sit cur in extracto sanguine illorum, qui pleuritide, aut peripneumonia premuntur modo appareat crusta illa, modo non appareat difficillimum est statuere. Multi quidem cum Baglivo ex eo potissimum repetunt, quod materies crustam efficiens in pulmone remanet, eumque infarcit. Verum quid quod ex accidenti quodam oriri possit, quatenus scilicet vel orificium angustius, vel quid aliud obsistat, quominus sanguis pleniore exeat gurgite, hinc fieri nequeat præcipitatio, ut ajunt, partium globulosarum a parte reticulata, ac fibrosa sanguinis, unde fibræ denudatæ globulis albescant, & in crustam illam albam convertantur? Ita Cl. Sydenhami observatione compertum est, si sanguis e secta vena non recto flumine versus horizontem profiliat, sed per cutim repens perpendiculariter dimanet, ut ut celeri se proripiat gradu, sæpe tamen crustam illam in superficie non habere. Quo apparet nullum generale præceptum statui posse, quo ex emissi cruoris observatione certa sanguinis mittendi mensura definiatur. Illud autem diligenter tenendum est, in detrahendo sanguine in Pleuritide, aliisque istiusmodi affectionibus, neque nimis parcos esse oportere Medicos, neque nimis liberales. Neglecta enim venæ sectione Empyema facile subsequi (nisi in mortem cito terminetur morbus) præsertim in spongiosi habitus corporibus docuit Verzascha *obs.* 8. idque exemplo confirmavit Heurnius *com. super aph.* 8. *sect.* 5. Si nimis liberaliter detrahatur sanguis, eadem mala, ne multo majora dicam, subsequuntur. (a) Hinc perite Ballonius *lib.* 1. *Epid. revera*, inquit, *graviter ab iis peccatur, qui in Pleuritide naturam multo detracto sanguine exinaniunt*.

XVIII. *Quæ dum fiunt fomenta ex flor. malvar. &c.*] Innumera fere sunt, quæ ab Auctoribus passim commendantur dolenti parti applicanda. Verum, ita me Deus amet, vix ullis utendum traderem, si fomenta excipias ex emollientibus parata calida admoventia, quorum ope dici vix potest, quam apte dolor ægrum dire exercens mitigetur, fibris plus æquo constrictis debita laxitas, hærenti sanguini necessarius fluor concilietur.

XIX. *Oleum etiam amygdalar. dulc. &c.*] Inter pharmaceutica remedia miris laudibus extollunt nonnulli emetica, atque purgantia medicamenta, in ea præsertim Pleuritide, in qua dolor vergit ad diaphragma, & costas spurias, indicio manifestissimo crudos indigestosque humores in præcordiis, & mesenterio adeste, qui in pulmones delati morbum ciere valent, fovere continuo, & con-

firma-

(a) Vid. Riverius *obs.* 79. cent. 1.

firmare. Quo apparet eosdem omni studio, cunctisque viribus foras per emetica, & purgantia medicamenta eliminandos esse, ut viri præstantissimi Ballonius *Epid. fol. 79.* & Martianus *in coac. Hippocr. 73.* luculenter ostenderunt. Sic vomitu concitato Pleuritidum curationes felicissime institutas fuisse Riolani, Hartmanni, Salæ; aliorumque observationibus compertum est. Verum præterquamquod non inflammationis causa purgationem institui in eo casu perspicuum est, sed materiæ peccantis primis viis congestæ, ecquis præterea se purgantibus, atque emeticis validioribus multum proficere posse confidat? Haud ignoro Gallis (qui quem non moveant? sic blaterantes per sæpe audiui vulgares Medicos) nihil magis acceptum, probatumque, quam *hemetique* in Pleuritide. Quem non moveant? Nempe illum, qui cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus compertum habuerit in nostra hac Italiæ parte, quidquid Galliæ, alibique præstent emetica medicamenta, pessime plerunque cedere. Quamquam notum est D. Hecquetum Pitcarnii discipulum, qui novum systema Medicum construxit solidis corporis partibus vim omnem tribuens ad functiones ejusdem peragendas, ab irritantibus, ac stimulantibus cujuscumque generis, inter quæ emetica, ac purgantia eminent, abhorruisse. Quid ergo ni liceat conjectare multos a veteri, communique methodo recessisse, atque morem emetica præscribendi in pleuritide e medio, quantum illis fas fuit, sustulisse? Saltem id esset optandum. Ecquis enim est, qui non videat, quam dubiæ, quam incertæ sint virtutis? Purgavit quandoque Hippocrates ipse in inflammationibus, ut notat Cl. Martianus *de vict. rat. in mor. acut. n. 36.* & *lib. 3. de morb. n. 9.* Purgavit autem, ubi cacochymia viguit, & materia inflammationem efficiens turgens fuit. Raro autem id contingit, si eidem fides habenda *1. aph. 24.* ubi ait: *concocta medicari oportet, & moveri non cruda, neque per initia, nisi materia turgeat, raro autem turget.* Quare satius duxerim in viscerum inflammationibus, alvum oleo amygdalarum dulcium leniter subducere, cujus pulcherrima laus est dolorem sedare, debitam fibræ laxitatem, humoribus fluorem conciliare, quo hærens, atque impacta pulmonibus materies facilius dimoveatur, atque discutiatur; saltem nocere non posse.

XX. *Oleum semin. lin. recentissimum &c.*] Oleo seminum lini non solum emolliendi, laxandique, sed aliquantulum resolvendi facultatem inesse præclare ostendit Cl. Baglivus app. ad pleurit. inquiens: *Oleosæ substantia pulmonum fibras inflammatione contractas, crispatasque, & ob id fluidorum circulum impediennes laxat, lenit, & in pristinum restituit, parte vero leniter sulphurea, ac volatili blanda congrumatum, concretumque in pulmonibus sanguinem solvit, & in pristinum motum restituit.* Sed diligenter curandum est, ut recentissimum illud sit. Secus enim non solum emolliendi, laxandique, resolvendi si libet facultatem amittit, sed irritando evadit opportunissimum: id quod de oleo quoque amygdalarum dulc. vel similibus dictum velim, quæ vel temporis diuturnitate, vel calore rancida fiunt, ac lævitate illa sua spoliata aspera ea ratione evadunt, qua opus est ad mordendum insigniter, atque acriter vellicandum.

XXI. *Decoctiones theiformes fol. malvar. &c. copiosæ, & calidissimæ.*] Ubi per venæ sectionem majus sanguini spatium concedatur, minusque sit eidem ad fluendum impedimentum, ea in usum vocari debent, quæ eundem ulterius attenuare valent, dissolvere, tenuem, ac fluxilem reddere, atque ea ratione alterare, qua opus est ad hærentis materiæ resolutionem, tumorisque discussionem. In horum censu veniunt primo decoctiones ex plantis emollientibus paratæ, quæque specifica quasi virtute pectoris affectionibus opitulari reputantur copiosæ, & calidissimæ epotæ. *Copiosæ, inquam, & calidissimæ: a quo potissi-*

mum maxima earum virtus dependet. Uti enim copiosæ sunt, molecularum sanguinis firmum nexum, texturamque, propter quam lentescit, ac stagnat, dissolvunt, easdem dissociant, disgregant, atque ad fluendum aptiores reddunt, uti calidissimæ ad resolvendum existunt opportunissimæ. Quo loco minus mirari subit Cl. Baglivum alterantia copiosa, & calidissima epota inter potiora arcana adversus pleuritidem aut peripneumoniam reposuisse.

Stib. diaphoret. mandibul. Luc. pis. &c.] Hisce addenda illa, quæ specioso antipleuriticorum titulo passim insigniri solent, quorum materies ex triplici Regno desumitur, Animalis, Vegetabili, & Minerali. Ex Animalibus sunt partes ossæ, ut Dens Apri, Mandibulæ Luc. piscis, Corn. Cervi, & ex eodem elicitus sal volatilis, uti etiam sal volatilis sanguinis humani, urinæ, viperarum, sanguis hircinus, sperma ceti, lapides multi in nonnullorum Animalium ventriculis, aut aliis visceribus concreti, ut lapis Hystricis, Bezoar, aliaque plurima, quorum accurata extat descriptio apud Kempfer. *Amanit. exotic. fasc. 2. sect. 3. p. 391. ad 406.* Ex vegetabilibus sunt plantæ omnes sale volatili, subtilique oleo foetæ, uti Scabiosa, Bellis, Scorzonera, Carduus Sanctus &c. Camphora. Ex mineralibus tandem, & quidem arte chymica paratis stibium diaphoreticum, aliaque id genus, quorum usu sanguinis cursum concitari, simulque crassiores ejus partes resolvi, nec non arctam nimis, ac densam compagem attenuari, & universam sanguinis massam rarescere communiter perhibetur. Quæ quamvis de plerisque illarum rerum vere dicantur, ne de Stibio diaphoretico, Mandibulis Luc. piscis, ac similibus dici queant facit potissimum ea ratio, quod fixiorum diaphoreticorum classi accensenda eadem sunt, seu illa, quæ sensim acorem, quo succi præsertim primarum viarum imbibuntur, a quo sanguinis densitas, & arctior compages oriebatur, corrigendo ad diaphoresim disponunt. Atque hæc quidem inter initia visa sunt convenire, ne furor, atque agitatio augeatur, fervorque nimius, atque orgasmus suscitetur. Ex his fere conficitur pulvis antipleuriticus, quo ejuscemodi morbos Vir in praxi exercitissimus, dexterrimusque, Nosocomii S. Mariæ della Vita Bononiæ Medicus ordinarius Laurentus aggredi solebat eventu prorsus mirabili, qui nuperrime ad summam Archiatri Pontificii dignitatem jussu Benedicti XIV. qui singulari cum dexteritate, prudentia, sanctisque consiliis Rempublicam Christianam feliciter administrat, nihil tale cogitans evectus est, tantoque munere summa cum laude perfungitur.

XXII. *Hisce succedant gelati. Corn. Cer. &c. boli ex sanguine hircino, spermat. cit. camphora.*] Decursu morbi, & ubi vehementius dissolvendum sit, si volatilia adhibeantur, quæque resolvendi insigni virtute donantur, quorum in censu veniunt gelatinæ Corn. Cerv. paratæ in aquis plantarum, quæ volatilium, ac tenuum particularum divites sunt, sanguis hircinus, sperma ceti earundem plantarum extractis unita, dici vix potest, quam apte ægrorum incolumitati consulatur! Nescio autem an camphoram cæteris omnibus anteponomam. Cum enim camphora sulphur sit subtilissimum, volatilissimum (ut c. 3. de phrenitid. lib. 1. ostendimus) quod recessus omnes nostri corporis abditissimos penetrat, in medullarem usque Cerebri substantiam se insinuat, torpentes spiritus excitat, cæco impetu hac illac ruentes in ordinem redigit, languentes vires cordis in pristinum statum restituit, manifestum est fluidorum arctam nimis, ac firmam compagem dissolvi, attenuari, excretionem omnes promoveri, hærentes alicubi humores dimoveri, circulo restitui, atque hinc prodeuntes viscerum inflammationes utcumque auctas, & in gangrænam sphacelumque tendentes certo, feliciterque debellari. Novit præclara hæc emolumenta Baglivus, atque Medentibus salubre monitum reliquit, tunc cum viget in pleuritide dis-

solvendi indicatio, ad camphoram tamquam ad sacram anchoram confugiendum esse.

XXIII. *Vesicantia quoque, præsertim ubi res sit cum agro laxioris habitus &c.*] Utrum vesicantia in pleuritide, ac peripneumonia convenient inter Medicos nequaquam convenit. Sunt enim qui sine ullo fere discrimine in morbis acutis eadem proponunt, duce Freindio *com. de febr. 9.* (289.) Alii e contra non nisi raro, & in morbis fere desperatis iisdem duce Belluno utuntur (*tract. de M. S. tit. de stimulis p. 167.*) Pro hac quæstione persolvenda animadvertendum est vesicantia, in quorum compositione cantharides principem locum obtinent, acres, ac fere urentes particulas in sanguinem introducere, solidas partes mirum in modum extimulare, non solum cutim, cui applicantur, divellendo, lacerandoque, sed etiam nervos, & membranas omnes, ut pulsus concitatiores, vesicæ dolores, vigilæ, mictus sanguinei, urinæ ardores, & aliquando suppressiones, aliaque symptomata, quæ a vesicantibus observari solent, manifestum reddunt. Itaque illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, vesicantia prodesse plurimum in pulmonum inflammatione a crasso, viscido, lentoque sanguine, ac fibrarum laxitate oriunda. Particulæ enim cantharidum acres, mordacesque compagem sanguinis majorem in modum dissolvunt, atque in validiores, vehementioresque contractiones sollicitant vasa sanguifera, quæ propterea validius, & fortius sese contrahendo obstructionem, atque hinc ortam inflammationem tollunt. Ex adverso si inflammatio a nimia sanguinis acredine, quæ vellicando, convellendoque extremitates vasorum sanguiferorum liberum ejusdem excursus prohibet, exoritur, periculum est, ne addito acerrimo sale cantharidum, convulsio vasorum major fiat, atque inflammatio augeatur, aut confirmetur. Prudentis igitur esse duxerim, priusquam vesicantia admoveantur, ad ægrotantis temperiem, & symptomata morbum concomitantia diligenter attendere. Si æger laxioris fuerit habitus, seu temperamenti, ut ajunt, pituitosi, præhumidi, idem porro spirandi, & tenacis, ac viscidum sputum difficultate detineatur, equis ad credendum vehementer non adducatur, morbum a crassitie, visciditate, ac lentore sanguinis, humorumque pendere; Cum vero ita res habeat, quodnam remedii genus vesicantibus aut efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius? Addit vim animis illa cogitatio, per ulcera, quæ a vesicantibus excitantur, pravos, vitiososque humores naturam non raro extra corporis confinia educere: unde egregie Hippocrates in prognost. *In pulmonibus quicumque tumores fiunt ad crura optimi sunt &c.* Hoc certe remedii genere vel alvi fluxum tolli, atque sputum promoveri non semel deprehendi, ut adnotavit Baglivus, cum ex adverso in adustis corporibus, & sputo nimis tenui, atque acri existente funestos plerunque eventus observarim.

XXIV. *Quo tenacia, ac viscida sputa facilius educantur, lambitiva ex aquis Malvar. Violar. &c.*] Lambitiva, seu anacathartica remedia præscribere in pleuritide, aut peripneumonia, in qua nullum apparet sputum, quod initio morbi plerunque contingit, ridiculum plane est. Cur enim lambitiva præscribantur ad educendam materiem, quæ vel non hæret in bronchiis, vel si hæret, ad excretionem est inepta? Varia autem esse debent, pro varia ipsius sputi conditione, ita ut si tenax, ac viscidum fuerit, ea locum habeant, quæ nonnihil stimulando operantur; si vero nimis tenue, & acre sit, ea quæ nonnihil incrassando. Illa desumuntur ex syrupis aqua dilutis, qui ratione partium salinarum sacchari, quas continent, leniter stimulant; hæc ex farinosis, pinguibus, ac mucilaginosi corporibus, inter quæ elegans illud ex farina amyli, & oleo amygd. dulcium paratum, aliaque id genus.

XXV. *Ubi Empyematis facti jam signa appareant &c.*] Duo sunt, quantum

arbitror, ad quæ totum dirigi curationis Empyematis consilium debet. Primum ut pus in cavitatem effusum foras eliminetur, deinde ut pulmonum substantia laxata nimis ad pristinum tonum restituatur. Viæ per quas pus excerni valet plures sunt, omnium commodissimæ viæ urinæ, & sputi. Quo loco animadvertendum est pus neque per sputum excerni posse, nisi absorbeatur ab extrema pulmonum membrana, & in ductus tracheales, ac vesiculas pulmonales introducatur, & mediante tussi per os expellatur, neque per urinas nisi a vasis, quos Cl. Raymundus Vieussenius (*in novo vasorum corporis humani systemate*) Laurentius Bellinus, & Herman. Boerhaav. (*tracta. de viribus medicament. proles. 5. & de methodo dicendi medicinam &c.*) absorbentes vocant, excipiat, atque una cum sero urinario per Renes in vesicam deferatur. Quæ res multis minus probatur, commendaturque, qui ductus hosce, seu vascula absorbentia minime dari sustinent, vel si dantur, inepta esse ad pus, quod in thoracis cavitatem effusum est recipiendum, transmittendumque. Ac primum quidem experimento opinionem suam confirmare nituntur. Si enim aer in pulmones mortui Animalis injiciatur, aerem nullo pacto extra pulmones ipsos excerni deprehensum est, indicio satis manifesto nullos adesse ductus, ac meatus, per quos ea, quæ in pulmonibus continentur, quamvis tenuissima sint, excerni queant per extimam ipsorum membranam. Verum si nullum adest commercium ab interna pulmonum substantia extra eandem, ridiculum plane videtur asserere aliquid extra pulmones situm in ipsam ipsorum pulmonum substantiam insinuari posse, altiusque penetrare. Quamquam si dentur, arduum, atque insolens explicatu videtur, qui fiat, ut puris ipsius tenacitas, ac crassities impedimento non sit, quominus absorbentes ductus obstruantur, occludanturque. Ad hæc tamen luculenter respondent qui in contraria sunt opinione. Ac primum quidem ex experimento allato nihil certi colligi posse putant, quo statui possit nullos adesse ductus, ac meatus, per quos ea, quæ in pulmonibus contenta sunt, extra eosdem educantur. Experimenta enim quæ fiunt in corporibus mortuis æquivoca sunt. Quot enim sunt in corporibus viventibus, quæ in cadaveribus nulla ratione deprehendi unquam potuerunt? Quidni liceat conjectare ex nimia distentione bronchiorum, atque vesicularum pulmonalium, quæ ex violenta aeris per follem immissione in pulmonum substantiam exoritur, ductuum si quæ sint orificia præcludi, atque ejusdem excretionem inhiberi? Quamquam si nulli sint ductus, ac meatus, per quos aer extra pulmonem excerni queat, non inde illud colligi posse videtur, nullos esse, per quos aliquid, quod in cavitatem thoracis effusum sit, in eundem se insinuare queat, atque ipsius substantiam penetrare. Illud enim accuratiorum Anatomicorum observationibus compertum est, istiusmodi ductus terminari in venas, quæ sunt cavitates ab extremis ad truncum, a trunco ad extrema. Id quod in cute præcæteris manifestum est, in qua reperiri vasa hæc absorbentia, suadent morbi, qui contagione contrahuntur, & inunctio mercurialis, in quibus & miasma malignum, & hydrargyrum penetrata extrema cute in vasa exinde venosa transmittitur, ab his in arteriam Aortam, & in universum corpus diffunditur. Vasa eadem in cavitatibus corporis reperiri præter vasa lactea, quæ in intestinis chylum absorbent experimento Cl. Nuky demonstratur. Si enim Abdomen cujusvis Animalis erecti ope siphonis per processum peritonæi aqua diuretica, v. g. tinctura thee repleatur, & distendatur, intra viginti quatuor horas aquam omnem dissipari observatum est, indicio manifestissimo aquam ab hiantibus absorberi, & sanguini misceri. Quid plura? Si quis intra cubile degat, in quo sit vapor therebinthinæ, urinas reddi odore violaceo prædita experimento Cl. Hombergii compertum est, indicio satis manifesto aerem ipsum in pulmonibus sanguini misceri, ut Cl. Meryus Academicus Parisiensis

testa-

testatus est, qui illustrem Bartholini, & Borelli de respirationis usu doctrinam pro sua venditans (quamvis eandem plurimum illustravit) innumera alia in eandem sententiam experimenta tulit (ut rationes mittam quamplurimas ad demonstrandam aeris necessitatem in Animalibus desumptas ex folliculis, quos in ovo incubato invenit Bellinus; ex Gassendi experimento de piscibus subrus glaciem degentibus, quos, nisi eadem dirumpatur, suffocari testatur; ex Malpighii observatione in vermibus, quos innumeris tracheis ad inspirandum aerem donari deprehendit) quæ si vera sunt, quicumque ad Mariotti, Etmulleri, Pitcarnii, Drachii, Suammerdamii, Boerhaavii, quorum alii alia in perdifficili, ac perardua quæstione opinati sunt, omnes vero uno ore inficiati sunt, vel incertum esse judicaverunt aerem in pulmonibus sanguini misceri, opinionem accedat, garrire, & somnia narrare videatur. Quamquam ne Meryus quidem quæstiones fugit, & difficultates, cum docet eidem vim inesse ad circulationem sanguinis cum per vasa pulmonum, tum universi corporis promovendam, nec pondus ipsius, & elaterem in muneris partem vocat, ut multi cum Drachio, Suammerdamio arbitrati sunt, multo minus ceteras omnes qualitates, quæ propriæ sunt aeris, moderatam scilicet caliditatem, frigiditatem, humiditatem, siccitatem, aliasque ejuscemodi, quas adeo necessarias esse crediderim ad prædicta munera obeunda, ut nihil magis. Sed quorsum physiologicæ quæstioni diutius immoremur? Redeamus unde discessimus. Nonne quotidiana experientia comperitum est, pus in cavitatem thoracis effusum per sputum, urinas, aliasque inexpectatas vias educitum fuisse? Celebre est, quod narrat Tulpius non solum pus Empyematicum, sed forte intrusam turundam in cavitatem thoracis, dum vulnus pectoris curabatur, a pulmonibus absorptam fuisse, & per sputum educitam. Quod si verum est, an nobis officiat memorata illa renacitas, ac crassities puris, viderint alii.

In hunc finem decoct. heder. terrestr. syrup. therebin &c.] Quamplurima sunt, quæ ad sputum, atque urinam ciendam passim a practicis commendantur. Ea autem solum hic locum habere videntur, quæ balsamica vi, eaque blandissima, & non admodum calefaciente pollent. Inter hæc eminet hederæ terrestris, quæ mirum quantum ad materiam purulentam in pectore collectam evacuandam, & ulcus potentissime detergendum valeat! Nimirum hujusce sulphureæ partes cum salinis non adeo arcte commixtæ sunt, ut sanguinem valde commoveant, atque exagitent, quemadmodum alia diuretica facere solent, quæ calidorum nomen sunt adepta, ut radices petroselin. ap. fæniculi, ac balsama multa, uti balsamum Peruvianum, Copaibæ, della Meca, quæ exagitandi, atque excalefaciendi facultate sunt prædita, unde eorum usu febris, & macies augetur. Syrupus porro terebinthinæ cum parum ejusdem substantia sit saturatus, non admodum calefacit & cum ad sputum, tum maxime urinas ciendas existit aptissimus. Si de hydromelle sermo sit, illud esse remedii genus, quod magnam vim habere ad urinas ciendas, ac sputum, ipse Hippocrates testatus est.

XXVI. V. com. in aph. 25. cap. 3.

XXVII. *Hiscæ frustra adhibitis &c. paracentesim &c.*] Paracentesim, idest thoracis apertionem ope instrumenti idonei in latere affecto inter costam 4., & 5., vel 5. & 6. ab inferioribus numero ducto pus lente, & per vices educendo solemne est Chirurgis instituere. Verum tunc solum cum certissima sint puris indicia in pectoris cavitate collecti, vires consistent, nec insignem labem contraxerint pulmones, est administranda. Secus enim non solum non Empyemati curando par erit operatio, sed mortem accelerabit. Paracentesim in juvene quodam post suppuratam pleuritidem empyematico facto felicissime institutam vidi Bononiæ a solertissimo Chirurgo, ac Medico P. Paulo Molinello in Xenodochio Vitæ, ac infli-

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS
inigni puris educta copia repetito usu decoct. heder. terrestr. cum syrup. there-
bint., nec non optima victus ratione ex jusculis hordeac. avenaceis &c. in pri-
stinum valetudinis statum eundem restitutum.

Cauteria inter unam, & alteram costam.] Rarissimum est nulla sectione, in-
cisione, punctione effusos in cavitatem pectoris humores educi, sed solis fonticu-
lis, & cauteriis. Testem hujusce rei tamen habemus Willisium, apud quem
extant mirabiles binæ historiæ ægrotantium, post ruptam pulmonis vomicam
pus merum, & foetidum copiose expuentium, qui fontanella in latere aperta
ad eam partem, ubi pus ascendere videbatur, brevi sanitati restituti fuerunt,
Cauterio admoto inter quintam, & sextam vertebra thoracis multum pus edu-
ctum fuisse notavit laudatus Willisius pharmaceut. rat. par. 2. sect. 1. cap. 2.
de pulmonis vomica.

C A P U T V.

De pectoris Hydrope.

I. **S**erosus humor per universum corpus diffusus anasarca, in capite
collectus hydrocephalum, in imo ventre ascitem, in testibus hy-
drocelem, in thorace demum hydropem pectoris constituit.

II. Causæ generales sunt 1. soluta nimis sanguinis compages. 2. laxa-
tus nimis solidarum partium tonus. 3. vasorum fundentium orificia nimis
ampla, & patentia. 4. absorbentium nimis angusta, atque obstructa.

III. Causæ remotæ sunt diuturnæ viscerum chylicationi inservientium
læsiones, mesenterii, hepatis, pancreatis, cæterarumque glandularum imi
ventris obstructions, febres intermittentes tertianæ, quartanæque longæ,
ac diuturni morbi, hæmorrhagiæ largæ quæcumque, suppressæ naturales
evacuaciones mensium, hæmorrhoidum, urinæ post largas aquæ potatio-
nes, vitia organica in thorace latentia, uti aneurysmata, polypi cordis,
& aortæ, tubercula, vomicæ, nec non asthma, hæmoptysis, aliæque pul-
monum affectiones.

IV. Signa sunt extremarum partium præsertim inferiorum tumor im-
pressi digiti vestigium aliquandiu retinens, qui sensim sensimque ad su-
periores partes in dies singulos marcescentes, pallentesque ascendit, urina
parca, rubra, lixivialis, siccis inextinguibilis, spirandi difficultas in decu-
bitu præsertim nocturno tanta, ut e lecto surgere cogatur, minus fre-
quens, & molesta morbi progressu, quam comitari solet tussicula sicca,
dolor gravans in pectore, aquæ fluctuantis, & suffocationis sensus a cor-
poris agitatione, vel inclinatione, cordis palpitatio, lipothymia frequens,
febris lenta cum pulsu inæquali, perturbato, intermittente.

V. Hydrops, quacumque ex causa nascatur, curatu difficillimus morbus est.

VI. Lethalis certe, qui a vitio aliquo organico in thorace latente ex-
oritur.

VII. Hydropi pectoris sputum cruentum supervenire malum.

VIII.

VIII. In anasarca, & ascite, quo seroso humores educam, contentus sum pulvere ex tartar. solubil. ℥ i. radic. mechoac. s. p. rhabarb. elect. pul. a ℥ i. femin. anisor. pul. ℥ .s. M. detur ex jusculo tenerioris pulli repetendo quolibet quarto, aut quinto die per mensem circiter.

IX. Horum dierum intervallo pulvis exhibeatur ex tartar. vitriol. arcan. duplic. sal. armon. a ℥ i. ex decoct. in jure pulli fol. agrimon. absynt. radic. gram. alth. ℥ vi. cum syrup. de alth. fernel. ℥ i.

X. Hisce frustra adhibitis boli ex millep. vel lumbr. terrestr. pp. a gr. xv. ad xxx. cum extract. baccar. juniper. vi. sunt convenire. Superbibat æger decoct. in jure pulli fol. chærefol. virg. aur. rad. eryng. Ononid. asparag. apy, fæniculi ℥ vi. add. syrup. quinque radic. aper. ℥ i.

XI. Validiora hisce vix locum habent.

XII. Hisce succedat vinum Kalybeatum in hunc fere modum.

℥. F. absynt. Marrub. alb. flor. centaur. min. a M. .s. baccar. junip. cortic. ex lign. tamaris. median. frax. a ℥ ii. rhabarb. ℥ i. limat. mart. nodul. inclus. ℥ i. .s. Vin. alb. gener. Lib. xii. Relinq. in infus. per horas xxx. colat. detur ad cocl. iv.

XIII. Quibus suppressæ sunt naturales mensium evacuationes, venę sectio administrari potest.

XIV. His etiam conferre mirum in modum visæ sunt sequentes pilule.

℥. Limat. Mart. super lapid. porphyrit. s. levig. ℥ ii.

Croc. opt. pul. ℥ ii.

Gum. Sagap. ℥ iii.

Alo. succotrin. ℥ ii. .s. M. cum syrup. de cichor. cum rhab. q. s. f. pil. n. xxx. Cap. iv. quotidie; superbibendo decoct. fol. agrim. artemis. summit. absyntii, ac motum corporis instituendo.

XV. Ad acidulas opportuno tempore deveniendum.

XVI. In hydrope pectoris vix lenientia ex flor. Cas., pulpa tamarind. Man. & similibus locum habent.

XVII. Immo tutius est uti Clyster. ex urin. pur. ℥ vi. terebinth. vitel. ov. solut. ℥ .s. nitr. pur. ℥ .s. M. pro usu dicto.

XVIII. Ad urinas ciendas solum boli ex millep. vel lubric. pp. a gr. xv. ad xxx. sal. volat. succin. gr. vi. ad x. cum balsam. Copai. q. s. visi sunt in hac hydropis specie convenire.

XIX. Diuturnus quoque usus decoct. hed. terrestr. ℥ vi. addendo syrup. therebint. ℥ i., vel hujusce loco præmittendo bol. ex terebinth. Cypr. gum. ammon. a ℥ i., mira præstat.

XX. Hisce addenda levissima martialia: cujusmodi sunt tinctur. mart. suc. pom. extr. a gut. xx. ad xxx. ex jusculo veronica alterato per xxx. circiter dies, quibus tandem succedat elix. propriet. Paracel., vel tinctur. absynt. ad gut. xxx.

XXI. Sed præ cæteris optima victus ratio instituat, quæ cum in o-

ni hydropes, tum in hoc maxime est convenientissima. Quare a nimio potu absteineat eger, famem, sitim patienter ferat, carnibus parce utatur, iisque facilis coctionis, utatur radicibus raparum sub ciner. calid. coctis, earumque decoctis, & pulmentis in prandio, vel cœna, moderate exerceatur, ab animi curis diligenter caveat.

C A P U T V.

De pectoris Hydrope.

I. **S**erosus humor per universum corpus diffusus anasarca &c.] Hydrops, si nomen spectes, nihil aliud significat, quam genus morbi, quo aqua præter naturam sub cute nascitur, qua corpus turgescit, ab ὕδωρ, aqua, & ὥψ facies. Aquosus humor si per universum corpus diffundatur, ita ut spongiarum instar, aut papyri universa caro permadida appareat, ideoque in ea totum corpus intumescat, ac mortuo simile evadat, hydropem universum, qui anasarca vocatur, si vero aliquam partem tumefaciat, peculiarem, qui a partis nomine appellationem sumit, constituit. Si enim in capite colligatur hydrocephalus; si in thorace hydrops pectoris; si inter membranam, peritonæum, & intestina coacervatur, qui locus aquoso humore utris modo impletus videatur, ascites, quem & utricularem dicunt, Barbari corrupta voce Aselitim; si in testibus, hydroceles appellatur.

II. *Causæ generales sunt. 1. soluta nimis sanguinis compages. 2. laxatus nimis &c.*] Non est cur veterum Medicorum sententiæ circa hydropis causam examinandæ diu immoremur, cœu quæ falsis omnino, ac commentitiis innixa principiis per se corrui. Cum nempe sanguificationem esse hepatis opificium existimarent, ab ejusdem imbecillitate, atque intemperie frigida, qua crudus, pituitosus, aqueus sanguis gigneretur, quique ad partes delatus albo pallidoque colore inficeret, atque in tumorem attolleret, hydropis causam repetebant. Quod post inventam sanguinis circulationem quam ridiculum sit, atque a ratione alienum lippis ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque ungues. Quid probabiliore ratione affirmari queat, & ab observationibus anatomicis, atque experimentis ducta, paucis habeto. Cl. Richardus Louverus tract. de cor. cap. 2. cum venam cavam vivi canis prope cor forti vinculo ligasset, ac mortuum non multo post canem secuisset, magnam serosi humoris copiam in ejus abdomine collectam observasse testatus est. Cum jugulares alterius canis venas ligasset, eumque intra dies duos quasi angina suffocatum, ac mortuum secuisset, musculos omnes, glandulasque capitis sero distentas deprehendit, cum vivo adhuc cane partes omnes supra ligaturam mirum in modum intumuissent, ac non solum ex oculis ipsius copiosæ lacrymæ, sed plurima etiam saliva ex ore, perinde ac si Mercurium sumpsisset, profluxerit. Quæ quidem omnia adeo evidenter ostendunt serosos humores per vasorum tunicas exsudare, ut nullus ambigendi locus relinquatur (a). Quid si soluta nimium sit sanguinis compages, laxatusque solidarum partium tonus? Si primum contingat, ecquis est vel rudioris ingenii, qui non videat serosam partem a reliquarum nexu secedentem facile e glandularum, membranarumque poris elabi, atque inde vel in cavitates effundi, vel intra partium laxam structuram subsistere? Sin alterum, diductis nimium minimorum lymphaticorum poris, seroso humori exitum dari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. En hydropem.

Vaso-

(a) Vid. Cap. 2. com. in aph. 2.

Vasorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia, & absorbentium nimis angusta.] Duobus expositis modis, quibus serosi humores in cavitates effunduntur, vel intra partium laxam structuram subsistunt, duo alii addendi sunt, ex quibus haud infrequenter, licet vix, ac ne vix quidem animadversi hydropes solent exoriri; vasorum scilicet fundentium orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium vero nimis angusta, atque obstructa. Quæ fuit Raymundi Vieussenii (*in novo vasorum corporis humani systemate*) opinio, nec non Laurentii Bellini, & Hermannii Boerhaavii tract. de viribus medicament. Proleg. 5. & de method. discendi medicinam anat. p. 4. cap. 4. in angiolog.) Putant siquidem viri præstantissimi esse in corpore Animalium vasa quædam serosos, ac lymphaticos humores ad superficiem viscerum, ac membranarum irrorandam, siccitatemque præcavendam in cavitates effundentia, & quædam, quæ effusos eosdem humores in cavitates reabsorbent, & sanguini miscent, quæ propterea absorbentium titulo insignita fuerunt. Ejusmodi vasa in cavitatibus corporis reperiri præterquamquod suadere videntur vasa lactea, quæ intestinis chylum absorbent, apertissime demonstrat experimentum Cl. Nukii alibi allatum (*a*). Si enim Abdomen cujusvis Animalis erecti ope siphonis per processum Peritonæi aqua diuretica, puta tinctura thee, repleatur, ita ut distendi cogatur, intra viginti quatuor horas aquam omnem penitus dissipari contingit, atque Abdomen ab omni distentione prorsus liberari, indicio adeo manifesto aquam ab orificiis hiantium vasculorum absorberi, & circulo restitui, ut nihil sit manifestius. Si igitur per ampla nimis vasorum fundentium orificia plus serosi humoris effundatur in cavitatem pectoris, quam per absorbentium evehi in sanguinem possit, vel secundum naturæ leges iisdem effusis, nihil per absorbentium angustiam, obstructionemve in sanguinem infundatur, collectionem aquæ fieri tantam, ut hydropi producendo opportunissima existat, adeo manifestum, atque omnibus obvium esse existimo, ut curiosiore explicatione minime indigere jure putem.

III. *Causæ remotæ sunt diurnæ viscerum chylicationi inservientium læsiones.*] Labefactato, perversoque digestionis ciborum opere, fieri minus vix potest, quin crassæ, viscidæ, crudæque particule in sanguinem introducantur, quibus balsamicæ, oleosæ, tenues, ac volatiles obruantur quasi, unde turbetur congrua, atque opportuna miscella humorum; serosæque partes a reliquarum nexu secedentes, vel in vasis lymphaticis subsistant, aut ocyus quam par est moveantur, vel quasi transcolatæ e vasorum tunicis exsudent, & in cavitates effundantur, unde hydrops. Cum Hippocrates lib. de internis affectionibus inter frequentes hydropis causas principem obtinere locum humorum, ac totius corporis colliquationem affirmavit, quidni liceat conjectare non aliud, quam sanguinem nimis tenuem serosumque ea, quam diximus ratione, intellexisse?

Mesenterii, hepatis, pancreatis &c. obstructiones.] Et salivam, & succum pancreaticum, & biliosum, & qui ab intestinorum, & Mesenterii glandulis extillat, ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrere certo certius est. (Quæ de re plura ubi de affectione hypochondriaca) Cum igitur hepatis, pancreatis, cæterarumque glandularum imi ventris obstructiones contingant, prædictorum succorum ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrentium secretionem vel penitus aboleri, vel plurimum imminui debere manifestissima res est; hinc sanguis incongruarum particularum admixtione coinquinatur, ejusque naturalis miscella evertitur, aqueus serosusque ea ratione evadit, qua opus est ad lymphaticorum humorum effusionem in cavitates, atque hydropem.

Febres intermittentes tertianæ, quartanæque longæ &c.] Mirum febres tertianas, quartanasque, quæ interdum cum a Medicis, tum ab egrotantibus flocci,

nihilique æstimantur, si altas in visceribus, earumdem sede, & foco radices egerint, hydropi producendo opportunissimas evadere, ut Galenus *lib. 3. de loc. affect. cap. 3.* & Jo. Langius *in epist. 48., 39.* testati sunt. Nempe non solum in sanguine congeruntur viscidæ, crassæ, ac difficiles inertesque partes, balsamicis jam, oleosis, volatilibus dissipatis, vel sales acres in eodem exaltantur, quibus fibrosa ejus pars comminuitur, exteriturque, unde turbatur optima partium sanguinis mixtio, serosæque partes a reliquarum nexu secedunt, sed spirituum animalium jactura facta, cum partes ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrentes, tum universæ non satis vigoratæ flaccescunt, laxæque ea ratione evadunt, qua serosis humoribus in cavitates exitus detur, unde hydrops.

Hæmorrhagiæ largæ quæcumque.] Si quæ volatilibus, subtilibusque particulis e massa sanguinea extra corporis confinia educendis, ac spiritibus dissipandis sunt opportuna, hæmorrhagias quascumque sive ex naribus, sive ventriculo, sive pulmone, sive utero, sive intestinis opportunissimas existere censendum est. Fit hinc, ut solidarum partium, ac primum quidem ad chyli elaborationem perfectionemque concurrentium tonus vel penitus labefactetur, vel plurimum saltem languescat, ideoque chylus primum, tum sanguis aqueus, serosusque generetur, cordis vero, ac vasorum omnium robore, vi, atque elatere cessante, congruè tollatur sanguinis mixtio, serosæque partes a reliquarum nexu secedant, atque per laxatas tunicas transfudent, & in cavitates effundantur.

Suppressæ naturales evacuationes mensium, hæmorrhoidum &c.] Nullus fere morbus frequentius occurrit, quam hydrops a suppressione naturalium evacuationum, mensium præsertim, & hæmorrhoidum. Cum nempe sanguis in visceribus imi ventris per Mesaraicas venas valde compressas, debiles, tortuosas, per venam portæ arteriæ munus gerentem, per hæmorrhoidales, aut uterinas venas in feminis peculiari sane artificio constitutas ferri debeat, tarde admodum, ac segniter ferri necesse est. Quid si sanguis jam in hæmorrhoidalibus, aut uterinis vasis subsistens, eaque distendens, resistentibus eorum tunicis, minime excerni valeat? Distentiones nimirum vasorum omnium imi ventris præternaturales fieri contingit, obstructions exoriri, quæ bilis in hepate, succi pancreatici in pancreate, cæterorumque liquorum a Mesenterii, & intestinorum glandulis extillantium secretionem inhibendo insigne chylicationis opus labefactant; tum vero aucta sanguinis quantitate, crassitie, visciditate, & lentore, per vasa universi corporis ægre moveri necesse est, eadem majorem in modum distendere, fibrarum tunicas constituentium tonum evertere, hinc partium sanguinis perfectam mixtionem tolli, serosas partes a reliquarum nexu secedere, unde hydrops. Quibus liquido constare arbitror quam caute immodicæ evacuationes, præsertim hæmorrhoidum sisti debeant, ne dum morbum debellare volumus, pejorem excitemus. Quod præ cæteris adnotavit Hippocrates 6. aph. inquires: *Diuturnas curanti hæmorrhoides, nisi una quæpiam servetur aperta, periculum aquæ inter cutem, vel tabis impendet.*

Urinæ post largas aquæ potationes.] Nemo ignorat pro diversa conditione sanguinis, etiam urinæ diversam fieri secretionem. Si sero abundet, vel ob immixtas alias secretiones, vel ob largiorem potum, urinæ fluxum copiosorem esse manifesta res est. Ita hyeme, & ventis borealibus, quibus insensibilis transpiratio cohibetur, urina copiosior est. In thermopotationibus vero urinæ fluxus tantus est, ut nonnulli vias excogitaverint diversas a renibus, ureteribusque, quibus liquida assumpta sub urinæ forma citissimo, brevissimoque itinere ad vesicam deferrentur, ignorare se fatentes, quomodo momento fere temporis per vias sanguinis tecerni, & ad vesicam deferri possent. Quamquam vero illorum opinionem præclare rejicit Cl. Morgagn. observatione certissima edoctus renibus calculo, vel simili alia causa obstru-

obstructis nihil omnino urinæ, vel minimum reddi, quæ tamen, si eæ viæ adessent, fluere per eas deberet. Sed hac de re ubi de calculo renum plura. Illud interim citra ullius erroris suspensionem affirmari posse videtur, si post largas aquæ potationes urinæ fluxus cohibeatur, naturalem miscellam sanguinis labefactari, serososque humores per vasorum tunicas quasi transcolatos exsudare, & in cavitates effundi.

Vitia organica in thorace latentia, uti aneurysmata, polypi cordis &c.] Præcipua sanguificationis organa esse cor, & pulmones hodie maxime extra omnem dubitationis aleam est positum. Nempe ubi chyli particulæ sanguini in subclavia confunduntur, statim in ea sese explicant, in auricula, & dextro cordis ventriculo accuratius miscentur, ab hoc in arteriam pulmonalem expulsæ a vi, atque impetu irruentis aeris in vesiculas pulmonales, pondere ejusdem, elasticitate in minimis furculis majorem in modum premuntur, in contactu, & figura mutantur, & fortasse ab eodem vasa sanguifera subeunte (quo loco quæstio occurrit longe gravissima, ut innuimus cap. 4. com. in aph. 25.) disgregantur, dissociantur, & in motum validiorem aguntur, unde in venas latiores ex minimis capillamentis influentes rariores fiunt, atque in auriculam, & sinistrum cordis ventriculum ingressæ sic atteruntur, comminuunturque, ut illam induant naturam, ad quam tendit naturæ finis, ut globulis sanguineis componendis, sero separando, & fibrosæ parti resarciendæ aptissimæ evadant, quæ sunt proprietates sanguinis in suis partibus optime mixti, & naturaliter constituti.

Hinc liquido constare arbitror, cur post offensiones cordis, & pulmonum hydrops subsequatur. Cessat enim, aut plurimum saltem languescit actio illa, qua partes omnes miscentur invicem, attenuantur, & necessariam fluiditatem adipiscuntur, qua cessante serosæ partes a reliquarum nexu facile secedunt, & per membranarum poros in cavitates effunduntur, unde hydrops. Quid quod vel corde, vel pulmonibus male affectis, & insigniter lësis, liquidorum omnium liber excursus per eorundem canales perturbatur, atque hinc morbosæ seri secretionis, atque effusiones in pectoris cavitatem exoriuntur, quæ hydropem valent procreare? Qua de re vid. observat. collect. in Carol. Pisonis *lib. de morbis ex sero*, item Baglivum *in praxi*, M. N. C. *obs.* 117. *cent.* 3. *dec. obs.* 3. 161., item *obs.* 65. Pezoldum *obs.* 77. Boneti sepulcretum. Quo apparet perperam Veteres ad credendum vehementer adductos esse, hydropes pectoris ab Asthmate prodeuntes non aliunde, quam ex excedenti seri copia universum corpus inundantis ob vitiatam hæmatosim, & turbatam congruam sanguinis mixturam repetendas esse, ita quidem, ut præcedens difficultas respirationis ab eadem copia seri pulmonales vesiculas gravantis oriretur: siquidem ejuscemodi hydropes a difficili anhelitu prodeuntes non a seri copia pulmonales vesiculas gravantis, sed ab ipsa difficultatis respiratione ortum traducunt, qua fit ut liquidorum omnium liber excursus per cor, pulmones, & universum fere corpus labefactetur, unde vitiosæ secretionis, excretionisque seri contingunt. Immo cum innumera sint, quæ ad naturalem respirationem concurrunt, aut cum ejus organis sunt connexa, nervi, ac spiritus animales per eosdem a Cerebro in partes fluentes, muscoli, quorum numerus percenseri numerando satis nequit, pharynx, larynx, pulmonales vesiculæ, cor, ideoque innumeræ sint Asthmatis causæ, fit, ut hydrops a difficultate respirationis ortum traducens innumeras causas & ipse remotas agnoscat.

IV. *Signa sunt extremarum partium præsertim inferiorum tumor &c.*] In eodem homine pro vario partium situ, & distantia a corde, nec non pro varia earum structura diversum esse quoque sanguinis per eas partes fluentis motum perspicuum est. In hepate lentum, ac difficilem esse sanguinis motum ob peculiarem venæ portæ arteriæ vicem gerentis structuram, in liene ob cellulosam, in

omento, & utero ob frequentes vasorum plexus, a pedibus vero reditum esse difficilem adeo manifestum existimo, ut curiosiore explicatione minime indigere jure putem: hinc est in imbecillioribus, & post graves morbos præsertim vero in hydropicis inferiorum partium tumores contingere; nam propter magnam a corde distantiam, ac remissiore arteriarum impetum sanguis facilius ad quietem compositus serosis congestionibus viam recludit, quæ pedum tumorem, & crurum efficiunt, morbiq; decursu auctiorem reddunt. Animadversione autem dignum est phænomenon illud, quod quo auctior fit tumor pedum, crurum, aliarumque partium, eo magis cæteræ extenuantur, ac contabescunt. Quod non aliunde, quam ex sanguinis crassi nutritioni impari reddita, atque ea affecta ratione, qua totus in serosum, atque aqueum humorem resolvatur, si quid sentio, repetendum traderem.

[*Urina parca, rubra, lixivialis &c.*] Cum in omni fere hydrope peccet partium sanguinis imperfecta miscella, qua facile aquosa a reliquarum nexu secedit, & vel in lymphaticis vasis subsistit, vel in cavitates effunditur, mirum non est si urina parca sit, rubra, lixivialis, nec quantitati potus respondens. Cum enim solidæ partes in urina contentæ a parte fluida quantitate longe superentur; (et enim Cl. Bellini experimentis compertum est ex triginta duabus uncis urinæ sani hominis in apto vase miti calore evaporatæ, relictas esse in fundo vasis drachmas sex crassæ cujusdam, & melli simillimæ materiæ, cui materiæ si aqua communis, vel ipsum urinæ phlegma iterum addatur, liquor obtinetur pristino similis, indicio manifestissimo nihil esse aliud præter aquam, in qua materia illa soluta est) quotiescumque serosa sanguinis pars a reliquarum nexu secedens vel in lymphaticis vasis subsistat, vel in cavitates effundatur, manifestum est minimum ejusdem ad Renes deferri, unde urina parca. Cum vero in urina sales diversi generis, particulæ pingues, & sulphureæ, mucosæ item, & demum terrestres contineantur, quæ aqua optime mixta urinam coloratam reddunt, eoque magis, quo minor est aquæ copia, liquido constare arbitror, cur ob memoratam antea causam urina rubra, lixivialis appareat.

[*Sitis inextinguibilis.*] Sitis, quæ liquidorum appetitus est, vel ex causa manifesta augetur, puta cantu, locutione, rerum acrium, salfarumque abusu, & hæc quiete, consuetisque potionibus temperatur: vel a defectu blandi humoris fauces, gulam, & quandoque ventriculum humectantis, unde arescentes, ac vellicatæ molesta contractione afficiuntur, quemadmodum in longis evacuationibus, immodicis exercitiis, & febribus contingit, quibus fit ut sanguis vel lymphæ necessaria copia destituatur, vel nimis citato motu ad glandulas appellente, secerni eadem nequeat, & hæc restaurantium, ac refrigerantium usu temperatur, ac mitefcit: vel demum a falso, acri humore ad prædictas partes vellicandum potius, quam humectandum, atque emolliendum idoneo, idque in hydropicis observatur, quorum lymphæ a reliquarum nexu soluta, atque in lymphaticis vasis subsistens, vel ex iisdem in cavitates effusa sensim sensimque, componentibus ejus partibus a se mutuo secedentibus, corrumpitur, eamque acrimoniam nanciscitur, quæ nullis temperari potest remediis, nisi morbus tollatur penitus, atque æger in pristinum valetudinis statum restituatur: unde optime Horatius lib. 2. od. 2.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,

Nec sitim pellit, nisi causa morbi

Fugerit venis, & aquosus albo

Corpore languor.

[*Spirandi difficultas &c.*] Ab eodem sero sanguinis cumulado intra pectoris cavum, idcirco restricta ejusdem pectoris cavitate, motuque diaphragmatis impedito,

dito, respiratio intercipitur, & consequenter Dyspnæa subsequitur, ad quam avertendam cogitur æger e lecto desilire, & erecto corporis situ libertatem respirationis sibi vindicare. Noctu autem, & post primum somnum hoc symptoma frequentius contingit, tum quod aeris nocturni pectus ambientis pondus majus est, quam die; tum quod ingruente somno sanguinis circulatio per pulmones difficiliter promovetur, intra quos præterea contentus aer a lecti calore, nec non a sanguinis fervore magis rarefactus pulmonales vesiculas distendendo, & sanguinea vascula circumprimendo multo difficiliorem sanguinis in pulmonibus circuitum reddit, unde secretionem feri, ac lymphæ acerrimæ per membranas pulmonum fieri contingit, quæ nerveas fibrillas vellicando, & molesta contractione afficiendo prohibet, ne satis amplietur thoracis cavitas, explicatisque pulmonibus sufficiens aeris quantitas recipiatur ad sanguinis motum per pulmones promovendum, hinc respirationis difficultas noctu invadens, ut hoc affectu laborantes nonnisi elevato decubitu, ac quasi erecta cervice somnum capere audeant, sicuti Heredia *disp. 6. de morb. diff. cap. 4.* in quodam se vidisse testatur, qui noctu suffocationis invasiones sic pertimescebat, ut mallet vigiliis perpetuis consumi, quam ad dormiendum se recolligere.

Minus frequens, & molesta morbi progressu, quam comitari solet tussicula &c.] Accidere difficultatem respirationis inter initia morbi facit potissimum ea ratio, quod membranæ pulmonum debito tono gaudent, idcirco a sero ac lymphæ acri, quæ separatur, facile in spasmos aguntur, convellunturque; morbi autem decursu laxato majorem in modum membranarum tono, irritationi percipiendæ impares evadunt, hinc nulla fere molestia.

Ab eodem sero, ac lymphæ nervosas partes respirationi inservientes irritante, ac convellente ea ratione, qua aer simul ac inspiratus est vehementer extruditur, oritur tussicula sicca ægros continuo exercens.

Dolor gravans in pectore, aquæ fluctuantis, & suffocationis sensus &c.] Serum quod in pectoris cavitatem effusum est, pulmonales vesiculas, & bronchia, vel diaphragma gravare perspicuum est, hinc dolor ille in pectore, nec non aquæ fluctuantis, & suffocationis sensus dum corpus agitur, vel inclinatur. Quod signum hydropis cavitatum adeo proprium est, ut hoc solo apparente de ejusdem existentia liceat certo certius pronuntiare. Quod præ cæteris adnotavit Cl. Lusitanus *lib. 1. prax. admir. obs. 3.* & Hippocrates *lib. 2. de morb.*

Cordis palpitatio, lipothymia &c.] Quidquid cor insigniter stimulare valet, ejusque motum depravare, convulsioni ejusdem producendæ aptissimum esse, interdum adeo vehementi, ut manu pectori admota repellatur, aut interdum etiam solo visu, aut aure ipsa propius admota ad pectus percipi possit, adeo manifestum est, ut nihil sit manifestius. Ea fere convulsio palpitationis cordis nomine venit. Hinc nil mirum, si lymphæ in pectoris cavum, atque in ipsum pericardium acri, salsaque effusa nerveas cordis fibrillas vellicante, ac molesta contractione afficiente cordis palpitatio superveniat. Quid si convulsio tanta sit, ut sanguinis motus intercipiatur, vel aqua in pericardio nimis copiose cumulata, vel in pectoris cavum effusa basis cordis prematur, prohibeaturque ad aliquod temporis spatium sanguinis influxus per arterias coronarias in musculares cordis fibras? Lipothymiam, atque pulsus intermissionem exoriri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

V. *Hydrops, quacumque ex causa nascatur, curatu difficillimus &c.]* Hydrops pro causarum diversitate, a quibus ortum traducit, plus minus periculosus præticis videtur; non adeo difficilis, qui a febre e. g., suppressione mensium, aut aliqua sensibili externa causa proficiscitur; cum tamen agatur de morbo composito ex vitio fluidarum, & solidarum partium; fluidarum quidem, quia in propriis

priis vasis non continentur, solidarum vero, quia laxatus nimis earumdem tonus, vel perversa structura, fundentium scilicet vasorum orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium vero nimis angusta, difficillimum autem sit cum fluidarum, tum solidarum partium texturam eo redigere, ut illæ effusæ jam extra corporis confinia educantur, neve aliæ deinceps, atque aliæ ex propriis vasis elabantur, istæ vel in pristinum sui elateris statum restituantur, vel orificiis ad numerum patentibus donentur, morbum abhinc prodeuntem difficillime funditus evelli posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VI. *Lethalis certe, qui a vitio aliquo organico &c.*] Inter organica vitia ad thoracem pertinentia, quæ hydropem pectoris excitare valent, principem obtinent locum aneurysmata, præsertim aortæ, & polypi cordis. Aneurysmata quidem fieri dicuntur cum arteriæ tunicis vel a primordiis vitæ minus firmis existentibus, vel ab erosivo aliquo principio debilitatis, accedente valido sanguinis impulsu distrahuntur nimium, & dilatantur. Quod nullibi frequentius contingit, quam in Aortæ curvatura, qui locus cum parum distet a corde, ac totius sanguinis a sinistro ejusdem ventriculo in Aortam repulsi impetum sustineat, ejusque cursum subito, ac violenter flectat, dictæ distractioni ferendæ magis, quam cæteræ partes idoneus existit. Quid aliud polypi sunt, quam fibrosæ quædam, & satis tenues concrectiones in vasorum, & cavitatum præsertim, quæ præter naturam ampliata, & superficies habent inæquales lateribus genitæ a deficiente sanguinis volatilizatione, qua fit, ut fibratæ ejus particulæ, minusque ad motum expeditæ facile ad dictas partes, in quibus minor est motus, subsistant, aliæ vero facile iisdem adhæreant, & his aliæ, donec concrectio, quam propter aliquam cum narium polypo similitudinem polypum nominarunt, exoriatur? Equis vero aut præternaturalem dilationem, distractionemque vasorum ad cor pertinentium, aut polypos eo redigere se jure posse confidat, ut sanguinis præterlabentis liber excursus minime prohibeatur, hæmatoseos opus, nec non secretiones, excretionesque minime perturbentur, unde hydropis causa removeatur, & cum eadem hydrops? Reliquum est igitur, ut hydrops ab alterutra ex dictis causa oriundus multo sero in pectore cumulado ad lethum usque comitetur.

VII. *Hydropi pectoris sputum cruentum supervenire, malum.*] Observatione dignum est non raro tussim, quæ hydropem pectoris comitatur, quæque sicca inter initia plerunque est, in humidam mutari, sive id contigerit, quod materia irritans fiat ad excretionem apta, cum prius non esset, sive quod repetita bronchiorum concussione humor, qui a glandulis pulmonum parce extillare solet, copiosius projiciatur. Hanc sequitur sputum cruentum, quod non aliunde quam a lymphâ copiose in pectore cumulata, ac temporis diuturnitate eam acrimoniam nacta, qua pulmonum substantiam exedere valeat, repetendum esse luculenter apparet. Hinc est sputo cruento apparente, pessime pronuntiandum esse de ægrorum salute.

VIII. *In Anasarca, & Ascite, quo serosos humores educam, contentus sum pul. ex tart. solub. &c.*] Indicationes in hoc morbo curativas esse superfluum nimis serum, quo corpus gravatur, opprimiturque, extra corporis confinia educere, tum sanguini, cæterisque liquidis debitam crasim restituere, tandem viscera, solidasque partes laxas, & infirmas roborare perspicuum est. Ad primam indicationem absolvendam nonnulli catharticis medicamentis, iisque validioribus, quæque serosos humores educere reputantur, utuntur. Medicamenta hæc hydragoga passim nuncupantur. Celebris est radix Bryoniæ, fructus & cortex mediana ebuli, Rhamnus cathartica, Spina Cervina, ejusque syrupus, gratiola, æsula, gummi gut., elaterium, sive Cucumeris asinini succus ad Solem inspissatus.

fatus, aliaque plurima, quorum accurata descriptio extat in Boerhaa. lib. cui. titul. *de virib. medicam. cap. 7. de hydrag.* Quæ quidem omnia acrimonia sua ductus intestinorum extimulando, venas majores sero exhaurire, hisque exhaustis venas capillares, & vasa absorbentia effusum humorem reabsorbere, continuato vero intestinorum stimulo, serum omne superfluum extra corpus educere creduntur. Quæ quamvis perbelle dicantur, & plura apud Auctores prostant exempla hydropicorum, qui post hydragoga medicamenta evacuatis copiose aquis convaluerunt, frequentius tamen ab hydragogis medicamentis laxato magis solidarum partium tono, & compage sanguinis soluta, ægros in eundem morbum relapsos denuo evasisse experientia compertum est. Quid quod vehementiorum purgantium usu vel sani in hydropem labuntur? Id quod non semel vidisse testatus est Frid. Hoffmannus, atque observationibus in Eph. N. C. Dec. 3. An. 4. obs. 11. confirmatum habemus. Quamquam vero si de levibus hydragogis sermo sit, cum in omni hydropis specie, tum in ea maxime quæ Ascites, & Anasarca appellatur, tantum abest, ut saltem per intervalla locum non habeant; ut nisi adhibeantur, reliqua nullam fere præstare operam valeant. Licet enim, ut monet Celsus, *emissus humor non sanat, medicina tamen locum facit, quam intus inclusus impedit.* Quid porro tartaro solubili mitius? Nihil est aliud tartarus solubilis, ut omnibus notum est, quam sal tartari aciditate cremoris tartari saturatus, ex quibus sal falsus resultat, ad primas vias abstergendum, ac leniter stimulandum aptissimus.

Radic. Mechoac. s. p. rhabarb. elect. &c.] Si de radice Mechoac. sermo sit, ad hydropicos purgandos, & illos, quorum ventriculus, atque intestina copioso muco sunt infecta, efficacissimum æque, ac mitissimum est, ut propterea quoscunque benigne purget, & sine molestia, nec injucunde, cum omnis fere saporis expers sit, vel infantibus ipsis, & pueris ad 3 i. innoxie exhiberi posse testatus est Cl. Cas. Hoffmannus. Viris vero eandem ab 3 s. ad 3 i. proponere minime veritus est Piso. Grates habendæ Nicolao Monardes, quod tantum medicamentum Græcis, & Arabibus incognitum primus promulgaverit.

Rhabarbaro vero nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri facile judicaverim. Præterquam enim quod pulcherrima hujusce laus est egregie, & sine molestia alvum purgare, accedit præterea & solidas partes labefactatas corroborare, & lympham omnem præsertim primis viis, ac visceribus chylicationi dicatis insidentem atterere, obstructions reserare, secretionem omnes, excretionemque promovere, verbo dixerim efficere, ut vire, ne subito corruant, quemadmodum in magnis purgationibus contingit, majorem in modum confortentur.

Semin. anisor.] Ultraquamquod cum purgantibus consociatum semen anisi eorum vim temperat, & tormina, quæ ab illis excitantur, præcavet, unde non inconcinne illud Helmontius intestinorum solamen appellavit, accedit præterea pulmonum morbis adeo prompte subvenire, ut anima eorundem a nonnullis dicatur. Ex anisi oleo expresso paratur balsamum sulphuris anisatum eximiae virtutis in iisdem affectionibus. Hinc purgans ex his compositum eas vires habet, quas neque satis explicare dicendo, neque percensere numerando ullo modo possim. Nullum adhuc hydropicum vidi, licet cum suspitione effusionis aquæ in cavitatem pectoris, organico tamen vitio minime laborantem, qui ope hujusce remedii per epicrasim dati melius non habuerit, neminem vero, qui in Anasarcam externa aliqua de causa inciderit, qui in pristinum valetudinis statum restitutus non sit.

IX. Horum dierum intervallo pulvis exhibeatur ex tartar. vitriol. arcan. duplic. &c.] Diebus a purgatione vacuis diureticis ut salubre est practicum consilium,

lium, præeunte observatione, nullam hydropis speciem posse perfectissime curari nisi per urinarum copiam, ita quidem, ut quo minus urinæ redditur, eo quoque minus sperandum de ægrorum salute.

Inter diuretica porro medicamenta principem obtinent locum sales, qui sanguinis partes incidendo feri copiam augent, serum ipsum sibi uniunt, atque a reliquis partibus separant, renalibus tandem porulis aptant, unde urinarum copiosus proventus. Quoniam sales sunt diversi generis, diversa quoque esse diuretica necesse est. Inter hæc eminent, quæ ex salibus mediis eliciuntur. Ejusmodi sunt tartarus solubilis, cujus etiam supra meminimus, terra foliata tartari, idest sal fixus tartari aceto saturatus, & in alium quemdam salem salsum mutatus, tartarus vitriolatus, qui & ipse sal falsus est ex sale tartari, & spiritus vitrioli portione emergens, arcanum duplicatum, sal scilicet ex capite mortuo aquæ fortis ex nitro, & vitriolo paratæ extractus, ut mittam salem marin. armoni., & plurima alia, quæ cum ad incidendum, abstergendum, & leniter vellicandum, tum ad urinas ciendas existunt opportunissima.

X. *Hisce frustra adhibitis boli ex milleped. vel lumbricor. terrestr. &c.*] Salibus falsis quamplurima sunt diuretica fortiora, ac vehementiora, quæque in usum vocanda sunt, ubi dicti sales falsi nihil profuerint, maxime arridente accuratiorum practicum consilio, a levioribus semper aperientibus esse incipiendum, & paulatim ad validiora deveniendum. In horum censu veniunt præ cæteris millepedes, & lumbrici terrestres, qui ratione cujusdam subtilioris salis, quem nonnulli ad nitrosum revocant, alii eodem penetrantiorum prætendunt, & vi solvendi, fundendique magis pollentem, urinis potenter ciendis idonei reputantur. Ratione cujusdam subtilioris, activiorisque salis urinam potenter movere creduntur plantæ multæ, inter quas Eryngium, Ononis, asparagus, juniperus, virga aurea, apium, feniculum, & hujusmodi alia: hinc tantopere commendatæ ad aquas per urinas deducendas.

XI. *Validiora hisce vix locum habent.*] Præter sales hætenus recensitos diuretica facultate pollentes, sunt quidam alii in nonnullis mixtis, qui acres dicuntur, quique sanguinis principia fundendo, ac vehementer stimulo operantur. Sales ejusmodi in antiscorbuticis plantis, uti sunt trifolium fibrinum, nasturtium aquaticum, coclearia, persicaria, & aliis hisce affinibus, uti in cæpis, alliis, raphano, & similibus percipiuntur. Ex his spiritus per fermentationem eliciuntur, quibus nonnulli utuntur ad urinas ciendas, ubi cætera minus commode responderint, monente Celso, ut experiamur alia, atque alia ad hoc, ut optato fine potiri valeamus. Addunt alii spiritus acidus nitri, vitrioli, tartari, & ex his alios compositos, uti celebrem illum carminativum Sylvii, qui de tribus etiam vocatur, ut alia mittam quamplurima, quorum accurata extat descriptio apud suos Auctores. Verum enimvero illud quam maxime verendum est, ne si fortioribus ejusmodi diureticis uti velimus, sanguinis massam magis, magisque fundamus, humoresque ad exsudandum per infirmos cavitarum parietes nimis proclives vehementius, quam par est, impellamus, unde non solum incassum eadem adhibeantur, sed summe nocua evadant, uti urina lixiviali jam facta sæpius accidisse experientia demonstrat.

XII. *Hisce succedat vinum Kalybeatum &c.*] Duo præstant Kalybeata in nostro corpore, parte videlicet terrea adstringente fibras naturali tono destitutas, & laxas corroborant, sulphure vero tenui, ac subtili, quo fecta sunt, humores attenuant, aptioresque reddunt ad fluendum, viscida abstergunt, secretionem omnes, excretionemque restitunt. Hinc Kalybeatorum adversus hydropem eximius usus; quibus si addantur illa, quæ chylosim juvant, quæque viscerum obstructions a muco viscido tenaci oriundas referant, superstites, si qui sint, fero-

ferosos humores extra corpus educere valent, inter quæ absynthiaca omnia, rhabarbarina, amara, paratur vinum, quo nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius remedii genus adhuc expertum esse bona fide testor. Eximias vires Marrubii albi præ cæteris plantis in ejusmodi morbis adnotarunt Forestus, Hartmannus, ac præ cæteris Borellus, & Zacutus Lusitanus. Innumereis comprobari experimentis inquit Cl. Borellus *obs. med. p. 289. marrub. albi summitates vino albo infusas, & triduo epotas mire ad menstrua provocanda, stomachum roborandum, cachexias, & fædos virginum colores arcendos valere*. Conserva florum marrubii cum melle parata ad ʒ i. quotidie per quadraginta dies exhibita nobilem quemdam scyrrho hepatis jam diu laborantem integræ sanitati restitutum fuisse, aliis Kalybeatis medicamentis frustra tentatis, memorat Zacutus Lusitanus *lib. 2. prax. adm. ob. 48*. De Kalybeatis plura alibi dicemus.

XIII. *Quibus suppressæ sunt naturales Mensium evacuationes, venæ sectio &c.*] Phlebotomia in hydrope ab omnibus fere Medicis damnatur. Licet enim per eam exhaustæ venæ majores ansem præbeant venis capillaribus, vasisque absorbentibus serum, quod vel intra propria vasa subsistit, vel intra fibras, aut in cavitates effusum est, admittendi; cum tamen serosum ipsum sanguinem efficiat, vasorumque imbecillitatem, & atoniam, quæ ut causa, vel ut effectus cum his morbis conjungitur, ob spirituum jacturam, augeat, causa est quare nova ulterius feri effusio contingat. Quod tamen sic accipias velim, ut ad credendum vehementer minime adducaris, nullum esse casum, in quo etiam peccante Cacochymia serosa, venæ sectio citra ullius discriminis suspensionem adhiberi possit: nam ubi cum cacochymia serosa plenitudo vasorum conjungitur, uti in chlorosi ex suppressione mensium oriunda non raro contingit, tantum abest ut venæ sectio noceat, ut etiam summopere profit. Quod fere præstantissimi Alexandri Tralliani monitum est *lib. 9. de aqua inter cutem*, ubi ait: *Cui enim hydropi Anasarca nomen est, ea venæ sectionem interdum requirit, ut quæ ex sanguinis frigidi copia (quæ certe nihil aliud esse videtur, quam cacochymia cum plenitudine conjuncta) nascatur. Videmus enim quod etiam ignis externus cum lignis viridibus propemodum extinguatur, resocillatur rursus, si illa, quæ ipsum suffocabant, auferantur*.

XIV. *His etiam conferre visæ sunt pilulæ ex limatur. mart. &c.*] Cum ex dictis *com. in aph. 12.* constet ferrum duplici substantia foetum esse, terrea videlicet, & corroborante, & sulphurea, ac volatili, perspicuum est illud esse remedii genus, ut si quid in pertinaci Mensium suppressione sperari possit, ab hoc uno remedio sperari jure merito possit. Terrea enim parte acerbi omnes, atque acidi sapes corriguntur, simulque tonus viscerum restituitur, sulphurea vero, ac spirituosæ mucilagineæ sordes primis viis, hisque proximis visceribus inhærentes, unde menses sisti contingit, dissolvuntur, atque absteruntur, atque hac ratione eorum fluxus restituitur.

Croc. opt. pul.] Quid Croco ad digerendum, ad resolvendum, sanguinis molem attenuandam, ventriculum, atque huic proxima viscera roboranda, eorumque obstructions, uteri præsertim, reserandas efficacius? Singulare est, quod narrat Amatus Lusitanus, mulierem quamdam ab assumpto medicamento, cui crocus admixtus fuit, duas puellas colore luteo tinctas peperisse, coloremque aquæ tepidæ lotionem evanuisse. Quod confirmatum fuit experimento Jo. Ferdin. Hertode *in sua crocologia*, qui cum canem gravidam aliquando multo Croco nutritisset, eamque accedente partus tempore secuisset, non solum catellos, sed secundinas ipsas flavescentes reperisse testatus est. Quod sane illorum opinionem firmat, qui existimant crocum uteri affectibus speciatim opitulari.

Gum. Sagap.] Nihil est Sagapenum, quam succus ex planta quadam, quam

Ferulam esse nonnulli cum Dioscoride conjiciunt, medius inter gummi, & resinam, qui si candelæ admoveatur, flammam concipit, sulphurearum particularum indicio manifestissimo, quæ cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, qua opus est ad discutiendum, attenuandum, abstergendum, viscerum imi ventris obstructions, uteri præsertim, referandum, atque abhinc prodeuntem suppressionem mensium, atque hydropem profligandum. In uterum speciatim agere suspicantur nonnulli, quod fœtum enecare dicitur; quorum propterea salubre consilium est ab eodem gravidis existentibus mulieribus abstinendum esse. Tantam Sagapeno obstructions referandi vim tribuit Rolfinkius, ut exterius etiam ad motum incantamenti ad instar obstructions tollere haud dubie affirmaverit.

Alo. succotrin.] Tres communiter assignantur Aloes species. Prima caballina est, quæ ob odorem, & saporem teterrimum solis veterinariis ad brutorum usum relinquitur. Altera hepatica, quæ præstantior caballina, inferior tamen succotrina ex insula Succotra plantæ ejusdem nominis, ex qua succus exprimitur, feracissima, unde ejus nomen, ad nos allata, quæ omnium præstantissima. Eaque cæteris posthabitis ad usum internum adhibetur, utcumque nonnulli apud *Zacutum Lusitanum*, & *Rolfinkium* hepaticam succotrinæ anteponendam esse asseverent. Partium valde volatiliū, tum salinarum, tum sulphurearum copia donari Aloem succotrinam Cl. Boulducii Reg. Scient. Acad. Parisii experimentis compertum est. Ab his fere pendet facultas pituitam tenacem, ac viscidam ventriculi parietibus adhærentem incidendi, resolvendique, simulque crassas, viscidasque sordes, quæ in ventriculo, intestinis, inque proximis visceribus stabulantur, detergendi, atque abhinc ortas obstructions, & Mensium suppressionem tollendi. Testor enimvero me in virginibus chlorosi laborantibus, aliisque gravissimis morbis, & pertinacissimis ex usu istarum pilularum mirabiles effectus deprehendisse. Nonnullis post duodecim, aliis post septem, interdum etiam post tres dies, non sine illorum admiratione, qui innumeris fere medicamentis earum corpora pertractaverant, Menses rediisse, atque in pristinum valetudinis statum restitutas easdem fuisse. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt, ubi res sit cum cachecticis, atque iis, qui in anasarcam lapsi sunt, quibus suppressæ sunt naturales Mensium, Hæmorrhoidum evacuationes, quibusque humidiorum excrementorum copiosus proventus est, minus vereri fas esse, ut corpora eorum plus æquo siccentur, & in atrophiam inducantur, viscera inflammentur, in periculosas hæmorrhagias labantur, quo metu perterriti plerique a Martialibus, atque excalescentibus medicamentis, præsertim vero ab Aloeticis abstinuerunt, ut revera verendum esset, si ægri calidi, ut ajunt, & sicci temperamenti, si extenuati, quorum viscera præfervida, sanguis æstuans, quique ad hæmorrhagias proclives sunt, iisdem pertractarentur, ut luculenter præ cæteris testatus est Fernelius *lib. 3. meth. med. cap. 9.* Ex quibus colligi potest remedia eo casu menses moventia aliunde, quam ab hoc fonte petenda esse.

XV. *Ad acidulas opportuno tempore deveniendum.*] Varia passim vago Medicorum rumore circumferri solent de damno aquarum mineralium insigni visceribus inflicto, deque noxa in hydrope. Occasionem dedit præ cæteris Agricola, qui, ut notat Frid. Hoffmannus in *lib. de natur. eorum, quæ effluunt e terra lib. 2. cap. 2.* hæc omnia crasse explicavit. Quibus plerique adeo sunt perterriti, ut in plerisque morbis, præsertim vero hydrope, cane pejus, & angue a Mineralibus aquis abstinuerint. Ne diutius quam par est huic quæstioni immoremur, paucis habeto. Aquæ acidulæ in ea hydropis specie, quæ ab insigni aliqua læsione viscerum dependet, abscessu puta, ulcere, vel simili, vel a lymphaticorum vasculorum disruptione, erosione, unde serosi humores in cavitatem Abdomi-

dominis, vel Thoracis effusi jam sunt, minime conveniunt: siquidem illarum usu viscera magis magisque labefactari contingit, lymphatica vero vasa magis magisque disrumpi, atque abhinc prodeuntem hydropem augeri, aut confirmari. Quod si hydrops a laxitate tantummodo solidarum partium exoritur, ab infarctu, atque obstructione viscerum imi ventris, indeque libero sanguinis cursu impedito, quemadmodum illis contingit, quibus suppressæ sunt naturales evacuationes mensium præsertim in mulieribus; tantum abest, ut nullum levamen, certum noxæ periculum expectandum sit, ut nihil excogitari possit, quod ad ejusmodi morbos debellandos aut efficacius sit, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Ecquis est qui non videat, parte acidularum spirituosas mucilagineas sordes primis viis, inque proximis visceribus inhærentes dissolvi, Martis vero vena solidas partes in pristinum elaterii statum restitui, dyscrasiam viscerum tolli, coctiones omnes, secretionisque humorum promoveri, ac propterea hydropis fundamenta ab imo convelli? Quod verentur nonnulli ab aquarum copia, ac pondere solidas partes plus æquo laxari, poros membranarum nimium diduci, serosisque humoribus in cavitates exitum dari, corpus superfluo seroso latice onustum reddi, meræ nugæ sunt; nisi de præpostero earumdem usu eos intellexisse dicamus. Quanam enim tandem sunt quantumvis innocentissima, quæ præpostere adhibita aliqua ex parte non noceant? Quem autem vadem demus nullum non solum detrimentum capi posse ex aquarum acidularum usu in hydrope, si debito cum regimine assumantur, sed corpora exsiccati penitus, eorumque humiditatem omnem absumi? Quæ res sic a plerisque accepta est, ut intelligerent corpora sicca, & biliosa extenuata, humidis excrementis vacua, quorum viscera præfervida sunt, atque æstuans sanguis est, haud acidulis esse pertractanda, ne eadem magis magisque exsiccarentur, in atrophiam inciderent, ac sanguis magis accenderetur. Errorem tamen egregie sustulit Cl. Henricus ab Heer luculenter ostendens, id intelligendum esse de superfluo aquoso latice, qui in corporibus cachexia laborantibus, vel hydrope abundat; hæc enim corpora, absumto, quo præter naturam madefiebant, humore, exsiccantur, & macra redduntur, ut Cl. Cyrillus consil. 3. cons. 8. egregie animadvertit.

XVI. *In hydrope thoracis vix lenientia ex flor. Cas. pulp. tamarind. &c.*] Si in ulla hydropis specie a purgantibus abstinendum est, certe in thoracis hydrope abstinendum. Cum enim in hac hydropis specie ad animi deliquia, ad virium exsolutiones, & alia hujusmodi mala proclivitas adsit, purgantia medicamenta nerveas fibrillas insigniter vellicando, ac mordendo eadem facile excitare valent, atque ægros de medio tollere. Quid si organicum vitium eidem anam dederit? Si aneurysma, periculum est, ne disrumpantur arteriæ tunicae, sanguisque effluus ægrum suffocet, ut Nobili cuidam viro accidisse novimus, qui hydrope thoracis laborans, assumpto ad educendas aquas purgante pharmaco, inter egerendum frigido sudore superveniente, mortuus est. Aperto cadavere aneurysma satis insigne Aortæ disruptum esse, effusumque sanguinem in cavitate pectoris deprehensum fuit. In eodem fere discrimine versari hydrope laborantes, si polypus cordis, aut aortæ, si tubercula, aut vomicae occultæ occasionem præbuerint, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. (a) Quare satius est emollientia tantum, ac lenientia adhibere, inter quæ Cas. Man. & alia ejusmodi, quorum pulcherrima laus est pectus lenire, atque expectorationem promovere.

XVII. *Imo tutius est uti Clyster. ex urina puer. terebinth. &c.*] Clysteres ex therebintina, nitro, & similibus parati, præterquamquod alvum sol-

licitando ad capitis, & pectoris symptomata avertenda idonei existunt, urinas etiam copiose ciere valent; quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui causam quare fieri id possit se ignorare prorsus fatentur; quæ enim consensus intestinorum cum renibus, quid facibus cum urina commune? Qui tamen minus mirabuntur, si diligenter perpenderit in Colo adesse vasa lactea, per quæ facile possunt particulæ in sanguinem invehiri, quæ ad urinas promovendas sint opportunæ. Neque desunt exempla quorundam, qui solis Clysteribus nutritibus diu superstites vivere. Huc accedit posse clysteres ex attactu Coli cum Renibus fatus instar ad serum urinarium copiose separandum eorum substantiam sollicitare, ea prorsus ratione, qua laxantes, atque emollientes nephriticos dolores sedare experimur.

XVIII. *Ad urinas ciendas solum boli ex millep. vel lumbric. pp. &c.]* Uti purgantium, sic diureticorum summus habendus est delectus, atque ea quidem, quæ parti ab aquis obsessæ magis conveniunt, ceteris præferenda. Uti igitur salina, fortiusque incidentia, & acida in Ascite, & Anasarca conveniunt, ita in hydrope pectoris vix, ac ne vix quidem locum habent. Cum enim debilis sit eorum textura, facile ab ejusmodi medicamentis, præsertim iis, quæ acida sunt, labefactatur: acida enim pulmonibus sunt infestissima. Solum igitur balsamica, & nitrosa cum pulmones egregie corroborant, in hydrope pectoris eximiam operam præstant. In horum censu veniunt millepedes, & lumbrici. Sale enim quodam nitroso abundant, qui pulmonibus amicissimus est.

Sal quoque volatile succini blanda, qua pollet, mitique aciditate, non solum pulmonum, sed renum fibras corroborando, & amica titillatione efficiendo ferri urinarii secretionem promovet, hinc eximius ejusdem usus in hydrope pectoris. Diuretica donari facultate balsama, uti sunt Copaib., Peruvian., therebint. supra a nobis demonstratum est. (*V. cap. 3. com. in aph. 14.*) Simili fere virtute sunt præditæ pleræque plantæ, præ cæteris hederæ terrestris, quam cum pulmonum amicitia claram fecerit, in hac hydropis specie convenientissimam esse certo certius habendum.

XX. *Hiscæ addenda levissima Martialia tinctur. mart. suc. pomor. ex. &c.]* Ne corroborantibus quidem remediis uti debemus in hydrope pectoris sine delectu. Cum enim membranulæ, quibus pulmonum sinus coagmentantur, nec arctiore, nec laxiore gaudere debeant structura, ne aeris particulas, quæ hinc inde permeare solent, impendant, ne nimis firmo, nec nimis debili præditæ esse debeant tono, ut debita fibrarum muscularium ope, quibus circumligantur, constringi, & dilatari possint, quæ adstringendi vi pollent, pulmone esse infestissima perspicuum est. Quare ad ea confugiendum est, quæ debitum illis tonum conciliant, nec nimis adstringunt, cujusmodi est tinctura mart. suc. pomor. aut simili alio miti menstruo parata, & huic affinia.

XXI. *Sed præ cæteris optima victus ratio instituat &c.]* Egregie notat Celsus, (*a*) Hydropem facilius in servis, quam in liberis tolli: quia cum desideret famem, sitim, mille alia cædia, longamque patientiam, promptius his succurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est. Sed ne hi quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur. Abstinere præsertim a potu tanti interest, ut in hoc potissimum consistat totius curationis momentum. Illud enim observationibus compertum est, neminem sanari, nisi illum, qui a potu prorsus abstinuit, curavitque urinas copiosius ejicere, cessante tunc omni siti, & cum siti morbo. Et tum demum secunda valetudinis spes est, cum plus humoris per urinam excernitur, quam assumitur. Ita laudatus Celsus.

Radi-

(*a*) Lib. 3. cap. 21.

Radibus raparum &c.] Plures insunt facultates medicę radicibus raparum. Earum decoctum plurimum valere ad quartanas contumaciores, aliosque effectus debellandos Cl. practicum, Cratonis præsertim, & Scherbii, ut refert Casp. Hoffmannus in *instit. med. lib. v. cap. 21.* testimonio evincitur. Quid quod nulum in pectoris affectibus, & tussi pertinacissima efficacius, aut pro egrorum opportunitate valentius earum decocto, si præsertim illud ad magni Cratonis consilium 81. adornetur? Fateor enimvero me simplicissimo hoc remedii genere in constitutione quadam Epidemica tussium mira præstitisse. Quam sapienter ait Plinius! *nos plerasque herbas pedibus conculcare, quarum si nobis virtus spectata esset, eas in cælum laudibus efferremus.*

Moderate exerceatur.] Exercitatione quoque corporis fit, ut multo facilius, quam ullis aliis remediis hydrops solvatur. Aucta enim ob motum musculorum sanguinis circulatione, effusos humores partim per cutim excuti contingit, partim in venas pelli, & per alias excretionum vias tandem emitti. Unde Hippocrates lib. de diætâ sect. 38. *laborem siccare, & corpus robustum facere* jure merito pronuntiavit: ut mittam quod Galenus com. in Hipp. lib. de diætâ in eandem sententiam tulit: *Exercitatio omnium vitiosorum, qui in corporis profundo sunt, humorum purgationem supplet.* Et sect. 3. com. 50. *Exercitia collectas singulis diebus superfluitates expurgant:* unde exercitio corpora leviora fiunt, ut notat Santorius in Medic. statica. Quod confirmat Verulamius lib. 4. de augment. scientiarum c. 1. his verbis: *Vix aliquam in morbum inclinationem inveniri, quæ non exercitatione quadam propria corrigi possit.*

CAPUT VI.

De Asthmate humido, & convulsivo.

I. **Q**uotiescumque prohibetur, ne satis ampliata thoracis cavitate, explicatisque pulmonibus sufficiens aeris quantitas ad sanguinis motum per eosdem promovendum excipiatur, difficilis respiratio exoritur, interdum cum febre, plerunque sine, homines invadens.

II. Tres sunt difficilis respirationis species maxime illustres, dyspnœa, asthma, orthopnœa. Omnes gradu solum differunt inter se.

III. Innumera fere sunt, quæ difficilem respirationem efficere valent; frequentissime 1. ichores crassi, viscidique, vel tenues ac fluidi e soluta sanguinis massa, diductisque nimium, atque apertis meatibus in pulmones depositi, 2. musculorum, fibrarumque respirationi ministrantium spasmodica contractio a spirituum animalium inconcinno, atque inordinato motu concepta irritatione ortum traducens: unde asthmatis divisio in humidum, & convulsivum.

IV. Difficilis respiratio cum sonitu, & tussi, qua materia viscida, ac lenta, vel tenuis, ac serosa cum levamine excernitur, noctu gravior, quam die, quæ sensim augetur, sensimque imminuitur, nunquam vero omnino intermittit, asthma humidum solet comitari.

V. Si quis derepente in difficultatem respirationis incidat, nullo sonitu, stertoreque, nulla materiæ excretionem, vel tenuis tantum, & serosæ
absque

absque levamine, comitante, cum sensu constrictionis cujusdam zonæ ad instar ad sternum, costas spurias, & vertebrae lumborum, urinis crudis, & aqueis, dum invadit paroxysmus, qui citra manifestam causam solvitur, asthmate convulsivo laborare certo certius habendum.

VI. Contumacissimus morbus est Asthma humidum, sæpius recurrens, quique in senibus præsertim vix unquam curationem admittit.

VII. Convulsivum, si diuturnum fuerit, in humidum transit.

VIII. Utrumque in phthisim, hydropem sæpe desinit.

IX. In paroxysmo asthmatis humidi oleum amygd. dulcium, mucilag. femin. malvar. alth. psyl., syrupi de ibisco, papaver. rhæad. aqua malvarum, violarum diluti cocleatim propinandi.

X. Hydromel, decoct. fol. thee copiose, & calide epotum mira præstant.

XI. Si æger in suffocationis discrimine versari videatur, etiamsi virium debilitas adsit, & pulsus obscuritas, aut hydrops, ad venæ sectionem deveniendum.

XII. Emetica cautissime præscribenda Asthmaticis, cum sæpe a pectoris debilitate, angustia, sputo sanguinis prohibeantur. Ubi autem nihil prohibeat, sint eadem blanda ex aqua tepida mellita, & penna oleo illita in fauces immissa, aut similibus.

XIII. Hisce succedant boli ex gum. ammoni. spermat. ceti albissimi, lumbric. terrestr. præp. ʒ ii. cum balsam. sulphur. therebint. q. s. f. 6. n. xx. cap. iv. quotidie superbibendo decoctionem theiformem radic. enul. campan. fol. veron. heder. terrestr. ʒ vi. adde syrup. nicotianæ rite parati ʒ i. Illorum loco dentur sequentes. ʒ. Therebint. venet. lot. ʒ i. s. extract. enul. campan. heder. terrestr. a ʒ .s. sal. volat. succin. ʒ i. m. f. bol. n. xii. cap. iv. quotidie.

XIV. Ubi stomachi mucilago præsertim sit resolvenda radix Ari. s. pul. cum extract. flor. Chamom. q. s. necnon decoct. folior. thee cum elixir. propriet. gut. xx. ad xxx. mirum in modum conferre visa sunt.

XV. In paroxysmo asthmatis convulsivi, si vehemens sit difficultas respirationis, & plenitudo adstiterit, venæ sectio instituenda, Clysteres emollientes injiciendi, manus, pedes in balneo aquæ tepentis demittendi per semihoram, aut amplius.

XV. Tinctur. succini rite parata, aut liquor Cor. cer. succinat. a gut. xx. ad xxx. ex aq. fl. til. lilior. conval. mane exhibenda. Vespertinis vero horis emulsiones ex femin. papav. alb. ʒ ii., quatuor frigid. ʒ i. s. in aq. lactuc. portulac. cum syrupo violarum eximiam operam præstant.

XVII. Guttis aliquot laudani liquidi graviores insultus sedatos fuisse novimus.

XVIII. Oleum amygdal. dulc. ad ʒ i. quotidie exhibitum quam bene cedit in asthmate convulsivo!

XIX. Milleped. in vino albo infusio ad asthmata tum humida, tum sicca curanda efficacissimum, sit quod aliud est medicamen.

XX. Extra paroxysmum opportuno tempore serum lactis caprini destillatum cum foliis lactuc. portulac. fl. violar. papaver. errat. radic. liquefit. aven. hord. jujubis quotidie ad $\frac{3}{4}$ viii. vel x. propinandum per xxx. circiter dies. Ardente firio aquæ Nocerianæ, Willenses, tandem lac asininum exhibendum.

XXI. Optima victus ratio instituat. Ab acidis æger abstineat, viscidis, glutinosisque. Moderate exerceatur in aere præsertim rusticano, aratrum dum terra figitur, sequens.

CAPUT VI.

De Asthmate humido, & convulsivo.

I. **Q**uotiescumque prohibetur, ne satis ampliata thoracis cavitate &c.] Nemo ignorat respirationem duobus motibus constare fere contrariis, inspiratione scilicet, & expiratione. Inspirationem fieri, quando aer per glottidem intra pulmones adigitur, expirationem vero, dum ab iisdem emittitur, manifesta res est. Hi duo motus quomodo perficiantur, arduum, atque insolens explicatu phænomenon est. Si tamen consideremus aerem inesse gravitatem, id quod docet ascensus Mercurii in Barometro, nec non elaterem, id quod sclopetum pneumatica, & vesica lusoria, quæ compressa statim restituitur, manifestum reddunt, ac corpora in eo innumera circumquaque æqualiter premere, pressio neque hac aliquo in loco deficiente, aut diminuta, illum qui circumstans est in eum locum ingredi conari, quod cætera fluida faciunt, quæ eo tendere conantur, ubi minorem inveniunt resistantiam, non multum negotii facesset phænomeni explicatio. Ecquis porro inficias ire ausit, aerem circumquaque premere animantium corpora, omnesque illorum partes, non secus ac illis accidit, qui sub aquam merguntur, qui compressionem quamdam, & constrictionem sentiunt? quam sane & ipsi nos in aere versantes sentiremus, nisi vel diuturnitas sensum sustulisset, vel ad illam constrictionem nati ipsam ferremus commodissime. Pulmones ad latera premi a costis exterioribus pressionem sustinentibus, ad fundum a septo transversum, ad laryngem ab aere immediate, tam certum est, quam quod certissimum. Pressione igitur aliqua ex his partibus deficiente, aut imminuta conari aerem eo tendere, ubi minorem offendit resistantiam, luce clarius apparet. Idque potissimum accidit in inspiratione. Dum enim elevantur costæ, ac deprimitur septum transversum, thoracis cavitationem tum quoad longitudinem, tum latitudinem ampliari contingit, pulmonum vero latera, & fundum aeris pressionem amplius non pati, hinc aerem, qui ad glottidem est, cum viribus alterius sibi contranitantis prævaleat, tota quidem ea vi, qua eidem prævalet, in bronchia, & pulmonales vesiculas irruentem mollem pulmonum substantiam inflare, atque attollere. In hoc motu, qui inspirationem constituit, pulmones nihil agere, & dilatari, quia implentur, adeo manifestum est, ut nihil supra. Contrarium succedit in expiratione. Depressis enim costis, & fursum adacto diaphragmate, cessantibus causis pulmonem, & thoracem dilatantibus, adjuvante vi aeris inferiores vesiculas occupantis, utpote magis compressi, & elastici, quemadmodum animadvertit Cl. Mazinus *par. prim. mech. morb.* præsertim vero in fibris pulmonum compagi intertextis, seu reticulo muscolari eosdem comprimente, aer a pulmonibus emittitur. Quo apparet pulmones in expiratione nonnihil agere. In inspiratione extrema

rema vasorum capillamenta pulmonales vesiculas ambientia explicari contingit, hinc sanguinem per easdem facilius fluere; in expiratione vero eadem concidere, comprimi, sanguinem ex iisdem exprimi, atque hac ratione sanguinis cursum per pulmones promoveri. Quod erat adolescentibus demonstrandum, ut intelligerent tunc cum ampliari non potest thoracis cavitas, explicarique pulmones, ac sufficiens aeris quantitas ingredi ad sanguinis motum per eosdem promovendum, depravari, ac difficilem reddi respirationem.

Interdum cum febre, plerumque sine &c.] Carentia febris ex Galeno communis esse debet omnibus difficilibus respirationibus, ita ut si cum febre sint, aliam ægritudinem denuntient. Quæ sententia multis minus commendatur. Potest enim, ut egregie animadvertit Cl. Bellinus, febris cum harum singulis conjungi, prout singulæ a diversis morbis procedent febrim secum ferentibus, vel ipsa difficilis respiratio necessario secum feret productionem febris, nisi forte per difficiles respirationes intelligendæ sint non quæcumque difficiles respirationes, & ab alio quolibet morbo vel pendentes, vel ipsum producentes, sed quæ velut ex se sunt, & febre carent; quæ lis potius de nomine est, quam de re.

II. *Tres sunt difficilis respirationis species &c.*] Pluribus modis depravatur respiratio, unde ortæ variæ difficilis respirationis differentiæ. Omnium respirationum difficilium facillima dicitur dyspnœa, respiratio scilicet frequens sine anhelitu, sine stertore, ac sibilo cum modica molestia. Hanc sequitur asthma, respiratio scilicet difficilior majore cum anhelitu, molestia, stertore, sibilo. Tandem Orthopnœa, seu difficillima respiratio, ut propterea ægri non solum anhelii sint, sed nonnisi erecta cervice respirare valeant. Quartanam, ac summam alii addunt speciem, Apnœam scilicet, quæ tamen potius respirationis intermissio est, quam difficultas.

III. *Innumera fere sunt, quæ difficilem respirationem efficere valent; frequentissime ichores crassi &c.*] Quoniam innumera fere sunt, quæ ad naturalem respirationem faciunt, aut cum ejus organis sunt connexa, innumera quoque esse, quæ eandem difficilem reddunt, necesse est. Nempe ad respirationem præ cæteris concurrunt muscoli pectoris, intercostales interni, & externi, diaphragma, larynx, aspera arteria, ejusque divisiones innumera bronchia constituentes, vesiculæ pulmonales, sanguifera vasa, aer qui in inspiratione in pulmones admittitur, in expiratione vero emittitur, sanguis per pulmonum vascula excurrentes. Cum organis respirationis connexa sunt Pericardium, Cor, Aorta, vena cava, viscera imi ventris, quæ omnia si aliquo modo vitientur, ut munere suo rite fungi non possint, respirationem difficilem reddere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Si enim de musculis pectoris sermo sit, intercostalibus internis, externisque, de diaphragmate, ecquis est qui non videat, aut paralyti, aut convulsione, distractione, aut alio modo præternaturaliter affectis, & thoraci dilatando, constringendoque impares reddi, liberumque aeris ingressum ingressumque prohiberi? Larynx, seu suprema asperæ arteriæ pars, si ulcere, aut tumore detineatur, aspera ipsa arteria si comprimatur, vel constringatur, aut simili vitio afficiatur, idem præstabunt; bronchia, & pulmonales vesiculæ infarctæ, obstructæ, aut extrinsecus pressæ, id quod in tuberculis crudis, vomicis, calculisque in pulmonibus latentibus contingit (quorum exempla extant apud Cl. Dodonæum *obs.* 23. Platerum *lib.* 1. *obs.* 180. Rentman. *lib.* de calcul. Thomam Bartholin. *histor.* c. 1. Kerkringium *obs.* 27. Jo. Rhod. *cent.* 11. *obs.* 3. Pison. *lib.* de morb. a serosa colluvie *sect.* 3. c. 4. *obs.* 46. & Misc. N. C. *an.* 4. *ob.* 11. item *dec.* 2. *an.* 2. *obs.* 303.) Pulmonum item vascula crassis humoribus, vel concreto sanguine obstructa, aut constricta magis, quam eidem libere trajiciendo paria sint, anhelosæ respirationi inducendæ aptissima

existunt. Quid si aer aut nimis rarus, vel densus, vel incongruis particulis infectus sit, id quod potissimum ex fumis metallicis, saturninis, sulphureis, venenatis, arsenicalibus, carbonum fossilium exhalantibus, perque eundem diffusis contingit, qui aut obstruendo vesiculas pulmonales, aut plus æquo distendendo, aut nerveas earundem fibrillas constringendo, sibi met, & sanguini per pulmones fluenti liberum excursus præpediat? Nonne sanguis nimia copia peccans, aut raritate, aut crassitie, visciditate, & lentore per pulmonalia vasa trajectus plus æquo resistere valet, eorumque tunicas distendens partim necessarios pulmonum consuetos motus præpedire, partim eorumdem vesiculas angustiores reddere, ac minus liberam ingressuro, atque egressuro aeri semitam efficere? Jam vero si pericardii cavitas ab aqua nimia, aut sero cor inundante occupetur, aut pericardium ipsum tumore afficiatur, vel aucta cordis substantiæ magnitudo peccet, aut ejusdem ventriculorum dilatatio, aut polyposæ concretiones, (de quibus vid. D. Greifelius M. N. C. an. 1670. obs. 74. nec non Dec. 2. an. 10. obs. 174. Malpighius *dissert. de polypo*, Bergerus *de polypo cordis*, & Bonetus anat. pract. lib. 1. s. 2. & lib. 2. s. 2. 2.) arteria item Aorta similibus vitiis infestetur, vena cava varicibus, ita quidem ut liber, & æquabilis aeris in vesiculas pulmonales ingressus, egressusque prohibeatur, difficultatem respirationis exoriri debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. (De his quoque vid. Alex. Kn. Maccoppe *de Aortæ polypo* epistola medica, præ cæteris vero Hippolytus Franciscus Albertinus com. A. B. in animadversionibus *super quibusdam difficilis respirationis vitiis a læsa cordis, & præcordiorum structura pendentibus*) quibus addenda mala pulmonum conformatio, quam hæreditarium asthma producere liquet ex M. N. C. Dec. 2. an. 6. p. 252. & Foresto lib. 16. obs. 9. Neque raro evenit, ventriculo, hepate, liene, cæterisque imi ventris visceribus male affectis difficultatem respirationis subsequi: quod plerunque contingit in magnis obstructionibus, tumoribusque, quibus diaphragmatis depressio prohibetur, & liber aeris in pulmones ingressus, hinc difficultas respirationis; ut mittam hepar ope ligamentorum, lienem ope membranarum cum diaphragmate, cætera viscera ope nervorum cum organis respirationis insignem habere communicationem, unde hisce aliquo modo affectis, vel leni convulsione, distractioneque, illa quoque in consensum trahi contingit, & respirationem depravari. De singulis autem hisce modis, quibus depravari potest respiratio, ac curatione speciatim agere ultraquamquod alexæ plenissimum opus sit, cum pleraque illorum vitiorum lateant ita, ut nihil de iisdem liceat affirmare, quod erroribus obnoxium non sit plane innumeris, ut cum laudato Albertino initio orationis animadvertimus, alia in aliis morborum tractationibus comprehendantur, nullum præterea dicendi finem faciam. Ad eam igitur tantum difficilem respirationem, de qua seorsim agitur a Medicis, quæque usus obtinuit, ut Asthmatis humidi, seu humoralis, vel convulsivi nomine insigniretur, sermonem contrahimus. Atque ad priorem quod spectat, ecquis est, qui non videat turbata congrua sanguinis mixtura, solutaque ejus compage, quod plerunque sit a salibus vitiosis in ipsa congestis, quibus fibrosa pars comminuitur, exteriturque, vel deficiente debito solidarum partium elatere, diductisque plus æquo pulmonum meatibus, ichores crassos, viscidosque, vel contra tenues facile in eosdem deponi, gravare ipsos, atque obstruere, unde difficultas respirationis? Quæ fuit fere Veterum Medicorum de Asthmate sententia. Ad alteram vero quod attinet, quotiescumque musculorum, fibrarumque tunicam internam bronchiorum, & vesicularum componentium spasmodica adsit contractio, dum scilicet exagitati spiritus per nervos, quibus vesiculosa membranula circumretiuntur, fluentes, in pulmonum

ramis, aut in ipso Cerebro concepta primum irritatione, earumdem fibras varie, inordinateque concutiunt, circumscriptamque pectoris cavitationem coarctant, liberum aeri ingressum, egressumque prohiberi, atque hinc difficultatem respirationis exoriri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ejusmodi vitia in hypochondriacis, atque hysteris affectionibus frequenter observamus, in quibus nulla humorum vel intra, vel extra vasa stagnantium copia, sed ipsa sola spirituum ataxia, seu inordinatus motus in pneumonicis nervis noxam ferre videtur; quæ res effecit, ut Cl. Helmontius primus omnium convulsivum, siccum, caducum Asthma appellaverit.

IV. *Difficilis respiratio cum sonitu, & tussi, quam materia viscida, ac lenta &c.*] Si de singulis difficilibus respirationibus sermo hic futurus esset, qui certa eorum signa tradere possemus? An peccet aquæ in pericardio copia, an ejusdem tumor, an aucta cordis substantiæ magnitudo, an ejusdem ventriculorum aneurysmata, polypi, an aortæ præternaturales dilatationes, venæ cavæ varices, & similia adsint, quæ liberum sanguinis per pulmones cursum, aerisque ingressum in pulmones, & vesiculas, egressumque præpediendo anhelosam respirationem inducant? Si incerta, æquivoca, nullisque satis firmis fundamentis innixa morborum diagnosi est, certe est difficilis respirationis a læsa cordis, & præcordiorum structura pendentis, ut supra laudatus Albertinus ostendit, qui diligentissime, atque uberrime argumentum hoc ad trutinam, ut ajunt, revocavit, suisque observationibus illustravit. Verum cum agatur de Asthmate a materia pulmones gravante, atque obstruente, vel a spasmodica partium ad respirationem facientium contractione, non adeo obscura est ejusdem diagnosi, ut de genuina ejusdem causa affirmari aliquid non possit. Ut ab asthmate humido exordiamur, ecquis est qui non videat, materia crassa, & viscida, vel tenui, & serosa in bronchiis hærente, eademque infarciens, atque gravante, fieri minus posse, quin nervæ eorumdem fibrillæ in convulsivum motum adigantur, qui cæteris partibus expirationi inservientibus communicatus, easdem in violentam, subitam, & iteratam contractionem inducat, per quam aer prius inspiratus mox vehementerque extrudatur, transiensque per arctatam laryngem sonitum quemdam faciat: materia autem, quæ in bronchiis impacta est, dimoveatur, & aere in ipsam impulso foras, violenterque expellatur? Jam veroeducta materia, pulmones a graviore sarcina liberari contingit, atque ægrum commodius respirare, donec alia denuo e sanguinis massa diductisque meatibus in pulmones deponatur, quæ eosdem gravans, atque obstruens eadem symptomata denuo excitet.

Noctu gravior, quam die.] Animadversione dignum est difficultatem respirationis noctu adeo molestatam fieri, ut vix spiritum ducere possit æger, erectusque in lecto sedere cogatur: id quod potissimum efficit nocturni aeris pondus, frigusque majus redditum exterius thoracem comprimens magis, & insensibili transpirationi impedimentum nectens, interni vero aeris spiræ a sanguinis effervescentia (quæ præsertim a lecti, & stragulorum calore concitatur) magis expansa sanguinis circulationem in exilissimis, & reticulatis pulmonum vasculis notabiliter remorans.

V. *Si quis derepente in difficultatem respirationis incidat, nullo sonitu, stertoreque &c.*] Nihil enarratorum symptomatum accidit in asthmate convulsivo. Primo enim subito invadit paroxysmus, quod cæteris omnibus convulsivis morbis solemne est, præsertim vero epilepsiæ, seu morbo caduco, qua re permotus Helmontius asthma caducum pulmum appellavit. Ubi enim spiritus animales irritationem vel in pneumonicis vasis, vel in cerebro conceperint, statim cæco impetu hac illac ruentes nerveas fibrillas, partesque ad respirationem con-

concurrentes varie, inordinateque concutiunt, unde improvisa difficultas respirationis invadit. Nulla autem materia in bronchiis, & vesiculis pulmonalibus hærente, quinam sonitus, ac stertor, quænam ejusdem per tussim excretio? Si forte aliqua materiæ excretio observatur, ea ex repetita bronchiorum concussione repetenda est, per quam humor, qui secundum naturalis œconomix leges parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, atque hinc est tenuem illam, ac serosam esse, nullumque levamen ægris afferre.

Cum sensu constrictionis cujusdam Zone ad instar ad sternum &c.] Diaphragma, ut notum est, cum sterno, costis spuriis, & vertebriis lumborum in sui circumferentia connectitur: hinc si spasmodica constrictione afficiatur, quemadmodum affici in asthmate convulsivo certo certius est, nil mirum si sensus constrictionis cujusdam Zone ad instar ad prædictas partes percipiatur.

Urinis crudis, & aqueis dum invadit paroxysmus, qui citra manifestam causam solvitur &c.] Cum in omnibus convulsivis morbis, tum in hoc etiam contingit, ut vasorum omnium, & consequenter etiam urinæ secretionis indicatorum orificia angusta plus æquo, ideoque tenuioribus tantum, serosisque particulis admittendis, crassioribus, terrestribusque relictis, apta reddantur, hinc urinæ crudæ, atque aqueæ. Quod phænomenon convulsivorum morborum sic proprium est, ut hoc solo apparente vix in fraudem induci possimus, ut præ cæteris Cl. Sydenhamus testatus est. Sed hac de re plura ubi de affectione hypochondriaca. Uti concepta irritatione spiritus animales derepente paroxysmum excitant, ita ubi ad quietem sint compositi, eundem solvunt. Quid enim aliud præstandum?

VI. *Contumacissimus morbus est Asthma humidum, sæpius recurrens &c.]* Turbatam congruam sanguinis mixturam, solutamque ejus compagem corrigere, simulque laxas, atque flaccescentes pulmonum fibras in pristinum sui elaterii statum restituere difficillimum esse nemo est, qui non videat. Quæ duo cum maxime peccent in asthmate humido, curatu difficillimum morbum constituere manifesta adeo res est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere posse putem. Ichores nempe, qui e soluta, ac colliquata sanguinis compage, simulque apertis nimium, ac diductis pulmonum meatibus in pulmones deponuntur, eorum fibras laxant magis atque enervant; labefactatus pulmonum tonus congruam sanguinis mixturam magis magisque turbat, hinc aucta in dies singulos morbi causa, contumacissimum, ac remediis cedere nescium, licet recurrens sit, morbum fieri necesse est. Cum enim actione respirationis sanguis majorem in modum attenuetur, misceatur optime in suis partibus, & necessariam fluiditatem adipiscatur, fit, ut læsa respiratione cessante aeris pressione, ac vesicularum, fibrarumque pulmonum compagi intertextarum actione, optima sanguinis attenuatio, & mixtura cesset, aut plurimum languescat, copiosioresque ichores in pulmones deponantur. En curationis difficultatem.

VII. *Convulsivum, si diuturnum fuerit, in humidum transit.]* Quemadmodum repetita bronchiorum concussione humor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur in asthmate convulsivo, & materiæ serosæ excretio habetur: ita si præ morbi diuturnitate fibræ pulmonum compagi intertextæ laxentur, cum eadem de causa optima sanguinis attritio, ac perfecta mixtio cesset, aut plurimum imminuatur, ichores in eisdem deponi contingit, & in spirandi difficultatem cum materiæ viscidæ, ac lentæ, vel tenuis, & serosæ excretionem transitum fieri.

VIII. *Utrumque in phthisim, in hydropem sæpe desinit.]* Si forte contingat, ut humor crassus, ac viscidus, vel tenuis, ac serosus in pulmonibus contentus longa mora in angustis finibus, caloreque partis intenso tenuioribus, atque aqueis avolantibus particulis in duram quamdam, ac tophaceam materiam con-

crefcatur, tubercula, vomicae occultae generantur, quae inflammatae, ac suppura-
tae abscessus, ulcera pulmonum, ac phthifim prognunt. Quod fi fola peccet
fpafmodica partium refpirationi infervientium contractio, fieri minus potefl,
quin fanguinis, fluidorumque per pulmones praeterfluentium curfus prohibeatur,
vitiofae, ac praeternaturales fecretiones feri, lymphae vel in vafis, vel extra
contingant, ac congefiones ejufdem, quae phthifim excitent. Quid facilius eft,
quam ut turbata congrua fanguinis mixtura, ac labefactato folidarum partium to-
no, ferofae partes a reliquarum nexu fcedant, atque vel in lymphaticis vafis
fubfiftant, vel per membranarum poros elabantur, & in cavitates effundantur?
Dum haec fiunt hydropem fubfequi adeo manifefla res eft, ut manifefior fit
nulla.

IX. *In paroxyfmo afthmatis humidif oleum amygdal. dulc. mucilagin. fem. mal-
var. &c.*] Ubi anhelofa refpiratio aegrum dire exerceat cum ftercore, fibilo,
& difficili materiae excretionem, eo nervos induftriae omnes intendendos efle, ut
materia per fputum ejiciatur, pulmonefque a graviore farcina liberentur, mani-
feflum eft. Hinc ea omnia, quae demulcent, nonnihil attenuant, ac refolvunt,
conveniunt in paroxyfmo. Ad demulcentia porro fpectant linctus, & eclegmata
ex oleo amygdal. dulcium, & mucilaginibus femin. Malvar. Alth. & fimilium.

Looch in officinis proflant, quae in eundem fcopum adhiberi poffunt. Rarif-
fimus tamen eft eorundem ufus. Nifi enim recenter illa fiant, rancida eva-
dunt, & ftimulando tuffim, ac difficultatem refpirationis adaugent.

X. *Hydromel, decoctum folior. thee &c.*] Nihil vero hydromelle, aut deco-
cto folior. thee ad blande attenuandum, & fimul vifciditates refolvendas aptius,
aut pro aegrorum opportunitate valentius. Fit hydromel aquofum, fi mel fit
aquae fubdecuplum, & coquatur ad confumptionem quartae partis. Hujufce por-
ro eximias virtutes novit Hippocrates, affirmans fputum mediocriter educere,
tuffim fedare, & diureticum efle. Quo loco filentio praetereundum non eft, Mel
divinum nectar appellaffe Plinium, eoque uti folitos fuiife antiquos ad fanita-
tem tuendam. Hinc Pythagoras referente Laertio frugaliter vivens fole fape pa-
ne, & melle contentus ad nonagesimum annum vitam feliciffime protraxit,
eofque diu incolumes vivere poffe affirmabat, qui mel crebro comediffent. Un-
de refert Athenaeus, quod Pythagoricorum cibus panis erat cum melle. Et Pli-
nius *lib. 22. cap. 24.* Pollionem Romanum equitem memorat annum centefi-
mum excedentem, qui interrogatus ab Auguflo Imperatore, quo modo vigo-
rem illum animi, corporifque fervaffet, refpondit foris oleo, intus melle, quod
a Democrito fe edoctum fatebatur.

Sed jam de foliis thee dicendum. Si igitur folia thee ore percipiantur, blanda
adftrictione donantur, fi naribus admoveantur, odorem fubtilem, & pergratum
exhalant; quare ex mediocri falis volatilis oleofi portione cum terra adftrin-
gente confiare a plerifque reputantur. Blanda adftrictione fibrarum tonum, &
ofcillationem reftituendo, partibus vero fpirituofis, ac volatilibus lympham, humo-
refque craffos, vifcidos, & lentos attenuando, & folvendo afthmate, ac catarrho la-
borantibus opitulari. Alii vero contrarium fufinent negantes omnino herbam thee
fale volatili oleofo efle fetam, damnantesque illos, qui ab eodem fale virtutem thee
repetunt. Si enim herba thee deftillationi committatur, non fpiritum volatilem
alchalina virtute praeditum, fed fubacidulum, adftringentem, empireumaticum pre-
bet. Decoctum ejufdem ad folutionem vitrioli in verum atramentum degenerat,
perinde, ac fi gallarum infufio affumpta fuiffet, folius terrae adftringentis indicio
manifefiffimo. Virtutem potiffimum, quam habet ejus extractum alvum confipan-
di, ejufque fluxum cohibendi, annotavit D. Mandelsloh in itineralio Indico *cap.*
9. Atque hi quidem in ea funt opinione, ut credant infufum herbae thee, qua
ratione

ratione copia adstringentium particularum nerveos tubulos angustat, ineptosque reddit ad uberiores spirituum animalium quantitatem evehendam, eadem efficere, ut iidem majori velocitate ferantur; aucto vero spirituum motu functiones nostri corporis longe alacrius, ac promptius peragi, excretionisque omnes, secretionisque promoveri. Hæc fere Hoffmannus *op. Med. dis. 12. sect. 8.* Cuius quidem sententia nihil aliud ingeniosius dictum. Quamvis autem ipse haud inficias ire ausim, non omni prorsus virtute destitutam esse plantam hancce, si quid tamen utilitatis ab ejusce infuso accipitur in asthma, id maximam partem deberi aquæ calidæ largo potu sumptæ facile judicaverim. Mirum enim quantum calida ad dissolvendum conferant, ac pectori amica sint, ut Baglivus testatus est.

XI. *Si æger in suffocationis discrimine versari videatur &c. ad venæ sectionem deveniendum.*] Nullum magis præsentaneum remedium in difficultate respirationis summa, quam phlebotomia. Minorata enim fluidorum massa, & vasis, quæ nimium distenta erant, relaxatis, validiusque, & fortius sese contrahentibus, stagnantes humores fluidiores fieri contingit, parti affectæ tenaciter adhærentes dimoveri. Ita Celsus *l. 4. c. 4.* in difficultate respirationis, nisi aliquid prohibeat, venæ sectionem tamquam summum remedium præcipit. Prohibens venæ sectionis est pulsus obscuritas, viriumque imbecillitas, quæ tamen ægrum a phlebotomiæ necessitate minime detorquere debent, cum vires opprimantur, suffocenturque, pulsus vero constringatur, atque intercipiatur: quo in casu tantum abest, ut venæ sectionem prohibeant, ut potius eandem indicent quam maxime. Ad cujus rei statum intelligendum necessarium est distinguere virium debilitatem, quæ, ut ajunt, a resolutione pendet, quæque fit per suffocationem. Pendet enim illa (a) a spirituum, & cruoris inopia, atque fibrarum motricium languore; hæc vero potius a nimia copia, fibrarumque distractione, quæ propterea illis regendis, ac debita velocitate pellendis pares non sunt. Modo si in hac debilitate secetur vena, cum imminuta resistentia, depletisque vasis fibræ morrices ad pristinum sui elaterii gradum restituantur, vires augentur, ac confirmantur: idque evenire certo certius censendum est in asthma, in quo vires, ob impeditum liberum sanguinis excursus per pulmones, indeque universum corpus, sunt suffocate. Neque vero officit nobis, quod reponunt nonnulli, per longam phlebotomiam tonum solidarum partium labefactari, congruam sanguinis mixturam perturbari, atque ad hydropem viam sterni. Quotiescumque enim valida Orthopnea recrudescit, nonne in immaturam suffocationem labi potest æger, nisi venæ sectio celebretur? Hippocrates robur addit *lib. de vict. rat. in acut.*, qui etiam hydropicis respirandi difficultate detentis, ac si tempus æstivum vigeat, sanguinem e brachio detrahare minime est veritus.

XII. *Emetica cautissime præscribenda asthmaticis, cum sæpe a pectoris debilitate &c.*] Concitato vomitu non solum stomachus, qui plerunque asthmatis humidi fomes est, crassas, viscidas, mucosasque particulas una cum chylo in sanguinem invehendo, sed pulmones ipsi, quibus tenaciter adherent humores succutuntur, & a graviore sarcina liberantur. Hinc emetica asthma, & catarrho laborantibus passim solent a Medicis adhiberi. Cavendum est autem quamdiligenter, ne a pectoris debilitate, atque angustia, quæ plerunque asthmaticis familiaris est, ne a sputo sanguinis, ad quod proclives sunt, & a difficultate ad vomendum prohibeantur. Quamquam hisce non obstantibus non quæcumque emetica præscribenda sunt, ea videlicet, quæ exquisitas ventriculi membranas vehementer irritant, & in violentos spasmos agunt; quorum in censu veniunt, quæ ex vitriolo, helleboro, colocyntide, tabaco, seu nicotiana parantur, sed

ea

(a) *V. cap. 4. com, in aph. 15.*

ea solum, quæ leniter stimulando operantur, & nauseam potius movent, cujusmodi sunt aqua mellita copiose exhibita, cujus propterea operatio penna oleo illita, vel digitis in fauces immixtis juvanda est. Quod familiare olim fuit athleticis, ut melius ferrent copiosum alimentum, & novo ingerendo idonei essent, nec non Veteribus Romanis, ut liquet ex Celso lib. 1. cap. 3. & Sveton. in Vitell. cap. 13. item in Neron. cap. 20. De modo autem, quo vomitum provocabant vid. Cl. Schultzius in dissert. de athleticis veterum, eorumque diata, & habitu s. 61. 62. 63.

XIII. *Hiscæ succedant bol. ex gum. ammoni. spermat. cet. &c.*] Ea quæ lentas, viscidæque mucagines incidunt, atque attenuant, humoresque superfluos, & noxios per insignes secretionum vias extra corporis confinia educere valent, quæ tandem pulmonum fibras laxatas, ac flaccescentes corroborare, præter hætenus recensita remedia, apprime sunt necessaria. Gummi ammoniacum succus quidam est ex planta quadam umbilifera stillans, concretusque medius inter gummi, & resinam ex Alexandria Ægypti ad nos delatus, qui ut dictum est de Sagapeno carbonibus injectus in flammam exardet, sulphurearum particularum indicio manifestissimo, quæ porro cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, quæ opus est ad crassos, viscidosque humores incidendos, lentos, ac tenaces dissolvendos, collectos discutiendos, atque abhinc prodeuntes viscerum, ac pulmonum obstructions, & tubercula dissipanda. Eadem fere virtute donantur spermatæ ceti, lumbrici terrestres, millepedes, ut supra ostendimus, pleraque balsama, uti terebinthina, succinum, in quibus omnibus diuretica virtus maxime elucet, unde urinæ ex istorum assumptione violaceo odore imbuuntur. Plantas, quæ balsamica vi, & non admodum calefaciente pollent, inter quæ veronica eminet, hederæ terrestris, radix enulæ campanæ, & ex his parata medicamenta, eadem virtute donari censendum est, quæ propterea adversus asthma a crassis, viscidis, lentisque humoribus pulmones gravantibus, obstruentibusque solent adhiberi magno cum fructu.

Multi prostant in officinis syrapi, qui decoctionibus ex recensitis plantis addi solent ad eorum operationem juvandam. Hujusmodi sunt syrapi de pharphara, de elenio, erisimo, capillorum veneris, alique, quibus tamen præstantior creditur syrupus nicotianæ. Etenim partibus sulphureis, ac volatilibus constare reputatur ad viscidos, lentosque humores incidendos, atque ad anacatharsim promovendam aptissimis. Hinc nicotianæ fumo quamplurimos ab asthma præservatos fuisse legimus. Illud tamen curandum est, ut rite sit præparatus: secus enim nauseam, ac vomitum ciet.

XIV. *Ubi stomachi mucilago præsertim sit resolvenda, radix Ari s. p. &c.*] Radix Ari tanta pollet acrimonia, ut si caule silente gustetur, vellicationem per diem integrum in lingua relinquat. Particulis valde tenuibus, ac volatilibus constare creditur ad pulmonum bronchia a tenacibus, lentisque succis liberanda, tum præsertim ad mucum viscidum, & spissum ventriculi, & intestinorum parietibus adhærentem potenter incidendum, attenuandum, ac resolvendum aptissimis. Ea de causa eximius est illius usus in Asthma humorali, ubi præsertim stomachi mucilago, quæ fomes ejusdem non raro esse solet, sit resolvenda.

Cum Aloe, Croco, & Myrrha constet elixir proprietatis, iisdem muneribus opportunissimum existere adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere jure putem. V. cap. 5. com. in aph. 13.

XV. *In paroxysmo asthmatis convulsivi &c. venæ sectio instituenda &c.*] Cum in omni convulsione, tum in ea maxime, quæ vel a plenitudine humorum pendet, vel cum plenitudine conjuncta est, præstantissimum si quod aliud remedium est venæ sectio: multo magis si organa respirationis occupet, sanguinis

circulationem in exilissimis, & reticulatis pulmonum vasculis notabiliter remorans, & consequenter ægrum in suffocationis discrimen adducens. Imminuta enim sanguinis copia affectas partes nimis tensas laxari contingit, spiritus animales minore copia, motuque in easdem irruere, atque hac ratione placidam exoptandam tranquillitatem conciliari. Caute tamen procedendum est, & tunc solum, cum vehemens sit paroxysmus, ad venæ sectionem confugiendum. Nam cum sæpe recrudesceat morbus, per longam phlebotomiam solidarum partium tonus labefactatur, & congrua sanguinis mixtura perturbatur, ut supra innuimus, ideoque periculum est, ne in hydropem æger labatur. Huc accedit remedio assuescere morbum, ideoque ejus vim ubi advenerit plurimum imminui, ut scite docuit Verulamius *lib. de sermon. fidel.* ubi ait: *Si nimium assuescat medicationi, detrahet de viribus, & efficacia ejus, quando morbus advenerit.*

Clysteres emollientes injiciendi, manus, pedes in balneo aquæ tepentis &c.] Non est hic silentio prætereundum, quod toties inculcavimus, eam esse inter nervosas partes nostri corporis connexionem, ut una affecta, aliæ quoque licet longe distitæ afficiantur. Ita in convulsionibus emollientia medicamenta extremis partibus applicita, Clysteres emollientes injecti in intestina, quæ infirma non sunt, alias longe distitas summopere levant. Nempe per mirabilem illam inter nervosas partes connexionem laxatis extremarum partium, atque intestinorum fibris, illas quoque quæ ad respirationem faciunt laxari necessum est, ac convulsionem earundem cessare, aut plurimum imminui.

XVI. *Tinctura succini rite parata.*] Quædam sunt balsama, uti succinum, myrrha, & alia h. m., ex quibus tincturæ parantur, quæ a præstantissimis præcticis duce Helmontio chymico egregio ad irregulares, atque inordinatos spirituum animalium motus compescendos commendantur. Difficultas autem est maxima, ut reperiatur congruum menstruum, quodque solvendi prædicta balsama vim habeat. Cum enim constent non solum resinoso, sed etiam gummoso principio, quod solutioni valde resistit, ope communis menstrui, nempe spiritus vini licet defæcatissimi, & tartarizati, eliciuntur tincturæ, quæ levissimæ sunt, quæque illorum substantia vix, ac ne vix quidem sunt saturatæ. Alium igitur modum excogitarunt chymici experti, & docti. Succinum videlicet, aut simile corpus atterunt, & miscent cum sale alchamico fixo, & in loco nonnihil humido reponunt, donec attracta aeris humiditate, vel humiditate in ipso latente liquecat. Liquefactum succinum exsiccant, & denuo in loco humido reponunt, donec illud tandem sequatur, ut totum in humido loco repositum molle fiat ad instar pastæ cujusdam, quæ digitis comprimi, tractarique possit. Succinum ita paratum si misceatur cum spiritu vini, tinctura elicietur ejusdem substantia plurimum saturata, quæ prædictis muneribus opportunissima existit.

Liquor Cor. Cer. succinat. a gut. xx. ad xxx. ex aq. flor. til. &c.] Si sal volatile succini, quod mitem atque blandam habet aciditatem, cum spiritu Cor. Cer. uniatur, emergit mixtum quoddam medicamen liquoris Cornu Cervi succinati titulo insignitum, mitissimum æque, atque ad convulsivos morbos compescendos aptissimum. Exhiberi solent ejuscemodi tincturæ ex aquis, quæ pares a natura vires sortitæ sunt, ut earum operatio juvetur. Tales sunt aquæ ex flor. Tiliæ, Lilior. conval. &c. qui flores testante Cl. Hoffmanno naribus admoti caput primum grave efficiunt, tum somnum conciliant. Sulphureis enim constant particulis tenuissimis, quæque in massam sanguinis injectæ in medullares usque cerebri fibras se insinuant, spirituum motus inordinatos in ordinem redigunt, atque abhinc prodeuntes spasmos compescunt, ut capite de phrenitide demonstratum est com. in aph. 18.

Vespertinis vero horis emulsiones ex semin. papav. alb. &c.] Facultatem hanc multo majorem inesse censendum medicamentis ex papavere desumptis, cujus succus concretus Opium dicitur, qui soporifera vi pollet. Minima vis hæc inest papav. albi seminibus, quæ propterea inter initia adhibentur, cum saluberimum consilium sit accuratiorum practitorum, a levioribus semper esse incipiendum, tum si hæc frustra adhibeantur, ad validiora confugiendum.

XVII. *Guttis aliquot laudan. liquid. graviores insultus &c.*] Quod consilium quam diligenter tenendum, si quid sentio, traderem in narcoticorum usu, ne spiritus obruamus, suffocemusque. Ad asthmaticos insultus, & graviores palpitantes levandas, ut saltem ægrotantium vita paulo diutius protrahatur, hypnoticis medicamentis uti consueverunt viri Cl. Willisius *phar. rat. sect. 3. cap. 3.* Sydenhamus, Charleton. tract. *de Scorbuto*, aliique eosdem sequuti.

XVIII. *Ol. Amygdal. dul. ad 3 i. quotidie &c.*] Oleum Amygdalarum dulcium ægris præscribitur veluti leniens medicamentum, quod intestinorum fibras laxando, humoresque in illis contentos præcipitando alvum cieat; & eo casu opus est unciiis, ut minimum quatuor pro una vice tantum; vel per epicrasim exhibetur pro alterante, tunc vero uncia una sufficere visa est. Hac ratione adhibitum potentissimum laxans, atque emolliens evadit, quod mirum quantum ad contumaces morbos a convulsivis constrictionibus, ac nervosarum partium irritatione oriundos debellandos valeat!

XIX. *Millepedum in vino albo infusio &c.*] Infusio millepedum hac fere ratione paratur. Millepedes vivi leviter contusi, & nodulo ligati vino infundantur, eoque utatur æger vice potus ordinarii. Decem vel plures pro qualibet libra vini sufficiunt. Nihil vero probatum magis, acceptumque Hoffmanno, Stahlianis fere omnibus Medicis adversus asthmata cum humida, tum sicca millepedum infusione. Non solum enim diureticam virtutem a sale quodam penetrante, quem nonnulli ad nitrosum revocant, sortiti sunt, sed facultas quoque antispasmodica ipsis tribuitur, ita ut ubi opus sit serum acre nerveas fibrillas vellicans, atque in violentas contractiones agens extra corporis confinia per insignes urinæ vias, quæ in morbis pectoris omnium sunt convenientissimæ, educere, effrænæque solidarum partium motus compescere, nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri possit medicamen prædicta millepedum infusione.

XX. *Extra paroxysmum opportuno tempore serum lactis caprin. destillatum &c.*] Ea quæ humectant, diluunt, acrimoniam fluidorum demulcent, fibras contractas relaxant, quæ mites, læves, politasque particulas in sanguinem invehunt, atque acrium, ac vellicantium particularum impediunt activitatem, uti sunt serum lactis destillatum cum plantis nitrosis, anodynis, demulcentibus, aque thermales, lac, cum omnes convulsivos morbos, tum etiam ad asthmata sicca debellanda efficacissima esse, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Neque desunt exempla eorum, qui hac ratione perfectissime convaluerunt.

XXI. *Optima victus ratio instituat &c.*] Manifestum est chylum in ventriculo elaboratum, in intestinis depuratum fieri tandem sanguineæ circulationis participem, atque per extrema vasorum capillamenta vesiculas pulmonales ambientia fluentem mirum in modum atteri, fundi, misceri optime sanguini, atque eam fluiditatem acquirere, qua opus est ad veram globulorum sanguineorum naturam induendam. Quoniam vero pulmones in asthmate laborantibus munere suo rite fungi non possunt, nemo est qui non videat, nulla servata victus ratione, cibisque acidis, crassis, viscidisque ingestis, chylum confici, qui a pulmonibus male affectis difficillime solvi potest, & in sanguinem mutari, unde

con-

congruam totius massæ sanguinis mixtionem perturbari contingit, ac morbi causam augeri, vel confirmari.

Moderate exerceatur in aere &c.] Motus corporis moderatos summopere commendavit Celsus in spirandi difficultate lib. iv. cap. iv. *Profunt, inquit, quæcumque urinam movent, sed nihil magis, quam ambulatio lenta pene usque ad lassitudinem &c.* qua nempe insensibilis perspiratio promoveatur, ac sanguinis excrementa pulmones gravantia, qua data porta extra corporis confinia educantur. Consilium porro nonnullorum, atque ipsius Baglivi salubre est, jubere ut ægri campos obambulent, dum præsertim bubulci terram aratro figunt; halitus enim nitroso-salinos, ac sulphureos ex tellure prodeuntes labefactatum pulmonum tonum roborare, ideoque & liquidorum per eosdem excurrentium motum promoveri, sanguinem depurare, atque morbi fundamenta ab imo convellere pro certo habendum :

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M .

A

Abscessus Anginæ inflammatoriæ super-
perveniens cur scalpello inciden-
dus? 12

Abscessus, atque ulcera pulmonum cur
hæmoptysim, quæ opiatis medica-
mentis tractatur, facile sequantur? 23

Abscessus, atque ulcera pulmonum quo-
modo tuberculis, ac lapideis con-
cretionibus superveniant? 31. 32

Absorbentes ductus dari contra nonnul-
lorum opinionem ostenditur. 68. 73

Ad pus Empiicorum recipiendum,
transmittendumque ineptos cur
multi crediderint? 68

Quo sint decepti? ib.

Adstringentia remedia caute usurpanda
ad naturales supprimendas evacua-
tiones. 4

Aeris mutatio ad avertendos morbos
facit. 47

Aer Ægypti aptus ad phthisim depel-
lendam habitus. ib.

Aer Alexandriæ, & Neapolis cur ea-
dem facultate præditus? ib.

Aeris mutationi in phthiseos aliorum-
que morborum curatione quantum
revera tribuendum sit? ib.

Aer pravis qualitatibus infectus inflam-
mationum Epidemicarum causa. 57

Aer in pulmonibus sanguini miscetur.
69

Ad circulationem sanguinis per pul-
mones, & universum corpus pro-
movendam eo quod misceatur, non
sufficit. ib.

Quid necessarium sit? ib.

Aer gravis est, & elasticus. 87

Animantium corpora circumquaque
premit. ib.

In respirationis opere primatum ob-
tinet. ib.

Circulationem sanguinis per pulmo-

nes promovet. 88

Aer nimis rarus, aut densus, aut in-
congruis particulis inquinatus quo-
modo difficilem reddat respiratio-
nem? 89

Ætas junior cur ad hæmoptysim dispo-
nat? 18

Aluminosa medicamenta sanguinem po-
tenter supprimunt. 23

Cur minus tuto adhibeantur in phthi-
seos curatione? ib.

Alimenta, quæ facile a stomacho con-
coquantur, celeriter vero distri-
buuntur quænam? 43

In phthiseos curatione quibuscumque
medicamentis palmam præripiunt.
48

Alvi fluxus Pleuritidi, aut Peripneu-
monix superveniens salutaris, aut
exitialis quinam? 61

Promovendus nulla arte est. ib.

Allium sale acri turget. 80

Aloes plures species. 82

Succotrina cæteris præstat. ib.

Quibus principiis facta sit? ib.

Cur eximia in Mensium suppressio-
ne? ib.

Cur insignes quandoque turbas exci-
tet? ib.

Anastomosis quid sit? 15

Cur negetur a nonnullis dari? ib.

Qua ratione revera dari censendum
sit? ib.

Anasarca quid sit? 70

Ejus curatio. 71

Aneurysmata in thorace latentia quo-
modo hydropem pectoris excitent?
75

Aneurysmata quomodo fiant? 78

Cur frequentius in Aortæ curvatura,
quam alibi contingant? ib.

Cur nullam curationem admittant?
ibid.

Aniforum semen intestinis, & pulmo-
nibus amicissimum. 79

An-

- Angina vera quid sit? Ejus causæ antecedentes, externæ, signa. 1
 Angina notha quid sit, & quomodo dignoscatur? 1. & seq.
 Angina unde dicatur? 3
 Variæ ejus differentia desumptæ ex loci affecti varietate rejiciuntur. ibidem.
 Angina vera in inflammatione Musculorum tam internorum, quam externorum pharyngis, ac laryngis consistit. ib.
 Anginæ veræ differentia undenam desumenda? ib.
 Angina vera quomodo differat a notha? 3. 4.
 Angina a luxatione vertebrarum perpetram habita. 4.
 Quæ a tali causa oriri creditur unde petenda? ib.
 Angina interna, & latens quænam? 6
 Omnium periculosissima est. ib.
 Angina convulsiva cur extemplo invadat, citoque solvatur? 7
 Anginæ veræ exitus quinam? 7. 32.
 Discussio omnium tutissima. ib.
 Angina vera quomodo in Peripneumoniâ, aut Empyema transeat? 7. 8. 32.
 Angina spuria quomodo phthisim excitet? 32.
 Anginæ cur cito occurrendum? 8.
 Antihecticum Poterii quid sit? 50.
 Quomodo operetur? ib.
 Antimonium crudum maciei, ac tabi depellendæ aptum perperam habitum. ib.
 Aortæ aneurysmata, aut polypi difficilis respirationis causæ. 89.
 Aphonia in phthisi pulmonali unde? 38.
 Aphtæ oris unde? ib.
 Apium cur diuretica virtute donetur? 80.
 Apnæa quid sit? 88.
 Aqua stiptica Lemerii unde vires suas sortita sit? 23.
 Aquæ Nocerianæ quomodo operentur in hæmoptyseos curatione? 25. 26.
 Aquæ Nocerianæ in temperamentis fervidioribus, adultisque ad tuberculorum suppurationem præcavendam efficacissimæ. 42.
 Aquæ B. Mariæ V. in frigidis, laxiorique habitu donatis. ib.
 Aquæ Nocerianæ, Willenses cur optimæ ad asthma convulsivum præcavendum? 96.
 Aquæ Aponenses quomodo differant ab aquis B. Mariæ V.? 40.
 Aquæ acidulæ in phthisi pulmonali cur multis minus probentur? 41.
 Interdum opportunissimas esse contra illorum opinionem ostenditur. ib.
 Aquæ acidulæ quando pessime cedant in hydropis curatione? 83.
 Quando tutissimæ æque, ac efficacissimæ sint? ib.
 Nonnullorum error, qui ab acidulis corpora plus æquo exsiccare putabant, rejicitur. ib.
 Aquæ frigida copiosa potio post æstum corporis quomodo Anginam excitet? 5.
 Aqua calcis vivæ quomodo paretur? 49.
 Quibus principiis feta sit? ib.
 Adversus phthisim ulcerosam optima. ib.
 Aquæ fluctuantis sensus in hydrope pectoris unde? 77.
 Aqua mellita copiose exhibita optimum emeticum in asthma. 94.
 Aquæ florum tilia, liliorum convallidæ cur eximia adversus asthma convulsivum? 95.
 Ari radix quibus principiis constet? 94.
 Quando, & cur in asthma optime cedat? ib.
 Arcanum duplicatum quid sit? 80.
 Diureticum est eximium in hydrope. ib.
 Arthritis cur phthisim excitet? 29.
 Ascites quid sit? 70.
 Ejus curatio. 71.
 Asparagus cur diuretica vi insigni poleat? 80.
 Aspera arteria compressa, vel constricta difficilis respirationis causa. 88.
 Asthma humorale unde nascatur? 33. 85.

Convulsivum unde? ib.
 Utrumque quomodo phthisim exci-
 tet? ib. 91. 92
 Quomodo hydropem? 91. 92
 Asthmatis humidi, & convulsivi signa.
 85. 86.
 Prognosis, curatio. 86. 87
 Asthma quomodo differat a Dyspnæa,
 & Orthophnæa? 88
 Asthma convulsivum cur extemplo in-
 vadat, ac citra manifestam cau-
 sam solvatur? 91
 Asthma cur contumacissimum sit, & se-
 pius recurrens morbus? ib.
 Convulsivum cur in humidum trans-
 eat? ib.
 Atrophia nervosa quid sit? 29
 Avenacea alimenta optima in phthisi
 ulcerosa. 48

B

Balsamum Peruvianum, Toluta-
 num, Copaibæ ad tubercula pul-
 monum præcavenda efficacissima.
 40
 Balsama quenam dicenda? 49
 Balsamum Peruvianum unde dicatur?
 ibid.
 Tolutanum unde. ib.
 Copaibæ seu Brasiliense unde? ib.
 Balsamum e Mecca, seu Constantino-
 politanum pro vero Opobalsamo
 Veterum cur habeatur? ib.
 Balsama quomodo operentur? ib.
 Balsamum Tolutanum in phthiseos cu-
 ratione cur Peruviano, & Copai-
 bæ anteponendum? 50
 Balsamum Peruvianum, Copaibæ, del-
 la Mecca Empyemati curando mi-
 nus idoneum. Eximiæ virtutis in
 pectoris hydrope. 84
 Basilicæ venæ sectionem in Angina,
 Ophthalmia &c. revulsionem effice-
 re ab affectis partibus contra non-
 nullorum opinionem ostenditur. 9
 Belladonna Anginæ excitandæ idonea.
 6
 Bellis minor ad grumofum sanguinem
 dissolvendum, & discutiendum qua-
 cumque ex causa præstantissima. 24

Antipleuritica virtute donatur. 24
 66
 Ad vulnera curanda aptissima. ib.
 Benzoe cur eximiæ virtutis ad tuber-
 cula pulmonum præcavenda? 40
 Inter balsama referendum. 48. 49
 Bezoar virtute antipleuritica donatur.
 66
 Bronchiotomia. V. Laryngotomia.
 Bryoniæ radix hydragogum vehemens.
 78

C

Cacao quid sit, & unde ad nos
 adferatur? 45
 Cacao calidum siccum non est. ib.
 Inter refrigerantia primatum obtinet.
 ibid.
 Quomodo differat ab aliis oleis? ib.
 Quomodo saponaceam induat natu-
 ram? 45
 Cur nutritionem promoveat, vires
 recreet? ib.
 Calor insignis in Angina unde? 7
 Calidorum, & aromaticorum abusus
 cur hæmoptysim excitet? 19
 Calx quibus facta sit principiis? 49
 Calculi in thorace latentes difficilis
 respirationis causa. 88
 Camphora inter antipleuritica prima-
 tum obtinet. 66
 Solum in decursu morbi exhibenda.
 ibid.
 Cantarides in Vesicantium compositio-
 ne primatum obtinent. 67
 Carnes juniorum animalium ad tuber-
 culorum suppurationem præcaven-
 dam optime. 42
 Parce iisdem utendum. 44
 Optime in phthisi ulcerosa. 48
 Cardus Sanctus virtute antipleuritica
 donatur? 66
 Cassiæ eximius usus in hydrope pecto-
 ris. 83
 Cataplasma ex nidis hirundinum spe-
 cifica virtute minime operatur ad-
 versus Anginam. 11. & seq.
 Qua ratione operetur? 12
 Catarrhus a Cerebro in pulmones de-
 scendens phthiseos causa. 30

Veterum opinio circa breves vias ,
per quas descendere catarrhum pu-
tabant , rejicitur . 30. 31

Per communes vias sanguinis descen-
dere censendum juxta Willisium .

31

An per alias vias descendere possit ?
ibid.

Cauteria inter unam , & alteram co-
stam quando applicanda in Em-
pyemate ? 69

Chocolatam in phthisi cur minus tu-
tam nonnulli affirmant ? 44

Cur alii e contra cibum saluberri-
mum phthisicis , tabidisque præ-
tendant ? 45

Chocolata ex aqua potissimum refrige-
randi , aliasque insignes vires for-
titur . ib.

Ad Chocolatæ potum obtinendum
cur necessarium sit saccharum ad-
dere ? ib.

Cur **Cinnamomum** , **Vanilla** , **Amba-
rum** in ejusdem compositionem re-
cipiantur ? 46

Chyloseos depravatio cur phthisim ex-
citet ? 29

Cochlearia sale acri turget . 80

Cœpæ eodem sale fætæ . ib.

Colcothar vitrioli quid sit ? 23

Collum oblongum cur ad hæmoptysim
disponat ? 18

Conatus insignes respirationis cur hæ-
moptysim excitent ? 19

Consolida minor destillata cum fero la-
ctis eximii usus in hæmoptysi . 14

24

Constrictionis sensus **Zonæ** ad instar ad
sternum , costas spurias , & verte-
bras lumborum in asthma con-
vulsivo unde ? 91

Contagium quomodo phthisim inducat ?
35

Convulsio partium deglutitioni , ac re-
spirationi inservientium quomodo
Anginæ inferendæ par sit ? 4

Corallia eximia adversus hæmoptysim .
24

Cornu Cervi , & ex eodem desumpta
medicamenta antipleuritica virtute
donantur . 66

Cordis palpitatio quid sit ? 77

In hydrope pectoris unde nascatur ?
ib.

Cordis aucta magnitudo difficilis respi-
rationis causa . 89

Clysteres ex urina pueri , therebinthi-
na &c. cur eximiam operam præ-
stent in hydrope pectoris . 83. 84

Emollientes in paroxysmo asthmatis
convulsivi cur optime cedant ? 95

Crocus cur aptus ad pulmonum tuber-
cula præcavenda ? 40

Ad evocandos **Menses** ? 81

Qua ratione uteri affectibus opitula-
ri multi conjiciant ? ib.

Crusta inflammatoria in sanguine pleu-
riticorum unde petenda ? 64

Ex ejusdem observatione nullum sta-
tui potest generale præceptum cer-
tam sanguinis copiam emittendi .
ib.

Cucurbitulæ scharificatæ quando opti-
me cedant in Angina ? 10

Quomodo operentur ? ib.

Ubinam applicandæ ? ib.

Cynanche quid sit ? 3

D

Debilitas virium per suffocationem ,
& resolutionem unde petenda ?
62. 93

Venæ sectionem quænam requirat ,
quænam prohibeat ? ib.

Utraque quomodo dignosci queat ?
ib.

Decubitus difficilis in peculiari parte
thoracis tuberculis pulmonum cru-
dis existentibus unde ? 36

Cur difficilior evadat dum tubercula
ad suppurationem veniunt ? ib.

Decoctiones emollientes copiosæ , & ca-
lidissimæ cur in Pleuritide , & Pe-
ripneumonia præstantissimæ ? 65. 66

Dentis Apri rasura cur subtilissime læ-
vigata cum oleo Amygdalarum dulc.
exhibenda in Angina ? 10

Dens Apri antipleuriticum remedium .
66

Deglutiendi difficultas in Angina un-
de ? 6

Cur

- Cur parum pertimescenda? 7
 Deglutitionis difficultas in phthisi pulmonali unde? 38
 Diabrosis quid sit? 15
 Diagnofis morborum a læsa cordis, & præcordiorum structura pendentium maxime incerta, atque æquivoca. 90
 Diaphoretica fixa cur inter initia morborum acutorum optime cedant? 11
 Validiora, ac solventia cur decursu solum locum habeant? ib.
 Diaphoretica cur minus tuta in inflammationibus antequam venæ sectio instituat? 62
 Diapiridifis quid sit? 15
 Quomodo contingat? 16
 Diarrhœa cur lactis usum prohibeat? 44
 Quibus utendum eo casu? 28
 Nifi sistatur, lactis usus intercipientus. 44
 Cur phthifim excitet? 29
 Diærefis quid sit? 15
 Quomodo contingat? 16
 Difficilis respiratio in quo consistat? 85
 Ejus species maxime illustres, & causæ. ib.
 Diuretica cur præstantiffima in morbis pectoris? 40
 Non quæcumque, sed pulmonibus amica tantum conveniunt. ib.
 Quænam fint? ib.
 Cur minus tuta in inflammationibus antequam venæ sectio instituat? 62
 Calida non conveniunt in Empyemate. 69
 Quænam fint? ib.
 Diuretica cur fint adhibenda in Anasarca, & Ascite? 79. 80
 Cur a levioribus incipiendum, & ad validiora decursu deveniendum sit? 80
 Salina optima sunt. 84
 Balsamica, & nitrofa adhibenda in hydrope pectoris. ib.
 Dolor improvifo remittens in Angina, dum cætera symptomata augentur, cur mortem portendat? 8
 Dolor in peculiari parte thoracis obtusus dum pulmones tuberculis crudis afficiuntur, unde? 36
 Cur augeatur, & molestior fiat dum ad suppurationem vergunt tubercula? ib.
 Dolor pectoris gravativus in peripneumonia unde? 57
 Cur profundus, quique sternum versus spinam premere videtur? ib.
 Nullus cur interdum appareat in violenta inspiratione? ib.
 Dolor punctorius in Pleuritide unde? 59
 Cur modo latera, modo anteriorem, modo posteriorem pectoris partem occupet? ib.
 Si in gravativum, & obtusum mutetur, remanente, vel aucta difficultate respirationis, cur malum portendat? 60
 Dolor fere nullus apparet in Pleuritide spuria, nisi æger decumbat in latere affecto. 59
 Dolor gravans pectus in ejusdem hydrope unde? 77
 Dysenteria cur phthifim excitet? 29
 Dyspnœa quid sit? 88
- E
- E** Buli fructus, & cortex medianus hydragogum vehemens est. 78
 Elaterium quid sit? ib.
 Hydragogum vehemens est. ib.
 Electuarium Hælides optimum in hæmoptyseos curatione. 24
 Cur satius sit semen hyosciami in ejus compositionem minime recipere? ib.
 Elixir proprietatis cur efficaciffimum in asthma humorali. 94
 Emetica quando sint adhibenda in Pleuritide? 64. 65
 Quo fine? 65
 A validioribus semper abstinendum. ib.
 Emetica cur multis probentur in asthma? 93
 Quando ab iisdem abstinendum? ib.

R E R U M, E T V E R B O R U M.

Vehementia minus tuta.	ib.
Quænam convenient?	94
Empyematis signa, curatio.	52
Empyema quinam morbus dicendus?	60
Quomodo contingat?	ib.
Cur Pleuritidi succedat?	ib.
Enulæ campanæ radix optima adversus Asthma humidum.	94
Equitatio in phthisi pulmonali præstantissima.	41
Eryngium cur diuretica vi insigni polleat?	80
Evacuantiæ arte excitata cur minus tuto plenitudinem sanguinis tollant, quam venæ sectio?	21
Evacuatio sanguinis præternaturalis, mitis tamen, & levis, quibus remediis pertractanda?	23
Quibus inmodica, & vehemens?	ib.
Exercitationes corporis violentæ quomodo Anginam excitent?	5
Cur hæmoptysim?	19
Exercitationes cur minus tuto plenitudinem sanguinis tollant, quam venæ sectio?	21
Exercitatio in hydrope cur præstantissima?	84
In Asthmate?	97
Expiratio quando fiat, & quomodo?	87
Erysipelatum retropulsio quomodo hæmoptysim excitet?	19

F

Faucium rubor, & tumor in Angina unde?	6
Faucium tumor citra rubedinem cur Anginam spuriam denotet?	7
Febris vel nulla, vel mitis, & lenta in Angina spuria unde?	ib.
Febricula in hæmoptoicis unde?	25
Febres male judicatæ, aut curatæ cur phthisim excitent?	29
Febris hæctica essentialis a febre hæctica phthisim pulmonalem subsequente distinguenda.	34
Febris continua, lenta sine frigore, & rigore invadens in tuberculis pulmonum unde?	36
Cur a pastu exacerbetur?	ib.

Cur in inflammatoriam mutetur dum tubercula ad maturitatem veniunt?	103
Quomodo intermittentis febris specie imponat?	36
China Chin. perperam tunc pertractatur.	37
Quibus pertractanda?	46
Febris intensa cur lactis usum prohibeat?	ib.
Quibus utendum eo casu?	46
Febris acuta, continua in Pleuritide, aut Peripneumonia unde?	ib.
Levis in spuria unde?	58
Febris cum rigore, & horripilatione ægrum invadens ad suppurationem tendente Pleuritide unde?	59
Febres intermittentes quomodo hydropem excitent?	73. 74
Febris carentia communis esse non debet difficili respirationi.	88
Ferculum Saxoniarum quibus constet?	42
Quomodo operetur ad tuberculorum suppurationem præcavendam?	ib.
Ferrum cur eximiæ virtutis in Menstrui suppressione?	81
Cur insignes quandoque turbas excitet?	82
Flores hyperici destillati cum sero lactis eximii usus in hæmoptysi.	14
Fluctuationis sensus dum corporis situs mutatur in Empyemate unde?	25
Foeniculum. cur diuretica virtute polleat?	60
Fomenta emollientia dolenti parti admota in pleuriticis præstantissima.	80
Fonticuli cur phthisim excitent?	64
Fungi omnes maligni sunt, & exitiales.	29
Fungi unde dicantur?	6
Horrenda symptomata excitant.	ib.
Specificæ indole Anginam.	ib.
Fungus Melitensis omnium tutissimum, atque efficacissimum medicamen ad sanguinem supprimendum in hæmoptysi.	23
Cur ex jusculo foliis bellidis minoris alterato exhibendus?	24

G

- G** Argarismata in principio Anginæ
 cur minus tuta? 11
 Decursu morbi cur præstantissima? ib.
 Quomodo fiant? ib.
 Gelatinæ Cor. Cer. cur optime cedant
 in Angina? ib.
 Gelatinosa, ac mucilaginosa corpora ad
 sanguinem supprimendum opportu-
 nissima. 25
 Gelatinæ Cor. Cer. in aquis antipleu-
 riticis paratæ quando adhibendæ
 in Pleuritide, aut Peripneumonia? 66
 Genarum rubor in affectionibus pulmo-
 num unde? 58
 Gonorrhœa muliebris cur phthisim ex-
 citet? 29
 Gummi ammoniacum quid sit? 94
 Quibus partibus constet? ib.
 Eximiæ virtutis ad pulmonum tuber-
 cula præcavenda. 40
 Adversus Asthma humorale præstan-
 tissimum. 94
 Gummi arabicum optimum adversus
 hæmoptysim. 25
 Gummi animæ inter balsama referen-
 dum. 49
 Adversus ulcus pulmonum eximium. 50
 Gummi guttæ inter hydragoga medi-
 camenta validiora recensentur. 78
 Gummi Sagapenum quid sit? 81. 82
 Cur eximiæ virtutis in Mensium sup-
 pressionem? 82
 Cur gravidis Mulieribus minime præ-
 scribendum? ib.
 Gummosa balsama quomodo solvenda,
 ut optimæ ex iisdem tincturæ eli-
 ciantur? 93

H

- H** Alitus e tellure prodeuntes dum
 terra aratro figitur cujus natu-
 ræ sint? 97
 Cur Asthmate laborantibus egregie
 opitulentur? ib.
 Hedera terrestris destillata cum sero la-

- etis singularis virtutis in hæmo-
 ptyfi. 14. 25
 Optima adversus phthisim ulcerosam. 50
 Adversus hydropem pectoris. 84
 Adversus Empyema. 69
 Adversus Asthma humidum. 94
 Hæmoptysis quid sit? Causæ ejus pro-
 ximæ, remotæ, antecedentes, &
 externæ, prognosis. 13
 Curatio in paroxysmo. 13. 14
 Præservativa. 14
 Hæmoptysim cur puris sputum, ac ta-
 bes sequatur? 20
 Hæmoptysis habitualis quænam? ib.
 Accidentalisis quænam? ib.
 Cur accidentalisis facilius curetur,
 quam habitualis? ib.
 Hæmoptysis ab abusu liquorum spiri-
 tuosorum, a Scabiei, aliorum-
 que tumorum retropulsione or-
 tum traducens cur periculi plena? 21
 Hæmoptysim in phthisim transire quo-
 modo dignosci queat? 25
 Quid præstandum, ne id eveniat ma-
 gno egrotantium periculo? ib.
 Hæmoptysis cur recurrat? ib.
 Hæmoptysis quomodo differat a phthi-
 si? 32
 Quomodo phthisim excitet? ib.
 Hæmoptyseos causæ externæ quomodo
 phthisi quoque plurimum tribuant? 34. 55
 Hæmorrhagiæ Scorbuto laborantibus fa-
 miliares unde potendæ? 16
 Hæmorrhagiæ salutare, & non saluta-
 res quænam? 19
 Quando nihil detrimenti afferant? ib.
 Hæmorrhagiæ e pulmonibus cur exitia-
 les? 20
 Hæmorrhagiæ largæ, & diurnæ quo-
 modo phthisim excitent? 29
 Quomodo hydropem? 74
 Hæmorrhoidum fluxus quomodo citra
 noxam ad Menses usque perdurare
 possit? 20
 Hæmorrhoides suppressæ quomodo hy-
 dropem excitent? 74
 Cautissime sistendæ sunt. ib.
 Hel-

Helleborus vehementissimum purgans
est, & cautissime præscribendum. 5
Horrenda, atque gravissima sympto-
mata excitat. ib.

Specifica indole Anginam. ib.
Hordeacea optima in phthisi ulcerosa.
48

Hidragoga medicamenta quid sint? 78

Quænam illorum materies? ib.

Quomodo operentur? 79

Valida cur minus tuta in Anasarca,
& Ascite? ib.

Quænam adhibenda? ib.

Hydropis variæ species, causæ genera-
les, proximæ, remotæ. 70

Hydropis pectoris signa, prognosis,
curatio. 71. 72

Hydrops quid significet? 72

Hydropis causa ab intemperie frigida
hepatis juxta Veteres repetenda
non est. ib.

Unde petenda? ib.

Hydropes pectoris ab Asthmate pro-
deuntes unde nascantur? 75

Hydrops cur difficillimus curatu mor-
bus sit? 77. 78

Cur lethalis, qui a vitio aliquo or-
ganico dependet? 78

Hydropem urinæ copia solum debella-
tum iri sperandum. 79

Hydromel quomodo fiat? 92

Eximie ejus facultates Medicæ ad-
versus morbos pectoris. ib.

Hyosciami semen capiti infestum men-
tis perturbationes, aut sensuum
torpores inducendo. 24

Hypochondriacæ affectiones cur phthi-
sim excitent? 29

Hypericon optimum adversus phthysim
ulcerosam. 50

I

Incolatus locorum frigidorum cur
hæmoptysim excitet? 18

Inedia cur minus tuto, & prompte
plenitudinem sanguinis tollat,
quam venæ sectio? 21

Inedia longa cur phthysim excitet? 29

Inflammatiõ vera in quo consistat. 3
& seq.

Tom. II.

A spuria quomodo differat? ib.

In inflammationibus cur revellendum
prius sit venæ sectione, mox de-
rivandum. 8

Ad inflammationem tollendam non
solum facit impetus sanguinis, sed
vis vasorum, quibus sanguis, hu-
moresque continentur. ib.

Quando inepta reddantur vasa huic
obeundo muneri? 9

Inflammatiõ imperfecta quid sit? 55
Perfecta quid? ib.

Inflammati loci corruptio quomodo con-
tingat? ib.

Inflammationes ex sanguinis dissolutio-
ne dari contra nonnullorum opi-
nionem ostenditur. 56

Inspiratio quomodo, & quando fiat?
87

Jugularium sectionem in Angina deri-
vare sanguinem contra nonnullo-
rum opinionem ostenditur? 9

Jugulares quomodo secandæ sint, ut be-
ne cedat operatio? 10

Juniperus balsamum eximium. 48

Juscula cancrorum, ranarum optima
ad tuberculorum suppurationem
præcavendam. 42

Juvenes cur certis morbis obnoxii?
18

K

Kalybeata quomodo agant adversus
hydropem? 80

L

Lactatio nimia cur phthysim exci-
tet? 29

Lac ad quamplurimos morbos depellen-
dos efficacissimum. 43

Ad tuberculorum suppurationem præ-
cavendam cæteris omnibus alimen-
tis palmam præripit. ib.

Lac asinum cur & vaccino, & ca-
prino anteponendum? ib.

Lac efficacissimum in hæmoptysicos cu-
ratione. 26

Lactea diæta omni alio cibo prohibito
minus tuta in phthysicos, & ar-
thri-

O

thridis curatione. 43. 44
 Lacte solo quando vivere homines possint? 44
 A lacte quando abstinendum? ib.
 Lac artificiale quando naturali lacti substituendum? 46
 Quomodo paretur? 28
 Lactea diæta in phthisi pulmonum ulcerosa cur multis probetur? 48
 Cur aliis e contra damnetur? ib.
 In phthisi tuberculosa optimam esse lacteam diætam, in ulcerosa perniciosissimam demonstratur. ib.
 Quibus utendum loco lactis? ib.
 Lac eximium ad Asthma convulsivum præcavendum. 96
 Lambitiva, seu anacathartica remedia cur non convenient initio Pleuritidis, aut Peripneumoniæ? 67
 Quando etiam conveniunt, sputi conditioni debent esse accommodata. ibid.
 Quomodo fiant? ib.
 Lapideæ concretiones in pulmonibus quomodo generentur? 31
 Lapis hystricis virtute antipleuritica donatur. 66
 Laryngotomia in Angina suffocativa instituenda. 12
 Larynx ulcere, aut tumore affecta difficilem facit respirationem. 88
 Laudanum liquidum ad graviores Asthmatis convulsivi insultus sedandos aptissimum. 96
 Lenientia solum locum habent in hæmoptysi. 22
 In phthisi pulmonali. 39
 In hydrope pectoris. 83
 Lingua arida, nigra in Angina unde? 7
 Lipothymia in hydrope pectoris unde? 77
 Liquor stipticus Barkausen, aut Wedellii unde vires suas sortitus sit? 23
 Liquor Cornu Cervi succinatus quid sit? 95
 Efficacissimus est adversus Asthma convulsivum? ib.
 Looch cur raro adhibeantur ad anacathartism promovendam. 92
 Lumbrici terrestres cur diuretica insigni

virtute donentur? 80
 Cur in hydrope pectoris opportunissimi? 83
 Cur in Asthmate humido? 94
 Luxatio vertebrarum cervicis ad anteriora quomodo Anginæ inferendæ par sit habita a nonnullis? 4
 Quomodo fiat? ib.
 Apoplexiæ potius, aut paralyti inferendæ idonea existit. ib.
 Luxatio ossis hyoidis Anginæ causa vere esse potest. ib.

M

Macies corporis in phthisi pulmonali unde? 36
 Quomodo differat a macie senum? ibidem.
 Mandibulæ Luc. piscis antipleuritica virtute donantur. 66
 Quomodo agant? ib.
 Cur initio adhibendæ? ib.
 Mannæ eximius usus in hydrope pectoris. 83
 Maris salubritas insignis. 47
 Marrubium album præstantissimum adversus hydropes. 82
 Martialia levissima tantum conveniunt in hydrope pectoris. 84
 Quænam sint? ib.
 Masticatione incipiente in pueris cur opus sit alimento, quod solidum, compactumque sit? 44
 Mastiche inter balsama referendum? 48. 49.
 Mechoacannæ radix optimum hydragogum. 79
 Medicamenta exhibendi tempus est expectandum. 10
 Medicamenta pessime cedunt in morborum vigore, atque impetu. 11
 Mellis facultates eximiæ ad tuendam valetudinem. 92
 Menses quomodo subsistant? 15. 16
 Mensium fluxus unde? 16
 Mensium suppressiones quomodo hydropem excitent? 74
 Miasma e corporibus phthysicorum exhalans quomodo phthysim excitet? 35
 Mil-

Millepedes cur efficacissimi ad tubercula pulmonum præcavenda? 40
 Millepedes cur diuretica insigni vi polleant? 80
 Cur in hydrope pectoris præstantissimi? 83
 Cur in asthma humido? 94
 Millepedum infusio quomodo paretur? 96
 Adversus asthma cum humidum, tum convulsivum cur præstantissima? ib.
 Minerarum arsenicalium, & mercurialium fumi quomodo Anginæ inferendæ opportuni? 5
 Molestiæ sensus dum corporis situs mutatur in Empyemate unde? 60
 Morbi convulsivi cur extemplo excitentur, citoque solvantur? 7
 Morbi acuti quomodo chronici fiant? 12
 Morbus acutus ex decidentia quinam? ibidem.
 Morbis acutis cur cito per magna remedia occurrendum? 8
 Morbi vernaculi, & endemii quinam dicantur? 18
 Unde nascantur? ib.
 Morbi hæreditarii quinam? 18
 Unde petendi? 18. 19
 Morbilli cur phthisim excitent? 20
 Motus violenti, atque exercitationes immodicæ quomodo hæmoptysim excitent? 19
 Mucilagines ex seminibus malvarum, alth. &c. cur optime cedant in principio Anginæ? 11
 Cur in paroxysmo asthmatis humidi? 92
 Mulieres, quibus menstruæ purgationes deficiunt, cur sputo sanguinis obnoxia fiant? 19
 Musculi pectoris paralyti, convulsione, distractione, aut alio modo affecti, cur difficilem reddant respirationem? 88
 Musculorum, fibrarumque respirationi famulantium spasmodica contractio quomodo asthma convulsivum excitet? 89
 Mutationes ab uno in alterum extremum periculosa. 44
 Myrrha inter balsama referenda. 48. 49

N

N Asturtium aquaticum sale acri turgescit. 80
 Ob id potissimum diureticum est. ib.
 Nauseæ cur lactis usum prohibeant? 44
 Quibus utendum eo casu? 28
 Nervi non semper a causa mole spectabili læduntur. 7
 Quomodo ad quietem facile componi queant? ib.
 Nitri purissimi usus cur salisprunellæ anteponendus? 11
 Nitrata cur præstantissima adversus hæmoptysim? 22
 Nitrum basis multarum compositionum, quæ ad compescendas hæmorrhagias aptissimæ existunt. ib.
 Nitrosis particulis quænam plantæ factæ sint? ib.

O

O Bstructiones pylori, hepatis, pancreaticis, mesenterii quomodo phthisim excitent? 29
 Quomodo hydropem? 73
 Obstructiones vasorum pulmonalium difficilem faciunt respirationem. 88
 Obstructiones magnæ viscerum imi ventris. 89
 Oculi cancerorum qua ratione optimi sint habiti ad tabis curationem? 50
 Oleum amygdalar. dulc. eximii usus in Angina. 10. 11
 In viscerum inflammationibus. 65
 In asthma humido. 92
 In asthma convulsivo pro alterante. 96
 Oleum seminum lini in Pleuritide præstantissimum. 65
 Cur recentissimum esse debeat? ib.
 Olibanum inter balsama referendum. 49
 Quomodo agat adversus ulcus pulmonum? 50
 Adversus ipsam ipsorum pulmonum inflammationem optimum est. ib.

Ononis cur diuretica insigni vi pol- leat?	80
Opiata medicamenta insignem mutatio- nem in sanguinem inducunt.	23
Minus tuta sunt in hæmoptyses cu- ratione.	ib.
Ophthalmia quomodo excitetur?	55
Opobalsamum Veterum quid?	49
Quod pro vero opobalsamo habetur quibus confectum sit?	ib.
Ortus ex parentibus hæmoptoicis cur ad hæmoptysim disponat?	19

P

P Apaveracea eximia adversus asthma convulsivum.	96
Paracentesis quando instituenda in Em- pyemate?	69
Paracynanche quid sit?	3
Parasynanche quid?	ib.
Pectoris mala conformatio naturalis quæ- nam?	33
Accidentalis quænam?	ib.
Utraque quomodo ad phthisim dispo- nat?	ib.
Pericardii cavitas ab aqua obfessa diffi- cilis respirationis causa.	89
Pericardii tumores difficilis respirationis causa.	ib.
Peripneumonia Anginæ superveniens cur terroris plena?	7. 8
Peripneumonia quomodo phthisim exci- tet?	32
Peripneumonia quid sit? causæ ejus pro- ximæ, remotæ, externæ, signa.	51
Prognosis, curatio.	52. 53
Perficaria sale acri turget.	80
Ob id potissimum diuretica vi pol- let.	ib.
Phlogosis quid sit?	55
Phthiseos pulmonalis subjectum, divi- sio, causæ proximæ, remotæ, ex- ternæ.	46
Signa pro varietate causarum varia, prognosis.	26. 27
Primi phthiseos gradus curatio.	28
Reliquorum.	28. 29
Phthisis quid significet?	29
Essentialis quænam, & unde oria- tur?	ib.

Symptomata quænam, & unde pe- tenda?	30
Phthisis hepatica, renalis, pulmonalis unde dicatur?	ib.
Phthisis pulmonalis primaria quænam?	30
Secundaria quænam?	ib.
Phthisis hæreditaria quænam?	33
Phthisim a nimia solutione, ac colli- quatione sanguinis exoriri cur mul- ti conjecerint?	34
Quo sint decepti?	ib.
Phthiseos divisio in quatuor gradus ad proximam commoda magis, quam a- liæ ab aliis assignatæ.	35
Phthisis originalis cur curatu difficilior nonnullis credatur, quam sympto- matica?	38
Quacumque ex causa nascatur, cur periculosissimus sit morbus?	ib.
Quæ ætatis flore invadit, cur multo periculosior illa, quæ proveciori ætate succedit?	ib.
Hæreditaria cur lethalis?	ib.
Quæ a tuberculis crudis enascitur, qua ratione protrahi possit in longum?	39
Quæ ab ulcere pulmonum jam facto cur nullam curationem admittat?	46. 47
Pillulæ balsamicæ Mortoni quibus con- stent?	40
Eximie adversus phthisim.	ib.
Pinguedo telæ araneorum instar urinæ phthisicorum supernatans unde?	38
Plenitudo solitaria, vel comitata quid?	20
Comitata quomodo hæmoptysim ex- citet?	21
Plenitudo vera, & absoluta quid?	ib.
Relativa, & apparens quid?	ib.
Plethora ad vasa quid?	16
Ex vasis quid?	ib.
Plethora ex vasis quomodo Hæmopty- sim excitet?	16. 17.
Plethora ad vasa vera, & ad vasa ap- parens quomodo?	17
Pleuritis quomodo phthisim excitet?	32
Pleuritis quid sit? causæ ejus proximæ, remotæ, signa, prognosis, curatio.	51. 52

- Pleuritidis sedem non Pleuram, sed pulmones esse juxta nonnullos ostenditur. 53. 54
Pleuram esse juxta alios demonstratur. 54
Istorum errores explicantur. ib.
Priorum opinio confirmatur. 55
Pleuritis in legitimam, & spuriam dividitur. ib.
Utraque quomodo contingat? ib.
Pleuritides occultæ quænam? 59
Summe interest easdem dignoscere. ibid.
Quomodo dignoscantur? 59. 60
Pleuritis exitus quinam? 60
Tutissimum omnium (discussionem) quænam portendant? ib.
Suppurationem quænam? ib.
Gangrænam, ac sphacelum quænam? 60. 61
Pleuropneumonia quid sit? 60
Quomodo dignoscatur? ib.
Polygonum destillatum cum sero lactis eximiæ virtutis in hæmoptysi. 14. 25
Polypi cordis quomodo hydropem pectoris excitent? 75
Polypi quid sint, & unde nascantur? 78
Cur nullam curationem admittant? ibid.
Ponderis sensus in Empyemate unde? 60
Portulaca eximia adversus hæmoptysim. 22
Pueri, juvenes, ac senes cur solo lacte nutriendi non sunt? 44
Pueri, & adolescentes, junioresque Mulieres cur certis morbis obnoxii? 18
Pulmones quomodo sint a natura constituti? 20
Pulmonum affectiones præ cæteris visceribus cur phthisim excitent? 30
Pulmonum flacciditas unde? ib.
Quomodo phthisim excitet? ib.
Pulmonum compages laxa nimis, & tenella quomodo ad phthisim disponat? 33
Pulmones quibus premantur? 87
In inspiratione nihil agunt. ib.
E contra in expiratione. ib.
Pulsus durus, celer, frequens &c. in Angina unde? 6
Pulsus intermissio in hydrope pectoris unde? 77
Pulsus celer, frequens, parvus, atque humilis in Peripneumonia unde? 57
Pulsus durus in Pleuritide unde? 58. 59
Pulsus ferratilis quinam? 59
Pleuritidis signum perperam habitus. ibid.
Pulsus durus qui mollis, ac parvus evadit aucta difficultate respirationis, & febre cur malum portendat in pleuritide? 60
Pulsus varius, confusus, & inæqualis cur debilitatem per suffocationem portendat? 63
Languidus, parvus, tactui facile cedens cum cæterarum actionum languore cur debilitatem ex resolutione? ib.
Pulverulenta liquidis unita cur sint exhibenda in Angina? 10
Pulvis sympathicus quid sit? 24
Cæteris specificis sanguinem suppressantibus palmam præripit. ib.
Nisi remota fuerit causa morbi, pessime cedit. 24. 25
Pulvis Halii Abbatis quibus constet? 42
Cur eximiæ virtutis ad tuberculorum suppurationem præcavendam? ib.
Purgantia medicamenta cur minus tuta in hæmoptysi? 22
In tuberculis crudis pulmonum cur? 39
Purgantia medicamenta quando in Pleuritide sint adhibenda? 64. 65
Quo fine? 65
Validiora vix unquam locum habent. ibid.
In hydrope pectoris cane pejus, & angue fugienda sunt. 83
Pus Empycoreum per urinas quomodo ejici possit? 68

R

- R** Adix Chin. ad tubercula præcavenda optima. 50
 Radices Apii, Petroselini, Fœniculi Empyemati curando minus idoneæ. 69
 Radicum raparum facultates medicæ insignes. 84
 Raphanus ob salem acrem, quo turget, validum diureticum. 80
 Refrigerantia medicamenta cur optima in hæmoptysi? 22
 Ad tuberculorum suppurationem præcavendam efficacissima. 42
 Respirationis difficultas in hæmoptoicis unde? 25
 In tuberculis crudis pulmonum unde? 36
 Cur major fiat dum ad suppurationem veniunt? ib.
 Maxima in Peripneumonia unde? 57
 Minor in pleuritide unde? 59
 Respiratio difficilis in Empyemate unde? 60
 Respiratio quibus motibus constet? 87
 Respirationis difficilis causæ cur innumeræ? 88
 Respirationis difficultas cum sonitu, ac tussi, qua materia viscida, ac lenta educitur cum levamine in asthmate humido unde? 90
 Cur noctu gravior, quam die? ib.
 Respirationis difficultas improvise invadens in Asthmate convulsivo unde petenda? ib.
 Cur nullum sonitum, stertoremque conjunctum habeat? 91
 Cur nullam materiæ excretionem? ib.
 Rhamnus cathartica hydragogum vehemens. 78
 Rhabbarum eximium hydragogum, & tutum. 79
 Rheumaticæ affectiones cur phthisim excitent? 29
 Rhodium balsamum eximium. 48
 Rigor, & horripilatio cum febre inflammatoria invadens dum tubercula ad suppurationem veniunt, unde? 36. 37

Quomodo alterius morbi specie imponat? 37

Rixis quid sit? 15

Ructus acidi cur lactis usum prohibeant? 44

Quibus utendum eo casu? 28

S

S Accharum quid sit? 45

Chocolatam cur ingreditur? ib.

Saccharum rosatum eximium adversus hæmoptysim. 24

Sal tartari cur minus tuto adhibeatur in phthisi pulmonali? 40

Sal prunellæ quid sit? 11

Minus idoneum quam nitrum ad usus medicos. ib.

Sal armoniaci eximii usus in gargarismata adversus Anginam. ib.

Sal volatile sanguinis humani, urinæ, viperarum inter antipleuritica remedia recensetur. 66

Sales inter diuretica primatum obtinent. 80

Cum diversi sint, diversa diuretica efficiunt. ib.

Quinam sint e. m. sales? ib.

Sal marinus, armoniaci in horum censu veniunt. ib.

Sales acres quibus in plantis percipiuntur? ib.

Quomodo operentur? ib.

Sal volatile succini eximium in hydrope pectoris. 84

Salivatio immodica cur phthisim excitet? 29

Sanguinis plenitudo inflammationi tribuit. 3. 4. 5. 6

Orgasmus, ac rarefcentia eandem perficit. 4. 56

Sanguinis impetus ad inflammata partem phlebotomia derivationis gratia instituta augetur. 8

Sanguinis motus nimis velox per vasa universi corporis quomodo hæmoptysim excitet? 17

Nimis tardus, aut plane consistens in peculiari parte corporis quomodo? ib.

Acrimonia insignis quomodo? 17. 18

San-

- Sanguis cur continuo nunquam inter-
misso motu moveri debeat? 17
- Sanguis fero, ac lymphæ abundans quo-
modo phthisim excitet? 34
- Sanguinis crassities, visciditas, ac len-
tor quomodo? ib.
- Tenuitas nimia, ac fluiditas? ib.
- Acrimonia? ib.
- Sanguinis sputum e capite quomodo
dignoscatur? 14
- Ex gengivis, vicinisque partibus? 14.
15
- Ex ventriculo? 15
- Ex pulmonibus? ib.
- Sanguinis sputum e pulmonibus ad dia-
pidisim referri nequit. 16
- Sanguinis crassities, visciditas, ac len-
tor quomodo inflammationem ex-
citet? 56
- Acredo quomodo? ib.
- Sanguis hircinus egregium antipleuriti-
cum. 66
- Solum decursu morbi adhibendum.
ibidem.
- Sanguificationis organum hepar non est.
72
- Quænam sint? 75
- Sanguinis motus in hepate cur diffi-
lis? ib.
- In liene cur? ib.
- In omento, & utero cur? 76
- Sanguinis reditus a pedibus cur sit dif-
ficilis? ib.
- Sanguinis mixtura everfa quomodo Af-
thma humorale excitet? 89
- Saphenæ pedis sectio in valde pletho-
ricis mulieribus cur menses poten-
ter supprimat? 8.9
- Saphenæ sectionem in Anginosi affe-
ctionibus nihil fere ad revellen-
dum facere contra nonnullorum
opinionem ostenditur. 9
- Quando revera institui in hunc fi-
nem possit? ib.
- Sarsæ perillæ decoctum ad præcavenda
tubercula eximie virtutis. 40
- Scabiei retropulsio quomodo hæmopty-
sim excitet? 19
- Scabiosa virtute antipleuritica dona-
tur. 66
- Scapulæ angustæ, & depressæ cur ad
hæmoptysim disponant? 18
- Scorbutus cur phthisim excitet? 29
- Scorzonera antipleuritica vi pollet. 66
- Scrophulæ cur phthisim excitent? 29
- Semina hordei, avenæ, tritici &c. cur
inter refrigerantia medicamenta re-
censeantur? 42.45
- Semina melonum, cucurbitæ &c. pri-
matum obtinent. 42
- Ad tuberculorum suppurationem præ-
cavendam efficacissima sunt. ib.
- Semina quatuor frigida, papaveris, &
ex his paratæ emulsiones cur opti-
me cedant in hæmoptysi? 23
- Seminis, & liquorum genitalium effu-
sio cur phthisim excitet? 29
- Senes cur certis, & peculiaribus mor-
bis obnoxii? 18
- Serum sanguinis quomodo ex vasis san-
guiferis exprimi valeat? 16.72
- Serum lactis destillatum cum plantis
balsamicis eximium adversus hæ-
moptysim. 14.25
- Serum lactis destillatum cum plantis
nitrosis optimum ad asthma con-
vulsivum præcavendum. 87.96
- Setacei cur phthisim excitent? 29
- Sitis intensa in Angina unde? 7
- Sitis in tussi phthisica unde? 36
- Sitis quid sit? 76
- Variæ ejus causæ. ib.
- Cur inextinguibilis in hydropicis?
ibid.
- Solanum furiosum, maniacum. V. Bel-
ladonna.
- Solidarum partium atonia quomodo hy-
dropem excitet? 72
- Soluta nimis sanguinis compages quo-
modo? ib.
- Sperma ceti eximium adversus asthma
humidum. 94
- Adversus Pleuritidem solum decursu
morbi adhibendum. 66
- Specificum Helvetii quibus constet? 23
- Specifica medicamenta adversus hæmo-
ptysim quando sint usurpanda. 24
- Sphacelus loci inflammati quomodo con-
tingat? 61
- Spina cervina vehemens hydragogum.
78
- Spirandi difficultas in Angina unde? 6
- Cur

- Cur terroris plena? 7
 In hydrope pectoris unde? 76. 77
 Cur noctu gravissima? 77
 Cur minus molesta, & frequens morbi decursu? ib.
 Spiritus nitri, vitrioli, tartari, carminativus Sylvii cur minus tuto adhibeantur in hydrope? 80
 Sputum purulentum colore ipsius flavo discerni nequit a catarrhali. 37
 Neque ex eo quod descendat in aquam, & in aqua tepida dissolvatur. ib.
 Neque ex eo quod carbonibus injectum feteat. ib.
 Neque ex eo quod argentum nigredine inficiat. ib.
 Quomodo revera dignosci queat? ib.
 Sputum sanguineum in Pleuritide etiam si sola Pleura inflammata sit quomodo exoriatur? 58
 In contusione pectoris quomodo? ib.
 In Peripneumonia ex imo pectoris tantum haberi potest. ib.
 Sputum sanguineum, vel lymphaticum apparens in Pleuritide, aut Peripneumonia quando venæ sectionem prohibeat? 63
 Sputum sanguineum in hydrope pectoris unde? 78
 Cur pessimum? ib.
 Stibium diaphoreticum cur gelatinis Cornu Cervi unitum exhibendum in Angina? 11
 Quomodo operetur? 11. 66
 Antipleuriticum est eximium initio morbi adhibendum. 66
 Styrax inter balsama referendum. 49
 Sublinguales venæ cur minus tuto sectentur in Angina? 10
 Succinum cur eximium in asthma humido? 94
 Sudores copiosissimi in phthisi unde? 38
 Sudorifica medicamenta ad tubercula pulmonum præcavenda a multis laudata caute sunt usurpanda. 40
 Mitiora tantum locum habent. ib.
 Quænam sint? ib.
 Suffocationis sensus in hydrope pectoris unde? 77
 Suffumigiis balsamicis adversus phthysim quantum tribuendum sit? 47. 48
 Quomodo fiant? 48
 Sulphur inter balsama referendum. 49
 Suppressio improvisa naturalium evacuationum quomodo Anginam excitet? 4
 Cur ad hæmoptysim disponat? 19
 Suppressio sanguinis e naribus Epilepsie causa. 20
 Ex hæmorrhoidibus hypochondriacæ affectionis, aliorumque morborum. ibidem.
 Supprimentia sanguinem validiora quænam? 23
 Suppuratio loci inflammati quomodo contingat? 8. 60
 Suppuratio Anginæ cur periculosa? 8
 Synanche quid sit? 3
 Syrupi de pharphara, Elenio, Erysmo, Capillorum Veneris optimi adversus asthma humidum. 94
 Syrupus Nicotianæ cæteris præstat. ibidem.
 Rite paratus sit oportet. ib.
 T
 TAbiæ cur phthificis saluberrimæ? 47
 Tamarindi, atque ex ipsis extracta pulpa eximiæ virtutis in hæmoptysi. 22
 Tartarus vitriolatus cur minus tuto adhibeatur in phthisi? 40
 Quid sit? 80
 Eximium est diureticum in hydrope. ibidem.
 Tartarus solubilis quid sit? 79
 Lenissimum hydragogum adversus hydropem. ib.
 Temperamentum gracile cur ad hæmoptysim disponat? 18
 Terræ sigillatæ eximiæ virtutis adversus hæmoptysim. 20
 Terra foliata tartari quid sit? 84
 Diureticum est in hydrope eximium. ibidem?
 Thee sale volatili oleoso factam esse cur multi conjiciant? 92
 Ob id potissimum præclaras vires fortita

tita est juxta illos. ib.
 Cur multi id inficientur? ib.
 Qua ratione juxta hos operetur? 92.
 93
 Unde ejus virtus maxima revera de-
 pendeat? 93
 Thee extractum cur alvi fluxum cohi-
 bendi vim habeat? 94
 Therebinthina cur singularis virtutis in
 phthisi? 40
 Inter balsama referenda, 49
 Therebinthinæ syrupus adversus pulmo-
 num ulcus præstantissimus. 57. 58
 Therebinthinæ vapor cur urinas odore
 violaceo imbuat? 68
 Therebintina cur eximiæ virtutis in
 asthmate humido? 94
 Tinctura martis optima in hydrope pe-
 ctoris. 84
 Tincturæ succini, myrrhæ ope spiritus
 vini elicite cur levissimæ? 95
 Quomodo eliciendæ? ib.
 Adversus asthma, & convulsivos mor-
 bos præstantissimæ. ib.
 Tormina ventris molesta cur lactis u-
 sum prohibeant? 44
 Quibus utendum eo casu? 28
 Tubercula pulmonum quomodo hæmo-
 ptysem excitent? 17
 Tubercula quomodo generentur? 31
 Tubercula cruda difficilis respirationis
 causa. 88
 Trifolium fibrinum sale acri turgit. 80
 Ob id potissimum insignem virtu-
 tem diureticam sortitum est. ib.
 Tumorum retropulsio quomodo hæmo-
 ptysem excitet? 19
 Tumor in Pleuritide spuria externas
 thoracis partes occupat. 59
 Tactu exacerbatur. ib.
 Tumor medium ventris occupans in
 Empyemate unde? 68
 Tumor inferiorum partium in hydro-
 picis unde? 76
 Tumore aucto cur reliquæ partes ex-
 tenuentur, ac contabescant? ib.
 Tussis in hæmoptycicis unde? 25
 Tussis phthistica a rheumatica probe di-
 stinguenda est. 35
 Phthistica cur initio plerunque arida,

sicca, & mitis sit, progressu vero
 molesta fiat, & humida? ib.
 Cur excretionem conjunctam habeat
 acris, salis, & amaræ materiæ?
 ibid.
 Cur contumacissima sit? 36
 Cur major fiat dum tubercula ad sup-
 purationem veniunt? ib.
 Quomodo differat a rheumatica? 35.
 36
 Tussis in Peripneumonia unde? 57. 58
 Tussis in principio Pleuritidis sicca un-
 de? 59
 Cur humida fiat morbi decursu? ib.
 Tussis sicca in hydrope pectoris unde?
 77
 Cur humida evadat? 78

V

Variolarum, & morbillorum retro-
 pulsio quomodo hæmoptysem ex-
 citet? 19
 Variolæ, & morbilli qua ratione hæ-
 moptyseos causa? 29
 Vasorum pulmonalium tenella structura
 quomodo hæmoptysem excitet? 16
 Convulsio quomodo? 16. 17
 Vasorum sanguiferorum pulmonum sub-
 stantiam perreptantium laxitas, &
 atonia quomodo inflammationi tri-
 buat? 55
 Adstrictio nimia quomodo? 56
 Vasa fundentia quid sint? 73
 Absorbentia quid? ib.
 Vasorum fundentium orificia nimis am-
 pla, & patentia quomodo hydro-
 pem excitent? 73
 Absorbentium nimis angusta quomo-
 do? ib.
 Venæ sectio in Angina principem ob-
 tinet locum. 8
 Cur basilicæ sectio primum celebra-
 da? 8. 9
 Cur, & quando saphenæ? ib.
 Cur, & quando jugularis? 9. 10
 Venæ sectio quando in Angina male
 cedat? 10
 Venæ sectio cur omnium evacuantium
 utilissime plenitudinem sanguinis
 absolutam tollat? 21
 Venæ

I N D E X	
Venæ sectionem plenitudinem sanguinis apparentem tollere cur multi inficientur?	ib.
Cur eandem tollere alii sustineant?	21. 22
Quando revera non tollat?	22
Venæ sectio summum hæmoptyses remedium.	ib.
Adversus primum gradum phthysicos optima.	39
Cur multis damnetur in Pleuritide, & Peripneumonia?	61
Inter præcipua remedia primatum obtinere eandem contra illorum opinionem ostenditur.	62
In latere opposito lateri affecto cur primum instituenda?	ib.
Cur postea in affecto?	ib.
Initio morbi liberalis instituenda.	63
Decursu morbi parca.	ib.
Qua ratione usque ad coloris mutationem celebranda?	63. 64
Neglecta Empyema progignit.	64
Nimis liberalis periculosissima.	ib.
In hydropem cur multis minus probe-	81
tur?	ib.
Quo casu tuto institui possit?	ib.
Summum in difficultate respirationis remedium est.	93
A pulsu obscuro, viriumque imbecillitate qua ratione minime prohibeatur?	ib.
Etiamsi hydrops adsit, celebranda.	ib.
In asthmate convulsivo eximia.	94.
	95.
Cur solum instituenda urgente paroxysmo?	95
Vena caustica quomodo Anginæ inferendæ opportuna?	5
Venena venatoria, & palæstrica, quænam fuerint olim Hispanis, & Gal- lis?	ib.
Venæ cavæ varices difficilis respiratio- nis causæ.	89
Venerea lues quomodo phthysim exci- tet?	29
Ventriculus, & intestina venenis assum- ptis sphacelo corripuntur.	5
Ventriculorum cordis aneurysmata, aut polyposæ concretiones difficilis re- spirationis causæ.	89
Venti australes cur inflammationes ex- citant?	56. 57
Boreales quomodo?	57
Vermes in ventriculo, & intestinis ni- dulantes cur phthysim excitant?	29
Veronica adversus phthysim ulcerosam optima.	50
Adversus asthma humidum.	94
Vesica cur ad lotium expellendum ine- pta reddatur?	9
Vesicantia in ophthalmia quando opti- me cedant?	12
Vesicantia in Angina chronica cur o- ptima?	ib.
Vesicantia quomodo agant?	67
In Pleuritide, aut Peripneumonia a crasso, viscido, lentoque oriunda eximia.	ib.
In Pleuritide, aut Peripneumonia a nimia sanguinis acredine pessima.	67
Quomodo dignosci queat alterutra sit causa inflammationis?	ib.
Ubi opportune applicentur, plurima e- molumenta afferre solent.	ib.
Victus ratio diligens cur servanda in asthmate?	96
Vini generosi potus immodicus quomo- do Anginam excitet?	5
Vini, liquorumque spirituosorum abu- sus cur hæmoptysim excitet?	19
Vinum Kalybeatum adversus hydropem præstantissimum.	81
Virga aurea cur diuretica virtute pol- leat?	80
Viscerum chylicationi inservientium læsiones quomodo hydropem exci- tent?	73
Vitriolata medicamenta sanguinem po- tenter supprimunt.	23
Cur minus tuta adversus hæmopty- sim?	ib.
Ulcera magna, & antiqua cur phthi- sim excitant?	29
Vociferatio in aere frigido quomodo Anginam excitet?	5
Quomodo hæmoptysim?	19
Vomica pulmonum quomodo efforme- tur?	37
Vomicæ disruptio cur periculosissima?	39

R E R U M, E T V E R B O R U M.

115

Vomicæ pulmonum difficilis respiratio-
nis causæ. 88

Quomodo hæmoptysim excitent? 17

Vomitùs, diarrhœæ se invicem exci-
pientes in phthisi pulmonali unde?
38

Vomitùs cur lactis usum prohibeat? 44

Quibus utendum eo casu? 28

Nisi sistatur, lactis usus intercapien-
dus. 44

Vox rauca in phthisi pulmonali unde?
36

Urinæ profluvium cur phthisim excitet?
29

Urinæ copiosissimæ in phthisi pulmonali
unde? 38

Urinæ viæ cur omnium commodissimæ

in morbis pectoris ad sordes elimi-
nandas? 39. 40

Ad pus Empyrcorum educendum? 68

Urinæ suppressiones post largas aquæ
potationes cur hydropem excitent?
74

Urina hyeme, & ventis borealibus cur
copiosior? ib.

Urinam per vias communes sanguinis
non per breves secerni ostenditur.
74. 75

Urina pauca, rubra, lixivialis in hy-
drope unde? 76

Urinæ crudæ, & aqueæ in paroxysmo
asthmatis convulsivi unde? 91

Urtica eximia adversus hæmoptysim. 22

F I N I S.

